

Vysoká škola ekonomická v Praze
Národohospodářská fakulta

Disertační práce

2018

Ing. Šárka Prát

PŘEKONÁVÁNÍ BARIÉR PŘI VSTUPU NA ČESKÝ PRACOVNÍ TRH SE ZAMĚŘENÍM NA MIGRANTY Z UKRAJINY, RUSKA A VIETNAMU

Disertační práce

Ing. Šárka Prát

Školitel: *prof. Ing. Jaroslav Macháček, CSc.*

Praha, srpen, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci s názvem „Překonávání bariér při vstupu na český pracovní trh se zaměřením na migranty z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu“ vypracovala samostatně, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 1.8.2018

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce panu prof. Ing. Jaroslavu Macháčkovi, CSc., za cenné připomínky k této disertační práci, za odbornou pomoc a za podporu během celého mého studia. Děkuji také svým kolegům a oponentům za cenné rady, náměty k zamyšlení a konzultace, které mi poskytli.

Dále bych ráda poděkovala svým kamarádům, především Marcele, za nekonečnou podporu, trpělivost a každodenní dávku pozitivní energie.

Abstrakt:

Disertační práce se zaměřuje na ekonomické migranty z Vietnamu, Ukrajiny a Ruska působící na českém trhu práce.

Primárním cílem disertační práce je identifikovat a posoudit překážky pro vstup vybraných skupin migrantů na český pracovní trh na základě zkušeností těch státních příslušníků, kteří jsou již na trhu práce v ČR integrováni. Překážky budou hodnoceny v kontextu skutečnosti, zdali slouží k omezení vstupu na český pracovní trh účelově či neúčelově. Dále bude hodnoceno, zdali jsou účelným výběrovým kritériem pro zaměstnance či zbytečnou a často pouze administrativní překážkou.

Sekundární cíl směřuje k nalezení způsobů a zpracování poznatků o prostředcích, které migranti volí k překonání nalezených bariér.

Součástí práce je rovněž diskuze o koncepci imigrační politiky a jejího možného zefektivnění z hlediska českého trhu práce. Dále se text zaměřuje na určení a vyhodnocení možností zefektivnění uplatnění migrantů pocházejících z vybraných zemí na český pracovní trh a také na podporu a následné zlepšení zacházení s touto cílovou skupinou. Podpora efektivnosti je zhodnocena v rámci vstupu migrantů na pracovní trh.

Klíčová slova: migrace, pracovní trh, bariéry, imigrační politika, Česká republika, Vietnam, Ukrajina, Rusko

Abstract:

The dissertation thesis focuses on economic migrants emigrating from Vietnam, Ukraine and Russia, and working in the Czech labor market.

It's primary goal is to identify and assess obstacles for the entry of selected migrant groups into the Czech labor market on the basis of the experience of those who are already integrated into the Czech labor market. The obstacles will be assessed in the context of whether they serve to limit entry to the Czech labor market for a purpose or no-purpose. Furthermore, it will be assessed whether they are an effective selective criterion for employees and not only an administrative bureaucratic obstacle.

The secondary objective is to identify the coping strategies that migrants adopt in order to overcome these identified barriers.

Part of the paper is also a discussion on the setting of immigration policy and its possible streamlining. The purpose of the dissertation theses is also to identify possibilities for making the integration of migrants more effective in the Czech labor market and to support the target group to receive better treatment.

Key words: migration, labor market, barriers, immigration policy, Czech Republic, Vietnam, Ukraine, Russia

OBSAH

ÚVOD	10
Zaměření disertační práce.....	12
Cíle a výzkumné otázky	14
1 METODOLOGIE DISERTAČNÍ PRÁCE.....	15
1.1 Výzkumné a vědecké metody.....	16
1.2 Postup řešení disertační práce.....	20
1.3 Limity výzkumu	24
2 TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K MIGRACI	26
2.1 Faktory a příčiny imigrace.....	30
2.2 Ekonomický pohled na migraci	33
2.3 Národní kontext migrační politiky.....	36
2.3.1 Dopady migrace na výchozí a přijímající země.....	38
2.3.2 Bariéry při vstupu na trh práce.....	43
2.4 Programy aktivní migrace	47
2.4.1 Kvalifikovaní zahraniční pracovníci – výběrový projekt	49
2.5 Shrnutí ekonomického pohledu na migraci	49
3 IMIGRAČNÍ POLITIKA.....	51
3.1 Migrační politika v rámci Evropské unie	52
3.1.1 Zaměstnanost a postavení migrantů na trhu práce v Evropské unii.....	56
3.1.2 Přístup k práci, vzdělání, zdravotní péče	57
3.2 Migrační politika České republiky	60
3.2.1 Regulace postavení cizince na českém pracovním trhu.....	62
3.2.2 Udělování českého občanství.....	65
3.3 Vývoj migrace v České republice před vstupem do Evropské unie	67
3.4 Vývoj migrace do České republiky po vstupu do Evropské unie.....	75
4 SOUČASNÁ SITUACE NA ČESKÉM TRHU PRÁCE.....	77
4.1 Volná pracovní místa.....	78
4.2 Vývoj počtu cizinců v České republice	80
4.3 Ekonomická aktivita cizinců	81
4.3.1 Zaměstnanost cizinců v rámci České republiky.....	85
4.4 Shrnutí současného stavu pracovního trhu v ČR.....	91
5 AKTUÁLNÍ PROBLÉMY MIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	92
5.1 Ukrajinská, vietnamská a ruská komunita v rámci zemí visegrádské čtyřky	93

5.2 Ukrajinská, vietnamská a ruská komunita v rámci zemí Evropské unie	94
5.3 Migrace Ukrajinců do České republiky	97
5.3.1 Postavení Ukrajinců na trhu práce v České republice	98
5.4 Migrace Vietnamců do České republiky	100
5.4.1 Postavení Vietnamců na trhu práce v České republice	103
5.5 Migrace Rusů do České republiky.....	104
5.5.1 Postavení Rusů na trhu práce v České republice	106
6 ZJIŠTĚNÉ BARIÉRY POMOCÍ PROVEDENÉHO VÝZKUMU	108
Administrativa	111
Centralizace systému	113
Cizinecká policie	114
Český jazyk.....	115
Komunikace a nedostatek poskytovaných informací	115
Povolení k trvalému pobytu.....	116
Pracovní povolení	116
Slučování rodin.....	116
Sociální vazby.....	117
Vzdělání.....	117
Získání občanství.....	118
Identifikované bariéry podle teorie i praxe.....	118
Zhodnocení významu bariér	121
7. REFLEXE SOUČASNÉ KONCEPCE MIGRAČNÍ POLITIKY V ČR	123
7.1 Novela cizineckého zákona v České republice.....	124
8 COPINGOVÉ STRATEGIE	127
Dlouhodobý pobyt	128
Ilegalita	130
Dohoda o provedení práce (DPP).....	131
Dohoda o pracovní činnosti (DPČ)	132
Hlavní pracovní poměr	133
Živnostenský list.....	133
Neziskové organizace	134
9 DISKUZE	135
9.1 Teze týkající se možného zlepšení současné situace	136
Administrativa	137

Ilegalita	138
Informovanost migrantů.....	139
Lhůty	139
Motivace a vzdělávání úředníků	139
Centralizace systému	140
Posílení právní jistoty	140
Pracovní povolení druhé generace	141
Usazování rodin	141
Vzdělávání	142
Konflikt práva českého s předpisy Evropské unie a mezinárodním právem	144
9.2 Náměty na další výzkum	162
10 PŘÍNOSY VÝZKUMU	163
10.1 Přínosy pro teorii a vědeckou oblast.....	164
10.2 Přínosy pro praxi	164
10.3 Přínosy pro pedagogickou oblast.....	165
ZÁVĚR.....	166
LITERATURA A ZDROJE	171
SEZNAM ZKRATEK.....	197
SEZNAM SCHÉMAT.....	197
SEZNAM GRAFŮ.....	197
SEZNAM TABULEK	198
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	198
SEZNAM KARTOGRAMŮ.....	198
SEZNAM PŘÍLOH	198

ÚVOD

Český pracovní trh v příštích letech výrazně ovlivní významný pokles absolventů přicházejících na trh vlivem demografického vývoje. V mnoha případech tak nezíská dostatečnou náhradu za pracovníky odcházející do důchodu. Současně se mění preference samotných zájemců o studium, u kterých lze sledovat jednak odlišný životní styl, jednak cíle, které ovlivňují rozhodování při volbě povolání.

Od roku 1989 sílí příliv cizinců do České republiky. V současné době činí 4,5 % na celkové populaci. Takový podíl sice nedosahuje hodnot západoevropských zemí (ČSÚ, 2016), nicméně Česká republika se transformuje ze země tranzitní v zemi cílovou. Jak ČSÚ (2016) uvádí, podíl cizinců u nás stále roste, a proto se Česká republika může připravit na jevy a tendence známé ze zemí Evropské unie a využít zahraniční zkušenosti, jak mnohé potíže a rozpory anticipovat.

Z výše uvedených faktů vyplývá, že téma migrace a zapojení migrantů na český pracovní trh je relevantní. Disertační práce se proto zaměřuje na problém překonávání bariér, se kterými se migranti setkávají při vstupu na český pracovní trh.

Objektem výzkumného zájmu jsou migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu. Příslušníci těchto národnostních skupin byli vybráni právě z toho důvodu, že jsou nejčastěji zastoupeni ve smyslu ekonomických migrantů v ČR ze zemí mimo EU. Určení klíčových problémů v zapojení cizinců v Česku na trh práce a identifikování způsobu řešení překonání těchto nesnází ze strany migrantů¹ umožňuje diskuzi o koncepci imigrační politiky a jejího případného zefektivnění. Předmětem výzkumu disertační práce jsou tedy také strategie chování ve vztahu k jednotlivým překážkám na trhu práce v České republice.

Na základě výsledků dosavadních výzkumů uváděných v české i zahraniční literatuře k vybranému tématu se autorka začala zabývat migrací a bariérami při vstupu na český pracovní trh. Autorka začala zaměření práce konzultovat s Mezinárodní organizací pro migraci a Centrem pro integraci cizinců, které pomohly problematiku poznat z pohledu nejen legislativního, ale i sociologického.

Osobní zkušenosti z praxe utvrzují či popírají teoretické principy o důvodech migrace, motivaci migrantů, mezinárodních vazbách i ochotě využívat/zneužívat mezer imigrační politiky. Pozorování dozajista nemůže nahradit analytický a metodologický výzkum, na druhou stranu

1 Autorka pro účely této práce považuje za migranty všechny, kteří přišli za účelem následného získání práce či se studijním záměrem s předpokladem, že jejich pobyt bude dlouhodobý.

však „respondenti“ nemohou předstírat odpovědi či uvádět klamné údaje, protože se jedná o jejich osud a jsou si dobře vědomi, že poskytnutím pravdivých informací o reálných situacích mohou migranti přímo uvést konkrétní problémy, se kterými se potýkají, a tím umožnit vhled do problematiky těm orgánům, které se zabývají působením migrantů na českém pracovním trhu.

Autorka si uvědomuje, že je nutné reflektovat i vzrůstající požadavky na způsobilost naší společnosti osvědčit se v multinárodní Evropské Unii, kdy jsou na ČR i na ostatní státy kladeny požadavky, které souvisí s ekonomickým, sociálním a demografickým vývojem.

Disertační práce je strukturována do teoretické a analytické částí zejména z důvodu přehlednosti textu, a tedy snazší orientace v prezentované problematice. Teoretická část poskytuje spíše obecné, ovšem z hlediska cílů kontextuální informace, které jsou následně využívány v části analytické. Zároveň je nutno zdůraznit, že teoretická část není nadřazená analytické, ale jejich vztah je vzájemně se doplňující.

První část přináší stručný nástin problematiky, který by měl zajistit základní orientaci v prezentované tématice, představit základní východiska a zdůraznit, o co se disertační práce opírá. Metodologické zakotvení práce, zvolené postupy výzkumu a informace o datech jsou další částí úvodního textu.

V následujících dvou kapitolách první části se autorka zabývá nadnárodním kontextem migrace a deskripcí imigrační situace v České republice.

Cílem předposlední kapitoly teoretické části je analýza vývoje migrace do ČR před vstupem a po vstupu do EU.

Analytická část se opírá o empirické šetření, ke kterému byla zvolena metoda dotazníkového výzkumu. Dotazníkové šetření bylo rozděleno do pěti fází, tj. příprava návrhu dotazníku, testování dotazníku s deseti respondenty v podobě polostrukturovaných dotazníků, úprava dotazníku, vlastní dotazníkové šetření, vyhodnocení. Po této části následují závěry včetně diskuze nad možným zefektivněním současné koncepce imigrační politiky.

Co se týče navrhovaných řešení, nechává disertační práce volbu konkrétních variant na hlavních institucionálních aktérech. Autorka však ukazuje žádoucí či možný směr změn. Předkládané návrhy jsou výsledkem kritické reflexe identifikovaných hlavních problémů a reagují na jejich specifické charakteristiky. Cílem předkládaných návrhů, jež jsou výsledkem analýzy současné situace, je vylepšení aktuálního stavu a zmírnění identifikovaných bariér. Analýza poukazuje jak na problémy samotné, tak na pravděpodobné hlavní příčiny těchto problémů. Koncepce, která by využívala poznatky, které přináší práce, se zaměřuje na tyto příčiny.

Na závěr jsou definovány přínosy pro výzkum a praxi, které mohou pomoci nejen migrantům, ale i tvůrcům migračních politik k pochopení a zlepšení zkoumané situace. Účelem práce je také identifikování možností k efektivnějšímu zapojení migrantů na českém pracovním trhu a podpora lepšího zacházení s cílovou skupinou.

Zaměření disertační práce

Termín migrace je vnímán spíše negativně s dědictvím na archaické vzpomínky na invazi či vykořevení. Politický a mediální výklad pojímá migraci jako problém, jež je nutné řešit přiměřenou imigrační politikou. Z toho plyne, že kromě obsahu odborných textů je třeba analyzovat části migrační problematiky, které jsou voleny jako relevantní výzkumná témata, a jaké zájmy za tímto výběrem stojí. Portes (1997) a Janků (2016) podtrhují nutnost sledovat výběr výzkumných témat, aby se výzkum nezaměřoval jen na povrchní agendu, která je definovaná byrokratickým aparátem bez ohledu na relevantní teoretické problémy. Podle některých autorů vede politicky motivovaný výzkum i k chybným výstupům a závěrům, jež ovlivňují vytváření imigrační politiky a následně zapříčiňují i její četné selhání (Bhagvati, 2003; Čechovský, 2010).

Oproti tomu termín mobilita, který má podle Janků (2016) odkazovat na přirozený pohyb specializovaných profesionálů či manažerů a politiků, je spíše vnímán pozitivně a jako doplněk pro moderní otevřenou společnost. Rozvinuté země si díky demografické situaci a globalizované ekonomice začínají uvědomovat, že imigrační politika není vnitřně plně konzistentní, vzájemně nekompatibilní s ostatními politikami a zároveň nevyužívá některé příležitosti, kterých by mohlo být dosaženo právě pomocí větší mobility cizinců. Podle De Haase (2006) a Drbohlava (2015) přispívá k růstu ilegální migrace či redukuje rozvojový potenciál těch zemí, odkud migranti pocházejí, a to jak v podobě odchodu kvalifikovaných odborníků, tak v odrazování od dočasné migrace a limitování mezinárodních sítí a s tím spojené ochoty migrantů investovat v zemi původu.

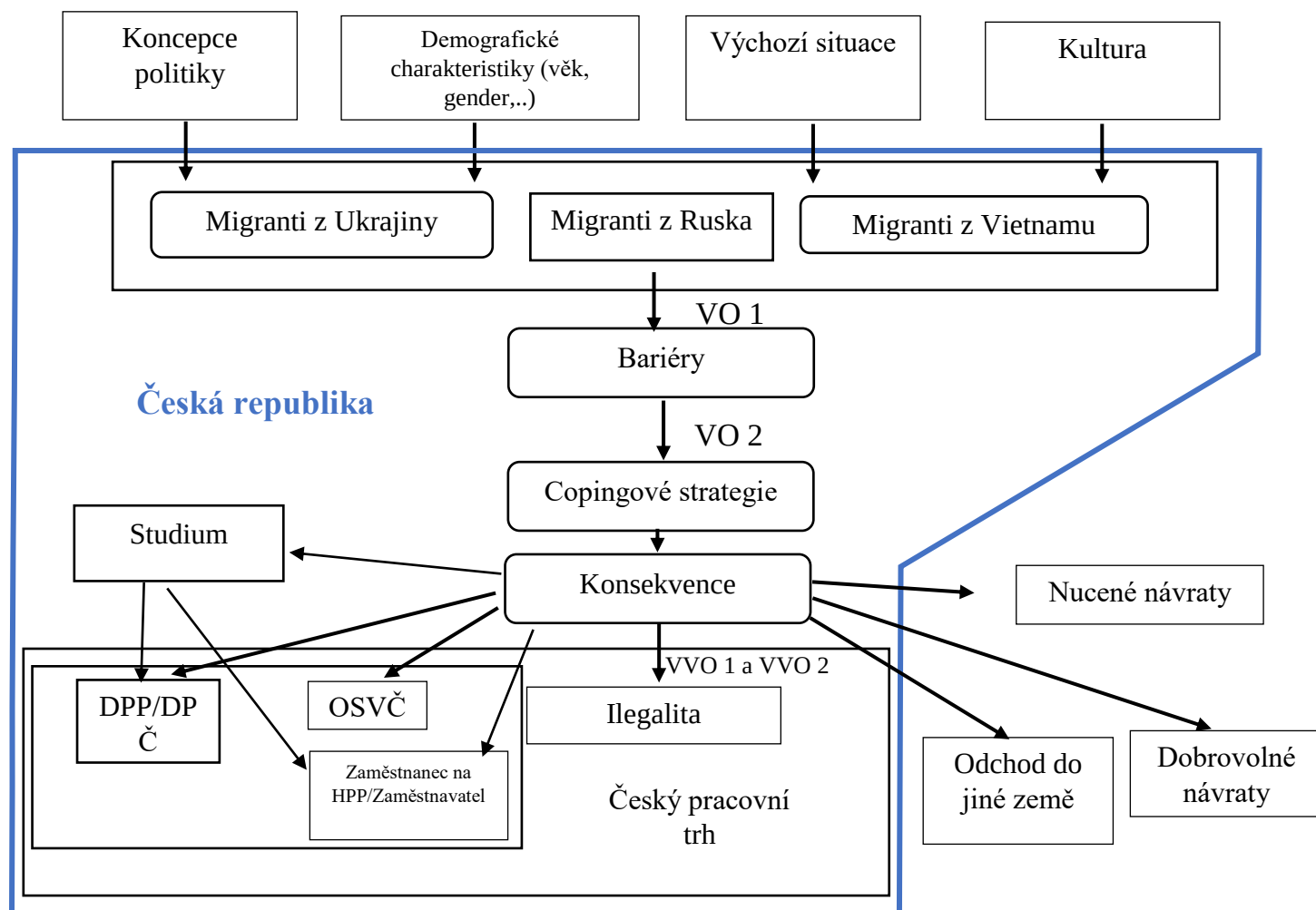
Restriktivní imigrační politika může být vnímána problematicky i migranty, kteří se chtějí v zemi usadit a pracovat. Tito migranti uvádějí, že se setkávají s mnoha bariérami, které restriktivní migrační politika nastavuje, a musí hledat cesty, jak tyto bariéry překonat. Není výjimkou, že bariéry jsou překonávány i nelegální cestou.

Současná situace v České republice poukazuje na neprotínající se rostoucí poptávku po zaměstnancích na jedné straně a na straně druhé na nedostatečnou kvalifikaci uchazečů o práci. Koncem roku 2016 Česká republika evidovala okolo 120 tisíc neobsazených pracovních míst, která jsou charakterizována jako obtížně obsaditelná (Horská, 2016). Problematika kvalifikace se

však týká pracovního trhu jako celku. Restriktivní imigrační politika této situaci nepomáhá. Podle Drbohlava (2014) český trh práce naráží na hranice svých kapacit. Volná pracovní místa se drží na osmiletém maximu, tj. nad hranicí 120 tisíc (ČSÚ, 2016). Nepružná imigrační politika situaci nepomáhá, spíše naopak.

Předmětem předkládané disertační práce jsou tudíž bariéry při vstupu na český trh práce z pohledu migranta, který na něm již působí (či se uchází o zapojení se), a cesty k překonávání těchto bariér. Cílovou skupinou jsou migranti z Ruska, Ukrajiny a Vietnamu, jelikož tyto tři země jsou nejčastěji zastoupeny, co se týče počtu migrantů v ČR pocházejících ze zemí mimo EU (Ukrajina 22,46 %, Vietnam 11,25 %, Rusko 6,9 % – údaje k 31. 3. 2018 ČSÚ). Určení klíčových problémů v zapojení cizinců v ČR na trh práce a identifikování způsobů řešení překonání těchto nesnází umožňuje diskuzi o koncepci imigrační politiky a jejího případného zefektivnění.

Schéma č. 1: Konceptuální schéma praktické části disertační práce

Zdroj: Vlastní zpracování.

Cíle a výzkumné otázky

V souladu s řešenou problematikou je stanoven primární a sekundární cíl výzkumu. **Primárním cílem** disertační práce je identifikovat a posoudit překážky pro vstup vybraných skupin migrantů na český pracovní trh na základě zkušeností těch státních příslušníků, kteří jsou již na trhu práce v ČR integrováni. Překážky budou hodnoceny v kontextu skutečnosti, zdali slouží k omezení vstupu na český pracovní trh účelově či neúčelově. Dále bude hodnoceno, zdali jsou účelným výběrovým kritériem pro zaměstnance či zbytečnou a často pouze administrativní překážkou.

Sekundární cíl směřuje k nalezení způsobů a zpracování poznatků o prostředcích, které migranti volí k překonání nalezených bariér.

Součástí práce je rovněž diskuze o koncepci imigrační politiky a jejího možného zefektivnění z hlediska českého trhu práce. Dále se text zaměřuje na určení a vyhodnocení možností efektivnějšího uplatnění migrantů pocházejících z vybraných zemí na český pracovní trh a také na podporu a následné zlepšení zacházení s touto cílovou skupinou. Podpora efektivnosti je zhodnocena v rámci vstupu migrantů na pracovní trh.

Cílovou skupinu tvoří migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu, již hledají vstup na trh práce v České republice či už na trhu práce v ČR působí.

K naplnění primárního i sekundárního cíle výzkumu bude sloužit analytická část práce. V ní dojde na základě pilotáže, polostrukturovaných rozhovorů a hlavního výzkumu (dotazníku) k identifikaci bariér pro migranty při vstupu na český trh práce a zjištění tzv. copingových² strategií, které migranti při vstupu na něj volí. Identifikované překážky budou komparovány s teoretickými možnostmi, které na migranty vstupující na český pracovní trh mohou čekat (viz teoretická část práce). Identifikované problémy budou podrobeny kritické reflexi s konkrétními předpisy s oporou v teorii i analytických studiích. Toto základní srovnání umožní zhodnotit problematiku současného právního rámce. Po analýze bude následovat zjišťování způsobů, které tito migranti používají k překonávání identifikovaných bariér.

Určení klíčových problémů v integraci migrantů na český pracovní trh a identifikování způsobů řešení těchto nesnází umožňuje diskuzi o nastavení imigrační politiky, zefektivnění zapojení migrantů na český pracovní trh.

V návaznosti na cíle analytické části práce a současný stav vědeckého zkoumání tématu disertační práce autorka formuluje následující výzkumné otázky. Jejich pořadí se nachází v

² Copingová strategie definuje způsob vstupu na pracovní trh, který migranti volí s ohledem na překážky, jež ze své strany pociťují při úspěšném zapojení se na pracovním trhu.

logickém sledu tak, aby na sebe jednotlivé odpovědi na výzkumné otázky svými dílčími výsledky výzkumu navazovaly.

VO1: *Jaké jsou nejčastější bariéry, které brání migrantům z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu vstoupit na český pracovní trh?*

VO2: *Jaké jsou strategie migrantů a jejich účinnost v rámci vstupu na český trh práce?*

Vzhledem k tomu, že se práce týká tématu, jehož ukotvení odkazuje na český a evropský právní rámec, autorka předpokládá, že se formální management týkající se usměrňování migrace, na jehož základě migranti v současnosti získávají přístup na český pracovní trh, utvářel za jiných podmínek, které jsou v dnešní době neflexibilní a často těžko aplikovatelné; dílčí podmínky proto často nevyhovují.

Tato situace vytváří prostor pro obcházení právního rámce, což znamená ilegální počínání. Dalo by se rovněž předpokládat, že soubor práv ekonomických migrantů má jisté rezervy. Důsledkem může být např. malé uplatnění migrantů s vysokoškolským a často i středoškolským vzděláním (problém nostrifikace diplomů). Na základě těchto tvrzení jsou formulovány vedlejší výzkumné otázky:

VVO1: *Jakým způsobem by bylo možné zefektivnit koncepci české imigrační politiky v zájmu efektivního zapojení migrantů na český pracovní trh?*

VVO2: *Jaký je význam identifikovaných bariér pro současnou migrační politiku?*

1 METODOLOGIE DISERTAČNÍ PRÁCE

Migrační studie jsou specifickou oblastí sociálních věd, které se stávají čím dál důležitějšími v období globalizace. Výzkum bývá zaměřen na regionální, státní či mezinárodní migraci. Pro účely této práce se autorka zabývá právě posledně zmiňovaným.

Na základě zpracování teoretických východisek v první části disertační práce bude připraven základ pro vymezení výzkumného problému a provedení vlastního výzkumu, který je koncipován jako analytický. Vzhledem k povaze textu bude v každé části disertační práce využito specifických dat dle metody získávání a shromažďování použitých informací. Tato disertační práce využívá smíšeného výzkumu, tedy kombinaci kvalitativního i kvantitativního zaměření. V tomto způsobu provádění výzkumu se převážně pracuje s kvantitativními (numerickými) daty (upraveno dle Průcha, 2014).

Tak jak Hendl (2005) uvádí, síla kvalitativních dat nespočívá v množství sledovaných lidí, ale ve schopnosti výzkumníka dobře poznat několik lidí v jejich kulturním kontextu. Testem kvalitativního výzkumu není odhalit zdánlivě nekonečnou rozmanitost jedinečných lidských bytostí, ale osvětlit život několika dobře vybraných lidí.

Primární data byla shromažďována v rámci předvýzkumu (konzultace s výzkumníky a odborníky působícími v Centru pro integraci cizinců v Praze v rámci pilotáže³). V pilotáži jde o převážně kvalitativní data, která byla shromážděna i polostrukturovanými rozhovory a následným dotazníkem. Primární data poskytnou podklad pro zpracování výzkumné části disertační práce.

1.1 Výzkumné a vědecké metody

Informace shromážděné pomocí sekundárního a primárního výzkumu vyžadují zpracování a analýzu pomocí vědeckých metod.

Tabulka č. 1: Přehled logických metod a jejich využití v disertační práci

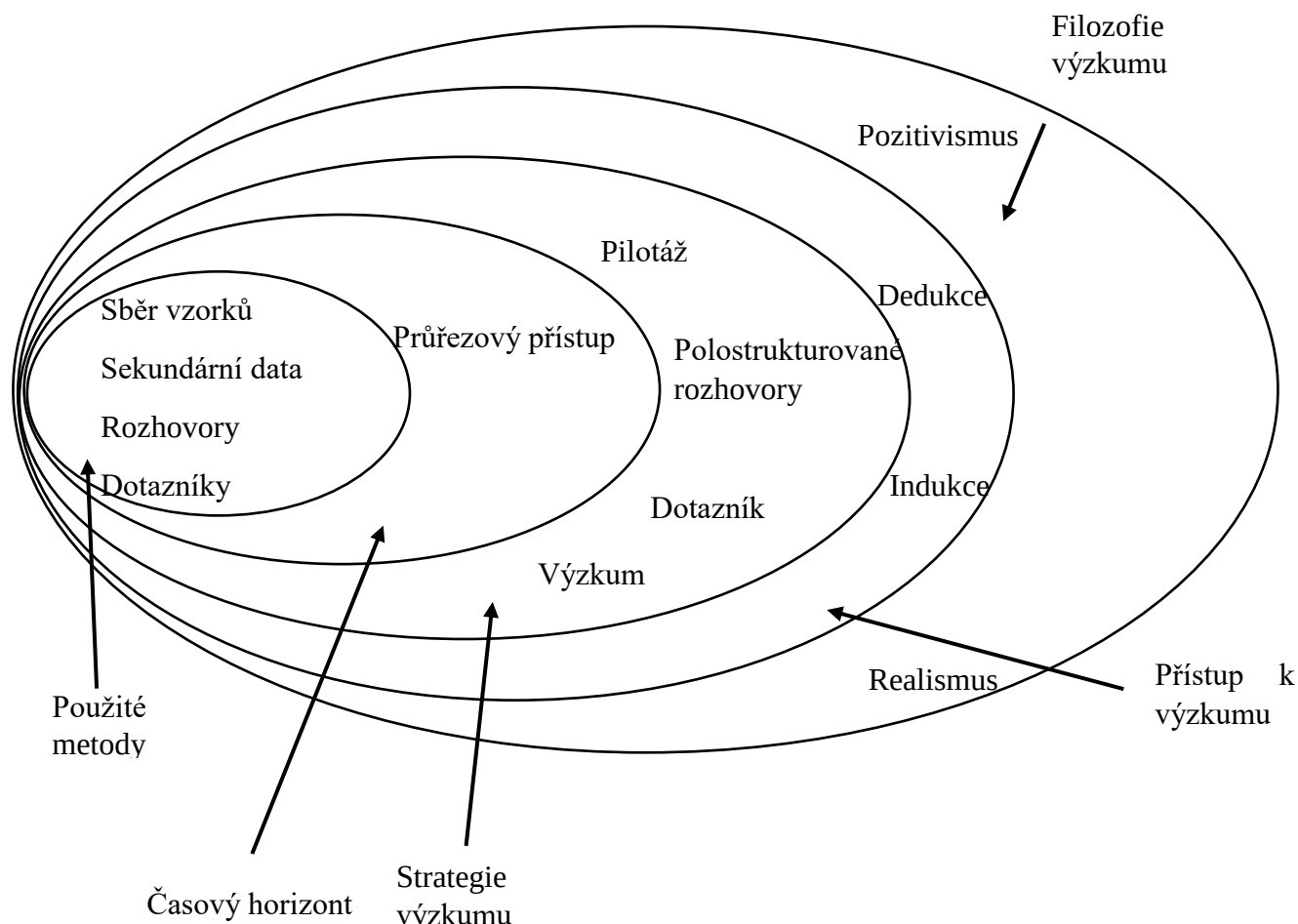
LOGICKÉ METODY	POPIS	VYUŽITÍ V TEXTU
Indukce	zkoumání jednotlivé události (jevu, faktu), na základě, kterého je potom vyvozován obecný závěr; odvozování všeobecných tvrzení z analytického materiálu na základě mnoha poznatků o jednotlivostech	průřezem celé disertační práce
Dedukce	z obecného je vyvozováno jednotlivé – vyvozování jednotlivých případů ze všeobecných poznatků pomocí logických pravidel usuzování	průřezem celé disertační práce
Analýza	myšlenkové rozložení zkoumaného jevu na dílčí složky, které se stávají předmětem dalšího bádání; rozlišuje na objektu zkoumání jednotlivé části nebo prvky, vyděluje podmínky vzniku, etapy vývoje jevu či objektu, odděluje podstatné od nepodstatného, směřuje od složitého k jednotlivému a od mnohosti k jednotě	rozbor odborných textů, poznatků získaných v rámci výzkumu pomocí statistické analýzy, srovnávací analýzy, obsahové analýzy aj.

³ Pilotáž lze definovat jako průzkum, dílčí zkušební výzkum a orientační sondu, např. k ověření metod; v tomto smyslu je více zaměřena do šířky (Hartl a Hartlová, 2015).

Syntéza	myšlenkové spojení jednotlivých částí v celek; při syntéze se sledují vzájemné podstatné souvislosti mezi jednotlivými složkami jevu nebo objektu, což napomáhá k odhalení vnitřních zákonitostí fungování a vývoje jevu	Propojení jak jednotlivých částí práce jako celku a řešených témat, ve kterých autorka nacházela hlubší souvislosti, tak v návaznosti na stanovené cíle, formulace závěrů dílčích částí výzkumu i pro návrhovou část práce
Abstrakce	myšlenkové postižení předmětu, jehož pomocí se vymezuje určitá stránka či vlastnost věcí, které nelze smyslově odlišit; výsledkem jsou pojmy, které nelze vnímat nebo si představit; podstatou je odhlížení od nepodstatných stránek zkoumaného jevu a soustředění se na skutečnosti podstatné; využívá se ve smyslu teoretického zveřejňování, vytváření pojmů abstrakcí, vytváření systému podstatných veličin při řešení problémů modelováním či při zkoumání pouze jednoho prvku nebo při vazbě, kdy se ostatní prvky vyloučí	identifikace faktorů, jež mají vliv např. na rozhodování, zdali zůstat v ČR, či odejít
Konkretizace	dávat určité entitě předmětný, názorný charakter, vyhledávat konkrétní prvky z určité třídy entit; realizuje se pozorováním, měřením či analogií	umožní definovat vazby mezi faktory, které ovlivňují výsledné rozhodnutí migranta
Formalizace	cílem je zefektivnit operace s informacemi o charakteristikách entity pomocí výrazů běžného jazyka, různými symboly a znaky, entita je tak „zakódována“	soustavně při zpracování disertační práce, kdy autorka přebírala odborné termíny, jež výzkumníci již definovali/použili ve svých předešlých výzkumech, a aplikovala je tak v celé práci

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Ferjenčík, 2000, Palán, 2002, Disman, 2002, Olecká, Ivanová, 2010, Šíroky, 2010, Janíček, 2014, Hendl, 2015, Hartl a Hartlová, 2015.

Obrázek č. 1: Znázornění metodologického zakotvení výzkumu v rámci disertační práce

Zdroj: Vlastní zpracování, upraveno dle Institut Numerique, 2012.

Po důkladné rešerši literatury autorka identifikovala základní metody sběru dat k provedení výzkumu, a to metodu dotazníku, Delphi, sněhové koule, rozhovory, názorových dotazníků, skupinových diskuzí (tzv. *focus groups*), komparativního výzkumu, vzorkování (tzv. *sampling*) a metodu *Respondent Driven Sampling*, jejíž název se do češtiny nepřekládá. Na základě identifikování limitů každé metody byla zvolena metoda dotazníku pomocí sněhové koule a polostrukturovaných dotazníků.

Dotazník je metodou hromadného výzkumu na malém vzorku (Hartl a Hartlová, 2015). Dotazníky, které používal Strielkowski (2014) ve svém výzkumu o ukrajinských migrujících pracovnících v České republice, jsou jednoduché a ekonomicky nenáročné. Relevantní otázky

pro studii jsou shromážděny a distribuovány cílové populaci. Vzhledem k snadné distribuci umožňuje tato metoda odběr vzorků z velkých populací v krátkém časovém úseku. Limity takového přístupu však zahrnují obtíže při posuzování některých forem informací, jako jsou emoce, upřímnost a myšlenky, které respondenti uplatňují. Součková (2016) uvádí ve svém výzkumu o ukrajinské menšině v Čechách a na Slovensku, že dotazník je užitečný pro shromažďování kvantitativních dat, ale v ideálním případě by měl být začleněn do dalšího výzkumu.

Rozhovory jsou další běžnou metodou průzkumu, která umožňuje shromažďování podrobnějších informací. Andrijasevič a Sacchetto (2016) vedli rozhovory s migrujícími pracovníky, zaměstnavateli a klíčovými informátory veřejných institucí, aby se pokusili pochopit mobilitu pracovníků. Některé jevy jsou typické i pro české prostředí včetně nepřátelství vůči migrantům (Radoňová, 2007; Chernykh, 2010). To vede k závěru, že stigma, a to jak od hostitelů, tak od vlastních komunit, představují největší problémy přistěhovalců. Mnoho dalších migrujících výzkumníků využilo podobné přístupy k pochopení zkušeností s migrací, např. Burrell (2016) a Nowicka (2014). Existuje však řada limitů pro rozhovory. Tyldum (2010) poznamenal, že pokud nedojde k důvěře mezi rozhovorem a tazatelem, mohli by poskytnout nepřesné odpovědi na osobní a citlivé otázky. Zatímco vytváření důvěry a vztahů může zlepšit data, je takový proces obecně obtížný a drahý při kombinaci s kvalitativními údaji. Součková (2016) také poukázala na to, že metodika má některé praktické nevýhody, jako je neschopnost publikování fotografií a rozsáhlé časové požadavky. Je tedy zřejmé, že ačkoli rozhovory mohou poskytnout cenný vstup kvalitativních údajů, existují velké komplikace a náklady s tím spojené.

Názorový dotazník (angl. Opinion Polling) je metoda patřící do skupiny výzkumných metod, kterou lze využít ke shromažďování rychlých informací obvykle o jednom tématu. Účastník odpovídá na otázky s možností výběru, často se tak provádí elektronicky. Vzhledem k tomu, že je to přístup rychlý a přístupný, umožňují dotazníky lidem jednoduchý způsob vyjádření jejich názoru a účast na veřejném životě (Gyárfášová, 2017). Nicméně, i kdyby výsledek mohl být hodnotný pro pochopení obecných názorů a pocitů, většinou se podaří pokrýt problémy pouze na povrchu.

Dalším způsobem, který se poměrně často používá, je metoda sněhové koule, kde je nejprve identifikován malý počet subjektů určených pro studii. Tyto subjekty jsou pak požádány o nábor dalších subjektů v rámci svých sítí. Metoda tak umožňuje shromažďovat velký vzorek cenově dostupným způsobem, který je teoreticky aplikovatelný na jakoukoli populaci v plném

rozsahu podle zásady „šesti stupňů separace“⁴. Ještě důležitější je možnost šíření přes sociální vztahy a je tu možnost anonymity subjektů, čímž umožňuje metoda sněhové koule hloubkový odběr informací od těžko dostupných populací. Z těchto důvodů byl tento přístup v České republice využit významnými badateli, jako jsou Dušan Drbohlav (2007) z Karlovy univerzity a Janská, Pauknerová a Koropecová (2017) ve studiu ukrajinské migrace do České republiky. Metoda však trpí některými velkými nedostatky a předsudky. Především nemůže být považována za náhodný výběr vzorků, protože populace je vzorkována podle linií zvláštních charakteristik, které jsou založeny na sociálních vazbách. Navíc metodou vzorkování sněhové koule často nedosahuje všech sociálních skupin; např. Beauchemin a Gonzales-Ferrer (2011) zjistili, že bohatší domácnosti se často zdráhají účastnit, a Black et al (2010) obdržel disproporcionálně nízké odpovědi od žen v porovnání s muži. Autorka disertační práce však toto tvrzení nemůže podepřít, jelikož právě naopak se do výzkumu zapojilo více žen než mužů.

Na základě rešerše literatury pro výběr nejlepší metody se ukázalo, že přístup založený na dotazníku má největší strukturální výhody. Stejně jako řada dalších autorů se proto autorka této disertační práce rozhodla, že taková metodologie bude použita právě pro tento výzkum.

Z důvodu širokého rozpětí metod v kvalitativním výzkumu budou dále vysvětleny ty metody, jež také byly uplatněny v rámci výzkumu této disertační práce.

Obsahová analýza často definovaná jako kvantitativní metoda je v pojetí kvalitativní metody nástroj pro detailní průzkum, kdy záleží na samotném výzkumníkovi, jak bude obsah dat analyzován (Schulz, 2011). Analýza dokumentů představuje rozbor dokumentů jiných autorů, kteří jej často vytvořili za jiným výzkumným či úplně odlišným účelem (Disman, 2002). Tento druh analýzy byl využit napříč celou prací.

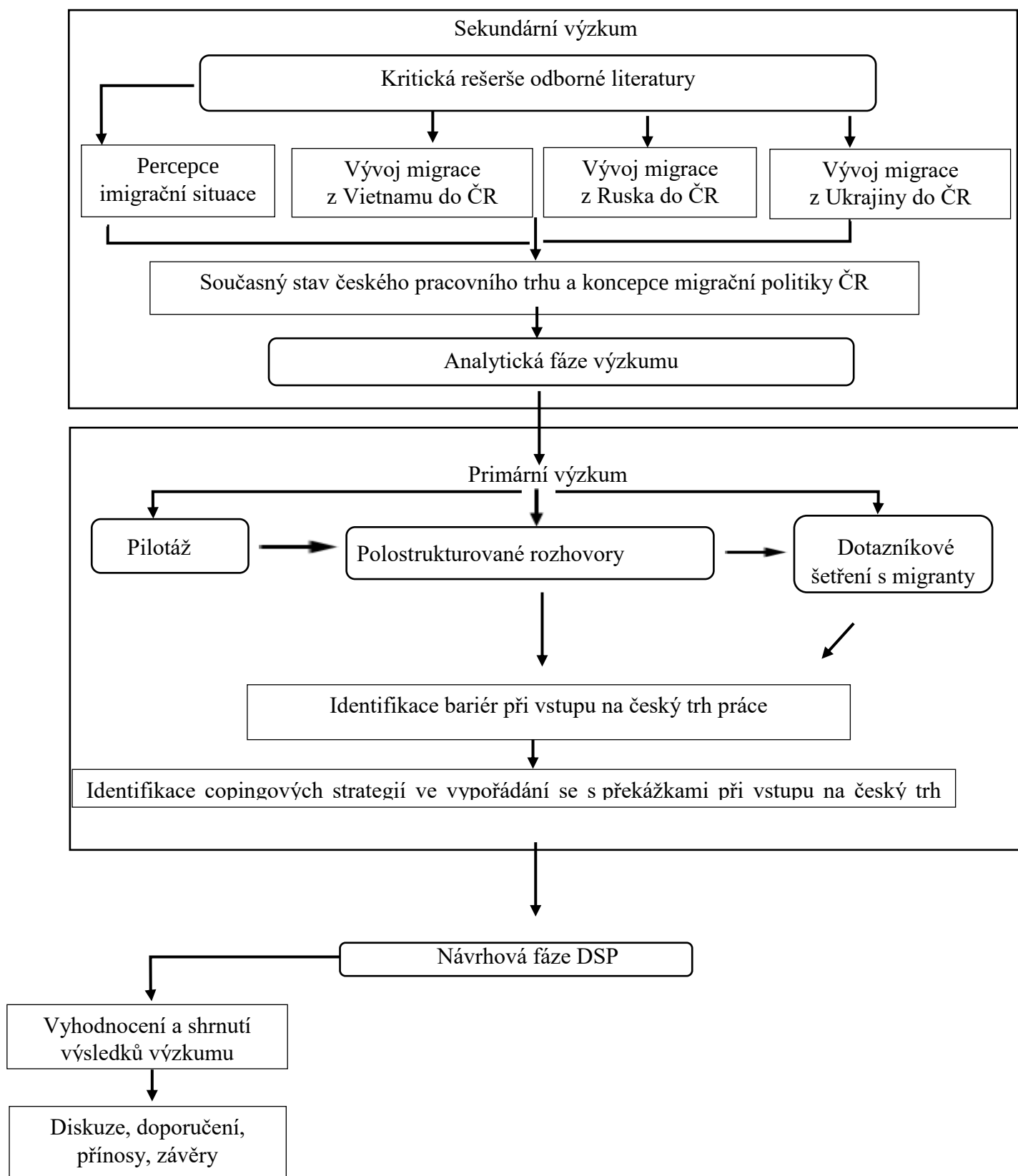
1.2 Postup řešení disertační práce

Stěžejní část práce je kvalitativní analýza postavení migrantů na českém trhu práce, která je založena na dotazníkovém šetření a na rozhovorech se zástupci vybraných cizineckých komunit s podporou a využitím materiálů od organizací a institucí zastupujících cizince a úzce s nimi spolupracujících.

Metodologicky klíčové jsou (1) analytické zkušenosti s fungováním systému při žádání o vstup na trh práce v ČR, (2) standardní sociologické šetření.

4 „Šest stupňů odloučení či separace (v angličtině six degrees of separation) je název teorie, která předpokládá, že každý člověk je spojený s každým člověkem prostřednictvím řetězce šesti sobě navzájem známých lidí. Jeden stupeň odloučení se definuje jako jeden známý, který člověka odděluje od dalšího.“ (Buchman, 2004).

Schéma č. 2: Postup řešení disertační práce

Zdroj: Vlastní zpracování.

Sběr údajů ve vybraných cizineckých komunitách probíhal na základě národnostního a teritoriálního klíče. Cílovou skupinou byli migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu působící na pracovním trhu v České republice. Autorka ukončila sběr po získání sto vyplněných kvalitativních dotazníků. Metodologicky tedy nebyl cílem reprezentativní výzkum, ale kvalitativní sonda.

Dotazníkové šetření bylo rozděleno do pěti fází. První fáze začínala přípravou samotného dotazníku, a probíhala v měsících leden a únor 2017. Byly stanoveny obecné náležitosti, mezi něž patřilo on-line vyplňování dotazníků (délka cca 5 minut) a možnost vybrat si pro dotazník jednu ze čtyř jazykových mutací: českou, ruskou, vietnamskou nebo anglickou. Druhá fáze probíhala v měsíci březnu 2017 za účasti deseti respondentů, kdy se testovala struktura dotazníku a vhodnost vybraných otázek. Následovala třetí fáze úprav otázek na základě předchozího testu, což znamenalo přidání možností odpovědí, zlepšení strukturalizace otázek anebo vyřazení nevhodně formulovaných dotazů. Předposlední fáze trvající čtyři měsíce se zaměřila na vlastní dotazníkové šetření. V posledním období došlo k vyhodnocení výsledků a výzkum byl ukončen k 30. 11. 2017. Po této části následují závěry včetně diskuze nad možným zefektivněním současné koncepce imigrační politiky.

Předmětem zájmu, byly zkušenosti se životem v ČR, se získáváním povolení k pobytu, dlouhodobých víz, eventuálně občanství, a především pracovní a zaměstnanecké zkušenosti na území České republiky, uplatnění svého vzdělání a zkušenosti se sociálním a také zdravotním systémem. Cílem bylo identifikovat nejvážnější problémy se získáním práce, zda mají nějakou zkušenost s diskriminací, jsou-li informace primárně určené pro migranty dostatečně dostupné a především relevantní pro zaměstnání a pobyt na území České republiky. Dále bylo zkoumáno, jaké mají migranti zkušenosti s jazykovou vybaveností úředníků na úradech primárně určených pro cizince a zda styk s úřady je lepší a možný zvládnout samostatně či je zapotřebí pomoci překladatele či jiné třetí strany. Dalším předmětem zájmu bylo zjistit zkušenosti migrantů s efektivností cizinecké policie, zdali je zde opravdu velký problém korupce, či případně kde měli možnost zažít pozitivní zkušenost. Na konci dotazníku každý dotázaný uvedl jaké pracovní pozici se v ČR nachází, jak dlouho v České republice žije, zda sami či s rodinou a další základní identifikační údaje. V některých komunitách byly jako zdroje informací také využity buď již existující výzkumné projekty, nebo specialisti, kteří se v tomto prostředí pohybují.

Kromě toho jsou v disertační práci zapracovány mimojiné praxe nevládních organizací, jež se zaměřují na pomoc cizincům, migrantům a uprchlíkům.

Během zpracování disertační práce autorka jako součást analýzy a sběru informací také využívala pravidelné sledování relevantních webových stránek a serverů, médií a studium výzkumných prací a projektů ve zkoumané oblasti jak u nás, tak i v zahraničí.

Výsledný datový soubor sociologického výzkumu zahrnuje sto respondentů ve věku 18 let a starších. Vyplňování dotazníku probíhalo v období 1.6. 2017 - 30. 9. 2017 v hlavním městě v Praze prostřednictvím autorky této disertační práce. Základem kvótního výběru byly místo pracoviště v Praze, národnost, stav zaměstnanosti a věková hranice 18 let. Praha byla vybrána z důvodu nejvyššího zastoupení vybraných komunit.

Veškeré analytické příspěvky v disertační práci orientované do oblasti základního výzkumu jsou založeny na výsledcích výzkumných šetření, na základě, kterých práce objasňuje konkrétní bariéry při vstupu na trh práce.

Podmínky nutné pro vstup do výzkumu byly následující:

1. být občanem Vietnamu, Ruska či Ukrajiny
2. legálně pobývat v Česku po dobu více než 6 měsíců (s povolením k pobytu a práci nebo s živnostenským listem)
3. být zaměstnán v ČR či mít již zkušenost se zaměstnáním v ČR
4. bydlet v Praze
5. být ochoten a schopen spolupracovat po dobu tří měsíců.

Výběr respondentů proběhl formou metody „sněhové koule“ s důrazem na výběr pestrého vzorku respondentů z hlediska pohlaví, věku, vzdělání a migračního statusu, resp. délky pobytu v Česku. Zohledněna byla také potřeba získat pro danou imigrační skupinu její typické profese, v nichž v Česku nacházejí nejčastější uplatnění.

Otázky byly pečlivě vybrány a inspirovány výzkumy IGAC (IGAC, 1994; IGAC 1996) a Drbohlavovou metodikou (2015), který pomocí dotazníkového šetření analyzoval vliv ukrajinské pracovní migrace v Česku.

Technika dotazníkového šetření byla vybrána z důvodu umožnění rychlé a ekonomicky relativně nenáročné shromažďování komplexních dat od velkého počtu respondentů. Při tvorbě disertační práce docházelo k mnoha otázkám a chybějícím informacím, které bylo nutné získat. Jednou z cest, jak získat informace k výzkumu, bylo právě dotazování. Z odpovědí autorka práce získává žádoucí primární údaje. Dotazníkové šetření bylo zvoleno z několika důvodů, mezi které patří již zmíněné relativně nízké nároky na finance, opakované použití dotazníku, určitá míra anonymity, reprezentativita výsledků a vysoká standardizace umožňující statistickou analýzu dat.

1.3 Limity výzkumu

Po rešerši literatury autorka zvolila metodu dotazníku, i když během výzkumu bylo nutno čelit několika překážkám vyplývajícím ze zvolené metody. Bylo nezbytné vytvořit vzájemnou důvěru mezi respondenty a autory článku, jinak by nebylo možné zkoumat tak citlivou oblast života migrantů, jako jsou peníze, rodinný a osobní život. Za druhé, respondenti mohli ztratit zájem podílet se na výzkumu (dotazník jim mohl přijít příliš dlouhý, osobní atp.). Jedním ze zásadních limitů byla dostupnost cílové skupiny. Autorka se setkala především s neochotou spolupráce s ukrajinskou komunitou, kde se také podařilo získat nejmenší vzorek odpovědí. Ukrajinci nebyli ochotni vyplňovat dotazník, bavit se o svém mzdovém ohodnocení, a i po nabídnutí kompenzace byla spolupráce velmi omezená. Samotná dostupnost zkoumání tématu byla velmi limitovaná, jelikož téma je velmi citlivé, náročné a těžko dosažitelné. Bylo nutné používat „diplomatický“ jazyk, aby nebyli respondenti nijak dotčeni. V průběhu pilotáže byla autorka upozorněna respondenty, že nabízí volbu jen nízkou placených pozic, což poměrně zkresluje představu tuzemských obyvatel o migrantech. Nabízené pozice byly zvoleny na základě dostupných dat a předchozích analýz, kde byly tyto pozice uváděny jako nejčastěji zastoupené právě těmito národnostními skupinami v České republice. Obtížnost nastala i ve fázi kombinace odpovědí z dotazníků v různých jazykových mutacích. Tato fáze vyžadovala značnou časovou náročnost a nutnou asistenci rodilých mluvčích, především v případě vietnamštiny a ruštiny. Jazykové mutace však byly nutné a autorka článku dostala zpětnou vazbu, že byla nedostatečná a měla být i v jazyce ukrajinském z důvodu silného nacionalistického cítění Ukrajinců a velmi zřetelné neochoty spolupracovat v ruském jazyce. Dalším limitem, se kterým se tyto typy výzkumu často setkávají, byla tzv. interference se zkoumaným systémem čili zkreslení vyvolané výzkumnými stimuly, jako například „efekt morčete“, „výběr role“ a „měření jako zdroj změny“. Proto autorka článku před výzkumem zjistila, zda je informace dostupná, a užila filtrační otázky ověřující, jak moc je respondent kvalifikován poskytnout

žádanou informaci. Spolehlivost v podobě pravdivosti údajů respondentů je vždy diskutovatelná, což je však častá problematika v sociologických výzkumech. Na druhou stranu si však jsou „respondenti“ dobře vědomi toho, že nemohou předstírat odpovědi či uvádět klamné údaje, protože se jedná o jejich osud a pozitivní výsledek jejich kauzy často přímo koreluje s poskytnutím pravdivých informací. Výzkum tohoto tématu z hlediska úřadu práce se jeví komplikovaně a uvádí nemožnost definovat všeobsahující výzkum. Autorka si je dobře vědoma toho, že výběr respondentů pomocí „sněhové koule“ není ideální a neumožňuje zobecňovat získané poznatky ve statistickém smyslu, je však jako mnozí další výzkumníci přesvědčena, že má své opodstatnění. Při pečlivé aplikaci (zmírnění negativních dopadů daného výběru – blíže viz např. Atkinson, Flint 2001) přináší výzkum výsledky, které podle autorky mohou poměrně věrohodně zobrazit zkoumanou realitu.

2 TEORETICKÉ PŘÍSTUPY K MIGRACI

Migrační směry je možné vnímat jako indikátor stavu rozvoje ve světě, který se neustále proměňuje. Stojanov, Strielkowski a Drbohlav (2011) uvádějí, že migrace obyvatelstva je stará jako lidstvo samo, přičemž migrační proudy vždy představovaly jeden z nejdynamičtějších rysů všech velkých civilizací. Lidé se stěhují již od pravěku, a to z různých důvodů a příčin. Jak Zapadlo (2010) uvádí, nejprve to bylo stěhování za obživou, které se postupně měnilo v pohyb za lepším životním a pracovními příležitostmi, až k nedobrovolnému vyhnání nebo opuštění země původu z důvodu politické represe a s tím spojeným nedodržováním lidských práv. Během staletí ovšem migrace nabírá na intenzitě a významu. Pohyb lidstva je v dnešní době značně usnadněn zdokonalující se a rozvíjející se infrastrukturou a dopravními prostředky a rychlým přenosem informací, což má za následek, že se lidé nestěhují pouze v rámci jednoho státu, ale i v rámci celých kontinentů. Podle odhadů Populační divize Spojených národů (IOM, 2017) počet přeshraničních migrantů vzrostl ze 152 milionů v roce 1990 na 173 milionů v roce 2000 a na 244 milionů v roce 2017. Podíl migrantů na celosvětovém obyvatelstvu se díky značnému populačnímu růstu moc nemění – od roku 2000 pouze o 0,2 % (UNPD, 2013). V absolutních číslech jich ale přibýlo za stejnou dobu 71 milionů. Migranti dnes tvoří 3,1 % světové populace (Ministerstvo zahraničních věcí, 2017). Kdyby všichni migranti najednou odešli do jakékoliv neosídlené země, rázem by se stala 5. nejlidnatějším státem světa.

Migrace jako fenomén takový, je mnohými autory pokládána za jednu z nejvýznamnějších globálních výzev. Podle Procházkové Ilinitchi (2010) pracuje jako akcelérátor globalizace, přičemž je však i sama urychlována a podporována jinými globalizačními postupy. Lidé migrují z různých důvodů, nejčastějším z nich je snaha zlepšit své životní podmínky. Podle Stojanova a Novosáka (2008) migrační toky směřují zejména z chudších zemí do rozvinutějších. To způsobuje hlavní zájem a potřebu migrační toky zkoumat, ba přímo ovlivňovat a částečně regulovat. Jak Portes a Dewind (2007) zdůrazňují, mezinárodní migranti jsou jedním z nejsilnějších a nejproblematictějších vlivů, protože jsou na rozdíl od jiných komodit a neživých výměn složeni z lidí, kteří mohou svojí trvalou přítomností změnit charakter přijímající společnosti. Z tohoto důvodu jak Hollifield a Castles (rok 2006, cit. dle Portes a Dewind 2007) tvrdí, všechny moderní státy se snaží podrobně monitorovat a regulovat tyto vlivy s cílem vyvážit požadavky na větší otevřenost a zároveň omezení.

Zolberg (2001) a Castles (2004) poukázali, že ekonomická vzdálenost mezi globálním Severem a Jihem se stala tak obrovskou, až vytvořila prakticky nevyčerpatelnou zásobu

potenciálních migrantů. Portes a Dewind (2007) zdůrazňují, že se propast zvětšuje silami kapitalistické globalizace, které lákají populace třetího světa na výhody moderní spotřeby, zatímco jim upírají prostředky potřebné k jejich dosažení. Drbohlav (2014) uvádí, že v rozvojových zemích mezitím rostoucí žízeň po pracovní síle ochotné vykonávat tvrdou a hůře placenou podřadnou práci, které se domácí obyvatelstvo systematicky vyhýbá, vytváří silný magnet pro migranty z méně vyvinutých zemí. V návaznosti na mezinárodní pracovní toky se vytvářejí sítě mezi migranty a jejich zeměmi původu, které se v průběhu času stávají tzv. samoudržujícími. Tyto sítě se postupně stávají tak stabilními, že často podporují migraci i po zaniknutí původních ekonomických motivů, které migraci vyvolaly (Massey a kol., 2002, Assey, 2004, Portes a Bach 1985). Rychlá výměna informací a flexibilita těchto sítí mohou snadno obejít oficiální úsilí o směřování nebo potlačení migračních toků. Nelze se ani spoléhat na spolupráci s vládami v zemích, odkud migranti přicházejí, jelikož téměř bez výjimky všechny země třetího světa pochopily obrovské výhody emigrace, a to jak v podobě bezpečnostního ventilu zmírňujícího tlak domácích nedostatků, tak budoucího zdroje důležitých finančních prostředků (Guarnizo a kol., 2003). Jak Portes a Dewind (2007) uvádějí, neexistuje žádný logický stimul pro tyto vlády, aby se pokusily emigraci potlačit, a proto se snaží o udržování vazeb s velkými krajanskými komunitami, které fungují jako stále významný ekonomický zdroj.

Podle Drbohlava a Uherka (2015) představují v současné době významné migrační proudy a související rozličné problémy s integrací migrantů do nových majoritních společností především ve vyspělých zemích jeden z nejcitlivějších a současně potenciálně nejvýbušnějších globálních problémů lidstva. Tato problematičnost se umocňuje tím, že často nejde o jednosměrný záměr, jelikož zde existuje i poptávka, kdy mnohé vyspělé země, zejména z důvodů nízké fertility a stárnutí vlastních populací, začínají soutěžit o zahraniční pracovní sílu. Podle Drbohlava a Uherka (2015) má zahraniční pracovní síla především napomoci chodu ekonomiky, resp. též zacelení mezer na trhu práce. Druhotně takováto imigrace může, avšak pouze dílčím způsobem, vylepšit některé demografické parametry (např. stárnutí obyvatel, nízkou fertilitu atp.). V globalizujícím světě se navíc přes některá restriktivní opatření mobilita všeobecně liberalizuje a ve svých formách a typech dále štěpí a komplikuje ve smyslu zapojení dříve migrací nezasažených regionů, existencí mnoha rozličných migračních tras (směrů) i zvyšující se diferenciací migračních typů. Podle Drbohlava (2015) v blízké budoucnosti intenzita mezinárodní migrace rozhodně nebude slábnout. Není pochyb o tom, že již dnes, ale ještě více

v budoucnu se migrační i integrační teorie stávají jedním z nejžádanějších témat výzkumu sociálních a ekonomických věd.

Mezinárodní migrace však musí být zkoumána nikoliv samostatně, sama o sobě, ale v kontextu probíhajících a v čase se proměňujících zejména sociálních, ekonomických, politických, demografických, ale i geografických jevů a procesů. Obtížnost výzkumu procesu mezinárodní migrace plyne z komplexity, vzájemného prolínání faktorů, z proměnlivosti, kontextu a „víceúrovňového zprostředkování“, vše navíc v dynamice globálních proměn současného světa (Castles, 2010). Existuje neustálá snaha migraci monitorovat a udržovat ji pod dohledem, aby se nestala hrozbou pro hostitelské země (Willekens, 1993). Borjas (2001) však tvrzení rozporuje a uvádí, že pracovní migrace pomáhá „promazat kola“ ekonomiky, protože pracovní migranti se pohybují v reakci na různé ekonomické příležitosti, a odráží potřeby zaměstnavatelů v hostitelských zemích pro pracovníky s určitými dovednostmi. Téma „nahrazující migrace“ je v současné době často diskutované v demografii (Burcin, Drbohlav a Kučera, 2008), kulturní oblasti a politice, jak cílové země regulují průtoky a množství lidí a zároveň se snaží najít rovnováhu mezi potřebami zaměstnavatelů, místní pracovní silou a národními zájmy (viz Davis, Hart, 2010; Khoo, Hugo a McDonald, 2010; Khoo, McDonald, Voigt, Graf a Hugo, 2007).

Tvrdí (1997) uvádí, že je velmi nesnadné, ne-li nemožné, jednoznačně stanovit, zda konečný dopad pro společnost je pozitivní, či negativní. K vysvětlení procesu migrace existuje velké množství rozdílných přístupů (ekonomický, demografický, sociologický, psychologický...), ale neexistuje její jedna obecná teorie, převážně z důvodu komplexnosti její povahy. Tyto teoretické přístupy vysvětlují jednotlivé dopady nebo příčiny vzniku, ale neumějí obecně vysvětlit její principy (viz Drbohlav, 1995).

Migraci jako společenský jev lze zkoumat v několika rovinách i z různých úhlů náhledu. Můžeme ji zkoumat z hlediska územní jednotky, a přitom rozdělit na vnitřní a vnější⁵. Dalším základním hlediskem je však dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělicí hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, dobrovolná migrace splývá s kategorií migrace vynucené. Pod pojem migrace dobrovolné můžeme podřadit zejména ty případy, kdy lidé opouštějí svoji vlast za účelem studia, sjednocení rodiny, zaměstnání či z jiných důvodů osobního charakteru. Vynucená migrace vyvolává úsilí vyhnout se pronásledování, represi, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným

5 Pokud je brána jako územní jednotka stát, lze hovořit o vnější migraci jako o zahraniční migraci.

katastrofám nebo jiným situacím, jež představují ohrožení života, svobody a živobytí jednotlivce.

Podle Drbohlava (2011) v migraci nejsou zahrnuty formy prostorové mobility, které jsou dočasné nebo periodicky se opakující, jako je dojíždka za prací, turistika, studijní pobyt nebo nomádismus. Kritériem ohledně začlenění do migračních pohybů je většinou doba pobytu nebo právní status. OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jednoho roku pobytu vně daného státu, ale západní a většina rozvojových zemí je z hlediska času a vázanosti pohybu ještě mnohem liberálnější.

Existuje mnoho dalších kritérií, pomocí kterých lze migraci rozdělit, např. podle již zmíněné délky pobytu (na trvalou, dočasnou či krátkodobou) nebo podle důvodu migrace (na ekonomickou, politickou, ekologickou, pracovní nebo jinak motivovanou). U posledního členění je velký problém, protože jednotlivé motivy působí společně a nelze určit, který motiv převládá; také migranti někdy tají nebo neznají pravé důvody své migrace, přesto se toto členění často používá.

Zatímco většina ekonomických teorií spíše inklinuje k upřednostňování výhod svobodného pohybu obyvatel, rozvojová studia měla donedávna tendenci vidět migraci spíše jako vynucenou na základě chudoby obyvatel rozvojových zemí, konfliktů a občanských válek nebo jiné nestability (De Haan 1999). Proto je na migraci tímto paradigmatem velmi často nahlíženo (na rozdíl od neoklasických teorií) jako na poslední možnou volbu přežití pro chudé obyvatele, přičemž zvýšený důraz je kladen na nadměrnou exploataci území zdroje i cíle migrace. Tak je problematika mezinárodní migrace vnímána jako globální problém, který je nutné řešit (např. Martin a Widgren 1996; 2002) především z hlediska dopadu na pracovní trh.

Obecné zákonitosti migrace stanovil Vávra (2014) ve své práci následovně:

- Většina migrantů preferuje kratší vzdálenosti.
- Migranti, kteří cestují na větší vzdálenosti, míří do obchodních a průmyslových center.
- Nárůst obyvatelstva velkých měst je z větší části způsoben spíše přísunem migrantů než přirozeným růstem původního obyvatelstva.
- Objem migrace roste spolu s vývojem průmyslu a obchodu a s rozvojem dopravy.
- Většina migrantů pochází ze zemědělských oblastí a míří do průmyslových a obchodních center.
- Většina faktorů migrace má ekonomický charakter.

- Migranti, kteří se posunují do cílových oblastí, nechávají za sebou „prázdná místa“, která jsou naplněna jinými migranty z jiných oblastí.
- Ženy migrují častěji než muži v případě kratších vzdáleností, u delších vzdáleností je tomu opačně.
- Každý proud migrace generuje migrační protiproud.
- Většina migrantů je ve věku 20–34 let.

2.1 Faktory a příčiny imigrace

Migrace (lidí) je chápána jako pohyb lidí z jednoho místa na druhé za účelem dlouhodobějšího pobytu. Migrace nemá jednotnou definici a někdy je proto těžké určit, kdo je migrant. Podle definice OSN je migrant člověk, který pobývá v zahraničí minimálně rok. Další definice však označují za migraci i stěhování v rámci státu, případně pobyt v zahraničí delší než 6 měsíců. (Anderson 2013) V migračních pohybech pak lze rozlišovat mezi emigrací (vystěhovalectvím) a imigrací (přistěhovalectvím), což bude předmětem zkoumání této disertační práce. Rozdíl mezi počtem přistěhovalců a vystěhovalců ve vybraném časovém horizontu a sledovaném území vyjadřuje migrační saldo. Za migranta je považován každý člověk, který překročí mezinárodně uznávané hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok (Anderson, 2013).

Před vyčleněním základních typů migrace je třeba seznámit se s hlavními příčinami migrace, které samotnému procesu předcházejí. Jak Baštýř (2005) uvádí, zatímco do roku 1989 migrační pohyb v České republice (Československu) ovlivňovaly zejména válečné, náboženské, rasistické či politické důvody, koncem 20. století dominují především faktory ekonomické. Drbohlav (2015) uvádí jako nejvýznamnější ekonomický faktor migrace snahu dosáhnout vyššího reálného příjmového standardu, respektive celkové životní úrovně. Tento cíl je determinován množinou ekonomických subfaktorů, jakými jsou např. mzda, kupní síla mezd, cenová hladina, směnný kurz, zahraniční investice nebo také štědrost sociálních systémů v zemi migrantem zvolené. Podle Kowalské (2013) se dá konstatovat, že migrační faktory lze dělit na politické a ekonomické (pracovní migrace). Pracovní migraci, která je vytvářena a motivována převážně ekonomickými faktory, však doplňují také následující mimoekonomické faktory,

například možnost kariérního rozvoje, získání odborných pracovních zkušeností nebo také snaha zdokonalit se v jazykových znalostech a jiné⁶.

Pod migraci se řadí velké množství různorodých pohybů, proto se objevuje snaha o její podrobnější rozčlenění. V literatuře se těchto členění dá nalézt celá řada.

Migrace je souhrnným a poměrně silným jevem, který má nejen na Českou republiku mnoho společenských a ekonomických dopadů. K jeho procesu však vede i mnoho různých důvodů, které lze rozdělit na push a pull faktory. Push faktory jsou důvody, které migranta donutí odstěhovat se z dané země (např. politická nestabilita, nedostatek práce, přírodní podmínky). Pull faktory jsou důvody, kvůli kterým si migrant vybere danou zemi jako cílovou (např. lepší platové ohodnocení, atraktivní prostředí, rodinní příslušníci). Jak Drbohlav (2015) zmiňuje, pull faktory jsou spojeny s místem původu a pull faktory s místem zvolené destinace.

Podle Portese a Dewinda (2007) je jednou z nejčastějších příčin migrace (zejména mezinárodní) víra migranta v lepší pracovní příležitosti, než jakých se mu dostává v jeho rodné zemi. Podle Hollifielda (2000) migrant vždy věří, že se jeho situace po změně bydliště zlepší. Pokud by o tom nebyl přesvědčen, pravděpodobně by se migrace neúčastnil. To však platí pouze pro migraci dobrovolnou, tedy pro migraci, které předchází dobrovolné rozhodnutí migranta. V případě migrace nedobrovolné nelze vždy s jistotou tvrdit, že se člověk měnící své bydliště bude mít lépe než dřív. Drbohlav (2015) uvádí, že pokud jsou důvody nedobrovolné migrace politické a lidé jsou vystěhováni násilím, ve většině případů jsou přesídleni do oblastí, kde je jejich situace záměrně horší. V rozvinutých zemích dnešního světa se však už nedobrovolná migrace ve formě vystěhování téměř neobjevuje.

To, co je skutečně důležité v oblasti migrace, je převládající základní motivace migrantů. Pro co možná nejjednodušší typologii v tomto ohledu můžeme použít obecnou kategorizaci migračních pobídek a podle Macháčka a Bartoše (2015) rozdělit migraci na pět velkých a vnitřně značně diferencovaných kategorií:

1. ekonomické důvody: dostupnost pracovních příležitostí, úroveň osobního příjmu, kompatibilita s profesní orientací, výše životních nákladů atd.
2. rezidenční: dostupnost ubytování, kvalita bydlení, povaha čtvrtí atd.
3. osobní: následování členů rodiny, manželství, rozvod, sjednocení rodiny atd.
4. vybavenost: životní prostředí, sociální faktory, kulturní důvody, dostupnost veřejných služeb atd.
5. reziduální: klima, dědictví, etnický původ, specifické vzdělání atd.

⁶ Nicméně v konečném důsledku mohou tyto mimoekonomické faktory opět vyústit ve faktory ekonomické, neboť kariérní rozvoj, odborné zkušenosti a dostatečné jazykové znalosti s sebou přinášejí reálnou šanci na vyšší příjmy.

Macháček (2014) zdůrazňuje nutnost připomenout si některé metodické rozdíly, a to i v rámci států Evropské unie, pokud jde o definici, záznamy a analýzu migrace. Pro posouzení fenoménu mezinárodní migrace na tomto pozadí je nutné zahrnutí všech uvedených kategorií s rozdílnou intenzitou a významem. Kombinaci dvou nebo více motivačních faktorů lze považovat za velmi pravděpodobnou, např. ekonomické důvody jsou často doprovázeny i osobními (Macháček, 2014).

Dalším důležitým ovlivňujícím faktorem je i kulturní podobnost cílové země. Například čeština a polština patří mezi slovanské jazyky, a i když není s ukrajinštinou či ruštinou úplně shodná, obdoba těchto jazyků je značná. Jak Drbohlav uvádí (2015), tato skutečnost může výrazně ovlivňovat rozhodování o volbě cílové země své migrace. Podle Roubíčka (1997) právě jazyková neznalost často odrazuje od trvalého odchodu do cizí země. Autor však zdůrazňuje fakt, že se přistěhovalci přizpůsobují podmínkám nového prostředí postupně. Podle Froye a Giguere (2007) se často stává, že imigranti z určité oblasti utvoří v novém bydlišti tzv. ghetto v podobě uzavřeného celku s původní kulturou, jazykem a zvyky. Následně může nastat vznik problému vzájemného soužití obou populací. Diferenciované znaky se však mohou postupně eliminovat a časem to může vést ke splynutí obou populací či jedna populace pohltí druhou. Nastat může i tzv. segregace, kdy populace žijí vedle sebe, ale jsou násilně odděleny společenskými předsudky nebo zákonnými předpisy (Froye a Giguere, 2007).

Migrace je reakce s významnými dopady do ekonomické, sociální, kulturní a dalších oblastí života cílové země. Proto většina zemí zavádí migrační politiky, pomocí kterých se snaží nastavit pravidla pro příchod migrantů. Podle Roubíčka (1997) některé státy omezují přistěhovalectví prostřednictvím zákonů, které obsahují opatření pro selektivní migraci, anebo státy také zavedly systém kvót (kontingentů), pomocí nichž je určen počet osob, které se do daného státu mohou ročně přistěhovat.

Základem ekonomické teorie zabývající se ekonomikou migrace je poznatek o tom, že nejdůležitějšími determinanty migračních toků z méně bohatých regionů či zemí nebo oblastí do bohatších oblastí jsou mzdové diferenciály, ekonomické rozdíly, rozdíly v HDP na obyvatele a míře nezaměstnanosti (viz například Hannan, 1970; Todaro 1969, Harris a Todaro, 1970, Walsh, 1974, 1987; Strielkowski a O'Donoghue, 2006, Glazar a Strielkowski, 2010; Strielkowski, 2012). Navíc do hry vstupují různé systémy sociálního zabezpečení, které mohou ovlivnit rozsah migrace. Například Cushing (1993), Faini a kol. (1999) nebo de Haas (2005) ukazují, jak jsou sociální dávky pro nezaměstnané schopné zvýšit nebo ovlivnit migraci venkov – město nebo mezinárodní migraci. Migrantů z méně vyspělých zemí mají nižší sociální mobilitu, schopnost

přenosu dovedností a získávání dovedností, což způsobuje, že přistěhovalci mají potíže i se vstupem na trh práce a následnou integrací (Chiswick, 2008).

Podle Lešínské (2015) závisí rozsah a velikost migrace na migračním potenciálu obyvatelstva daného území. Pro obyvatelstvo s vysokým migračním potenciálem je časté reagovat na problémy doma zvýšenou emigrací do regionů s vyššími příjmy a nižší nezaměstnaností (viz např. Fidrmuc, 2002 nebo Glazar a Strielkowski, 2010). Strielkowski a Turnovec (2011) přicházejí s konceptem indikátoru migračních nákladů, který je specifický pro konkrétní region či zemi a skládá se z hmotné (např. náklady na přesídlení nebo zabydlení se v nové oblasti) a nehmotné (např. psychologické náklady migrace, porušení sociálních vazeb, odloučení od rodin nebo přátel, jazyková bariéra apod.) složky. Ukazuje se, že pokud je tento indikátor vyšší než rozdíl mezi mzdami dvou nebo více oblastí, pro pracovní sílu neexistuje motivace k migraci (v tomto případě je sklon k migraci roven nule). Ekonomické a psychologické náklady migrace jsou větší než výhody mzdových rozdílů plynoucích z migrace. V oblastech, kde je tento indikátor vyšší než mzdy, je migrační potenciál (neboli sklon k migraci) nízký a její občané nemají potřebu reagovat na vidinu vyšších mezd a zaměstnanosti v bohatších zemích.

Oproti tomu přístup založený na Harris-Todarově modelu vychází z tradičního neoklasického nahlížení na migrační podněty vyvolané vyššími mzdami v cílovém území, kdy imigrace zesiluje konkurenci na pracovním trhu a v jejím důsledku i nezaměstnanost, na níž se podílí jak imigranti, tak domácí obyvatelstvo.

2.2 Ekonomický pohled na migraci

Migrace se stává objektem zájmu nejen obyvatel určité země, ale je také velice důležitou součástí politického rozhodování. V důsledku toho migrace působí na přesuny ekonomických aktivit a spěje k rovnováze na trhu práce. S pojmem migrace úzce souvisí anglický pojem *migration decision making*, tedy migrační rozhodování. Dle základního mikroekonomického modelu se lidé rozhodují o tom, zda emigrovat, či nikoli, na základě toho, zda mezní užitek z migrace převyší náklady na ni. Mezní užitek lze chápat jako přírůstek uspokojení z další přidané jednotky statku. Po určité době dojde k tomu, že užitek z migrace se zvýší a migrace se stává investicí, přesněji řečeno investicí do lidského kapitálu. Na pojem lidský kapitál lze nahlížet z mnoha úhlů. Zatímco někteří autoři, mezi které patří i Holman (2011), tvrdí, že základní lidský kapitál je vzdělání, v případě migrace jej lze chápat spíše jako produktivní schopnosti daného jedince.

K vysvětlení migračního rozhodování byl v 60. až 70. letech 20. století vytvořen tzv. *human capital model of migration*. Na základě tohoto modelu je možné vysvětlit i to, proč míra migrace klesá s rostoucím věkem. Přestože na základě mikroekonomie lze vysvětlit migrační rozhodování, většina ekonomických teorií nebere v potaz jeden z hlavních důvodů migrace, tedy sloučení rodiny. Užitek z migrace a náklady na migraci jsou většinou omezené pouze na ekonomické proměnné. Náklady migrace nejsou ale jen finanční výdaje potřebné na realizaci cesty, ale také náklady obětované příležitosti, tedy obětovaný užitek, který by migrant měl z druhé nejlepší příležitosti. Za tu je možné považovat celkový užitek, tedy jeho celkové uspokojení, pokud by v dané zemi zůstal. Zároveň mezi náklady migrace můžeme zahrnout také náklady spojené s odloučením od rodiny nebo přátel a následně udržování kontaktu (telefonáty, cesty do vlasti). Stejně tak užitek není spojen jen s vyšší mzdou, ale také se zlepšením životní úrovně jako takové (zdravé životní prostředí, lepší vzdělání apod.). Podle Jonga a Gardnera (1981), pokud se člověk rozhoduje mezi několika státy, do kterých by mohl migrovat, s největší pravděpodobností zvolí ten, který mu nabídne vyšší čistý zisk.

Matematickým vzorcem by se migrační rozhodování dalo vyjádřit takto⁷:

$$PV_{ab} = \sum_{t=1}^T \frac{U_b^t - U_a^t - C_{ab}^t}{(1+r)^t} > 0$$

Kde:

PV_{ab} = současná hodnota čistého zisku z migrace ze země a do země b,

U_b = očekávaný užitek v zemi b

U_a = očekávaný užitek v zemi a

a = země původu

b = cílová země

r = úroková míra ($0 \leq r \leq 1$)

T = očekávaná délka života

C_{ab} = náklady spojené s migrací ze země a do země b

⁷ Procházková Ilinitchi, 2010.

Člověk se rozhodne k migraci právě tehdy, když rozdíl mezi očekávaným užitekem, který by získal v dané zemi, do které by migroval, a očekávaným užitekem v zemi, ze které emigruje, a náklady spojené s migrací jsou větší než nula. Zároveň je nutné brát v potaz vliv úrokové míry z důvodu vyrovnaní hodnoty současné a budoucí spotřeby. Přestože ekonomické teorie berou v potaz jen ekonomické proměnné, v konečném důsledku jsou objektivnější než ty neekonomické. Podle Jonga a Gardnera (1981) lze toto tvrzení opřít o fakt, že každý člověk vnímá nepeněžní faktory odlišně.

V ekonomické teorii existuje několik přístupů k migraci, které se rozdělují na mikroekonomické a makroekonomické modely. Mikroekonomické modely se zabývají otázkou „proč lidé migrují“, makroekonomické otázkou „odkud migranti přicházejí a kam směřují“ (Etzo, 2008). Makroekonomické modely jsou pravidelně empiricky orientované, neboť makroekonomická data jsou snadněji získatelná než mikroekonomická. I když jsou tyto modely označeny v literatuře jako ekonomické, velmi často obsahují i zcela neekonomické prvky. Ekonomové často absorbují různé vlivy z jiných disciplín a využívají je k vysvětlení ekonomických jevů. Především v oblasti migrace se objevují interdisciplinární metody, které si současná ekonomická teorie přivlastňuje za své.

Již v 30. letech 20. století bylo zaznamenáno, že rozhodnutí, zda emigrovat, či ne, záleží na nákladech a výnosech z migrace (Hicks, 1932). Sjaastad (1962) označil migraci jako prostředek získávání výnosů z investic do lidského kapitálu, čímž položil základy neoklasického mikroekonomického přístupu, jímž se inspirovali další badatelé. Harris a Todaro (1970) přidali do svého modelu zabývajícího se migrací z venkova do města nedokonalosti na pracovním trhu (nezaměstnanost). Mincer (1987) doplnil mikroekonomickou teorii o hypotézu, že rozhodnutí ohledně migrace se odehrávají nikoliv na úrovni jedince, nýbrž v rámci rodin. Tuto hypotézu potvrdili i Stark a Bloom (1985), kteří vyslovili předpoklad, že významným faktorem při rozhodování o migraci není absolutní, nýbrž relativní příjem, a to v porovnání s dalšími členy relevantní skupiny či komunity (též Stark a Taylor, 1989; 1991).

Carrington a kol. (1996) vyvinuli teorii, která předpokládá, že migranti tvoří v cílové oblasti tzv. síť, které snižují náklady migrace nově příchozím migrantům, a tím usnadňují a zároveň podporují jejich příchod. Piore (1979) vytvořil teorii, která zčásti vycházela z neoklasického mikroekonomického přístupu a jež nabídla částečně jiné vysvětlení původu migrace, tzv. teorii dvojího trhu. Hlavní myšlenka této teorie je, že migrace je determinována poptávkou po migrantech v cílové oblasti, a nejvýznamnější příčina migrace vychází ze strukturálních potřeb přijímající ekonomiky, která se potýká s nedostatkem pracovní síly ve

vybraných sektorech. Nerovnost výdělků v této souvislosti je nerozhodujícím faktorem (viz i Massey a kol. 1993).

Institucionální teorie či teorie světového systému zase hledají příčiny a původ migrace v již existujících institucích či v historickém uspořádání tržních vztahů v rámci světového systému, jenž pomáhá i vysvětlit příčiny migračních proudů mezi evropskými státy a bývalými koloniemi (Massey a kol., 1993).

Pro účel této disertační práce bylo vybráno několik těchto teoretických přístupů, včetně potenciálních závěrů při vytváření konceptů migračních politik.

2.3 Národní kontext migrační politiky

Jak uvádějí Stojanov a Novosák (2008), vztahy migrace a rozvoje jsou mimořádně komplexní a citlivé k celé řadě faktorů odlišných pro jednotlivá území, a proto je jen velmi obtížné formulovat jednoznačné obecnější závěry ve směru pozitivních nebo negativních přínosů. Odchod vzdělaných osob do zahraničí mohou některé země vnímat negativně (především země s menší populací), zatímco v případě jiných zemí může jít o jednu z významných rozvojových strategií s velmi dobře rozvinutou migrační infrastrukturou.

Podle Drbohlava (2011) jsou směry migračních toků výrazně ovlivněny mírou rozvoje zdrojových a cílových oblastí. Obecně platí, že v případě neexistence cílené přistěhovalecké politiky nebo naopak významných push faktorů (např. politická diskriminace, environmentální změny atd.) lze u migračních procesů vysledovat dvě základní tendence. Zatímco kvalifikovaní lidé emigrují ze zemí, kde dané vzdělání a dovednosti nenajdou dostatečné uplatnění či ocenění (např. lékaři), méně kvalifikovaní migranti se většinou rekrutují ze zemí, kde sice vzdělání a kvalifikace mohou být významně oceňovány, ale jejich dosažení je nadmíru obtížné (nízká kapacita univerzit, příliš vysoké náklady, komplikovaná dostupnost atd.). Oba trendy ústí do společného nasměrování mezinárodní migrace, a to z rozvojových zemí do zemí ekonomicky rozvinutých. Podle Sjaastada (1962) lze obecně říci, že obyvatelé bohatších zemí mají méně důvodů migrovat a zároveň jsou schopnější pokrýt náklady případného přesunu.

V dnešním globálním světě je nezbytné pochopit realitu migračních proudů coby spojovacího aspektu vztahů Severu a Jihu. Veškeré strategie jsou však odsouzeny k selhání, jestliže nebudou brát v potaz příčiny ekonomické a příčiny nucené migrace ve schématech globální nerovnosti. Současná globalizace vytváří obrovské rozdíly mezi Východem a Západem či Jihem a Severem a zároveň generuje kulturní a technologické prostředky k jejich překonání. Dále je důležité si uvědomit, že vytyčené cíle států jsou nezřídka kdy zavádějící. Castles (2004)

uvádí jako příklad takové politiky, kteří prohlašují, že vyloučí ilegální pracovníky, zatímco často v praxi tolerují šedou sféru, která migrantům umožňuje vstup do země, což z nich činí snadný cíl k vykořisťování. Castles (2004) dále uvádí, že tento aspekt rozlišování přístupu k migrantům s rozdílnou úrovní sociálního kapitálu, etnicitou a právním statutem generuje novou transnacionální pracovní sílu. A právě tato hierarchie je základním elementem globální ekonomické stratifikace. Podle Castlese (2004) kontrola migrace upevňuje existující globální hierarchii a přispívá k udržování nerovnosti mezi bohatými a chudými. Kontrola pohybu osob je tedy nezřídka kdy součástí širší agendy, jež má za cíl regulovat rozdílné roviny poměrů mezi globálním Severem a Jihem či Západem a Východem.

Martin a Staubhaar (2002) uvádějí, že jsou to právě nemigrační politiky, které mohou být mocnější při řízení migrace než migrační politiky. Nejznačnějším důvodem jak pro ekonomickou, tak pro nucenou migraci je obrovská propast mezi Severem a Jihem v míře ekonomické prosperity, ve stavu společností, bezpečnosti a lidských práv. Zahraniční rozvojová pomoc, jež je poskytována bohatými státy, může tuto propast zmenšit, avšak mnohem důležitější jsou nástroje, jež podporují mezinárodní obchod – především odstranění obchodních bariér – a zvyšování míry investic mířících do rozvojových zemí. Vypořádání s konflikty a zvolení kroků, jež vedou k znovuvybudování zemí, mohou být významné při snaze snižovat migrační tlaky. To znamená nutnost zapojit ministerstva odpovědná za rozvojovou pomoc, obchod, finance, zahraniční záležitosti a také obranu do strategií, jež se týkají usměrňování migrace. To podle Martina a Staubhaara (2002) znamená, že je potřeba obrnit se trpělivostí, jelikož ty strategie, jež v dlouhodobém horizontu směřují k reálnému zlepšení, mohou v krátkodobém hledisku statisticky konstituovat v zvětšení míry migrace.

Jmenované elementy konceptuálního rámce by neměly být vnímány jako odrazový můstek pro jakousi novou obecnou teorii mezinárodní migrace. Je potřeba si připomenout Portesovo varování, abychom neočekávali „velkou teorii“ migrace, jež by vysvětlila veškeré její aspekty. Taková teorie by byla tak obecná, že by byla vágní. Portes místo toho prosazuje přijetí „teorií středního dosahu“, které mohou objasnit určitá empirická zjištění tím, že je propojí s vhodnými výstupy historických i současných výzkumů (Portes, 1997). To znamená nahradit úzké a monodisciplinární vysvětlení fenoménu migrace citlivým začleněním faktorů zmíněných výše. Také to ovšem znamená konstantně analyzovat, jakým způsobem spolu tyto faktory navzájem působí v určitých kontextech ekonomické, sociální a politické změny.

2.3.1 Dopady migrace na výchozí a přijímající země

Jak uvádí Richtermocová (2010), mezinárodní či internacionální migrace (v tomto kontextu jen z ekonomicky méně vyspělé do více vyspělé země) má na cizince i všechny zúčastněné země (v tomto kontextu imigrační, emigrační i tranzitní) rozmanité pozitivní, ale i negativní dopady, které závisí nejen na imigrační zemi, ale i na podmínkách panujících v zemi emigrační. I když se někteří autoři pokusily mnohých z dopadů nějakým způsobem generalizovat, přímé hodnocení však bylo ve většině případů obtížné. Podle Drbohlava (2007) je problém nejen v nouzi o hodnověrná data, tak i v komplikované souhrnné podmíněnosti a dynamice migračního procesu, jenž mnohdy v jednotlivých hlediscích vede k vnitřně protikladným trendům (př. nezákonná migrace je všeobecně zhoubný fenomén, ale velké množství podnikatelů z tohoto jevu těží; silná emigrace může v určitý moment způsobit silnou újmu pro cílovou zemi, v delším časovém rozhledu však reemigrace může naopak získat mnoho kladných rysů atd.). Richtermocová (2010) upozorňuje i na problém zevšeobecňování, jenž je sporné i proto, že různé druhy migrace mohou také mít různé následky. Neúplná charakterizace je tedy často nešťastná a problematická.

Předmětem zájmu této disertační práce je především pracovní migrace, kterou Baštýř (2005) rozděluje podle charakteru potenciálních migrantů a forem výkonu zaměstnání v zahraničí na následující typy:

- Migrace pobídková vzniká výzvou cílového státu. Jedná se v podstatě o situaci, kdy specialisté ze země, která je méně ekonomicky vyspělá a kde je možnost dosažení kariérního růstu a vysokých mezd omezena, migrují na základě výzvy do země s vyšším životním standardem. Tento typ migrace může být často dlouhodobého, někdy i celoživotního charakteru, a proto zde dochází k riziku odlivu domácí pracovní síly.
- Migrace poptávková vychází z vlastních impulzů migranta pracovat v cílové zemi. V rámci tohoto typu migrace existuje hrozba v podobě masového přílivu levné pracovní síly, z čehož následně vyplývá růst nezaměstnanosti a tlak na snižování mezd.
- Migrace pobytová je charakterizována situací, kdy migrant chce buď dlouhodobě, nebo natrvalo změnit místo pobytu, práce a života. Klíčovou roli zde hraje příjmový rozdíl mezi mateřskou a cílovou zemí migranta, který má vliv na překonání bariér v podobě vazeb s domácím prostředím a který se také stává zdrojem krytí počátečních finančních nákladů s migrací souvisejících.
- Migrace pendlerská představuje migraci dojížděkovou, kdy zůstává migrantovo místo pobytu a života v domovské zemi. Migrace se pak uskutečňuje buď formou

každodenního dojíždění do mateřské země, nebo se migrant po krátkém (většinou týdenním) pobytu vrací domů zpravidla na víkend. Z uvedené charakteristiky je patrné, že v rámci dojížděkové migrace je cílová země vybraná migrantem povětšinou hraničním státem sousedícím s jeho mateřskou zemí. Jako motiv dojíždění Baštýř (2005) vysvětluje, že migrant kumuluje tři zvýhodnění – má mzdu vyspělé cílové země, výhodný přepočtení mzdy směnným kurzem na měnu mateřské (chudé) země a kupní sílu přepočtené mzdy v cenové hladině mateřské (chudé) země“.

Podle Vojtkové (2005) existují tři hlavní důvody, proč země cizí pracovníky přijímají. Prvním je obecný nedostatek pracovní síly, druhým potřeba zaplnit nepopulární pozice⁸ a třetím nedostatek pracovníků ve druhém segmentu pracovní síly⁹.

Při pohledu na společnost dané země jako na jeden útvar znamená migrace v absolutních číslech přínos. Jedním z nejvýznamnějších ekonomických dopadů na cílovou zemi je růst objemu produkce generované zvýšením počtu pracovní síly, čímž dochází k stimulování ekonomiky. Imigrace zvyšuje pracovní sílu přijímajícího státu. Následkem růstu pracovní síly se mění průměrná mzda ve státě. V některých zemích Evropy došlo k poklesu průměrné mzdy. Jedná se většinou o případy, kdy jsou imigranti vnímáni jako substituenti, v jistém slova smyslu jako náhradníci. Je to především důsledek distribuce vzdělání, jazyka a zručnosti přistěhovalců. Na druhé straně, pokud jsou migranti vnímáni jako komplementy, a ne jako substituenti domácích pracovníků v cílové krajině migrantů, jejich nárůstem (příchodem do země) roste i produktivita práce a následně i mzdy. Více lidí odvede větší množství práce, tudíž celkový výstup a bohatství země vzroste. Obava mnoha obyvatel cílových zemí, že migranti představují substituenty za ně, je však většinou naprosto zbytečná, protože příchodem migrantů se nesnižuje zaměstnanost původních obyvatel.

Pozitivní dopady se v cílových oblastech zpravidla propojují s ekonomickou sférou. Upozorňuje se na možnosti komplementárních dopadů na trh práce, kdy migranti často obsazují pracovní místa, která nejsou lákavá pro domácí obyvatelstvo. To má tendenci prodlužovat dobu pracovní nečinnosti z důvodu hledání pracovních míst s minimálně požadovanou výší příjmu. Podle Macháčka (2015) následkem rostoucí nabídky práce a ochoty migrantů reagovat na tuto nabídku, často s nižším platovým ohodnocením než pro domácí pracovní poptávku obvyklou, může ve smyslu tohoto vzoru nastat i významné snížení platového ohodnocení globálně pro daný

8 Jedná se o tzv. 3D práce. Termín pochází z anglických slov dirty (špinavé), difficult (obtížné) a dangerous (nebezpečné).

9 Jedná se o tzv. duální přístup k trhům práce. Trhy práce jsou zde rozděleny do primárního a sekundárního segmentu. První se vyznačuje výrobou náročnou na kapitál a druhý výrobou náročnou na lidskou práci. Sekundární segment zpravidla obsahuje i výše uvedené 3D práce.

národ či oblast. Z této situace těží především zaměstnavatelé. Dopady jsou však výrazně diferencované dle oborů a odvětví hospodářské činnosti.

Podle Harrise a Todara (1970) začlenění migrantů do výdělečných činností může vyvolat představu o čistém přínosu spočívajícím ve zvýšení HDP a daňových odvodů. Při této představě se opomíjí fakt, že migranti se stávají součástí domácí populace a dostávají se do obdobné pozice. Absolutní nárůst HDP tak nemůže vyloučit i jeho případný pokles při jeho přepočtu na obyvatele, zaměstnanou osobu či jednotku práce. Obdobně sociální a další s migrací spojené rozpočtové výdaje mohou kompenzovat daňové přírůstky rozpočtu generované imigranty.

Přistěhovalci ale zdaleka jen nevyrábějí, nýbrž i spotřebovávají, a to jak statky soukromé, za které platí přímo, tak veřejné, jako je vzdělání či užití silnic, na které odvádějí prostředky z daní. Tím vyvstává důležitá otázka, zda není na cizince dopláceno. Pro domácí obyvatele je podstatné, zda migranti zaplatí na daních více, než získají, nebo jestli fiskální břemeno spadne na jejich záda. V tom případě by bylo daňové zatížení zbytečně vyšší. Dle studie *SocialScience Research Council*, která zkoumala stav ve Spojených státech amerických, je ale přínos imigrantů kladný. Obyvatelé USA tedy na ně nijak nedoplácejí. Výzkum tento fakt prokázal jak pro vysoce vzdělané přistěhovalce, tak pro ty s nižším stupněm vzdělání. Poměrně překvapivé stanovisko je výsledkem započítání i potomků imigrantů. U nich je totiž patrná touha po získání vyššího vzdělání v porovnání s rodiči. Odvozením, že vyšší míra vzdělání dává lepší šance k získání dobře placené práce, je pak zřejmé, že vysokoškoláci a středoškoláci odvádějí díky nastavení daňového systému do státní kasy více než lidé s neukončeným vzděláním (*Social Science Research Council*, 2017).

Většina odborníků vidí v legální migraci přínos pro imigrační zemi, jelikož tím země získává často mladou, aktivní, agilní, a navíc nezřídka i vzdělanou pracovní sílu, jejichž školení nestálo cílovou destinací finanční prostředky. Velkou výhodou spatřují především v přínosu inovativních přístupů a myšlení, jež obohacují vžitá postupy. Následkem migrace osob produktivního věku dochází ke stárnutí obyvatelstva ve výchozí krajině. Jinými slovy, méně produktivních lidí musí vložit do systému více prostředků na zabezpečení většího počtu postproduktivních osob. Na základě emigrace mladé populace má výchozí krajina problém udržet důchodové systémy – stárnutí populace představuje hrozbu pro udržitelnost důchodových systémů z důvodu poklesu počtu platitelů daní a nárůstu počtu lidí čerpajících sociální zabezpečení.

Jelikož v České republice dochází k demografickému poklesu, který je způsoben nízkou porodností a prodlužováním délky života, v dohledné době v zemi je vidina nedostateku

pracovních sil a v konsekvenci také značné nesnáze se schopností uchovat stávající důchodový systém.

Zejména kvůli udržení stability důchodového systému Česká republika potřebuje přijímat nové cizince, zejména však ty, kteří se zde chtějí integrovat, dlouhodobě se usadit i se svými rodinnými příslušníky a podílet se na rozvoji země. Ani stávající objem migrace však nemůže vyřešit stárnutí obyvatelstva a nedostatek pracovních sil, může ho jen zmírnit. K vyřešení dané situace by musely každoročně do Česka přicházet desetitisíce osob. Podle autorky nejpříjemnější a nejstabilnější řešení by bylo zvýšení porodnosti, což však s ohledem na rostoucí touhu po kariéře je poněkud nespílitelné a v tom případě bude migrace fakticky základním nástrojem pro ukotvení a stabilizaci penzijní struktury, nepochybně kromě vlastní reformy daného systému.

Tito imigranti v podobě pracovní síly se mnohdy bezproblémově zařadí do společnosti a zaplní mezery na pracovním trhu, kde jde často o práce méně atraktivní a hůře placené, o něž majoritní společnost neprojevuje zájem. Podle Vyhlídala (2009) byla v roce 2007 migrační síla začleněna až ze 70 % v primárním a sekundárním sektoru. Týkalo se to především manuálních a administrativních pozic. Kvalifikované či vysoce kvalifikované pozice požadují na prvním místě odbornost, kvalifikaci či vyvinutý zájem o práci v dané společnosti. Zaplnění mezer na pracovním trhu tu nehraje tak velkou roli jako v primárním sektoru. Jsou zde i skupiny, které imigrací ztrácejí, a to jsou nejnižší postavené vrstvy v imigrační zemi, jež jsou však často zastoupeny již dříve příchozími migranty. Je třeba zmínit, že se vyskytují i skupiny nevzdělaných, ekonomicky a sociálně marginalizovaných imigrantů v cílové zemi, jež zastávají pracovní pozice příležitostně či vůbec a jsou závislé na sociálních dávkách (fenomén nazývaný *welfare magnet effects*). Velkou nevýhodou silné imigrace je možná preference postojů náročných pro především levnou pracovní sílu. Tento přístup spolu s upozaděním investic do projektů s vědou a výzkumem vyžadujících velké množství kapitálu může v budoucnu způsobovat zaostávání ekonomiky.

Jeden z největších problémů migrace je nelegální migrace, kdy stát ztrácí na daních i na pojištění a je podkopáván právní systém, na němž je demokracie založena. Kdo dále ztrácí nelegální imigrací, je samotný migrant, jenž je díky ilegalitě často podrobován imigraci v podobě nižší mzdy. Pro tohoto migranta to je však stále často vyšší plat, než by získal v zemi původu s legálním zaměstnáním. Ztrácejí však i ekonomicky aktivní obyvatelé, již dodržují zákonem předepsané normy. Příkladem může být neúspěch v konkurzech na zakázky s podniky, v nichž působí „nelegální migranti, kteří jsou levní“.

Z ilegální migrace však získává domácí podnikatel, jenž tyto migranty zaměstnává, a především také „zprostředkovatelé“, kteří jim zaměstnávání zprostředkovávají. Zaměstnavatelé

si oblíbili migranty i z dalších důvodů, a to například s vidinou bohatších znalostí ze zahraničí v případě výše kvalifikovaných zaměstnanců ze třetích zemí. Upřednostňují je i kvůli vytvořeným pracovním návykům, spolehlivosti a zároveň se spoléhají na to, že při jazykových a kulturních bariérách nebudou požadovat tak rychlý kariérní růst či jiné výhody. Tento přístup s sebou nese i riziko spoléhání se na lacinou pracovní sílu, kdy dochází k vytlačování domácích pracovníků z pracovních míst – nazýváno mzdový a sociální dumping. Kromě jiného, aby migrant mohl zastávat výše kvalifikovanou pozici, je po něm často požadováno složení akreditačních zkoušek, což má za účel ověřit nejen odbornost, ale i zabránit přesycení trhu. Touto problematikou se zabývá i dotazník, který je v analytické části této disertační práce. Vysoké finanční náklady často znemožňují migrantům se zkoušek zúčastnit.

Další dopad z ekonomického hlediska mají i zasílané remittance čili transfery obyvatel jedné ekonomiky zasílané pro obyvatele druhé ekonomiky. Remittance často působí jako stabilizátor makroekonomické rovnováhy a jsou vnímány jako forma rozvojové pomoci. Příjem remitencí umožňuje růst národního důchodu v porovnání s vytvořeným národním důchodem, a to jak celkově, tak v přepočtu na jednoho obyvatele. Problém může nastat v momentě, kdy se remittance stanou hlavním příjmem v dané oblasti, a ekonomika stagnuje o to více. Remittance představují nejvýznamnější ekonomický zisk z emigrace v zemích původu. Finanční prostředky vydělané v zahraničí („v tvrdé měně“) jsou zasílané do země původu především rodinám či známým a to jak v podobě nakoupeného zboží, tak finanční. Avšak remittance jsou pro cílovou zemi negativem, jelikož zhoršují platební bilanci – vystupují jako devizový náklad na pracovní sílu. Existence remitencí může také vyvolat negativní jev, který se označuje jako tzv. zlenivění vlád domácích zemí. Jedná se o jev, kdy vláda začne být nečinná a zastává pasivní přístup k dění v zemi. V takové situaci vláda neplní svoje hlavní poslání v podobě poskytování základních služeb pro občany.

Pro výchozí země je masová migrace přínosná, protože tento efekt snižuje nezaměstnanost v důsledku vycestování lidí za prací do zahraničí, čím dochází i k tlaku na růst mezd kvůli poklesu pracovní síly. Tento odliv však s sebou často přináší i ztrátu vlastního cenného lidského kapitálu – aktivních, mladých a někdy i vzdělaných lidí (tzv. *brain drain* – odliv mozků), což se stává brzdou vývoje v zemi a příčinou změn struktury obyvatelstva. Největší podíl imigrantů přichází do cílových zemí v produktivním věku, s čím je spojena zvýšená fertilita a snižující se mortalita. Přílivem imigrantů se mění etnická příslušnost, rasová i náboženská struktura obyvatelstva cílových zemí, a proto může nárůst imigrace vyvolávat obavy z ohrožení kulturní identity přijímající krajiny. Z tohoto důvodu mohou imigranti z odlišných kultur vyvolávat nedůvěřivost, xenofobii či rasismus u místních obyvatel.

Tak může dojít k nedostatečné integraci migrantů – problém nepřizpůsobení se, izolace, nerespektování hodnot, které platí a jsou vyznávané v cílové zemi.

V České republice z aktuálních analýz plyne, že ekonomická či hospodářská migrace žene motor ekonomiky, jelikož se soustředí především v nejsilnějších oblastech ekonomického rozvoje, tedy v Praze a blízkém okolí či v ostatních větších městech a silně urbanizovaných územích, či ve vybraných rozvojových průmyslových zónách (př. Mladá Boleslav). Konkrétně tyto území jsou charakterizovány relativně nízkou nezaměstnaností, a tudíž je zřejmý zejména efekt doplnění trhu práce než silnější konkurence a utlačování domácí pracovní síly.

Stojanov a kol. (2011) poukazují ve své knize na další ekonomický ukazatel, který pozitivně hodnotí migraci, a to, že migrační přebytek české ekonomiky byl k roku 2010 1,8 mld. - 0,05 % HDP, tj. cca 1,8 miliardy Kč ročně pro ekonomiku s hodnotou 3 670 miliard Kč v roce 2010, což ukazuje, že migrace nemá pro Českou republiku negativní ekonomické dopady, právě naopak. Můžeme tedy konstatovat, že imigrace má na celkovou ekonomiku země malý fiskální dopad. Avšak je nutno zdůraznit, že výpočty jsou poměrně komplexní a odhady se mohou značně lišit v závislosti na předpokladech, ekonometrických metodách a na použitých datech. Existují dvě hlavní metody pro hodnocení ekonomického dopadu přistěhovalců na veřejný sektor.

1. Jednoduchá metoda *immigration surplus method*, která odhaduje procentuální nárůst HDP kvůli růstu pracovní síly vyplývající z imigrace.
2. Účetní metoda, ve které se predikují celkové náklady a výnosy pro národní hospodářství způsobené domácími i imigranty.

Většina ekonomů se shoduje, že migrace má na společnost pozitivní či neutrální dopad. Vidí přínos především ve vyplnění mezer na trhu, čímž se ovlivňuje kladný růst ekonomiky, a stupňuje se i motivace a soutěživost. Navíc úspěchy kvalifikovaných emigrantů v zahraničí mohou posílit význam faktorů vzdělání v zdrojových zemích (*brain gain effect*). Nevýhody se zase dají vymýtit vhodně nastaveným legislativním systémem, který snižuje ilegální migrace (Schebelle a kol., 2015).

2.3.2 Bariéry při vstupu na trh práce

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, existence migrace měla v předchozích obdobích různé příčiny. Mezi motivační faktory ovlivňující migraci patřily již v minulosti faktory ekonomické, politické, sociální, národnostní, kulturní, náboženské, dále vojenské konflikty, geografická poloha, případně přírodní podmínky. V současné době je většina migrantů motivována příznivějšími ekonomickými příležitostmi a vyšší životní úrovní. Migranti přicházejí

každoročně doufajíce, že začnou nový život. Pocházejí z různých rasových, sociálních, ekonomických a jazykových zázemí, a proto je pro ně složitější změnit své zažitě zvyky a přizpůsobit se novým nárokům, které jsou na ně kladeny. Je to právě heterogenita migrantů, která ve velké míře ovlivňuje jejich šanci na nalezení práce. Problém představuje i nepřehledný systém hledání práce a skutečnost, že migranti jsou přesvědčeni o tom, že dostanou horší práci bez možnosti kariérního postupu a bez dosažení finanční soběstačnosti (Rica, 2013). Migranti jsou diskriminováni na základě jejich národnosti, barvy pleti, rasy nebo etnického původu. Diskriminace nejen zabraňuje integraci migrantů na trh práce, ale také do společnosti jako celku (Bohning, Zegers de Beigl, 1995).

Migranti čelí mnoha bariérám, které na různých úrovních ovlivňují účinnost jejich strategií při hledání zaměstnání anebo založení nového podnikání. Jak uvádí autor Kahanec a spol. (2009), jedna z hlavních bariér je neznalost jazyka. Důsledky se odrážejí v písemné i ústní komunikaci, zvláště když pocházejí ze zemí, jejichž rodný jazyk nemá nic společného s jazykem cílové země. Autoři Tupá (2015) a Horáková (2001) upozorňují i na problematiku silného přízvuku, který v mnoha případech brání migrujícím najít si práci. Velmi často se stává, že migranti využívají finanční prostředky na zaplacení jazykových kurzů, čímž snižují své domácí rozpočty a limitují volnočasové a společenské aktivity, což vede k větší obtížnosti pro všechny členy rodiny při integraci do nové společnosti (OECD, 2015). Může dojít k depresi a frustraci, stejně jako k pocitům odcizení ze širší komunity. Popper a spol. (2006) uvádějí jako další problémy během hledání práce kulturní bariéry, jako jsou náboženská víra, různé způsoby myšlení, chování a různé postoje, jež značně ovlivňují chování ve společnosti. Podle Poppera a spol. (2006) mnoho migrantů uvádí jako značný problém nepochopení administrativního procesu, ve kterém spatřují především byrokracii.

Podle OECD (2015) je jednou z bariér i agonizující minulost migrantů s traumatickým zázemím. Tato skupina migrantů vyžaduje pomoc specializovaných zdravotnických organizací a odborníků. Mnozí z nich, kteří pocházejí z válečných zemí, jsou vysoce kvalifikovaní odborníci, ale stále přetrvávající trauma z minulosti proniká do jejich nových životů, a ještě více komplikuje běžné potíže usazení se v jiné společnosti. Většina těchto lidí stráví několik let, než se s touto společností seznámí, a během této doby mnoho z nich žije s finanční podporou vládního systému sociálního zabezpečení.

Jak uvádí Rica a spol. (2013), migranti, jež nemají žádné dovednosti, nemohou mluvit ani psát v novém jazyce a jejich sebeúcta je velmi nízká, zapříčiňuje nedokonalou adaptaci do nové společnosti s jinými hodnotami a kulturou. Díky těmto bariérám je velmi malá pravděpodobnost, že takoví jedinci se někdy stanou plnohodnotnou součástí společnosti, v které

se ocitli (Kahanec, 2009). Autoři Lima a spol. (2016) upozorňují na problém s nostrifikací diplomů a uznáním kvalifikace, se kterými se potýkají především kvalifikovaní migranti. Problém nespočívá jen v délce procesu, ale i ve vysoké finanční náročnosti a v mnoha případech v samotném neuznání diplomu (Tupá, 2016). Zaměstnavatelé se snaží tento problém řešit nabízením rekvalifikačních nebo vzdělávacích kurzů pro cizince, což má za cíl zlepšení pracovního postavení a vhodnější uplatnitelnosti svého vzdělání.

Popper a spol. (2006) na základě svého výzkumu uvádějí jako problém nedostatek pracovních zkušeností v nové společnosti. Zaměstnavatelé často hledají nové zaměstnance s určitými pracovními zkušenostmi v cílové zemi společnosti. Tímto způsobem jsou migranti, ačkoli by mohli mít relevantní zkušenosti ze země jejich původu, znevýhodněni v tomto důležitém kroku při hledání zaměstnání.

Jako další častá bariéra je podle OECD (2015) uváděna diskriminace a rasismus ze strany přijímající společnosti. Jak uvádí Rica a spol., v mnoha případech rasismus zbavuje migranty možnosti vzdělávání a osobního růstu. Diskriminace při hledání zaměstnání existuje na základě etnického původu, kulturních zvyklostí, náboženství a nerealistických požadavků znalostí cizího (převážně anglického) jazyka. V každém případě nemusí jít vždy jenom o zjevnou diskriminaci (Horáková, 2001). Mezi jiné projevy diskriminace patří skrytá diskriminace, kterou Popper a spol. (2006) definuje jako chování, kdy není nijak dokazatelné, že se s danou osobou zachází méně příznivě, než se zachází s jinými osobami (přímá diskriminace), ani není možné identifikovat nějaký předpis či pokyn, který by danou osobu diskriminoval, avšak ve skutečnosti jde o určité uplatnění obou – přímé i nepřímé diskriminace najednou. Klíčovým faktorem uplatnění skryté diskriminace je pozice moci, z které diskriminující osoba koná, a institucionalizovaná ochrana, na kterou se při svém chování může spolehnout (výklad předpisu a nařízení, kterými se dá bez dalšího zdůvodnění oficiálně „ospravedlnit“ diskriminující chování; Rica a spol., 2013). Jiným příkladem je pasivní diskriminace (např. k osobě černé pleti si nikdo nepřisedne), kdy je obdobně problematické jednoznačně uplatnit oficiální terminologii přímé či nepřímé diskriminace, obtěžování anebo neoprávněného postihu (Tupá, 2015). Jak uvádí Bohning a spol. (1996), při pasivní diskriminaci jde o „vzdání se“ (pasivitu) určitého běžného chování (např. nepřisednout si na volné místo), přičemž tuto „ztrátu“ kompenzuje jednotlivci „zisk“, vyplývající z ochránění vlastní osobní a sociální integrity, v které neexistuje místo pro jinakost.

V důsledku událostí, které poslední dobou otrásají nejenom Evropou, ale v menší či větší míře i ostatními zeměmi světa (zejména vysoký výskyt teroristických útoků a extremistických aktivit), jsou tyto země obezřetné a zpříšňují nejenom možnost vstupu do země,

ale také podmínky, které musejí migranti splnit při hledání práce. Na základě těchto situací se zpřísňují i samotná imigrační opatření.

OECD (2015) uvádí jako další problém nucenou práci nad rámec zákoníku práce a rozdílné mzdové ohodnocení za stejnou práci, kterou by odvedl tuzemský zaměstnanec.

Jak Horáková (2001) uvádí, mnoho nezaměstnaných přistěhovalců nepoužívá dostupné služby ke zlepšení příležitostí k hledání zaměstnání. Mezi příčiny patří nedostatek informací, špatná znalost jazyka a nedostatek důvěry, nevědí, jak získat relevantní informace. Mnoho z nich pocítuje důsledky všudypřítomné diskriminace na trhu práce.

Dokonce i v případě, že najdou práci, jazykové a kulturní bariéry mohou omezit jejich přístup k příležitostem k odborné přípravě, omezit povědomí o právech a často vedou k nepochopení anebo špatné interpretaci pokynů od vedoucích pracovníků.

Adaptace na trhu práce úzce souvisí s integrací. Podle Tupé (2015) rozlišujeme z hlediska vztahu společnosti k imigrantům a k možnosti jejich integrace tři modely migračních politik:

1. Diskriminační model (*diferencial exclude*): domácí obyvatelstvo není ochotno akceptovat migranty jako příslušníky daného národa, přičemž imigranti se sice stávají součástí občanské společnosti, ale jsou vyčleněni z účasti na ekonomických, sociálních, politických a kulturních vztazích.
2. Asimilační model: od imigrantů přijímající společnost očekává vzdání se jazykových, kulturních a sociálních charakteristik a celkové ztotožnění se s domácím obyvatelstvem do takové míry, že se stanou nerozlišitelnými od většinové populace. Imigranti se stávají plnoprávními členy společnosti za cenu kulturní asimilace.
3. Multikulturní model: garantuje stejná práva migrantům ve všech oblastech společenského života, bez očekávání diverzity. Dvě varianty:
 - a) *Laissez faire*: úkolem státu není zajištění sociální spravedlnosti, případně podpora zachovávání etnické kultury, ale kulturní rozdílnost a etnické komunity jsou akceptované.
 - b) Multikulturalismus: ochota většinové populace akceptovat kulturní odlišnost i státní aktivita zaměřená na zabezpečení rovných práv menšinové skupiny.

Jak uvádí Horáková (2001), při integraci je důležitým aspektem pocit seberealizace, tedy, čeho člověk dosáhl vlastními silami (tzv. vnitřní lokus kontroly podle Rotterovy teorie kognitivní

regulace osobnosti¹⁰). V odlišném kulturním prostředí, bez pomoci rodiny a známých jsou všechny úspěchy vnímané jako výhradně vlastní úspěchy, proto je migrace způsobem testování vlastních schopností, což je důležitá součást budování vlastní identity. Největší bariéry seberealizace prožívají azylanti (Rica a spol., 2013). Svou migraci vnímají jako nedobrovolnou, ztratili možnosti seberealizace, kterou v zemi původu měli. Program Evropské unie se zabývá otázkami integrace v důsledku odcizení menšinových skupin migrantů v oblasti hospodářského a sociálního vyloučení. Integrace migrantů vyžaduje zásah do politiky. A dokonce i v těch zemích, kde migrační zkušenosti převažují. Společnost vytváří množství norem, ale všichni jedinci bezpodmínečně všechny normy nepřijímají (Horáková, 2001). Skutečnost, jestli je určitá norma přijímaná, závisí na významu a funkci, kterou má pro jedince a pro společnost, navíc i na druhu a síle sankcí, jimiž je prosazovaná. Včasná integrace do vzdělávání, která je přínosná pro integraci na trhu práce, je zásadní (Kahanec a spol., 2009). Migrantů ze zemí s vysokou životnou úrovní mají pocit, že lidé pracující ve službách často „nemají rádi svou práci a ani se to nesnaží skrývat“, a „někdy nechtějí cizinci ani rozumět“; chybí jim pozitivní atmosféra v interpersonální komunikaci a vnímají to tak, že lidé nejsou k tomuto postoji vedeni (Popper a kol. 2006).

2.4 Programy aktivní migrace

Z důvodu nedostatků zaměstnanců na pracovním trhu začaly vznikat tzv. Programy aktivní migrace, někdy též nazývané jako „omlazování populace“ s nimiž má zkušenost i Česká republika. Aby se zabránilo depopulaci, Česká republika by potřebovala ze zahraničí zhruba 1,2 až 3 miliony obyvatel. V tomto případě a za hypotetického předpokladu, že po celou dobu se nikdo nikdy nevystěhuje ze země, počet obyvatel narozených mimo stát mohl představovat zhruba 15 % populace do roku 2065. Jak však studie Univerzity Karlovy (Burcin, Drbohlav, Kučera, 2008) uvádí, náhradní migrace kompenzující ztráty obyvatelstva z přirozené změny by však měla jen malý vliv na snížení stárnutí populace vyjádřenou indikátorem průměrného věku populace. Je třeba také počítat s vedlejšími účinky, a to zejména s výrazným vzestupem podílu imigrantů v populaci a s nárůstem sociokulturní heterogenity společnosti. U scénářů vedoucích k naplnění požadavku neměnného počtu obyvatel České republiky přirozenou měrou, činí diferenci v kumulovaném objemu náhradové migrace za období 2006-2065 celkem 1,82 mil. osob. Přitom rozdíl v průměrném věku obyvatelstva vyvíjejícího se podle stejných scénářů činí

10 Tato teorie rozlišuje lidi, kteří mají tzv. vnitřní lokalizaci kontroly, tj. vnímají příčinnost toho, co se s nimi děje, zejména v sobě samých, na rozdíl od lidí s tzv. vnější lokalizací kontroly, kteří si myslí, že příčiny toho, co se s nimi děje, spočívají především v jiných lidech a vnějším prostředí.

pro rok 2065 pouhých 0,43 let při nárustu hodnoty tohoto ukazatele mezi lety 2055 a 2065 o více než 8 let. Základní chyba, které se ve svých úvahách nositelé myšlenek o řešení otázky demografického stárnutí s pomocí imigrace dopouštějí, má původ v opomenutí skutečnosti, že i imigranti sami stárnou, a ti noví tak musí prostřednictvím své mladší věkové struktury eliminovat věkové přírůstky těch, kteří již příslušníky sledované populace jsou. Na této skutečnosti nemůže nic změnit žádná ani relativně oprávněná námitka týkající se možná až zbytečného zjednodušení reality, k němuž v rámci uplatnění konceptu náhradové migrace dochází.

Tak jak Drbohlav a kol. uvádí (Burcin, Drbohlav a Kučera, 2008), pokud nám půjde jen o udržení současného počtu obyvatel Česka, může nám zahraniční migrace za aktuálních nebo s nimi srovnatelných podmínek relativně snadno pomoci, a to i v dlouhodobé perspektivě. U všech věkových parametrů je však jakýkoli pokus o zachování současných hodnot zvolených i řady dalších obdobných, na nich založených ukazatelů v dlouhodobější perspektivě předem nereálný.

Zjištění Karlovy univerzity však v žádném případě nepodporuje tvrzení, že migrace pro vývoj obyvatelstva nemá či nemůže mít žádný podstatnější význam. V první řadě je, a i v budoucnosti zůstane nejúčinnějším nástrojem řešení nedostatku pracovních sil na trhu práce. Vhodně načasovaná a zároveň cíleně řízená migrace může také pomoci zmírnit nebo vyrovnat většinu strukturálních nerovností pohlavně-věkové struktury obyvatelstva vzniklé v důsledku výraznějších poklesů porodnosti. Podmínkou maximalizace požadovaných efektů je však důsledné a systematické uplatňování koncepčně podložených a dostatečně flexibilních zásad regulace, které by umožňovaly operativně reagovat na potřeby sociálně-ekonomického vývoje České republiky.

Všechna tato východiska nám tak ukázala, že koncept náhradové migrace se bude pohybovat spíše v teoretické rovině. U fixace průměrného věku a indexu závislosti Pavlov naopak uvádí, že by se k nám během 52 let musely přistěhovat řádově desítky milionů cizinců, a to se skutečně nedá očekávat. Ve své studii dále poukázal na skutečnost, že migrace má pouze menší vliv na zpomalení procesu stárnutí populace a tímto způsobem nelze předejít předpokládaným finančním dopadům demografických změn na zdravotnictví a důchodový systém. Jediným možným řešením je tak uzpůsobení fungování těchto systému k očekávané nové věkové struktuře obyvatelstva (Pavlov, 2009).

2.4.1 Kvalifikovaní zahraniční pracovníci – výběrový projekt

V roce 2001 byl otevřen program Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, jehož cílem bylo odstranit bariéry vstupu na český trh práce pro pracovníky z vybraných zemí. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR však tento projekt ukončila k 31. 12. 2010. Podoba projektu vycházela z usnesení vlády ČR č. 1236 z 29. září 2009, jímž vláda akceptovala zprávu za projektový rok 2008/2009. Nejdůležitějším záměrem daného projektu byla snaha dovést či přilákat do České republiky vzdělané, a především kvalifikované odborníky ze zahraničí, kteří by byli schopni se permanentně integrovat, a to včetně svých rodin do společnosti ČR. Projekt měl také za cíl vyhledat odborníky pro zaměstnavatele, a to zejména ty které český trh práce postrádal. Od počátku projektu k 30. srpnu 2010 se zapojilo 1806 účastníků a přibližně 1700 jejich rodinných příslušníků. V celku se jednalo o přibližně 3500 cizinců, jenž měli za cíl na základě účasti v tomto projektu, získat doporučení k obdržení povolení k trvalému pobytu v ČR. Trvalý pobyt v České republice na základě zapojení do projektu následně získalo 843 účastníků, a to včetně jejich rodinných příslušníků. Množství pracovníků ze zahraničí v České republice však stále klesal, například oproti roku 2009 klesl o 11.900. Snížil se především počet migrantů ze třetích zemí. Začal se snižovat také zájem o daný projekt a množství zájemců klesalo velmi rychle. V roce 2010 se zároveň zvyšoval počet uchazečů o zaměstnání a snižovalo se množství nabízených pracovních pozic. Z těchto uvedených důvodů a také v harmonii s tendencí omezování výdajů navrhlo Ministerstvo práce a sociálních věcí skončit daný projekt, lépe řečeno akceptování dalších žádostí do projektu a to k 31. prosinci 2010. K 31. 12. 2010 bylo v daném projektu okolo 800 účastníků a dalších přibližně 500 rodinných příslušníků. Poslední z účastníků získali doporučení k získání trvalého pobytu 1. 7. 2013 (MPSV, 2010).

2.5 Shrnutí ekonomického pohledu na migraci

S ohledem na uvedené teorie v této disertační práci se nabízí otázka, zdali neexistuje kouzelná formule, jež by mohla najít cestu ze současných dilemat. Jedním z paušalizujících řešení je myšlenka otevřených hranic. Tato cesta přichází od dvou myšlenkových škol, jejichž nazírání se od sebe obvykle silně odlišují. Jedná se o neoklasicistické ekonomy a levicové kritiky vládních migračních politik. Neoklasičtí ekonomové ponechávají migraci na pospas tržním silám, tak aby se optimalizovaly výhody a náklady migrace pro vysílající i přijímací státy a v dlouhodobém horizontu se srovnaly mzdové podmínky, což vyústí v novou globální ekonomickou rovnováhu (Borjas, 1989, Chiswick, 2000, viz také Martin a Taylor, 2001).

Zastánci levicového spektra věří, že svoboda pohybu omezuje diskriminační a represivní státní opatření (především detenci a deportaci) a zesílí přístup migrantů k lidským právům. Podle Harrise (2002) a Haytera (2001) se také domnívají, že ekonomiky obou zemí budou profitovat a míra migrace nenaroste do nezvládnutelných rozměrů, jelikož většina lidí raději zůstane v zemi původu.

Tato víra v blahodárný efekt „neviditelné ruky“ trhu je pochopitelná pro zástupce neoklasické ekonomie, je však překvapivá pro zástupce levice, jež se často opírá a vyžaduje státní regulaci a sociální intervenci státu v zájmu chránění zranitelných skupin. Otevřené hranice jsou pro mnoho zemí žádoucí dlouhodobý cíl, jsou zde však důvody domnívat se, že zrušení migračních kontrol by v současnosti bylo opravdu škodlivé:

Volný pohyb již fakticky existuje pro vysoce kvalifikované pracovníky. V případě migrace kvalifikované pracovní síly je regulace spíše žádoucí, a to například pomocí taxačních mechanismů (obdobné jako Tobinova daň), jež by nahradily zdrojovým zemím ztrátu dovednostního kapitálu.

Zaměstnavatelé nezřídka kdy fandí nekontrolované migraci z důvodu snižování mezd, jelikož se migranti stávají konkurencí místní pracovní síly (především u málo kvalifikovaných pracovníků). Neexistuje jistota, že bude zajištěna rovná mzdová hladina, ale pokud by to nastalo, byly by tyto mzdy na velmi nízké úrovni, což by jen zhoršilo životní podmínky místní pracovní síly v hostitelských zemích.

Pracovní trhy vyspělých zemí by mohly vstřebat jen malou část nezaměstnaných či nevytížených pracovníků globálního Jihu. Tato situace by jen těžko vedla ke zlepšení platových či životních podmínek v zemích původu.

Přiliv pracovní síly a tlak na mzdy v zemích globálního Severu by mohl směřovat ke konfliktu mezi imigranty a domácími pracovníky. Vlivem masmédií a pravicových politiků by mohlo být jeho důsledkem zvyšování rasismu a násilí, případně růst extrémně pravicových stran.

Charakteristika teoretických konceptů byla prováděna se zřetelem na analýzy, kdy některé prvky teoretické argumentace jsou využívány v části výzkumné. Přehled byl zpracován specifickým způsobem s ohledem na tuto jedinečnou analýzu chování migrantů, kteří se u nás vyskytují.

3 IMIGRAČNÍ POLITIKA

Liberální snahy ovlivňovat imigrační proudy nezaznamenaly příliš úspěchu, což posílilo ve společnosti již přítomné obavy z migrace a vedlo k zavedení silně restriktivní imigrační politiky, přestože se často ukazuje jako ne příliš efektivní z hlediska naplňování primárních cílů (eliminace imigrace) a je často i kontraproduktivní přinejmenším z ekonomického a demografického hlediska (Hansen 2001, Morris 2002). Demografická proměna často nekoreluje s politickými a sociálními institucemi liberálního státu, které se vyvíjely v kontextu etnického populačního růstu a masivní emigrace (Castle 2008). Ekonomická situace se postupně zhoršovala, což mělo za následek růst nenávisti vůči migrantům od domácího obyvatelstva a vyvíjení tlaku na intenzivnější migrační restrikce.

Z pohledu veřejnosti však zvyšující se imigrační nabídka neodpovídá poptávce a občané EU se často obávají - ať už na základě předsudků či faktů, že se díky nově příchozí zahraniční pracovní síle a vysoké natalitě cizinců (imigrace do EU je i přes restriktivní opatření v současné době výrazně vyšší než přirozený populační růst) – že se stanou sami menšinou ve své domovské zemi, která díky tomu ztratí kontrolu nad státní administrativou, vlastní bezpečností a národním bohatstvím (Geddes 2008, Lahav 2004). Podle Geddes (2008) se domácí obyvatelstvo bojí ekonomické recese a ztráty vlastní identity, jelikož nebude možné začlenit veškeré nově příchozí imigranty, minimálně podle toho, jak si to představuje majoritní populace.

Toky migrace jsou určovány vlastní logikou díky rozvíjejícím se transnacionálním sítím a je celkem nemožné, aby byly kompletně ovládány státním aparátem (Massey 2005, Faist 2000, Szalo 2007, Levitt Glick Schiller 2004). Krom toho demokratické režimy liberálních států slibují přístup k individuálním právům všem osobám pobývajícím na jejich území čili i ilegálním migrantům, což aplikaci restriktivní politiky v praxi omezuje (Freeman-Brubaker 1995, Hollifield 2000).

Nejen rozvinuté státy začínají připouštět svoji závislost na imigraci z důvodu rigidity pracovního trhu a demografických změn, jako je celkové stárnutí populace. Čím dál více se začíná v zemích Evropské unie objevovat tendence revidovat imigrační politiku (Tychtl, 2001) a snaha omezit migrační toky díky liberalizaci obchodu a zvýšení rozvojové pomoci, tedy prostřednictvím boje s obecně předpokládanými důvody migrace – s chudobou, nízkou ochranou lidských práv či slabým rozvojem institucí v zemích původu.

Z výše uvedeného vyplývá, že vývoj zemí třetího světa v krátkodobém a střednědobém výhledu migraci neomezuje, ale spíše migrační toky ještě zintenzivňuje (Schiff 1994, Castles a Miller 2003, Ette a Faist 2007).

Mezi restriktivní imigrační politikou, jež je vyžadována veřejností, a politikou skutečně zaváděnou je stále větší rozdíl, který často vede k dlouhodobě neřešitelným problémům týkajícím se otázky integrace a akceptace imigrantů (Hollifield 2000).

Je nezbytné upozornit na prolínání akademické a politické sféry týkající se migrace, a proto je i vhodné uvědomit si, které části migrační tematiky jsou relevantní výzkumná témata a zda je jejich výběr metodologicky neutrální (Hofírek 2009, Bommers-Morawska 2005).

Vliv vědecké teorie na praktickou realizaci imigrační politiky jednotlivých zemí je stále více než limitovaný. Jednou z příčin je i problematika sběru dat, jejich relevance a komparace, jež bývá nepřesná, zpožděná, vágní a často znemožňující odpovídající srovnání (Drbohlav 2001).

V blízké budoucnosti dynamika však mezinárodní migrace nebude ochabovat, a migrační teorie se tak pravděpodobně stanou jedním z nejžádanějších témat výzkumu sociálních věd (Drbohlav a Uherek 2007).

3.1 Migrační politika v rámci Evropské unie

Migrační politika cílové země hraje významnou roli v procesu migrace. Jak Baršová a Barš (2005) definují, migrační politika je politika směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice a jejich pobytu na území států, v nichž nejsou občany. Rozehnalová uvádí (2007), že migrační politiky se týkají jak regulace a usměrňování legální migrace, tak potíhu a prevence nelegální migrace. Patří sem například vydávání víz a pasů, ostraha a regulace překračování hranic, podmínky udělování ochrany cizincům prostřednictvím azylu. Vedle těchto otázek zahrnují migrační politiky také politiky imigrační a integrační (Baršová a Barš, 2005). Imigrační politikou je rozuměna politika, jejímž cílem je stanovit, kteří cizinci a za jakých podmínek by bylo možné se dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi. Jak uvádí Chaloupková a Šalamounová (2016), rozdílné postoje k přistěhovalectví v evropských zemích jsou podmíněny řadou sociálních, ekonomických, politických a kulturních faktorů, např. charakterem politické kultury, mírou demokratičnosti společnosti a také pracovními podmínkami.

V případě Evropské unie se migrační politika zabývá přechodem osob přes její vnější hranice. Podle Drbohlava (2011) zahrnutím přístupů k dlouhodobým migrantům¹¹ reaguje EU na současnou situaci v Evropě. Jak uvádí Baršová a Barš (2005), většina evropských států postupně přijala tezi, že dočasná ekonomická migrace vykazuje zřetelnou tendenci k proměně v trvalé přistěhovalectví. Tento vývoj podpořilo i právo Evropské unie. Evropská úmluva o státním občanství má jako jednu z podmínek naturalizaci max. 10 let legálního a obvyklého pobytu. V České republice vstoupil k 1. lednu 2014 v platnost nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství ČR a o přeměně některých zákonů. Podle nového zákona může cizinec získat české občanství následujícími způsoby:

- a) narozením
- b) určením otcovství
- c) osvojením
- d) nalezením na území České republiky
- e) udělením
- f) prohlášením
- g) v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče.

Co se týče získání českého občanství udělením, cizinec ho může získat, pokud má na území ČR nepřetržitě povolen trvalý pobyt po dobu alespoň pěti let (příp. po dobu alespoň tří let, jde-li o žadatele, který je občanem státu EU, nebo po dobu, která společně s bezprostředně předcházejícím oprávněným pobytem na území ČR dosahuje alespoň 10 let). V této disertační práci jsou pod imigrační politiky zahrnuty zejména přístupy k pracovní migraci s výjimkou sezonních prací, stáží či jiných krátkodobých pobytů. Evropská unie vymezila několik směrnic pro členské země, které se zabývají přijímáním migrantů na pracovní trh, z nichž Macháček (2015) jako nejdůležitější uvádí tyto:

- *Směrnice 2009/50/EC* – o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí pro účely vysoce kvalifikovaného zaměstnání tvoří „modrou kartu EU“, jedná se o urychlený postup pro vydávání zvláštního povolení k pobytu a pracovního povolení za příznivějších podmínek pracovníkům ze třetích zemí, což zabezpečí přístup k vysoce kvalifikovaným pracovním místům v členských státech.

¹¹ Dlouhodobými migranty jsou myšleni ti, kteří pobývají v cílové zemi déle než 1 rok.

- *Směrnice o jednotném povolení 2011/98 / EU* stanovuje společný zjednodušený postup pro státní příslušníky třetích zemí, kteří žádají o povolení k pobytu a pracovní povolení v členském státě, jakož i společný soubor práv, která mají být přiznána pravidelným přistěhovalcům.
- *Směrnice 2014/36/- EU*, přijatá v únoru 2014, upravuje podmínky vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem zaměstnání jako sezonní pracovníci.
- *Směrnice 2014/66/- EU* o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí v rámci přechodu pracovníka uvnitř společnosti. Byla přijata dne 15. května 2014. Směrnice usnadní podnikům a nadnárodním společnostem dočasně přemístit své manažery, specialisty a stážisty do svých poboček nebo dceřiných společností sídlících v Evropské unii.
- Komise předložila návrh (KOM (2013) 0151) o směrnici, která zlepší stávající právní předpisy vztahující se na státní příslušníky třetích zemí usilující o vstup do EU pro účely studia nebo výzkumu (směrnice 2004/114 / ES a 2005 / 71 / ES) dne 25. března 2013. Nová směrnice (2016/801/EU) byla přijata dne 11. května 2016 a posouzení jejího provádění musí být předloženo nejpozději do 23. května 2023.
- Postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty v Evropské unii, je stále regulováno směrnicí Rady 2003/109/ES ve znění z roku 2011, která rozšířila její působnost na uprchlíky a další osoby požívající mezinárodní ochrany.
- *Směrnice 2009/52/ES* stanoví sankce a opatření, která mají být v členských státech uplatňována proti zaměstnavatelům, kteří porušují zákaz zaměstnávání nelegálně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Členské státy měly provést směrnici do 20. července 2011. První zpráva o provádění směrnice byla předložena dne 22. května 2014.
- *Směrnice 2003/86/EC* stanovuje právní úpravu o sloučení rodiny. Zpráva o jejím provádění z roku 2008 dospěla k závěru, že v členských státech nebyla plně a správně uplatňována: v důsledku toho byla v roce 2011 zveřejněna zelená kniha,

kteřá zahájila postup konzultací s veřejností. V dubnu 2014 zveřejnila Komise příručku, která poskytuje členským státům pokyny, jak uplatňovat směrnici.¹²

Jak uvádí Macháček (2015), forma a metody zavádění těchto směrnic jsou závazné, pokud jde o dosažené výsledky – jejich dosažení je na každé zemi. Uplatňování společných pravidel EU v oblasti přistěhovalectví nevylučuje možnost využít v některých aspektech vnitrostátní pravidla pro přistěhovalectví.

Jak uvádí Macháček (2015), země rozhoduje o:

- celkovém počtu migrantů, kteří hledají práci a kteří by mohli být přijati do země;
- pravidlech týkajících se dlouhodobých víz, pokud doba pobytu překračuje tři měsíce;
- podmínkách pro žádosti migrantů;
- předpokladech pro získání povolení k pobytu a pracovních povolení v případech, na které se nevztahují pravidla platná v celé EU.^{13, 14}

Z právní stránky občané států Evropské unie (i jejich rodinní příslušníci), již přicházejí do Česka pracovat, mají identické postavení jako občané České republiky díky vstupu ČR do EU v roce 2004, kdy se podmínky zaměstnávání cizinců v České republice změnily¹⁵.

Migranti ze třetích zemí mohou pracovat na trhu práce v ČR, pokud jim bude uděleno povolení k zaměstnání a pobytu. Povolení k zaměstnání uděluje migrantovi v České republice úřad práce na konkrétní volné pracovní místo, které nabízí zaměstnavatel¹⁶. V případě sezonních prací je vydáno povolení k zaměstnání po dobu 6 měsíců. Povolení k zaměstnání nepotřebují občané, kterým byl v ČR udělen azyl nebo jim bylo uděleno české občanství.

Cizinci mohou také podnikat v ČR podle zákona o živnostenském podnikání¹⁷. Zvláštní skupinou zaměstnaných migrantů jsou cizinci s tzv. zaměstnaneckou kartou vydanou pro dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání v ČR ve zvláštních případech (karta je vydána pro konkrétní zaměstnání).

12 EUR-Lex, 2017.

13 Eurostat, 2015.

14 EUR-Lex, 2017.

15 Občané EU/ HP a Švýcarska se považují za cizince, kteří podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, mají stejný status jako občané ČR s volným přístupem na trh práce v ČR.

16 Musí uvést, že toto volné pracovní místo nemá, jak jinak obsadit, čímž získá povolení k zaměstnávání občanů ze zahraničí.

17 Jakmile budou splněny zákonné podmínky, mohou podnikat stejným způsobem jako občané ČR, a to buď jako fyzické, nebo právnické osoby.

Největší zastoupení na trhu práce v České republice mají ze zemí EU občané Slovenské republiky a Polska. Ze zemí mimo EU jsou to především občané Ukrajiny, Vietnamu a Ruska (ČSÚ, 2017).

3.1.1 Zaměstnanost a postavení migrantů na trhu práce v Evropské unii

Zdá se, že jak zaměstnanost, tak postavení migrantů na trhu práce patří k významným indikátorům, na jejichž základě byla vytvořena integrační kritéria. Přestože v současné době nejsou k dispozici potřebné údaje týkající se dané problematiky, existují teoretické argumenty a teze, které přispívají k nastínění různých možností, jak se mohou migranti zapojit do sociálně-ekonomických systémů v cílových zemích. Sociální podmínky přistěhovalců v cílových zemích a možnosti jejich zapojení na trhu práce jsou však ovlivněny také dalšími ekonomickými otázkami a vztahy.

Existuje několik koncepcí neboli škol, např. neoklasické a keynesiánské interpretace rozdílů v regionálním růstu, souvisejících s vývojem migrace. Na základě prvků, které jsou společné pro mezinárodní a vnitřní migraci, můžeme inklinovat k osvětlení vztahu migrantů a socioekonomických podmínek na základě obecné neoklasické koncepce migrace, založené především na pohybu a nabídce pracovní síly a chování na trhu práce (Macháček a kol., 2011).

Přístup a postavení migrantů na trhu práce představuje klíčovou podmínku jejich permanentní existence v zemi. Ke značné výhodě pak patří dobrá znalost místního jazyka. Narůstající počet přistěhovalců zaznamenává zejména Francie a Spojené království, které jsou se svými bývalými koloniemi spřízněny dodnes, což dokazuje i fakt, že se zde mluví jejich jazyky.

Hovoříme-li o zahraniční pracovní síle, existuje v každé zemi tzv. absorpční kapacita, což je ukazatel absorpce, který má množství specifických verzí. Pravděpodobně si můžeme představit, že v kteroukoliv dobu existuje možnost být zaměstnán v ekonomické sféře v rámci národního nebo regionálního hospodářství za podmínek přijatelné úrovně efektivnosti v těchto subjektech. V dané situaci lze výslovnou poptávku po práci nahradit termínem možnost přihlášek, který však není bezprostředně s poptávkou propojen. Neexistuje tak rovnováha mezi nabídkou pracovní síly, založenou na přistěhovalectví, a uvedeným potenciálem. Lze se domnívat, že kvalifikovanější pracovní síla může disponovat před ostatními uchazeči jakousi výhodou, nemusí to však platit vždy, obzvláště v situacích, kdy převyšuje poptávka po nekvalifikovaných osobách, jenž by zastávaly méně finančně ohodnocenou práci (King, 2010).

Pozitivní migrační bilanci vykazuje většina států EU s výjimkou Irska, Malty, Estonska, Litvy a Lotyšska (EUROSTAT, 2016). Záporné saldo v těchto státech však nevylučuje absorpční

kapacitu pro přistěhovalectví a migranty na trhu práce. Absorpční kapacita se u jednotlivých zemí může výrazně lišit. Při sledování složení přistěhovalců pocházejících ze zemí mimo EU (za použití HDI – indexu lidského rozvoje) zjistíme, že téměř 30 % všech přistěhovalců do EU v roce 2014 přišlo ze zemí, které vykazují střední příjem na úrovni ukazatele HDI. Jen 5 % přistěhovalců do EU pochází ze zemí s nízkým příjmem na základě HDI (International Migration Outlook, 2015). Toto zjištění jen potvrzuje, že jazykové schopnosti, vyšší vzdělání a odborná kvalifikace migrantů mají v cílových zemích velký význam a souvisí s budoucím postavením přistěhovalce na trhu práce.

Některé další ekonomické a sociální aspekty jsou úzce řešeny ve studiích prezentovaných v *Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche* od *Landesmann* a *Leitnera*. Tyto studie se zabývají pracovní mobilitou migrantů a jejich postavením na trzích práce v EU (s analýzou provedenou pomocí panelového vektorového auto regresivního modelu). Rovněž vysvětlují dopad reálných mezd a skutečné produktivity práce na migraci, míru aktivity v tomto kontextu a význam indexu lidského kapitálu, pokud jde o tendenci k migraci nebo elasticitu reakce migrantů na výkyvy obchodního cyklu a další otázky. Závěry těchto studií jsou v souladu s výše uvedenou argumentací.

3.1.2 Přístup k práci, vzdělání, zdravotní péče

Jedno z nejdůležitějších priorit týkajících se pobytu cizinců v zemích EU je využívání pracovních příležitostí. Občané třetích zemí mohou v cílové zemi vykonávat práci pod podmínkou, že získali pracovní povolení a povolení k pobytu nebo kartu zaměstnance nebo modrou kartu (směrnice Rady 2009/50/ES), a to za předpokladu, že zákon o zaměstnanosti nebo jiná podobná legislativa nestanoví jinak. Pracovní povolení mohou poskytnout většinou regionální orgány v zemi cizincům, kteří projeví zájem o pracovní nabídku v zemi EU. To se většinou týká:

- sezonní práce na určité období – obvykle pouze pár měsíců v roce,
- plnění úkolů vyplývajících z hlavní činnosti právnické osoby zajišťované přidruženým, statutárním orgánem nebo jinými určenými subjekty,
- cizince, který je držitelem povolení k dlouhodobému pobytu (pro podnikatelské účely),
- krátkodobého zaměstnání (max. 3 měsíce).

Pracovní povolení lze udělit cizincům bez ohledu na podmínky na trhu práce v případech, pokud:

- zahraniční zaměstnavatele migranty přemístí na dané území na základě smlouvy uzavřené s tuzemskou právnickou nebo fyzickou osobou za účelem plnění úkolů vyplývajících ze smlouvy,
- se jedná o zaměstnání na dobu určitou (max. na 6 měsíců) za účelem zlepšení kvalifikace zaměstnance (jedná se např. o stážisty). Půlroční doba může být obvykle prodloužena kvůli získání zprávy o odborné kvalifikaci, osvědčení nebo jiného způsobu dokončení,
- jsou mladší 26 let a vykonávají příležitostné a časově omezené práce (např. s výměnou mezi školami nebo v rámci programů pro mládež),
- je-li tak stanoveno mezinárodní smlouvou,
- získali azylová víza v souladu s příslušným zákonem,
- se jedná o žadatele o mezinárodní ochranu nebo jim bylo uděleno vízum na pobyt v délce 90 dnů za účelem trpěného pobytu podle zákona o azylu.

Pracovní povolení, zaměstnanecká nebo modrá karta nejsou vyžadovány u cizinců, kteří:

- získali na území daného státu azyl nebo tzv. subsidiární ochranu,
- disponují povolením k trvalému pobytu na území daného státu,
- představují umělce, učitele a lektory, akademiky na univerzitách, vědce, výzkumné a vývojové pracovníky, kteří se účastní vědeckého setkání. Jedná se o žáky a studenty do 26 let, sportovce, osoby zajišťující dodávky zboží a služeb, jejichž pobyt nepřesahuje stanovený počet dní (po sobě nebo v roce),
- jsou zaměstnanci na území daného státu v souladu s mezinárodní smlouvou,
- jsou zasíláni na území daného státu v rámci služeb poskytovaných zaměstnavatelem se sídlem v jiném členském státě EU,
- pobývají na území daného státu na základě povolení k dlouhodobému pobytu rezidenta jiného členského státu EU,
- splňují další specifické podmínky a funkce.

V řadě zemí Evropské unie existuje od 24. června 2014 tzv. karta zaměstnance, na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/98/EU. Jedná se o pracovní povolení a zároveň o povolení k pobytu. Zisk této karty je podmíněn několika dalšími specifickými podmínkami.

Existují dvě formy pracovního povolení. Zaprvé se jedná o tzv. individuální povolení, což představuje pracovní povolení, kartu zaměstnance nebo modrou kartu cizince v pracovním poměru s domácím zaměstnavatelem (právníckou nebo fyzickou osobou oprávněnou k výkonu hospodářské činnosti). V druhém případě se jedná o smlouvu, na jejímž základě získá migrant/cizinec zaměstnání od právnické nebo fyzické osoby, která má sídlo nebo bydliště mimo území státu a není zde trvale zaměstnána (přesto pošle své zaměstnance do země určené k výkonu podnikání nebo na základě jiné smlouvy uzavřené s domácími právnickými nebo fyzickými osobami).

Co se týče vzdělávání, pokud zákon nestanoví jinak, disponuje cizinec v zemích EU stejnými právy a povinnostmi v oblasti primárního, sekundárního a převážně terciárního vzdělávání, jaké mají občané daného státu (Evropská komise, 2017). Na základě Listiny práv a svobod mají také migranti nárok na vzdělání. Žáky a studenty některého školského zařízení se cizinci legálně pobývající na území některého členského státu EU stanou za podmínky, že doloží řediteli daného školského zařízení doklad o legálnosti jejich pobytu. Diskutovanou otázkou je výuka v národních či jiných jazycích, což záleží na politice dané země EU. Existují proto různá specifická ustanovení na jednotlivých úrovních školského systému. Například pokud se ve výuce používá cizí jazyk, účastní se výuky zahraniční studenti, kteří mají stejná práva, postavení a podmínky jako studenti daného státu.

Inkluzivní sociální politika pro migranty podle Jopkeho (1999) by v případě Německa mohla být korelací a kompenzací před externí exkluzivní přistěhovaleckou politikou (Jopke, 1999), jakož i morální a rozumnou povinností pro pracovníky, kteří byli přijati do zaměstnání. Na základě Guiraudonovy studie ohledně Německa, Nizozemska a Francie (1998, 2000) byly poskytnuty důkazy, že benefity sociálních dávek byli byrokraty a soudy ponechány stranou, před zákonem a rovnými právy měla přednost předpojatost a rozhodovací činitelé byli izolováni od veřejného mínění volebních tlaků. Naopak politická práva mohla být rozšířena pouze prostřednictvím ústavních změn, které opětovně umožnily otevřenou diskusi a politickou podporu. Proto byla před politickými právy rozšířena práva sociální. Nešlo jen o idealismus nebo velkorysost na straně byrokratů a soudců. Co vyplývá z politických dokumentů ve třech studovaných zemích, je to, že právní rovnost je důležitá, protože nahrazuje speciální služby, a je tedy méně nákladná (Geddes, 2000).

Přestože studie o využívání sociálních benefitů ze strany migrantů jsou značně nekoherentní a vykazují určité rozpory, dospívají k závěru, že státy nabízející migrantům vysoké sociální benefity, jež působí jako magnet přitahující přistěhovalce. Systémy sociálních dávek tak přímo ovlivňují směry migračních toků, jelikož závislost migrantů na sociální péči je mnohem větší než jejich socioekonomické očekávání (Borjas, 2003, Reitz, 1998). Podle Soysala (1994) má každá evropská hostitelská země komplexní státní systém pro správu migrantů, ale zároveň tvrdí, že přistěhovalci jsou většinou řízeni prostřednictvím institucí, které byly vytvořeny pro jiné účely, což považuje za nekvalitní přístup a trvá na tom, že podmínkami členství v sociálním systému by se měly zabývat příslušné instituce.

Bräcker a kol. (2002) uvádí názory, že migranti jsou zátěží pro sociální stát a hrozbou pro trh práce. Dle Fetzera (2000) na druhé straně toto tvrzení selhává ve Spojených státech, Německu nebo ve Francii, kde statisticky nedošlo k významným obavám nebo starostem o využívání sociálních služeb migranty a nedochází ani k antiimigračním názorům (Banting, 2000).

V poválečné Evropě byla politika vypořádání hluboko ovlivněna očekáváním, že mnohé z migračních toků nastartovaných po válce budou pouze dočasné. Jednalo se o mylné mínění, jelikož trvalo určitou dobu, než začaly vlády jednotlivých zemí záměrně zasahovat do imigračního procesu. K nejužitečnějším studiím z hlediska komparace státních migračních politik patří bezesporu Soysalova studie (1994), ve které je pozornost zaměřena na Irsko, Německo, Nizozemsko a Belgie. Na základě irského příkladu tvrdí, že restrukturalizace sociálního státu prostřednictvím omezení, decentralizace a delegování na neziskové organizace má větší vliv na začleňování přistěhovalců a jejich rodiny do evropských zemí než etnické prostředí, sociální třída, vysoká nezaměstnanost anebo rozpočtové škrty. Vysvětlit irskou národní politiku přistěhovalců není vůbec jednoduché, neboť zde existují různá města, čtvrtě, a dokonce skupiny, které disponují specifickou strategickou péčí a kladou důraz buď na jednotlivce, nebo na skupiny a jsou buď inkluzivní, nebo exkluzivní.

3.2 Migrační politika České republiky

V České republice začala být současná problematika mezinárodní migrace a jejích důsledků zejména aktuální po roce 1990. Po pádu železné opony a rozpadu komunistického bloku, dochází k emigraci i imigraci na území České republiky. V podstatě bez předchozích zkušeností bylo nutné velmi rychle se vyrovnávat s přílivem migrantů. Se vstupem do EU se

musela změnit i její migrační a azylová politika, která se snaží přizpůsobit normám Evropské unie.

Česká republika má svoji migrační politiku silně uchycenou v rámci společných politik EU a její aplikace je z velké části podmíněna společnými právními nástroji EU (Ministerstvo vnitra ČR, 2015). Jako jedna ze specifických oblastí migrace, jež jsou velmi podřízené společnými politikami EU, spadá zejména ochrana vnější hranice Evropské unie, mezinárodní ochrana (azyl) a oblast návratů (a to i vyhošťování neoprávněně pobývajících cizinců). Co se týče legální migrace a případné další integrace migrantů, členské státy EU si vydobýly silnou míru autonomie. Česká republika je však povinna ve svém přístupu k hlavním otázkám migrace se olízet nejen na konkrétní potřeby a schopnosti státu, ale nesmí také opomenout globální situaci na úrovni EU, a dále se aktivně zapojit do řešení v rámci společných politik EU.

Pro úpravu přesunu ekonomicky aktivních osob s unijním občanstvím disponuje EU relativním komplexním a robustním právním režimem, který je v praxi vesměs respektován. Jeho základem je kromě příslušných ustanovení zřizovacích smluv směrnice o mobilitě unijních občanů z roku 2004¹⁸, doplněná o unijní pravidla pro koordinaci sociálních systémů a harmonizaci vybraných aspektů pracovního práva. Hlavními strukturálními prvky unijního režimu je radikální omezení autonomie členských států stanovit maximální počet migrujících pracovníků, zákaz diskriminačních pravidel při výkonu ekonomické činnosti včetně přípravy na zaměstnání a postupné nabíhání práv migrujících unijních občanů spojené s využíváním sociálního systému hostitelské země. Robustnost unijních pravidel nicméně nezabývá tento segment evropské integrace charakteru sdílených pravomocí; v praxi existují oblasti unijním právem neupravené, jako je řada aspektů pracovní legislativy nebo parametrů sociálního státu. V principu jsou práva všech členských států (a jejich občanů) založená na unijním právu stejná.

Unijní režim pro mobilitu ekonomicky aktivních osob bez unijního občanství se ve srovnání s pravidly pro mobilitu unijních občanů vyznačuje mnohem větší heterogenitou a prostorem pro autonomní chování jednotlivých států. Na unijní úrovni existuje řada směrnic pro různé kategorie ekonomicky aktivních osob (nejznámější je asi směrnice pro mobilitu vysoce kvalifikovaných osob), garantujících obvykle nediskriminační zacházení při výkonu práce a zjednodušujících příslušné administrativní procedury. Rozhodnutí o (ne)vpuštění neunijních občanů na vlastní pracovní trh (v podobě kvót nebo vydávání individuálních povolení) nicméně zůstává v rukou jednotlivých unijních států; výjimkou je sekundární pracovní mobilita poté, co již neunijní občan v některém členském státě relativně dlouho legálně pobýval (Peers, 2016).

18 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků volně se pohybovat a pobývat na území členských států.

Je relativně snadno kompatibilní se začleněním principu reciprocity, kdy je porušování závazků neunijním státem sankcionováno pozastavením nebo omezením práv jeho občanů na unijním pracovním trhu. Režim je pro neunijní občany vstřícný k modifikaci prostřednictvím bilaterálních smluv uzavíraných jménem EU nebo jednotlivými členskými státy. Pro oblast sociálního zabezpečení je užitečné, že nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1231/2010 rozšiřuje obecný rámec koordinace sociálních systémů i na státní příslušníky třetích zemí, kteří migrují uvnitř jednotlivých členských zemí EU.

Jak uvádí Ministerstvo vnitra ČR v dokumentu Strategie migrační politiky (2015), Česká republika má k dispozici několik nástrojů imigrační politiky týkající se integrace cizinců a zapojení na pracovní trh.

Ve strategii migrační politiky ČR z roku 2015 je zdůrazněna důležitost integrace cizinců jako zásadní nástroj úspěšné migrační politiky. Jedná se o obousměrný proces, do kterého vstupují jak cizinci, tak majoritní společnost. Ministerstvo vnitra ČR uvádí, že v tomto ohledu Česká republika disponuje vyváženou integrační politikou, která je dlouhodobě neproblematickou oblastí. Jejím základem jsou důsledný monitoring a projekty na národní a regionální úrovni, včetně sítě regionálních integračních center pro cizince. Česká republika významně investuje finanční prostředky na další rozvoj a implementaci integrační politiky, a to i díky cíleným unijním fondům.

3.2.1 Regulace postavení cizince na českém pracovním trhu

Podle novelizace zákona o pobytu cizinců¹⁹ má cizinec na českém pracovním trhu stejné postavení jako občan ČR tehdy, má-li v ČR povolen trvalý pobyt nebo je občanem EU nebo mu byl udělen azyl, případně mu toto postavení garantuje mezinárodní smlouva, což platí například pro občany Slovenské republiky. Ostatní cizinci musí mít v České republice povolení k zaměstnání a povolení k pobytu. Pokud všechny tyto podmínky splňuje, pak může cizinec hledat zaměstnání na portálech Úřadu práce nebo na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Zde může hledat z nabídky volných míst. Pokud mu žádná práce nevyhovuje, je zde možnost zaregistrovat se jako uchazeč o danou práci.

V České republice se v první řadě hledá vhodný kandidát české národnosti nebo občan EU, který by mohl být zaměstnán na dané pozici. To znamená, že cizinci může být uděleno pracovní povolení pro konkrétního zaměstnavatele v České republice jen za předpokladu, že

¹⁹ Zákon č. 427/2010 Sb. novelizoval zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

mezi uchazeči o zaměstnání evidovanými na úřadu práce neexistuje nikdo, kdo by splňoval požadavky na danou pracovní pozici a měl by o ni zájem, což přispívá k diskriminaci migrantů z jiných zemí a narušuje rovnost příležitostí na trhu práce.

Cizinci v ČR mohou získat buď modré karty, nebo zaměstnanecké karty. Modré karty jsou určeny pro odborně kvalifikované cizince, čímž se rozumí občané s ukončeným vyšším nebo odborným vzděláním, které trvalo více než tři roky, a chtějí zde pracovat déle než tři měsíce. Modrá karta kombinuje povolení k pobytu a vykonávání práce (vyžadující vysokou kvalifikaci). Podmínkou je pracovní smlouva s hrubou mzdou, která odpovídá alespoň 1,5násobku průměrné hrubé roční mzdy v ČR. Modrá karta je určena pro cizince ze všech zemí mimo EU, Švýcarsko Lichtenštejnsko, Norsko a Island. Po jejím získání cizinec nepotřebuje zvlášť pracovní povolení. Zaměstnanecká karta je nový typ povolení, které držitele opravňuje dlouhodobě pobývat na území ČR za účelem zaměstnání. Modrá karta je udělována na dobu délky pracovněprávního vztahu, nejdéle na 24 měsíců s eventualitou opakovaného prodloužení doby platnosti. Na rozdíl od modré karty je zaměstnanecká karta vydávána pro veškeré kategorie zaměstnání, a to, aniž by se bral ohled na úroveň vyžadované odborné kvalifikace. Zaměstnanecká karta je určena pro všechny cizince, nikoliv však pro občany členských států EU a Švýcarska a pro rodinné příslušníky cizinců z řad občanů jiných států, jenž mají pobytovou kartu rodinného příslušníka občana Evropské unie či Švýcarska nebo o vydání této karty požádali.

Zaměstnanecké karty nahradily „zelené“ karty²⁰. Jedná se o svým způsobem nový koncept povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky, kdy důvodem pobytu migranta (delšího než tři měsíce) je pracovní pozice čili nějaký druh zaměstnání. Cizinec, jenž je držitel zaměstnanecké karty, je oprávněn také pobývat na území České republiky a přitom může působit na pracovní pozici, na niž byla jeho zaměstnanecká karta udělena, nebo zastávat pracovní pozici, k níž bylo uděleno souhlasu odboru migrační a azylové politiky Ministerstva vnitra (Ministerstva vnitra, 2015) v rámci výměny zaměstnavatele, výměny zaměstnanecké či celkově pracovní pozice, zaměstnání u jiného či dalšího zaměstnavatele nebo na jiné či další pracovní pozici. Zaměstnanecká karta nahrazuje vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem zaměstnání, povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání a zelenou kartu, která již není vydávána od roku 2014.

20 Zelené karty byly vydávány jak kvalifikovaným pracovníkům s vyšším vzděláním, tak nekvalifikovaným pracovníkům s nižším vzděláním. Pro kvalifikované byly vydávány maximálně na tři roky s možností dalšího prodloužení a pro nekvalifikované maximálně na dva roky, bez možnosti dalšího prodloužení. Byla to reakce především na poptávku podnikatelů po pracovní síle. S platností od 24. června 2014 již však není možné žádat o zelenou kartu.

Cizince zaměstnané v České republice můžeme rozdělit do dvou hlavních skupin – na cizince s povolením k trvalému pobytu a na cizince s povolením k přechodnému pobytu (s vízem nad 90 dnů za účelem zaměstnání či podnikání). Cizinci s trvalým pobytem však dlouho netvořili na trhu práce významnou skupinu osob. Přestože jejich počet v průběhu let narůstal, ke konci roku 2015 představovali cizinci s trvalým pobytem méně než 2 % pracovní síly v České republice (MPSV, 2016). Významnější roli na trhu práce zaujímají cizinci s povolením k přechodnému pobytu. Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých webových stránkách klasifikuje cizince s povolením k přechodnému pobytu na:

- a) cizince s povolením k zaměstnání – povolení zaměstnávat cizince vydávají pracovní úřady na základě žádosti zaměstnavatele, a to pouze v případě, že na českém pracovním trhu nejsou vhodní zájemci o nabízená pracovní místa. Počet žadatelů o zaměstnání však v některých případech může být omezen kvótou, která určuje, kolik cizinců z určité země může být v České republice v daném roce zaměstnáno.
- b) občany Slovenské republiky registrované úřady práce – na rozdíl od cizinců s povolením k zaměstnání nejsou občané Slovenské republiky limitováni a jejich počet je determinován nabídkou a poptávkou na domácím trhu práce.
- c) cizince s živnostenským oprávněním – tato skupina cizinců je vázána obecnými zákonnými podmínkami, které vymezují podnikání v České republice. Pokud tito cizinci neuskutečňují podnikání na území České republiky prostřednictvím zákonného zástupce, jsou povinni žádat o povolení k pobytu.

Jak uvádí Franc (2014), stejně jako v případě občanů Slovenské republiky není počet cizinců podnikajících na základě ohlášené živnosti nijak limitován, ani není zákonem vymezena lokalita, ve které mohou cizinci podnikání rozvíjet. Tento způsob pobývání v ČR využívají hojně vietnamští migranti.

Vláda ČR se snaží podpořit legální migraci, např. projektem zelených karet, které umožňují příchod migrantů z ekonomických důvodů, a vyplní tak prázdnou sféru na trhu práce. Česká republika přistupuje k imigrační politice velmi opatrně a rozvážně, neboť pro země střední a východní Evropy nepředstavuje už jen tranzitní, ale také i cílovou destinaci.

V době expanze ekonomiky, kdy dochází k rychlému a masovému náboru pracovníků, se v důsledku finančních krizí ocitají migranti bez práce, bez možnosti finanční soběstačnosti, a

snadno spadnou do skupiny tzv. ilegálních migrantů. Doporučuje se proto migrační politiku orientovat na dlouhodobé období a zahrnout do ní také lepší informovanost přistěhovalců o právních, legislativních podmínkách, které zaručují i sociální a kulturní integraci (Beránková a kol. 2013). Ministerstvo vnitra hodnotí u migranta prioritně znalost českého jazyka, ekonomickou soběstačnost, orientaci cizince ve společnosti a vzájemně vztahy mezi cizinci a majoritní společností (MVČR, 2017). Pro splnění daných podmínek je nutná spolupráce na lokální úrovni. Např. v roce 2009 byla zřízena centra na podporu integrace cizinců téměř ve všech krajích (např. v Moravskoslezském či Plzeňském).

Jednou z hlavních podmínek úspěšné imigrace a integrace ve společnosti je důvěra migrantů v majoritní společnost. Naopak nejistota, nedůvěra, strach z okolí a izolace mohou být příčinou časté diskriminace cizinců z řad občanů daného státu. K utužení a zlepšení vztahů mezi oběma skupinami je třeba postupovat specificky, cizinci z třetích zemí netvoří sourodý monolit, ale konglomerát, který je vnitřně diferencován (Schebelle a kol., 2015). Důležitou roli zde hraje i kultura. Například Vietnamci mohou mít větší problémy při adaptaci na české prostředí a společnost než například Rusové a Ukrajinci, kterým není naše kultura tak vzdálená. Migranti hodnotí českou společnost ne zrovna pozitivně. Jako negativa vidí v Česku slabé rodinné vazby nebo určité vlastnosti lidí, jako např. sobeckost, závist a lenost. Jako pozitivum naopak vyzdvihují bezpečnost a svobodu v zemi.

3.2.2 Udělování českého občanství

Naturalizaci²¹ cizinců je možné monitorovat podle množství udělených státních občanství v ČR. Poslední právní úprava měla za účinek zvednutí přírůstku spoluobčanů, z mezinárodního pohledu se však stále Česká republika řadí mezi státy s nejmenším množstvím vydaných státních občanství. V ČR je právě přeměna na českého občana založena na získávání českého státního občanství.

Od 1. 1. 2014 nabytí účinnosti zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství ČR, jenž zavádí několik nových právních institutů. Zejména se zavádí možnost být držitelem dvojího státního občanství, kdy se cizinec v pozici žadatele o české občanství již nemusí vzdávat své rodné státní příslušnosti. Novinkou také je, že existuje možnost získat české občanství prohlášením, které je založeno na splnění legálních podmínek, po kterých má migrant právo získat české občanství.

21 Naturalizace je právní a administrativní postup, jímž získává státní příslušnost osoba, která se v daném státě nenarodila. Člověk tímto procesem získá stejná nebo podobná práva jako občan, který se v daném státě narodil. Častým důvodem pro naturalizaci je například sňatek s občanem daného státu.

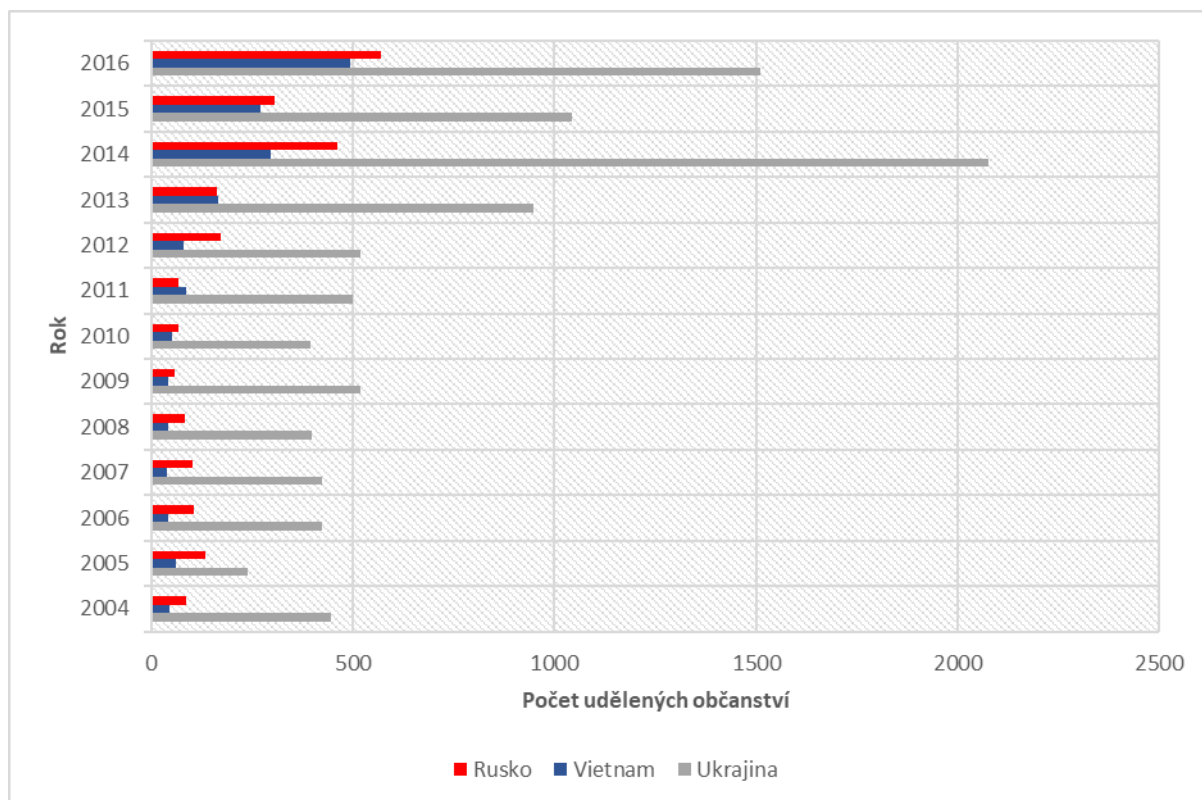
Tato novinka je změnou oproti předešlé právní úpravě, kdy bylo prohlášení možné jen pro několik málo občanů Slovenské republiky (zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů), v současné době také bývalých občanů České republiky a jejich blízkých (pouze potomků), a především osob, jenž žijí na teritoriálním území České republiky od deseti let věku, tedy druhé generace migrantů.

Tato právní úprava měla v roce 2014 za důsledek nejvyšší počet udělených státních občanství České republiky (5 114 osob) od roku 2000 (graf č.1). Současně byla započata správní řízení u žadatelů, jenž podali žádost podle původního zákona č. 40/1993, o nabývání a pozbývání českého státního občanství. Na základě údajů MV (ministerstvo vnitra, 2015) bylo podle předchozího státního občanství mezi novými občany České republiky nejvíce Ukrajinci (40,6 %), následování Slováci (11,2 %), Rusy (9,1 %), Rumuny (6,1 %) a Vietnamci (5,8 %).

Na základě ustanovení dle § 35 a § 73 zákona č. 186/2013, jenž poskytlo možnost druhé generaci migrantů získat občanství prohlášením, bylo uděleno v roce 2014 české občanství 3 779 osobám, což je okolo tři čtvrtiny z celkového množství nabytých občanství v roce 2014. Podmínka podle § 73 byla, že možnost zažádat o získání státního občanství byla udělena pouze osobám starším než 18 až 21 let, na, než se vztahuje § 35, a to pouze do konce daného roku. Tato možnost byla využita především potomky migrantů, jenž v ČR vyrostli a změna legislativy jim konečně umožnila tuto snadnější cestu k získání českého pasu. V následujících letech by se tento institut měl dotýkat jen osob ve stanoveném věkovém rozmezí.

Od roku 2004 do roku 2016 bylo celkem uděleno české státní občanství 34 424 osobám, z čehož 46,6 % tvořili občané s původním státním občanství ze Slovenska a 15 % osoby se státním státním občanstvím z Ukrajiny. Zbývající země nedosáhli ani hranici 4 % (ČSÚ, 2017). Zmíněné první dvě nejvíce zastoupené skupiny bývalých cizinců jsou však charakteristické naprosto odlišným vývojem. U slovenských žadatelů je značný silný pokles rok od roku, počty žádostí od Ukrajinců se každoročně navyšují. Příčinou jsou zvyšující počty osob naplňujících podmínku délky pobytu, jenž je nezbytná pro udělení českého občanství.

Graf č. 1: Počet udělených státních občanství v ČR podle národnosti (2004 - 2016)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Českého statistického úřadu. Život cizinců v ČR. Odbor statistiky trhu práce a rovných příležitostí (2017).

3.3 Vývoj migrace v České republice před vstupem do Evropské unie

Historii ekonomické migrace v České republice je nutné založit na korektních informacích. Pro účely této práce bude však stežejší období po roce 1989 a především po roce 2004.

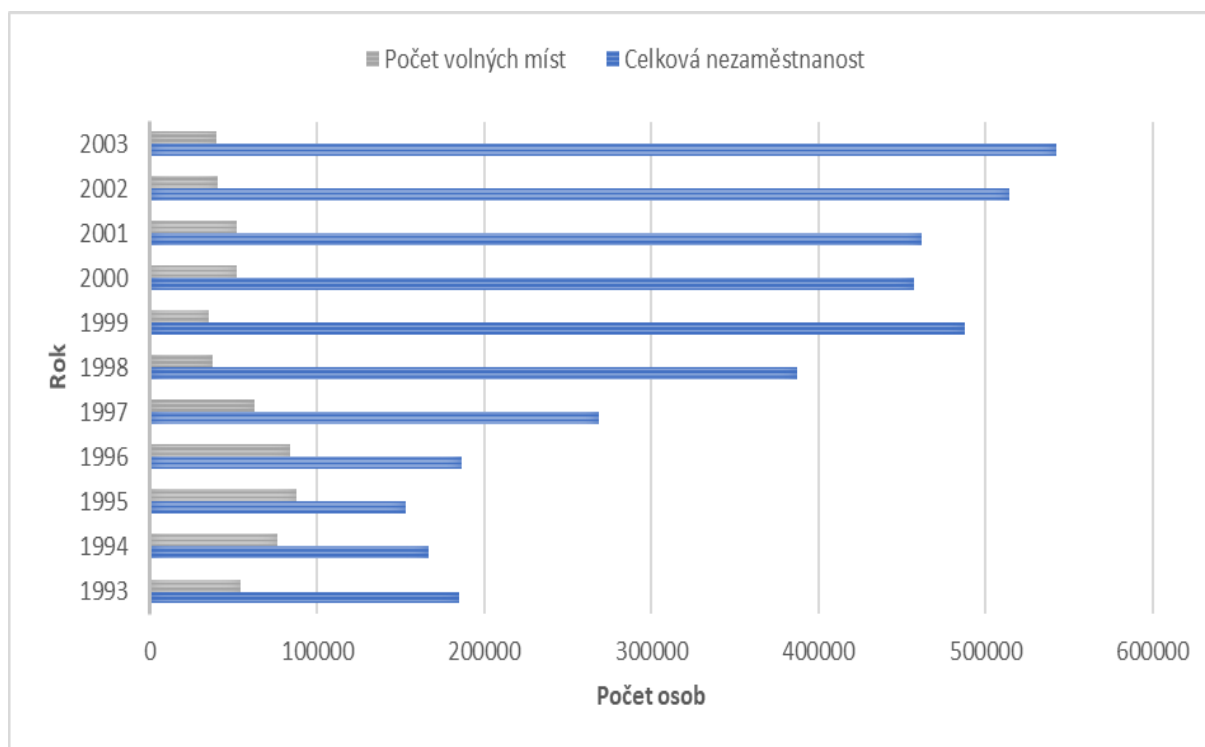
Ekonomická migrace je však jev, se kterým mělo bývalé Československo zkušenost i před rokem 1989. V 80. letech pracovalo na základě bilaterálních smluv v ČR přibližně 150 tisíc ekonomických migrantů, převážně z Vietnamu. V roce 1990–1991 byly pro tyto pracovníky zorganizovány tzv. dobrovolné návraty, přičemž část Vietnamců se v průběhu 90. let vrátila a stala se „pevným jádrem“ dnešní vietnamské komunity. V rámci rozvojové pomoci byla od 60. let zřízena Univerzita 17. listopadu v Praze (zaměřená na tlumočnictví a překladatelství), jejímž cílem bylo poskytovat vzdělání zahraničním studentům. Zahraniční studenti studovali i na dalších vysokých školách, a to včetně VŠE Praha.

Drbohlav (2003) ve svém výzkumu o zahraničních pracovnících v ČR rozlišuje migraci po roce 1989 do 4 vln.

1. 1990–1992, kdy se začala transformace ekonomiky a uplatnila se také politická reforma. Postupně se utvořily orgány správy a instituce zodpovědné za migraci.
2. 1993–1996 se vyznačuje téměř úspěšnou transformací české ekonomiky. Do země začalo přijíždět mnoho ekonomických migrantů.
3. 1997–1999. Toto období zaznamenalo snížení legálních migrantů, přicházejících ze zahraničí kvůli uplatnění na trhu práce. Bylo to způsobeno ekonomickou nerovnováhou, což mělo v migrační politice za následek restriktivní opatření.
4. 2000 – současnost. Ekonomika se opět ustálila. Počet legálních migrantů se stále zmenšoval, ale kompetentní úřady se více zaměřily na problematiku zahraničních migrantů.

Podle France (2014) se na počátku 90. let Česká republika (v té době Československo) stala migračně lákavou zemí, a to díky politickým a ekonomickým změnám směřujícím k vytvoření demokratického politického systému s tržní ekonomikou. Jak uvádí Horáková (2005), „zahraničním stěhováním získala Česká republika v letech 1990–2000 celkem 131 400 obyvatel, emigrací ztratila podle oficiálních evidencí 43 700 obyvatel“.

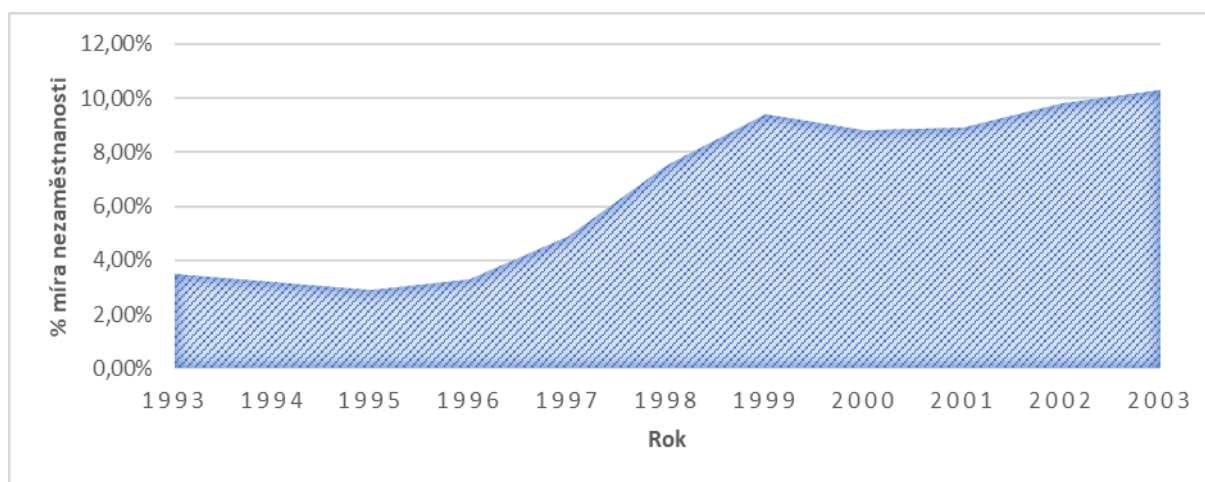
Graf č. 2: Situace na pracovním trhu v ČR (1993–2003)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2017).

Česká republika byla ve sledovaném období atraktivní především, co se týče situace na českém pracovním trhu (graf č.2). Míra nezaměstnanosti byla velmi nízká především v prvních letech po vzniku České republiky, kdy se otevřely nové pracovní možnosti nejen pro Čechy, ale i pro zahraniční pracovníky. Začala se zvedat až kolem roku 1996 a v roce 2003 dosáhla až 10 % (graf č.3).

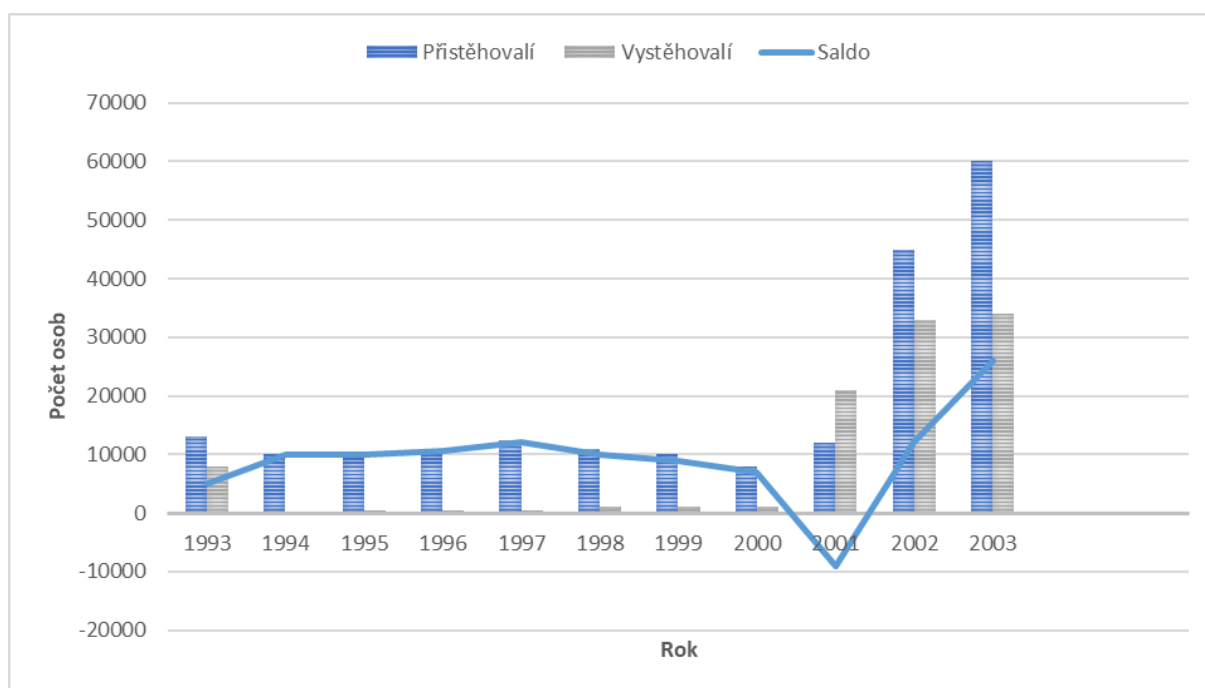
Graf č. 3: Míra nezaměstnanosti v % v ČR (1993–2003)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2017).

Od 1. ledna 2000 nabyl platnosti zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, v původní podobě, jenž výrazně ztříštil pobytový a vstupní režim velkého množství cizinců v České republice, což způsobilo pokles v nárůstu počtu imigrantů. Několik ustanovení daného zákona byla umírněna až novelou, jenž vešla v platnost od 1. července 2001, jenž měla za důsledek opětovné lehké navýšení množství usazených cizinců. Dané období, vyjma roku 2001, lze popisovat kladným migračním saldem znázorněným na grafu č.4.

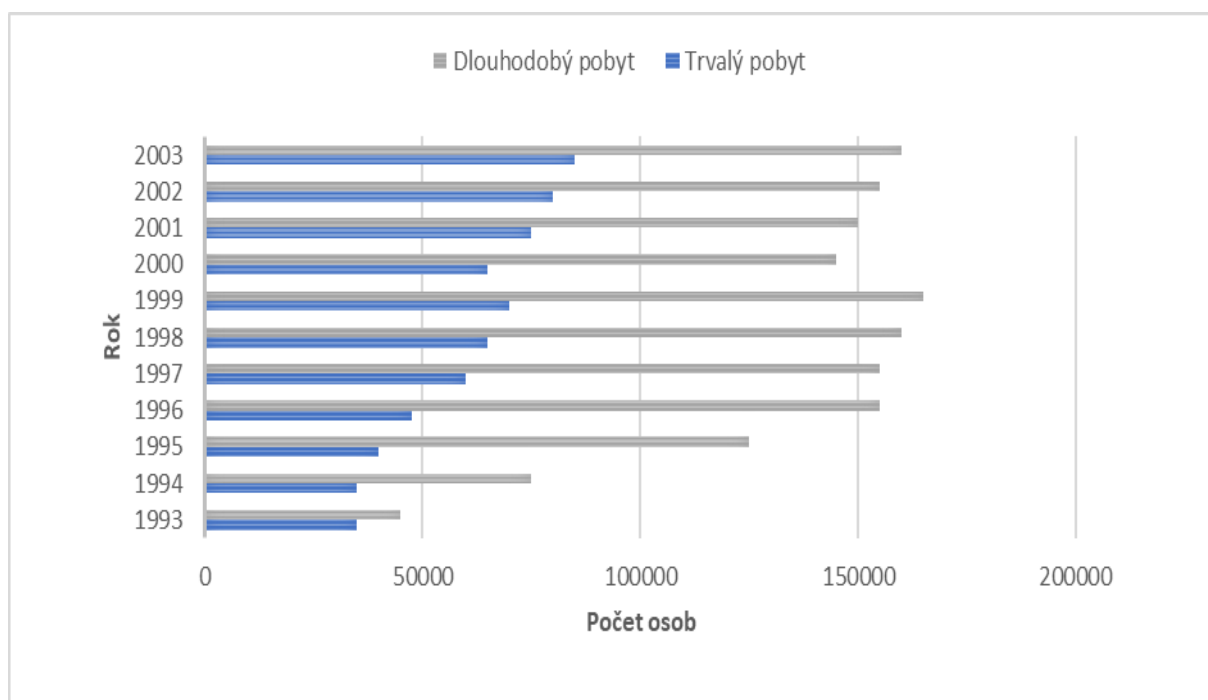
Graf č. 4: Migrační saldo (1993–2003)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2017).

Zatímco ještě v roce 1994 dosahoval podíl cizinců s povolením k přechodnému pobytu na pracovní síle 1,7 %, ke konci roku 2003 se tento podíl vyšplhal až na 3,2 % (ČSÚ, 2015). Podle Horákové (2005) důvody tohoto procentního růstu a tehdejší vstřícný přístup vlády k pracovním migracím však byly zapříčiněny spíše obavami z nedostatku kvalifikovaných pracovních sil v budoucnu nežli tehdejšími potřebami domácího trhu práce (graf č.5).

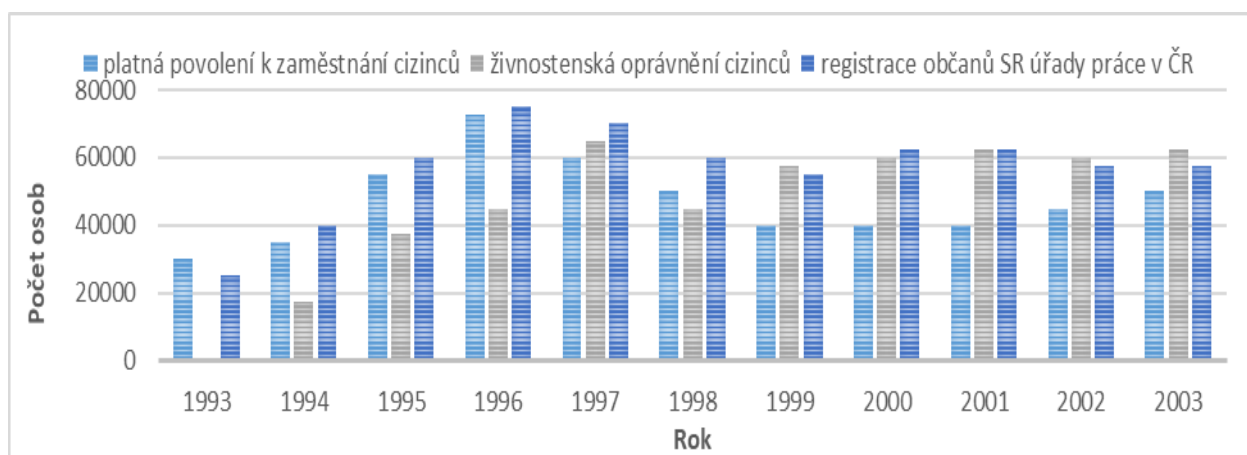
Graf č. 5: Vývoj počtu cizinců s povolením k pobytu v ČR (1993–2003)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z ŘCPS MV ČR.

Jak Horáková (2004) upozorňuje, je nutné si uvědomit skutečnost, že zaměstnanost cizinců (jako souhrnného ukazatele) zahrnuje pouze pracovní aktivity cizinců s povolením k dlouhodobému pobytu v České republice. Cizinci s povolením k trvalému pobytu nejsou zahrnuti do analýzy, protože jejich právní postavení se neliší od postavení občanů České republiky. Zatímco do roku 1993 byli nejvýznamnější složkou cizinci s povolením k zaměstnání, od roku 1994 se prvenství ujímají občané Slovenské republiky registrovaní úřady práce (graf č.6). Ti pak na konci roku 2003 se svým podílem 35 % na souhrnném počtu ekonomicky aktivních cizinců v ČR zaujímají druhé místo, s náskokem dvou procent se do popředí dostávají cizinci s živnostenským oprávněním. Zbývající třetí místo a zbývajících 28 % pak v uvedeném roce o zaujali cizinci s povolením k zaměstnání.

Graf č. 6: Vývoj zaměstnanosti cizinců v ČR (1993–2003)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě zdrojů z MPSV/SSZ, MPO.

V průběhu sledovaného období nedošlo v pořadí nejvýznamnějších zemích působících na českém trhu práce k dramatickým změnám. Změny jsou zaznamenány spíše v počtu imigrantů z jednotlivých zemí v průběhu vymezených let. Trh práce České republiky byl v průběhu sledovaného období atraktivní především pro občany z ekonomicky slabších zemí. Dominantní postavení pracovních imigrantů v České republice zaujímají k 31. prosinci 2003 s podílem 39 % na cizí pracovní síle občané Slovenské republiky. Slovensko patří k historicky nejvýznamnější zdrojové zemi pracovních migrací směřujících do České republiky, neboť jak objasňuje Franc (2014), geografická, kulturní a jazyková blízkost, úzké vazby, podobné ekonomické prostředí a zvýhodněné legislativní podmínky pro zaměstnávání Slováků vytvořily příznivé podmínky pro zvyšování jejich počtu na českém pracovním trhu. Počet ekonomicky aktivních Slováků dosáhl svého maxima v roce 1996 (72 244 osob), od roku 2001 však dochází k významnějšímu úbytku. Podle Winklera a Žižlavského (2004) pokles evidované zaměstnanosti slovenských občanů mohl být způsoben především zlepšením evidence registrací slovenských občanů českými úřady práce, možné je ale i to, že jejich počet skutečně klesl, a to v důsledku zpřísnění a vyšší kontroly uchazečů o zaměstnání slovenskými úřady práce, která znemožnila zneužívání příspěvku v nezaměstnanosti těm registrovaným uchazečům o zaměstnání, kteří souběžně pracovali v České republice. Dalším důvodem mohou být pozitivní očekávání slovenských občanů spojená se vstupem Slovenska do Evropské unie, která vedla ke stabilizaci slovenské pracovní síly na domácím trhu práce.

Druhé místo v zastoupení cizí pracovní síly na českém pracovním trhu patří k uvedenému datu Ukrajině s 25% podílem (Eurostat, 2013). Toto čtvrtinové zastoupení Franc (2014) vysvětluje tak, že ukrajinská ekonomika po rozpadu SSSR a RVHP procházela složitým

transformačním obdobím, což vytvořilo podmínky, díky kterým je zaměstnání pro ukrajinské občany v České republice výhodné. Podle Winklera a Žižlavského (2004) ukrajinská imigrace prodělala výrazné zvraty ve struktuře zaměstnanosti. Dohoda o zaměstnávání Ukrajinců v České republice z roku 1996, která umožňovala stanovení ročních kvót pro počet povolení k zaměstnávání, které lze vydat Ukrajincům, totiž způsobila, že jen v letech 1996–2002 se počet platných povolení k zaměstnání Ukrajinců snížil o 22 tisíc. Naopak významná část Ukrajinců se přesunula do sféry podnikání, a počet držitelů živnostenského oprávnění vydaných Ukrajincům tak ve stejném období vzrostl o 16 tisíc.

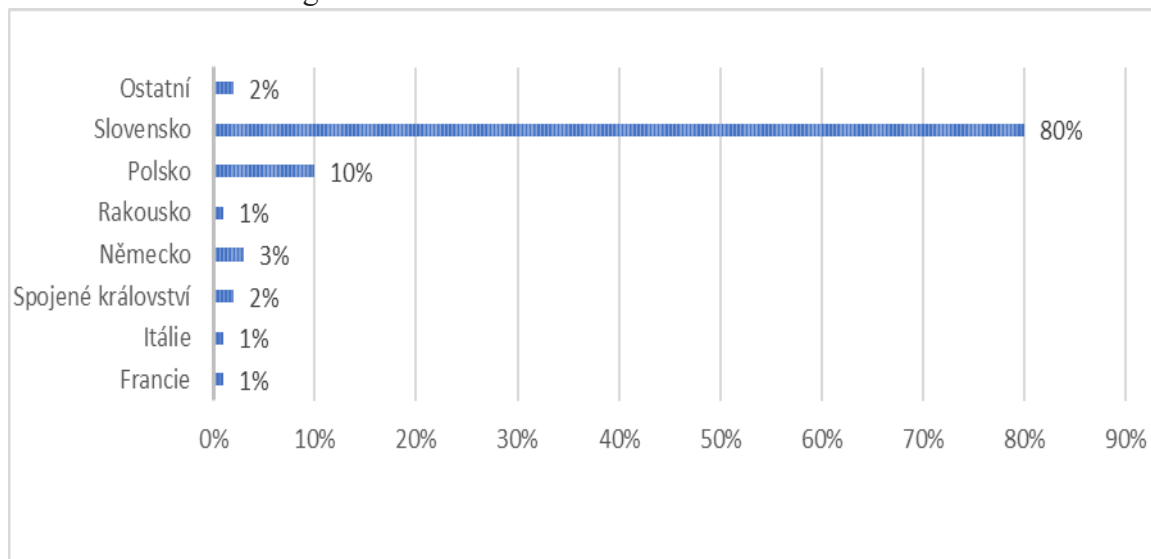
Pozici třetí nejvýznamnější zdrojové země zaujímá v pomyslném žebříčku Vietnam podílem 13 %. Vietnamci, jejichž pracovní imigrace do České republiky má svou historii i před rokem 1993, vidí v České republice příležitost pro zlepšení své ekonomické situace. Brouček (2005) k tomu dodává, že přicházeli a přicházejí sem za vidinou lepšího výdělků, než jaký měli ve Vietnamu. Nemigrují ve jménu touhy po změně kulturního prostředí, poznání čehokoli nového. Přicházejí nasadit a obětovat přítomnost svého života za materiální zisk v blízké budoucnosti. Smysl svých ekonomických aktivit formulují Vietnamci žijící v České republice do tří zásad: uživit na dobré úrovni rodinu, finančně zabezpečit děti a postarat se o rodiče, kteří jsou ve Vietnamu. Vietnamci se v České republice z drtivé většiny uplatňují v oblasti podnikání, maximální počet vietnamských živnostníků je datován rokem 1997. Od roku 1998 je značný jejich pokles a ke konci roku 2002 je jejich počet ve srovnání se zmiňovaným rokem 1997 o 4,7 tisíce nižší. Přestože se množství ekonomických aktivit v průběhu let 1997–2002 snížilo, došlo ve stejném období k nárůstu v počtu povolení k pobytu Vietnamců v České republice, a to o 19 tisíc.

Čtvrtou a poslední zemí ve statistice zabývající se nejsilnějšími migračními proudy je Polsko s 5% podílem. Na rozdíl od Ukrajinců je však značná část Poláků na českém pracovním trhu v postavení zaměstnanců, což Franc (2006) objasňuje tím, že Poláci bývali oproti jiným cizincům zaměstnávání většinou na základě povolení k zaměstnání vydaných v rámci obchodních kontraktů českých a polských firem. To je zároveň i příčinou nižšího výskytu nelegální zaměstnanosti mezi Poláky ve srovnání například s Ukrajinci.

Výčet zdrojových regionů pracovních migrací lze doplnit o Bulharsko, Rusko, Německo, Spojené státy americké a Moldávii. Tato území však následují první čtyřku zemí s výrazným odstupem. V souvislosti se společným pracovním trhem Evropské unie pak mají pro Českou republiku význam pracovní migrace z Evropské unie. Ty tvoří necelou polovinu (49 %) z celkového stavu cizí pracovní síly působící v České republice. Na konci roku 2003 se na těchto 49 % podílely především pracovní migrace z přístupových zemí EU-10, a to 45 %. Konkrétně se

jednalo o již zmiňované Slovensko, jehož podíl tvořil 89 % z celkové migrace EU-10, a Polsko se zbývajícím podílem 11 %. Pracovní migrace z členských zemí EU-15 je nepatrná (4 %) a je složená zejména obyvatelé Německa, Spojeného království, Francie, Rakouska a Itálie. Celkovou pracovní migraci ze zemí EU-25 na konci roku 2003 blíže objasňuje graf č.7.

Graf č. 7: Pracovní migrace ze zemí EU-25 v roce 2003

Zdroj: MPSV/SSZ, Ministerstvo průmyslu a obchodu.

K doplnění a uzavření této pasáže o pracovní migraci cizinců do České republiky je důležité uvést i profesní strukturu cizinců. Většina imigrantů na českém trhu práce vykonává dělnické povolání. Jen v letech 1993–2003 tvořila vydaná pracovní povolení na dělnické profese 75–85 % všech pracovních povolení. Tito dělníci pak pocházejí povětšinou ze střední a východní Evropy. Ke konci roku 2003 uváděly úřady práce v České republice následující kvalifikační strukturu cizích zaměstnanců: 44 % představují kvalifikovaní dělníci, 36 % pomocní pracovníci, 12 % pracovníci na místech vyžadujících vysokoškolské vzdělání a 9 % na pracovních místech vyžadujících úplné střední vzdělání s maturitou. Jako nejtypičtější povolání pro cizince s povolením k zaměstnání se udávají následující: horník, šička, stavební dělník, montážní dělník, zedník, pomocný nekvalifikovaný dělník, dělník v elektrotechnice, zámečnický, manipulační dělník, pomocný dělník v průmyslu a svářeč (Horáková, 2007).

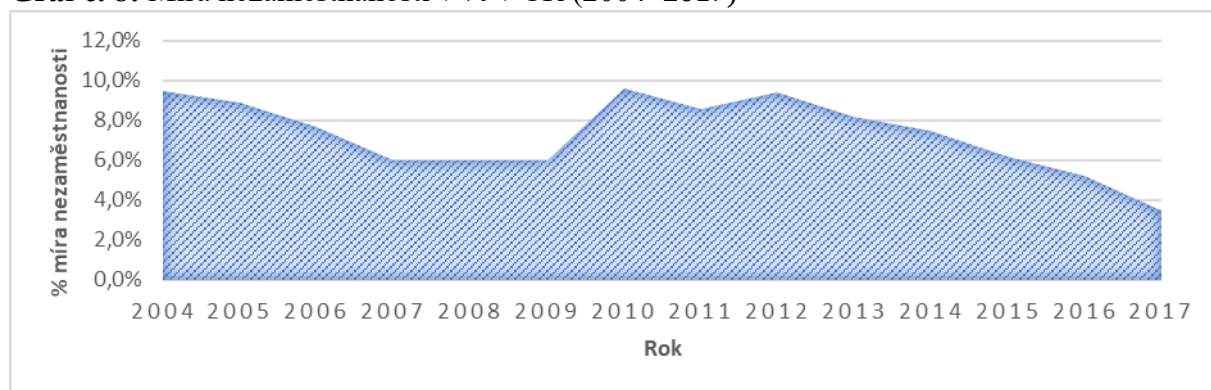
3.4 Vývoj migrace do České republiky po vstupu do Evropské unie

Po vstupu do Evropské unie zůstala nadále Česká republika cílovým státem zejména pro pracovní migraci. Členství ČR v EU neposílilo klady volného pohybu jen českým občanům. Podle Chytila (2017) se též pro státní příslušníky dalších členských zemí Česká republika stala státem, kde se pyšní lepším postavením oproti dalším cizincům ze třetích zemí, tedy těm mimo Unii.

Česká republika byla ve sledovaném období opět poměrně atraktivní, co se týče situace na českém pracovním trhu. Míra nezaměstnanosti střídavě kolísala a rostla, až se v roce 2017 dostala pod 5 %, což vykazuje velmi dobrou vyváženost pracovního trhu. Počet nabízených míst se začal zvyšovat především od roku 2013, kdy je možné pozorovat, že během posledních třech let byl nárůst až téměř trojnásobný.

Co se týče míry nezaměstnanosti ve sledovaném období 2004–2017, lze jasně vidět postupný pokles nezaměstnanosti po roce 2004, tedy po vstupu ČR do EU (graf č.8).

Graf č. 8: Míra nezaměstnanosti v % v ČR (2004–2017)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2018).

V důsledku vstupu ČR do EU se změnily i možnosti migrace, což se na základě údajů OECD projevilo v nárůstu počtu migrantů (Popovová, 2009). Podle Drbohlava (2015) bylo neoliberální období v letech 2005-2008 charakterizováno v ČR ekonomickým rozmachem a lokálním nedostatkem pracovních sil, který byl doplněn o pracovní síly ze zahraničí. V České republice se od roku 2004 do roku 2007 zvyšoval počet cizinců, který dosáhl vrcholu v roce 2007, kdy činil počet přistěhovavších se 102 511 (OECD.Stat). Jak Sekerová (2014) uvádí, migrační politika v rozmezí let 2005 až 2007 byla ovlivněna především velkou poptávkou po pracovní síle v důsledku ekonomického růstu a nízké nezaměstnanosti. Sekerová (2014) dále uvádí, že příliv méně kvalifikovaných pracovníků do České republiky v tomto období prudce narůstal. Vstupem do EU přijala ČR také některá opatření, pravidla (a hlavně zjednodušení),

která se týkala schengenského prostoru, do kterého naplno vstoupila až v roce 2007. Ekonomická krize, která se v českém prostředí začala projevovat zejména na přelomu let 2008 a 2009, způsobila pokles celkového počtu cizinců. V důsledku krize se zvýšila nezaměstnanost, což znamenalo méně pracovních míst nejen pro Čechy, ale i pro cizince, neboť jedním z hlavních motivů imigrace byla práce. Jak uvádí Čížinská (2011), právě nárůst nezaměstnanosti a ekonomická stagnace poukázaly na nekonceptnost migrační politiky České republiky a přiměly vládu k přijetí řady nařízení vedoucích k snížení počtu cizinců. Tato restriktivní opatření se velmi negativně promítla do postavení pracovních migrantů. Podle Čížinské (2011) velká část zaměstnavatelů rezignovala na eventualitu prodloužení povolení k pracovní činnosti či získání pracovního povolení pro cizince. Vše došlo tak daleko, že zaměstnavatelé odmítali dávat práci i těm cizincům, kteří pracovní povolení nepotřebují. Vzhledem k těmto opatřením počet cizinců v ČR klesl téměř na polovinu (oproti r. 2008) a tento pokles trval až do roku 2013, kdy se zastavil. Počet cizinců v ČR od roku 2013 do roku 2017 postupně stoupal, nebyl však nijak výrazně ovlivněn současnou migrační krizí v zemích Evropské unie.

4 SOUČASNÁ SITUACE NA ČESKÉM TRHU PRÁCE

Podle údajů Českého statistického úřadu bylo k 31. 12. 2017 v ČR k dispozici cca 213 790 tisíc volných pracovních míst (ČSÚ, 2018). Průměrná hrubá měsíční mzda byla k 31.12.2017 ve výši 29 050 Kč pro zaměstnance s českým občanstvím (ČSÚ, 2018). Mezi pracovní pozice, pro které chybějí zaměstnanci, patří zámečníci, svářeči, obráběči kovů, zedníci a elektrikáři, mechanici CNC strojů, strojníci. Svaz průmyslu a obchodu si to vysvětluje tím, že tato pracovní místa nejsou pro mladé lidi atraktivní, a proto raději stále častěji volí ostatní obory.

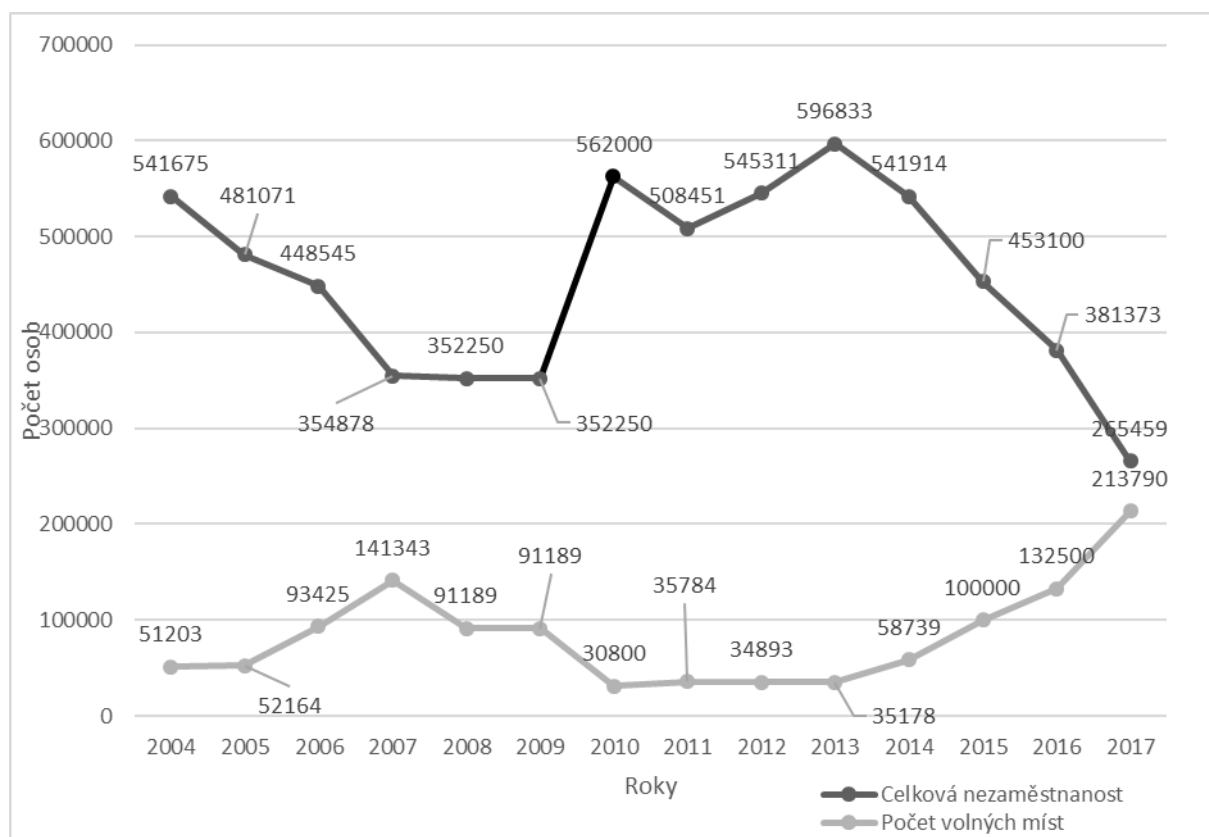
Nedostatek pracovních sil tak může zbrzdit vysoké tempo růstu ekonomiky a konkurenceschopnosti České republiky. Jelikož z dlouhodobého hlediska není možné tyto pracovní pozice obsadit, je evidentní, že o nabízené posty není zájem, ať už z důvodu nedostatečného finančního ohodnocení, fyzické náročnosti dané práce, v některých případech se může jednat i o nebezpečnou či zdraví ohrožující pracovní náplň (např. práce ve výškách, práce s chemikáliemi atd.). Dalším důvodem může být i neochota českých občanů přestěhovat se za prací do jiného města či kraje (ČSÚ, 2017). Zaměstnavatelé tak mohou v cizincích vidět flexibilnější pracovní síly, což se odrazí i v určitých benefitech, např. podpora při zajištění bydlení apod.

I když se Česká republika může pyšnit nejnižší mírou nezaměstnanosti v Evropské unii (3,2 %; Eurostat, 2017), přesto má ČR nejvyšší podíl volných pracovních míst a skoro jedna třetina firem má problém s nalezením pracovníků. V průběhu posledních tří let číslo vzrostlo dokonce o více než dva procentní body a opět to bylo nejrychlejší tempo v celé EU.

4.1 Volná pracovní místa

V roce 2008 došlo díky příznivému vývoji ekonomiky k navýšení počtu volných pracovních míst, a to dokonce na jeho historické maximum. Naopak počet nezaměstnaných poklesl, a tím se křivky v grafu č. 9 k sobě přiblížily. V důsledku ekonomické krize byl tento vývoj zastaven, což mělo za následek pokles počtu volných pracovních míst, a zároveň tedy i nárůst počtu nezaměstnaných osob.

Graf č. 9: Vývoj počtu VPM a počtu uchazečů o zaměstnání v období 2004-2017.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z MPSV (2018).

Nejčastěji nabízená pracovní místa jsou: pomocní pracovníci ve výrobě (2,4 %), uklízeči a pomocníci v domácnostech, hotelích, administrativních, průmyslových a jiných objektech (1,6 %) a pomocní pracovníci v oblasti těžby a stavebnictví (1 %). Nejčastěji se vyskytující podskupiny povolání třetí úrovně klasifikace ISCO 7 až 9 (dělnické profese) shrnuje tabulka č.2 (ČSÚ, MPSV, 2017).

Tabulka č. 2: Počet nabízených pracovních míst u povolání třetí úrovně klasifikace ISCO 7-9, rok 2016

Povolání	%	Počet nabídek
Kováři, nástrojaři a příbuzní pracovníci	5,3	1 752
Řidiči nákladních automobilů, autobusů a tramvají	4,8	1 586
Slévači, svářeči a příbuzní pracovníci	4,7	1 548
Řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci hlavní stavební výroby	3,7	1 237
Montážní dělníci výrobků a zařízení	2,6	877
Pomocní pracovníci ve výrobě	2,4	812
Obsluha pojízdných zařízení	2,2	719
Mechanici a opraváři strojů a zařízení (kromě elektrických)	1,7	559
Uklízeči a pomocníci v domácnostech, hotelích, administrativních, průmyslových a jiných objektech	1,6	524
Montéři, mechanici a opraváři elektrických zařízení	1,5	501

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ, MPSV ČR (2017).

Pro skupinu pomocných a nekvalifikovaných pracovních sil je počet nabídek volných pracovních míst 2 783, z toho je 63 % pro osoby s ukončeným základním vzděláním, 25 % pro osoby s výučním listem a 1,6 % pro osoby s maturitním vzděláním. Co se týče struktury povolání pro tuto skupinu, největší počet nabídek je pro pomocné pracovníky ve výrobě (812, z toho ve 40 % požadují zaměstnavatelé základní vzdělání, ve 40 % výuční list a v 16 % nevyžadují ani ukončené základní vzdělání). Druhá velká skupina volných pracovních míst je určena pro uklízeče a pomocníky v domácnostech, hotelích, administrativních, průmyslových a jiných objektech (524, z toho u 83 % je požadováno ukončené základní vzdělání, v 10 % učňovský list).

Podle dat MPSV v roce 2016 dochází k úbytku počtu volných pracovních míst bez kvalifikace, a naopak narůstá počet míst s určitou potřebnou odborností. K nejžádanějším zaměstnáním (třetí úroveň klasifikace zaměstnání ISCO) lze zařadit odborné pracovníky v oblasti pojišťovnictví, obchodní zástupce (2 436); následují pracovníci v oblasti ochrany a ostrahy (1 783); kováři, nástrojaři (1 752); řidiči nákladních automobilů, autobusů a tramvají (1 586); slévači, svářeči (1 548); řemeslníci a kvalifikovaní pracovníci hlavní stavební výroby (1

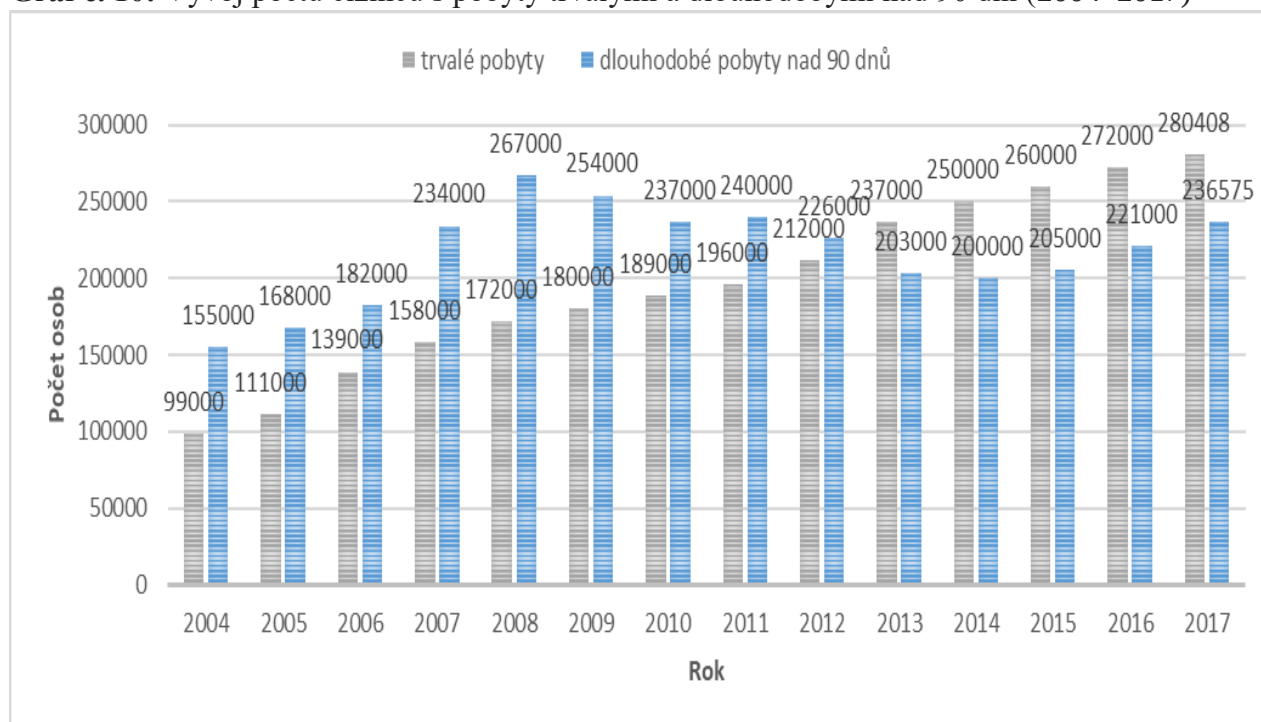
237, nejvíce zedníci); pracovníci informačních služeb (1 098, zejména operátoři telefonních panelů a pracovníci v zákaznických kontaktních centrech).

Prvních deset nejčastěji se vyskytujících podskupin zaměstnání zahrnuje 43 % nabídek volných pracovních míst, což je značně nerovnoměrné rozložení. Právě tato místa, která nejsou pro občany České republiky atraktivní, se jeví jako ideální pozice pro migranty, kteří tak zaplní díru na pracovním trhu (MPSV ČR, 2017).

4.2 Vývoj počtu cizinců v České republice

Na základě údajů Ředitelství služby cizinecké policie k 31. prosinci 2017 se zvýšilo množství cizinců (bez azylantů) na 516 983. Migranti s pobytem nad dvanáct měsíců tak vlastně tvoří okolo 4,2 % obyvatel ČR. Graf č. 10 však zdůrazňuje, že každoročně roste počet osob s trvalým pobytem. Nejsilnější nárůst jejich podílů na celkovém množství migrantů se projevil až od roku 2010, do té doby je zřejmé, že kolísal kolem 40 %.

Graf č. 10: Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými nad 90 dní (2004–2017)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ.

Pobyt trvalý naznačuje zřetelnou stabilizaci populace migrantů a sklon k usazování se v ČR. Především pro migranty ze třetích zemí signalizuje silnou stabilitu. Pobyt cizince již není vázán na specifický účel, který když pomine, tak je třeba opět naskočit do náročného administrativního procesu, které nezaručuje další legální setrvání v ČR. Pobyt trvalý a to včetně veškerých sociálních práv v míře jako u občanů ČR je možné obdržet po 5 letech pobytu. Pro někoho je tato lhůta kratší (například pro rodinné příslušníky českých občanů), pro někoho je naopak delší (například pro studenty). Získání trvalého pobytu pak má také mnoho podmínek. Například cizinec musí doložit dostatečně pravidelné příjmy pro sebe sama a svou rodinu, zajistit ubytování a složit zkoušku z místního jazyka na úrovni A1²².

Patrný je usazovací trend, jelikož podíl cizinců s trvalým pobytem se podle dat z ČSÚ zvyšuje.

4.3 Ekonomická aktivita cizinců

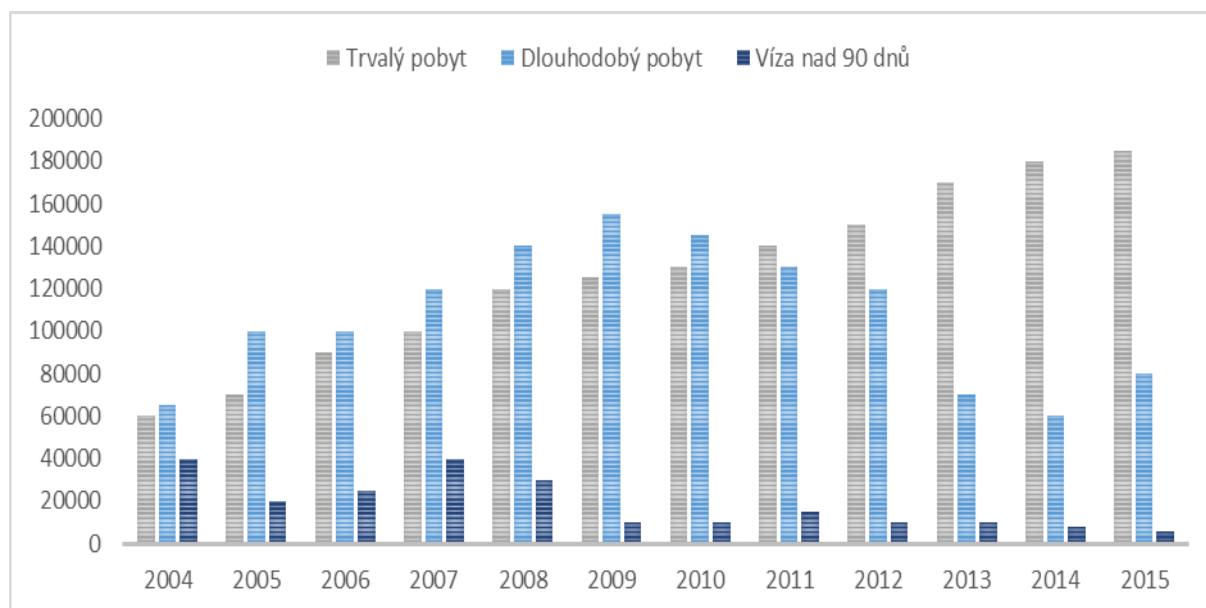
Pracovní příležitosti včetně podnikání jsou a byly nejsilnějším faktorem lákající migranty do ČR. Kolem 468,5 tisíce cizinců bylo evidováno na konci roku 2016 a to ve spojení s nějakou ekonomickou aktivitou, z toho bylo 382 889 vedeno jako zaměstnanci v evidenci úřadů práce (odhad MPSV). Na základě podkladů Ministerstva průmyslu a obchodu bylo v roce 2017 87 228 cizinců s živnostenským oprávněním.

Cizinců ze zemí mimo EU v zaměstnanecké pozici evidovaly úřady práce okolo 33 000 v roce 2004, nejvyšší číslo bylo zaznamenáno v roce 2008 (143,6 tisíce), následoval výrazný pokles až na 63,5 tisíce v 2011, 64,5 tisíce za rok 2014 potvrzuje stagnaci (graf č. 11). V roce 2015 došlo k nárůstu na 74,8 tisíce cizinců ze třetích zemí v pozici zaměstnanců. Nejznamenatelnější snížení mezi lety 2008 až 2011 je zaznamenáno v absolutních číslech, a to u migrantů z Ukrajiny (o 45,8 tisíce), dále z Vietnamu, Mongolska a Moldavska. Znamenné je i spojení s daty o pobytech cizinců, kde se u uvedených zemí snižují množství občanů v České republice.

Z pochopitelného porovnání dle klasifikace zaměstnání je zřejmé, že nižší počet vydaných povolení k práci u cizinců ze třetích zemí se dotkl zejména kvalifikovaných profesí, kde byli nahrazeni migranty ze zemí Evropské unie, jenž nepotřebují pracovní povolení k zajištění pobytu.

22 Jde o jazykové úrovně, které definuje univerzální Společný evropský referenční rámec (SERR), dokument Rady Evropy (CEFR, Common European Framework of Reference for Languages). Popisuje šest kategorií znalosti cizího jazyka A1, A2, B1, B2, C1, C2, kdy A1 je základní znalost jazyka (úplný začátečník) a C2 je nejvyšší stupeň (expert).

Graf č. 11: Vývoj počtu cizinců ze třetích zemí (v letech 2004–2015)

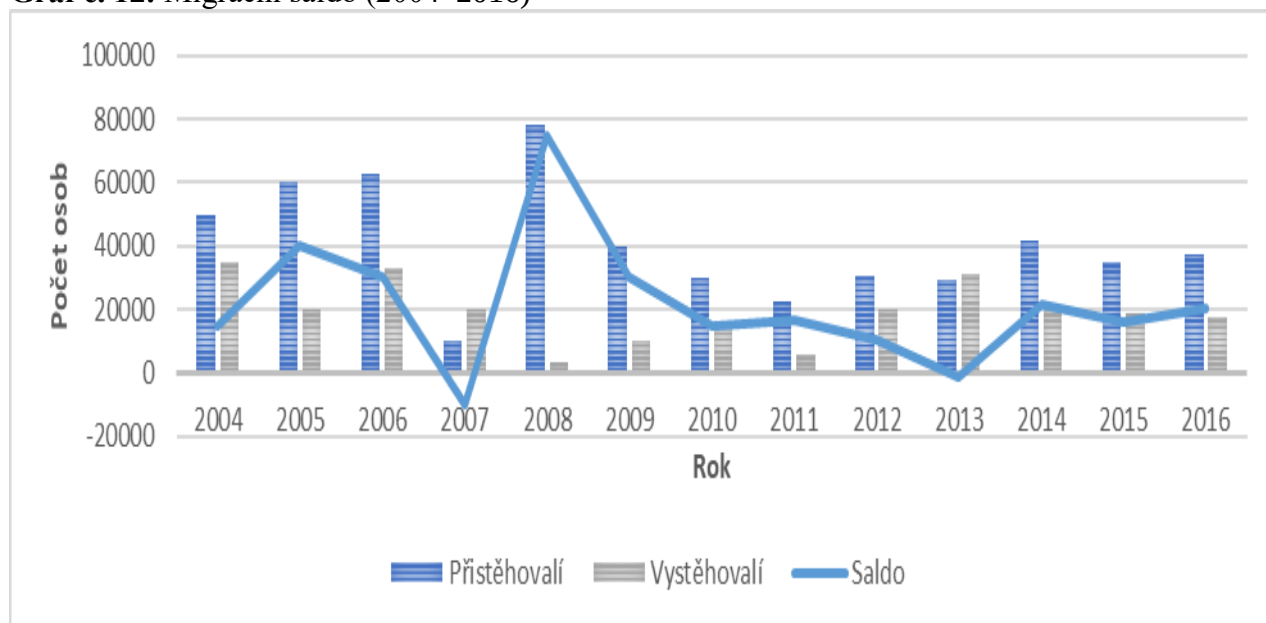

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z ČSÚ (2016).

Podle Drbohlava a Uherka (2015) se každým rokem zvyšuje počet imigrantů žádajících o práci na území České republiky, což se týká hlavně Ukrajinců přijímaných na sezonní práce. Vývoj udělených pracovních povolení v ČR ukazuje následující graf. Na základě těchto údajů lze konstatovat, že počet vydaných pracovních povolení se během deseti let velmi měnil. Velká změna proběhla v letech 2008 a 2009, kdy se změnila legislativa ohledně vydávání pracovních povolení, která způsobila jejich výrazný pokles. Když pomineme Slovensko a Polsko jakožto členské země EU, pak nejvíce žadatelů o pracovní povolení v České republice je z Ukrajiny, Vietnamu (90 % zaměstnaných především na živnostenský list) a Ruska (ČSÚ, 2014).

V České republice byl vývoj podmíněn událostmi v Evropě (hospodářskou krizí) a vstupem do schengenského prostoru, kdy měnila podmínky pro migranty na českém pracovním trhu.

V roce 2004 Česká republika vstoupila do Evropské unie, a tím došlo k nárůstu migrace na jejím území, především však v emigraci než imigraci. Následující graf č.12 znázorňuje, že celé období mezi lety 2004 až 2010 lze charakterizovat kladným migračním saldem. Stejně tak je i zachována obliba Prahy jako nejčastější destinace přistěhovalců do České republiky.

Graf č. 12: Migrační saldo (2004–2016)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2017).

Se vstupem České republiky do Evropské unie se rožšíly kategorie pobytu, mimo trvalých pobytů a víz nad 90 dnů začaly být diferenciovány také dlouhodobé pobyty (čili pobyty navazující na víza nad 90 dnů) a přechodné pobyty určené občanům Evropské unie včetně svých rodinných příslušníků (tab. č.3).

Tabulka č. 3: Vývoj počtu cizinců s povolením k pobytu v ČR (2004–2017)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Počet obyvatel v ČR	10 220 577	10 251 079	10 287 189	10 381 130	10 467 542	10 506 813	10 532 770	10 505 445	10 516 125	10 512 419	10 538 275	10 553 843	10 578 820	10 597 473
Cizinci zahrnutí do obyvatelstva ČR celkem	193 480	258 360	296 236	347 649	407 564	425 758	417 887	422 214	426 024	431 000	442 971	458 662	480 294	516 983
Trvalé pobyty	99 467	110 598	139 185	157 512	172 191	180 359	188 952	196 408	212 455	236 557	249 856	260 040	273 399	280 408
Azyly		1 799	1 887	2 030	1 933	2 097	2 132	2 166	2 130	2 347	2 556	2 892	2 972	-
Přechodný EU/obyvatel v ČR	92 390	145 963	155 164	188 107	233 440	243 302	226 803	225 806	213 569	194 443	193 115	198 622	208 337	236 575

	1,9	2,52	2,88	3,35	3,89	4,05	3,97	4	4,1	4,1	4,2	4,3		
% z obyvatelstva													4,5	4,9
Víza nad 90 dní	62 437	21 751	27 107	46 696	31 934	8 842	8 536	11 939	9 922	8 189	6 396	6 008	13 147	-
Pracovní povolení v ČR	36 000	58 000	60 000	84 000	130 000	74 000	50 000	38 000	30 000	24 000	20 000	17 000	22 000	
Trvalý pobyt (podíl v %)	38,9	39,5	43	39,9	39,2	41,5	44,3	45,2	48,7	53,9	55,6	56	55,1	54,2
Povolení k pobytu (kromě trvalého; podíl v %)	36,1	52,1	48	47,7	53,1	56	53,2	52	49	44,3	43	42,7	45	-
Pobyt na víza nad 90 dnů (podíl v %)	24,4	7,8	8,4	11,8	7,3	2	2	2,7	2,3	1,9	1,4	1,3	2,7	-
Cizinci celkem	255 917	280 111	323 343	394 345	439 498	434 600	426 423	436 319	438 076	441 536	451 923	467 552	496 413	516 983

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ, Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR.

Během let 2001 až 2018 se zvyšovalo množství migrantů usazených na území České republiky. K 31.12.2018 evidovalo Ředitelství služby cizinecké policie v ČR okolo 438 000 cizinců mezi nimiž více než třetina (39%) bylo držiteli povolení k trvalému pobytu. V souvislosti s hospodářskou krizí, která se v roce 2009 projevila i v ČR, počty migrantů na území České republiky začaly klesat. Rok 2001 se především vyznačuje silným růstem počtu migrantů, jenž v ČR získali pobyt trvalý. Co je zajímavé, že tento vývoj neustal ani v době hospodářské krize. Ke konci roku 2010 Česká republika evidovala 188 952 migrantů s pobytem trvalým, jenž poukazuje o zvýšení o 119 136 osob oproti roku 2001. Množství cizinců s jinými typy pobytů spíše kopírují celkový trend vývoje migrantů.

Přestože imigrační vývoj v České republice prodělal od konce minulé etapy mnohé změny, z hlediska zdrojových zemí imigrantů je však situace již řadu let stejná, dochází pouze k procentuálním změnám.

V posledních několika letech tvoří cizinci zhruba čtyři procenta obyvatel Česka. Nejvíce je láká Praha, nejméně Opava. V metropoli má 14 obyvatel ze 100 cizí státní příslušnost. Na konci roku 2016 žilo v České republice s platným povolením 493 tis. cizinců (Ministerstvo vnitra, 2017). Z těchto cizinců mělo cca 272 000 povolení k pobytu trvalému, zbylí měli povolení k dlouhodobému pobytu nad 90 dní.

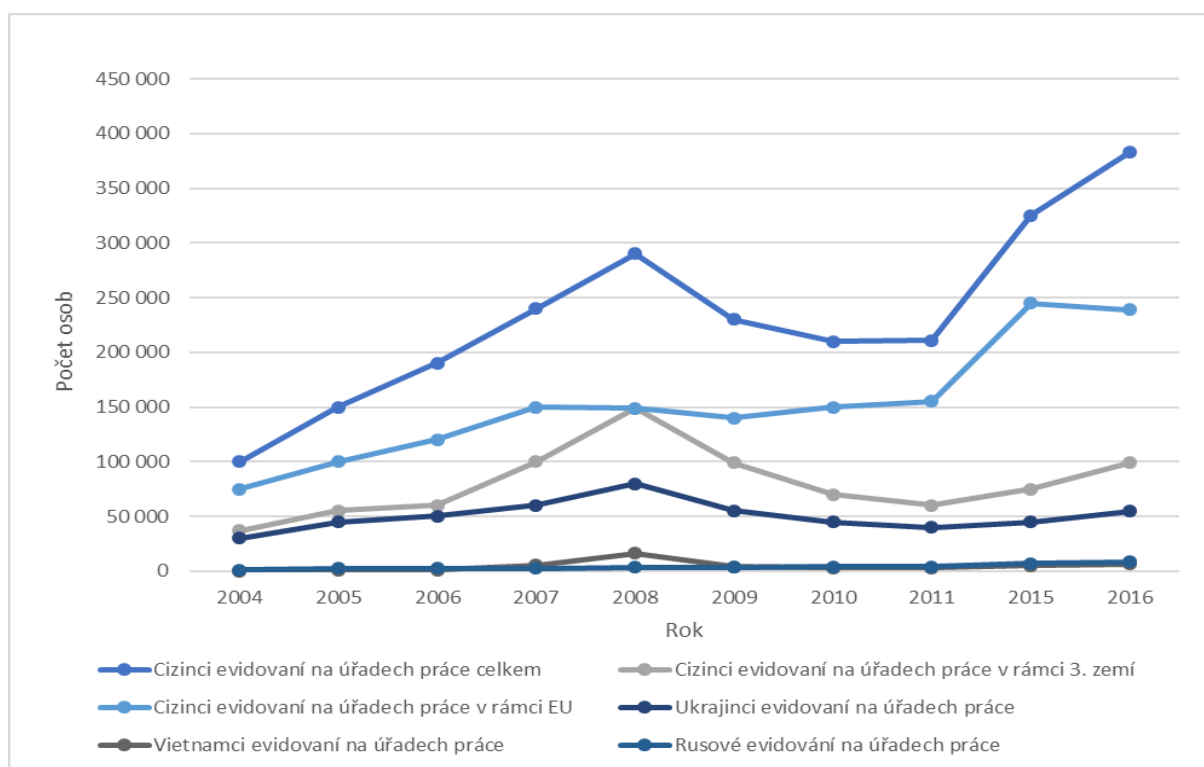
4.3.1 Zaměstnanost cizinců v rámci České republiky

Nabídka zaměstnání, případně možnost podnikání, byly a jsou hlavním faktorem přitahujícím cizince do ČR (Chytil, 2016). Z třetích zemí dominuje Ukrajina a Vietnam. Pro ukrajinskou migraci platí vysoké zastoupení zaměstnanosti jak na základě pracovního povolení (například v roce 2006 to bylo 43 016 z celkových 61 452 povolení v rámci třetích zemí), tak i živnostenského oprávnění (okolo 20 000 za rok 2006). U vietnamské komunity práce na základě pracovního povolení neodpovídá celkové síle vietnamské komunity na pracovním trhu, která například v roce 2008 tvořila 5,7 % pracovní síly ČR. S pracovním povolením pracovalo v roce 2006 pouze 447 Vietnamců. U vietnamské komunity je proto vhodnější zaměřit se na migranty s živnostenským oprávněním, v roce 2006 jím disponovalo 14 351 Vietnamců (Dung, 2011, Horáková, 2012). Rok 2008 představoval vrchol se svými 361 071 ekonomicky aktivními cizinci v ČR. Finanční krize pak k roku 2010 přinesla pokles téměř o 50 000. Na konci roku 2008 převyšovala ekonomická aktivita třetích zemí 51 %, z nichž tvořili Ukrajinci více než polovinu (Jíchová, 2008).

Ukrajinskou migraci zasáhla krize nejvíce. „*Nastala stagnace v absolutních číslech o 45,8 tisíce pracovníků, kde je patrně viditelná korelace s klesajícími povoleními k pobytu.*“ (Chytil, 2016). Postupnou změnu k obnově můžeme pozorovat od roku 2011, kdy dochází k mírnému oživení (CZSO, 2016). Celková pracovní aktivita za rok 2015 ukazuje převahu zemí Evropské unie – 272 568, což je 67 % ku 33 % pracovní aktivity z třetích zemí (CZSO, 2016).

Celkový počet cizinců z třetích zemí na základě pracovního povolení se každý rok navyšoval od roku 2000 až po finanční krizi v roce 2008, kdy nastala opačná situace (graf č.13). Ukrajínští migranti měli výrazný, téměř poloviční podíl pracovní síly na základě pracovního povolení. Stoupal i počet pracujících Vietnamců, který začínal na necelé stovce pracujících na základě pracovního povolení. Podle údajů za roky 2012–2014 došlo k přerušení časové osy z důvodu změny informačního systému ÚP ČR, proto je dostupnost údajů k evidenci pracovní aktivity omezená pouze na živnostenská oprávnění, kde pozorujeme opačný trend poměrů živnostenských oprávnění z třetích zemí k zemím EU od roku 2011 (ČSÚ, 2016).

Graf č. 13: Cizinci evidovaní na úřadu práce (2004-2016)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2018).

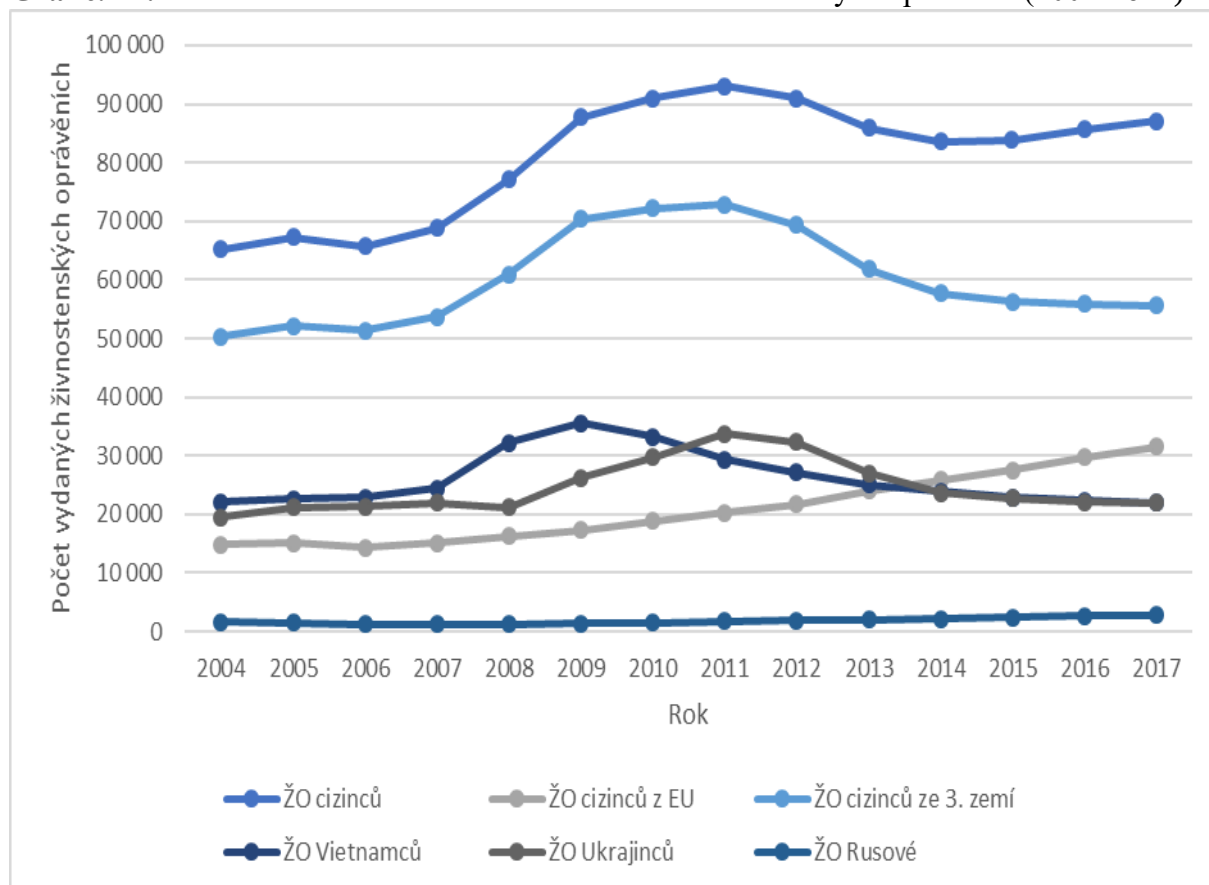
Živnostenská oprávnění vypovídají o ekonomické aktivitě některých národností komplexněji, anebo doplňují její přehled. Například u občanů Slovenské republiky (stejně jako v případě Poláků) převažuje zaměstnanecký poměr nad počtem podnikatelů, v případě Vietnamců je tomu naopak. V případě Ukrajinců převažují zaměstnanci nad podnikateli jen mírně. Podle dat z ČSÚ byl v roce 1994 podíl cizinců v zaměstnaneckém poměru okolo jedné třetiny pracujících. V roce 2002 to však byla již jen jedna čtvrtina. Data uvádí, že u živnostníků můžeme pozorovat opačný vývoj. V roce 1994 tvořili jednu pětinu pracujících a v roce 2002 to již bylo 37 %. K 31. dubnu 2004 76 389 osob bylo v zaměstnaneckém poměru, podnikalo 26 510 osob a 37 305 osob působilo jako právnické osoby. Vývoj cizinců evidovaných na úřadech práce je znázorněn v grafu č. 13, kde lze pozorovat poměrně nezměněnou situaci u všech třech zkoumaných zemí ve sledovaném období.

U vietnamské komunity se živnostenská oprávnění pohybují v průměru od 20 000 do 40 000, hodnoty pracujících s pracovním povolením jsou výrazně nižší. K roku 2007 na jeho základě pracovalo 5 000 Vietnamců, což je ale oproti minulým letům výrazně více, dopomohla tomu ekonomická prosperita. V roce 2008 disponovalo živnostenským oprávněním přibližně 53 000 Vietnamců, v roce 2009 je to už jen přibližně 35 000. Také zde pozorujeme projev finanční krize.

K roku 2015 mělo živnostenské oprávnění okolo 22 000 vietnamských občanů. Ukrajina má na trhu práce vyrovnanější míru své ekonomické aktivity. V roce 2005 to bylo 38 9 pracovníků ku 22 269 živnostníkům. To je značný rozdíl oproti Vietnamu, který se soustřeďuje zejména na živnostenskou oblast (graf č.14).

Vietnamská komunita se zaměřuje na dva druhy podnikání – přeshraniční obchod a provozování obchodu s potravinami (Dung, 2011). Při porovnání živnostníků ze třetích zemí a ze zemí EU dnes nastává opačný trend. Mezi občany EU pozorujeme každý rok růst počtu evidovaných, jenž kr konci roku 2015 tvořili 31 % cizinců s platným živnostenským oprávněním (Chytil, 2016). V roce 2014 mělo toto oprávnění 25 848 občanů EU, v roce 2015 jich bylo už 27 527, zatímco u migrantů z třetích zemí klesl počet živnostenských oprávnění z 57 721 v roce 2014 na 56 335 (CZSO, 2016).

Graf č. 14: Ekonomická aktivita cizinců na základě živnostenských oprávnění (2004-2017)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ (2018).

Výhodná geografická poloha předurčuje ČR k tomu, aby byla tranzitní a zároveň cílovou zemí pro migranty z postsovětských zemí, kdy za prací přicházejí hlavně ukrajinští migranti. Oproti minulosti je dnes ukrajinská migrace cílenější a specializovanější, lékař dnes nedělá v jiných sektorech, jako tomu bylo například v 90. letech. Ukrajinští migranti pracují ve stejných sektorech raději v České republice, protože jsou lépe finančně ohodnoceni. Týká se to zejména málo kvalifikovaných zaměstnání – 28 % pozic bylo řemeslných a až 55 % ukrajinské pracovní síly tvořili nekvalifikovaní zaměstnanci (Pavel, Turková, 2007). Zaměstnanost Čechů na málo kvalifikovaných pozicích byla v roce 2011 na úrovni 5 % (Strielkowski, Rausser, 2013). Celkový podíl cizinců na pracovním trhu se zvyšoval z 2,92 % v roce 1999 na 5,45 % v roce 2011 (Horáková, 2012).

Podle deseti nejčastějších státních občanství cizinců pracovalo v České republice v roce 2006 až 46 155 Ukrajinců, ve stavebnictví to bylo 50,7 %. Na základě postavení zaměstnance vykonávalo řemeslné práce 28 %, nekvalifikované práce pak 27 % cizinců. Vedoucí pozice, podobně jako pedagogické či zdravotnické, se pohybovaly v roce 2006 na úrovni 7 %. Obyvatelé Ukrajiny mají jen 1,2% podíl na zdravotních, technických či pedagogických pozicích. Pro porovnání Slovensko má 9,5% podíl zaměstnanců. Poptávka po zaměstnancích z roku 2006 ukazuje poptávku po málo kvalifikovaných zaměstnancích, či spíše řemeslnících.

Při porovnání vietnamské a ukrajinské migrace je vidět kromě různého poměru ekonomické aktivity i různý odvětvový poměr. V roce 2008 bylo mezi Ukrajinci až 65,6 % nekvalifikovaných pracovníků, zatímco Vietnamců bylo jen 12 %. Vietnamci měli početnější zastoupení na pozicích operátorů výroby – 42,6 %, Ukrajinci jenom 9,1 %.

V roce 2015 bylo ve zpracovatelském průmyslu zaměstnáno 29,1 % všech cizinců pobývajících na území ČR. Z toho bylo mezi zaměstnanými cizinci 31,4 % občanů z Evropské unie a 21,8 % občanů z třetích zemí (tab. č. 4). V roce 2009 pracovali Vietnamci přibližně ze 40 % v průmyslu, z 21 % v zemědělství a ze 17 % ve službách. Pro porovnání s domácím obyvatelstvem, v zemědělství v roce 2009 pracovalo jen 2,2 % Čechů, ve službách pak 29 % (Dung, 2011).

Tabulka č. 4: Zaměstnanost cizinců podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (2004–2015)

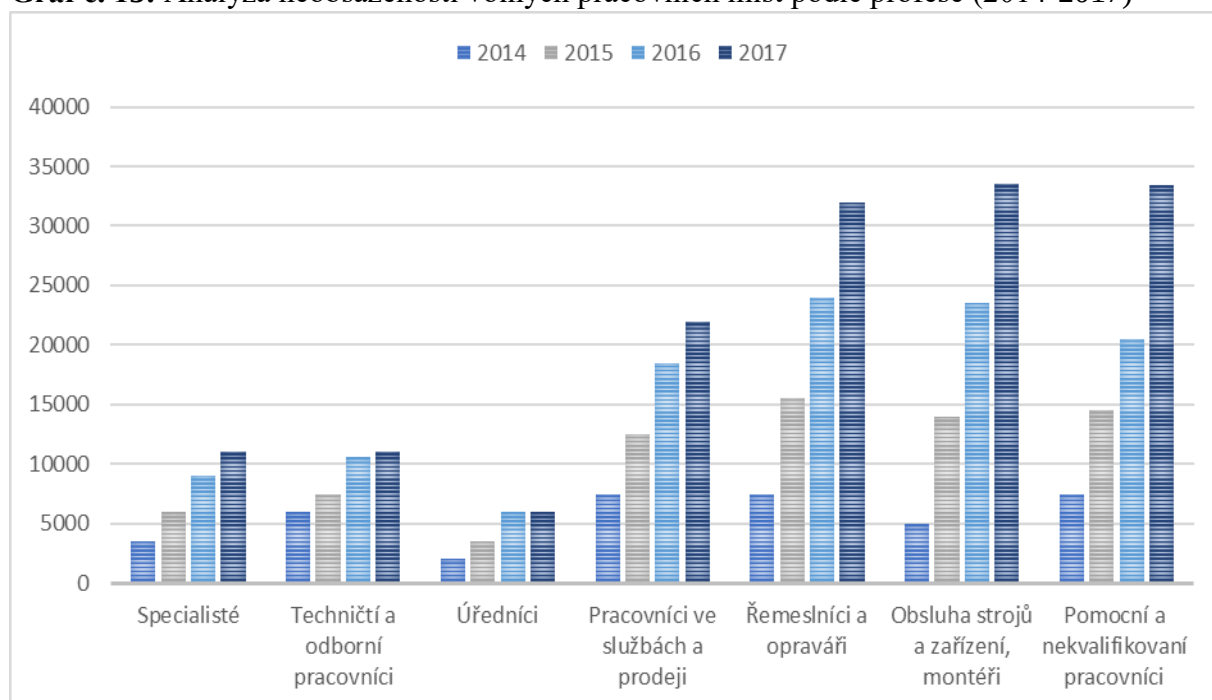
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2014	2015
Zemědělství, myslivost, lesnictví, rybářství										
Celkem	4 480	5 399	5 423	6 087	5 426	5 083	3 830	3 611	7 540	8 820
Z toho v EU	1 723	1 976	-	2 431	1 873	1 913	1 677	1 603	5 076	5 795
Ostatní státy	2 757	3 443	-	3 656	3 553	3 170	2 153	2 008	2 464	3 025
Těžba, dobývání										
Celkem	4 153	4 126	4 202	3 900	4 018	3 854	4 172	4 459	3 242	3 168
Z toho v EU	3 959	3 866	-	3 710	3 785	3 654	4 002	4 294	3 144	3 033
Ostatní státy	194	260	-	190	233	200	170	165	98	135
Zpracovatelský průmysl										
Celkem	43 636	60 902	71 121	100 980	102 922	67 707	66 044	68 181	75 503	93 942
Z toho v EU	30 554	42 120	-	67 275	54 551	47 476	48 418	52 305	61 374	76 891
Ostatní státy	13 082	18 782	-	33 705	48 371	20 231	17 626	15 876	14 129	17 051
Stavebnictví										
Celkem	39 490	51 757	56 918	70 104	69 076	46 823	35 620	29 580	31 668	33 353
Z toho v EU	17 353	18 482	-	20 848	16 457	14 945	14 139	14 540	19 178	23 581
Ostatní státy	22 137	33 275	-	49 256	52 619	31 878	21 481	15 040	12 490	9 772
Velkoobchod, maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel										
Celkem	50 988	51 757	53 190	57 623	23 794	24 455	24 836	26 122	29 064	34 626
Z toho v EU	12 954	18 482	-	19 154	15 093	15 718	17 442	18 683	21 210	24 654
Ostatní státy	38 034	33 275	-	38 469	8 701	8 737	7 394	7 439	7 854	9 972

Věda, výzkum, technika										
Celkem	Jiná klasifikace				19 846	15 774	13 926	15 018	17 064	21 885
Z toho v EU					13 429	12 496	11 332	11 490	14 191	18 026
Ostatní státy					6 417	3 278	2 594	3 141	2 873	3 859
Veřejná správa a obrana										
Celkem	131	162	-	310	393	462	497	565	689	760
Z toho v EU	101	128	-	264	348	406	431	482	597	659
Ostatní státy	30	34	-	46	45	56	66	83	92	101
Administrativní a podpůrné činnosti										
Celkem	5 911	7 614	-	9 630	8 746	13 541	13 717	14 448	30 751	44 336
Z toho v EU	2 525	2 942	-	5 007	4 955	9 575	10 408	11 375	24 560	35 622
Ostatní státy	3 386*	4 672*	-	4 623	3 791	3 966	3 309	3 073	6 191	8 714

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z VUPSV, CZSO 26. 6. 2017; (Data pro rok 2012 a 2013 nejsou k dispozici).

Česká poptávka práce je velmi široká a rychle narůstá. Vysoký nárůst nabídek je vidět hlavně u řemeslných prací, také při obsluze strojů či pomocných pracích (graf č.15).

Graf č. 15: Analýza neobsazenosti volných pracovních míst podle profese (2014-2017)

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z VUPSV 11. 7. 2017.

4.4 Shrnutí současného stavu pracovního trhu v ČR

Největší poptávka na českém trhu práce je především v autoprůmyslu. Česká ekonomika se dostala na práh plné zaměstnanosti, což vypadá na první pohled jako dobrá zpráva, ale v důsledku toho Česko začíná nedostatek lidí doslova brzdit, některé profese už podniky neseženou vůbec, ať už nabídnou prakticky jakoukoliv mzdu. Proto se nabízí jako jedno z řešení otevřít dveře lidem z dalších zemí, podobně jako to udělalo Polsko, kdy nastávající premiér Mareusz Morawiecki přes své kontakty exbankéře z londýnské City přilákal vývojová centra velkých amerických bank. Je však třeba brát ohled na to, že nárazová injekce může způsobit budoucí neduhy s nekvalifikovanými menšinami, jaké se ukázaly v Německu s tureckými a kurdskými gastarbeitery.

Česká ekonomika zažívá nejlepší pokrizové roky. Ukazuje na to nejen rychlý hospodářský růst, ale bezmála každoměsíční zprávy o rekordně nízké nezaměstnanosti. Ta listopadová 2017, jejíž míra podle Ministerstva práce za měsíc klesla o desetinu bodu na 3,5 %, byla nejnižší za posledních 20 let.

Podle dat z ČSÚ 36,4 % nezaměstnaných je bez práce déle než rok, což je o 3,9procentního bodu méně než v listopadu 2016. Ke konci roku 2017 bylo 213 790 pracovních míst nabízeno zaměstnavateli a 265 459 uchazečů o zaměstnání registrováno úřady práce.

5 AKTUÁLNÍ PROBLÉMY MIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE

Česká republika je především cílovou zemí pro legální imigraci, což souvisí s její rovnoměrně rostoucí ekonomikou a postupně se zvyšující poptávkou po zahraniční pracovní síle. Česká republika má k dispozici na národní úrovni několik nástrojů na posílení legální migrace, jež jí umožňují reagovat na současné potřeby a také možnosti státu, tedy zhodnotit absorpční kapacity a integrační potenciál. Tato politika se v praxi ukázala např. při zvýšení limitu tzv. Projektu Ukrajina na možnost přijetí až 20 000 pracovníků za rok (Ministerstvo vnitra ČR, 2018).

Jak Jungwirth (2018) uvádí, sladění v oblasti legální migrace na úrovni EU se dotýká velkého množství kategorií osob a s nimi spojených pobytových oprávnění (sloučení rodin, studium, vědecký výzkum, dlouhodobě pobývajících rezidenti či tzv. modré karty pro přijímání vysoce kvalifikované pracovní síly a zaměstnanecké karty). Česká republika zastává pozici, že pracovní migrace by měla být z ekonomického pohledu výhodou a přidanou hodnotou pro cílovou zemi, kdy hlavním prvkem je protnutí nabídky profesí s poptávkou pracovního trhu – to je ostatně oblast, kterou je schopen vyhodnotit jen cílový stát migrace (Ministerstvo vnitra ČR, 2018).

Na základě změn souvisejících s vývojem migrace a migrantů v demografickém a hospodářském vývoji v ČR je nutné z dlouhodobého hlediska ohlížet se na cizineckou agendu, a to jak na jejich integraci, tak na jejich postavení. Příčinou jsou nejen očekávané efekty, ale i akumulace problémů, jež jsou dopadem nezvládnutí imigrace.

Co mnohé zajímá, je především ekonomické chování cizinců, které se odvíjí mimo jiné od jejich výše příjmů, jež závisí na kategorizaci činnosti, na tom, zda jsou zaměstnanci, nebo podnikatelé a zda pracují legálně, nebo nelegálně. Jak uvádí Šimková (2017), cizinci svými výdělky v České republice přispívají k hospodářskému růstu, a navíc zde platí sociální pojištění. Na druhou stranu poměrná část jejich příjmů putuje do zahraničí prostřednictvím remitencí, a tudíž je Česká republika nemůže využít.

Remittance tak představují limitující faktor přínosu migrace. Djacic (2004) uvádí, že remittance tak zvané pracují jako zdroj pro zvýšení životní úrovně a snížení rizika chudoby. Převody peněz je možné hodnotit jak z hlediska mikroekonomického, tak z makroekonomického. Z mikroekonomického hlediska mají remittance kladný vliv na funkci užitku tím, jak se migranti díky remitencím starají o spotřebu domácností ve své zemi původu (Schiopu, Siegfried, 2006). Objem remitencí je kladně ovlivněn reálnými mzdami pracovníků a

souhrnným počtem migrantů v hostitelské zemi, obráceně může být záporně ovlivněn určitými demografickými faktory, jako je procentní podíl žen mezi zaměstnanými nebo vyšší hodnota indexu stárí v hostitelské zemi (Buch, Kuckulenz, 2004). Významným přínosem imigrantů je také zvýšená nabídka práce. Nezřídka jsou imigranti ochotni vykonávat činnost, kterou český zaměstnanec odmítá, navíc za nízkou mzdu. Na druhou stranu např. Park (2007) upozorňuje na možnost, že imigranti mohou zabírat pracovní příležitosti rodilým pracovníkům, a to především těm, kteří jsou mladí a nemají vysoké dovednosti. Z demografického hlediska je často migrace diskutována především v souvislosti s udržení velikosti produktivní populace. Ve většině těchto zemí je však množství migrantů potřebné k vyrovnání poklesu produktivní populace velmi vysoké. Burcin a kol. (2007) prezentují, že objem migračního salda potřebného k upevnění produktivní populace měl dosáhnout 57–143 milionů přistěhovalců.

Tato práce se zaměřuje především na ukrajinskou, ruskou a vietnamskou komunitu, které byly zvoleny z důvodu silného zastoupení na českém trhu práce. Komunity se od sebe i zásadně liší, a to jak důvody vedoucími k jejich migraci do České republiky, tak jejich působením na českém pracovním trhu. Jejich konkrétní zastoupení, vývoj a vliv na český pracovní trh bude rozebrán v následujících třech podkapitolách.

5.1 Ukrajinská, vietnamská a ruská komunita v rámci zemí visegrádské čtyřky

Statistika Eurostatu ukazuje, že migrační komunity se v rámci zemí visegrádské čtyřky (V4) liší nejen procentem žijících migrantů v zemi²³ (ČR 4,5 %, Maďarsko 1,6 %, Slovensko 1,2 % a Polsko 0,4 % (rok 2016, Eurostat, CZSU), ale i nacionální diverzitou.

V roce 2016 mělo v České republice 309 601 migrantů povolení k pobytu, z nichž bylo 37,4 % migrantů z Ukrajiny (tab. č.5). V porovnání s ostatními zeměmi z visegrádské čtyřky má vyšší počet už jen Polsko se svými 55,5 % z celkových 544 841 vydaných povolení k pobytu. Na třetím místě se nachází Maďarsko (19,8 %) a na posledním místě Slovensko (9,6%). Podle dat z Eurostatu a ČSÚ se v ČR počet udělených povolení k pobytu pro Ukrajince příliš nemění (růst o 1,6 % v roce 2014) (Eurostat, 2015). Naproti tomu na Slovensku se počet prudce zvýšil, a to o 17,4 % (Ministerstvo vnitra SR). Podle mezinárodní organizace pro migraci je tento prudký nárůst způsoben velkým poklesem ilegální migrace, která se snížila z 10 000 na necelých 1 500 (IOM, 2017).

23 % podíl migrantů na obyvatele.

Data Eurostatu uvádějí, že vývoj v Maďarsku a Polsku má naprosto opačnou tendenci. V roce 2014 došlo v Maďarsku k výraznému poklesu, a to o 15 %, a v Polsku téměř o 20 % (Eurostat, 2015). Polská migrace z Ukrajiny měla spíše pracovní sezonní charakter, proto mají čísla mezi lety nestabilní vývoj (Chmielewska, 2017). Maďarsko je vnímáno více jako tranzitní země, která nevěnovala dostatečnou pozornost integraci jednotlivých migrantů, proto jsou údaje také proměnlivé (IOM, 2017).

Tabulka č. 5: Povolení k trvalému i dočasnému pobytu v zemích V4 (2013–2015)

		2013			2014			2015		
		Celkový počet – všechny země	Celkový počet vybraných národností	%	Celkový počet – všechny země	Celkový počet vybraných národností	%	Celkový počet – všechny země	Celkový počet vybraných národností	%
UKRAJINSKÁ NÁRODNOST	ČR	275 075	103 000	37,4	280 762	110 712	39	266 855	106 019	23
	SK	71 649	6 898	9,6	29 171	8 033	27	34 359	10 662	31
	HU	66 379	13 149	19,8	40 083	1 759	4,3	-	-	-
	PL	316 336	175 656	55,5	107 637	39 768	36,9	108 000	68 000	63
VIETNAMSKÁ NÁRODNOST	ČR	275 075	57 707	20,9	280 762	58 159	20,7	266 855	56 958	21
	SK	71 649	2 089	2,9	29 171	2 180	7,4	34 359	2 267	6,6
	HU	66 379	85	0	40 083	103	0	-	-	-
	PL	316 336	8 914	2,8	107 637	-	-	108 000	-	-
RUSKÁ NÁRODNOST	ČR	275 075	31 048	11,2	280 762	32 814	11,9	266 855	34 972	13
	SK	71 649	3 834	5,4	29 171	2 976	10,2	34 359	3 525	10
	HU	66 379	-	0	40 083	-	0	-	-	-
	PL	316 336	-	2,8	107 637	-	-	108 000	-	-

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu 16. 6. 2017.

Vietnamská komunita má výrazně nejpočetnější zastoupení v České republice se svým 20% podílem ze všech udělených dočasných i trvalých povolení v zemi (Eurostat, 2017). Slovenská vietnamská komunita roste podobně jako ta ukrajinská, což může být opět způsobeno snížením ilegální migrace jako v případě ukrajinské migrace na Slovensku (IOM, 2017).

5.2 Ukrajinská, vietnamská a ruská komunita v rámci zemí Evropské unie

Z porovnávání ekonomické migrace v rámci V4 vyplývá, že ukrajinská migrace do těchto zemí je poněkud přirozená kvůli blízkosti hranic. Vietnamské komunitě se nejlépe daří právě v České republice (tab. č. 6). Co se týče srovnávání V4 a Evropské unie, nejvyšší podíl ukrajinské migrace v rámci udělených povolení k dočasnému i trvalému pobytu za rok 2015 byl v

Bulharsku (5,9 %), v Itálii (4,6 %), Litvě (8,2 %) a na Slovensku (12,62 %); Eurostat, 2015. Polsko udělilo až 50 000 pracovních povolení Ukrajincům, což je značně vyšší počet oproti roku 2014, kdy bylo vydáno 24 000 pracovních povolení. Značný nárůst pracovních povolení nastal v Polsku příchodem nejen sezonních ukrajinských migrantů, ale i příchodem nových ukrajinských migrantů, kteří v této zemi předtím nikdy nebyli (Chmielewska, 2017). Vietnamská komunita má vysoké zastoupení hlavně v České republice, 12,2 % z udělených dočasných i trvalých povolení v zemi. V ostatních zemích se toto procento pohybuje kolem ani ne jednoho procenta. Výjimkou jsou země, jako je Bulharsko (3,56 %), Kypr (5,7 %), Island (5,6 %) a Slovensko (2,76 %) z udělených dočasných i trvalých povolení k pobytu.

Tabulka č. 6: Povolení k pobytu (PP) v rámci EU k 31. 12. 2015

Země	Celkový počet udělených PP v zemi	PP pro migranty z Ukrajiny	%	PP pro migranty z Vietnamu	%	PP pro migranty z Ruska	%
Belgie	366 790	4 116	0,01	1 238	0,34	-	-
Bulharsko	45 250	4 005	5,90	161	3,56	3307	37,60
Česko	288 426	113 863	23,50	58 159	12,20	6040	17,00
Estonsko	193 064	7 780	3,60	26	0,13	908	28,20
Irsko	113 914	1 766	0,02	397	0,35	-	-
Řecko	567 669	19 841	0,03	53	0,27	1378	6,10
Španělsko	2 585 462	84 333	0,03	965	0,03	-	-
Francie	2 633 041	10 103	0,01	19 821	0,75	-	-
Chorvatsko	23 982	464	0,02	16	0,06	-	-
Itálie	3 914 131	238 566	4,60	1 709	0,04	-	-
Kypr	47 285	2 819	0,06	2 719	5,70	2133	15,40
Lotyšsko	329 539	5 787	1,20	33	0,01	2368	32,70
Litva	35 680	6 163	8,20	111	0,31	5104	51,80
Lucembursko	34 330	655	0,02	126	0,36	241	5,60
Maďarsko	45 468	2 271	4,30	103	0,23	1500	7,10
Rakousko	453 130	7 935	0,02	877	0,2	1233	5,30

Polsko	211 869	65 866	31,00	9 130	4,30	3521	1,00
Portugalsko	283 457	35 777	9,20	77	0,03	-	-
Rumunsko	61 413	1 843	3,00	838	1,30	-	-
Slovinsko	101 618	1 946	1,90	16	0,01	685	6,90
Slovensko	84 787	10 706	12,62	2 307	2,72	494	9,00
Švédsko	441 394	3 719	0,84	3 354	0,76	-	-
Island	3 764	169	4,40	211	5,60	-	-
Lichtenštejnsko	6 264	56	0,89	1	0,01	-	-

Zdroj: Zpracování na základě dat z Eurostatu. 20.6.2017.

Rok 2015 přinesl nárůst v udělování povolení na pobyt v rámci prvních třech příček zejména v Polsku při ukrajinské komunitě, kde tato povolení tvořila více než 59,57 % z udělených povolení tohoto roku. Slovensko udělilo 36 %, čímž dokonce převyšuje Českou republiku (tab.č.7). Vietnamská komunita získává povolení k pobytu v rámci udělování povolení k pobytu hlavně v České republice (Eurostat, Urząd do spraw cudzoziemców, 2017).

Tabulka č. 7.: Země EU, které udělily nejvíc povolení k pobytu (PP) v roce 2015 Ukrajincům, Rusům a Vietnamcům z celkového počtu udělených povolení v tomto roce v rámci prvních třech příček

Země	PP v zemi v roce 2015	PP v rámci Ukrajiny	PP v rámci Ukrajiny v %	PP v rámci Vietnamu	PP v rámci Vietnamu v %	PP v rámci Ruska	PP v rámci Ruska v %
Bulharsko	9 595	1 488	15,5	-	-	3307	37,6
ČR	68 804	23 207	33,7	7 543	11,0	6040	17,0
Estonsko	3 984	1 447	36,3	-	-	908	28,2
Lotyšsko	6 357	1 591	25,0	-	-	2368	32,7
Maďarsko	20 751	1 686	8,1	-	-	1500	7,1
Polsko	74 779	44 547	59,6	2 996	4,0	3521	1,0
Slovensko	9 279	3 340	36,0	-	-	494	9,0
Island	-	-	-	75	6,6	-	-

Zdroj: Zpracování na základě dat z Eurostatu 20.6.2017.

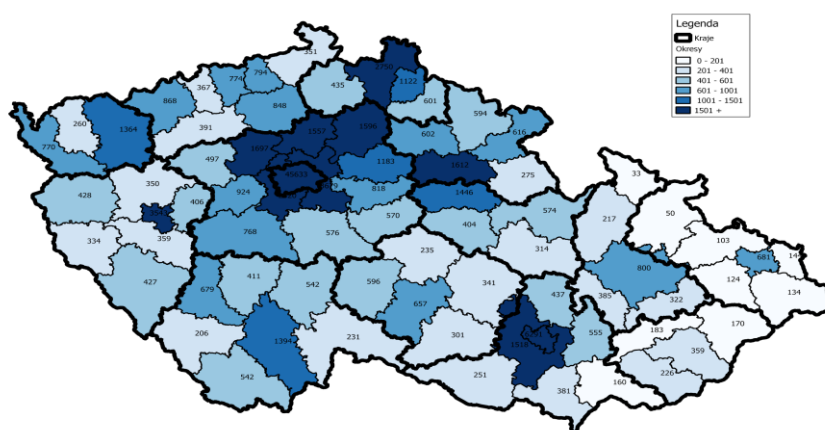
5.3 Migrace Ukrajinců do České republiky

Nestabilní politická a ekonomická situace nutí Ukrajince hledat si práci za hranicemi. Podle Lešínské (2015) a Drbohlava (2015) je Česká republika Ukrajinci považována za bohatou západní zemi nabízející možnost zlepšení životních podmínek nejen samotného migranta, ale i celé jeho rodiny. Podle Schovánkové (2013) je pro Ukrajince velmi důležité také propojení na rodinu, sociální prostředí a rodinná politika, jež ovlivňují rozhodnutí jak jednotlivců, tak rodin o vystěhování se do jiné země.

Migrace z Ukrajiny se v posledních letech stává velmi důležitým tématem s ohledem na tamní politickou situaci. Jelikož není Ukrajina členem Evropské unie, nemohou se její občané pohybovat po západní Evropě s takovou volností jako občané EU a k dlouhodobějšímu pobytu na území České republiky potřebují příslušná povolení, která mohou komplikovat jejich pobyt a zapojení na trhu práce (nelegální přistěhovalectví a práce „na černo“). Ukrajinci často v cizích zemích vykonávají práce, které místní nejsou ochotni vykonávat, naopak pro ně je platové ohodnocení výkonu těchto prací nepoměrně vyšší, než kolik by získali za tu samou práci ve své rodné zemi. Proto velkou část svých příjmů posílají zpět do své rodné země a neutrácejí je v České republice.

Ukrajinská menšina se podle dat Českého statistického úřadu nejvíce vyskytuje v Praze, ve Středočeském a Moravskoslezském kraji (Kartogram č.1). Ke konci roku 2016 se v Praze nacházelo 45 633 Ukrajinců, ve Středočeském kraji 16 185 a v Jihomoravském kraji 9 593.

Kartogram č. 1: Rozložení Ukrajinců v krajích České republiky k 31. 12. 2016.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ, 2016.

Nejméně atraktivní kraj pro Ukrajince je Zlínský, kde se k 31. 12. 2016 nacházelo jen 938 registrovaných občanů ukrajinské národnosti. Tato skutečnost může být přičítána faktu, že

ve Zlínském kraji ke konci toho samého roku byla pouze 3,1 % nezaměstnanost, a proto v daném kraji není vysoká poptávka po práci (MPSV, 2016). Tento fakt však nepodporuje skutečnost, že v Praze se pohybuje míra nezaměstnanosti ve výši 2,4 % a ve Středočeském kraji 3,0 %. Zlínský kraj má však nejnížší výši hrubé mzdy ze všech krajů v ČR. Je zde také největší zájem o obsluhu obráběcích strojů, řidiče, svářeče, zedníky, seřizovače, různé řemeslníky, kuchaře i číšníky a podle podmínek zaměstnavatelů musí být žadatelé o práci v daném oboru vyučení (Hospodářská komora, 2017²⁴).

5.3.1 Postavení Ukrajinců na trhu práce v České republice

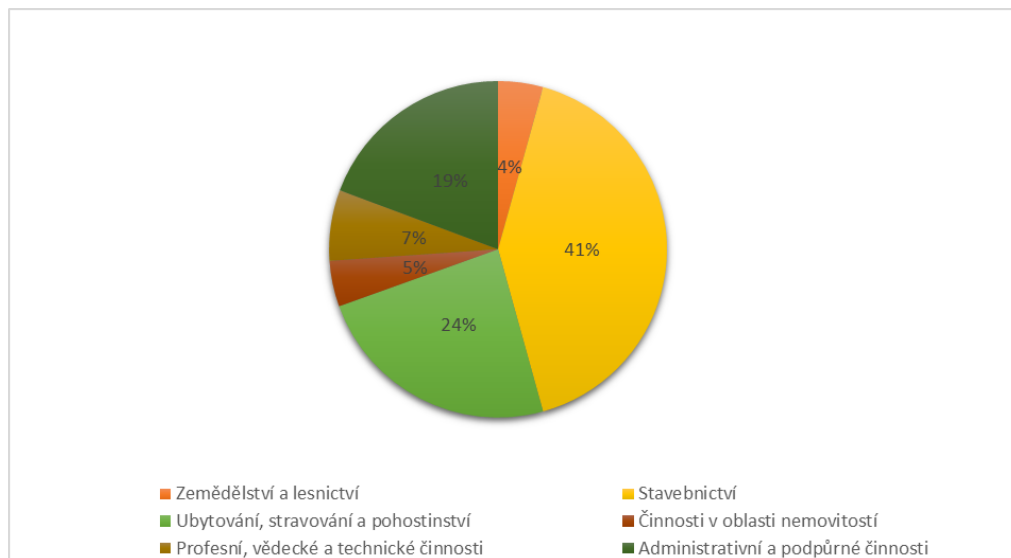
Po roce 1989 se v ČR i na Ukrajině odehrály podstatné politické změny, které umožnily větší proudy migrace. Podle výzkumu Univerzity Karlovy (Drbohlav, 2015) jsou ukrajinští migranti v ČR především součástí tzv. cirkulační migrace. Primárním cílem je pro ně krátkodobá pracovní migrace s dominantním zaměřením na odvětví stavebnictví v ČR. Až v posledních pěti letech se stále více prosazuje snaha o trvalejší usazení. V širším kontextu s tímto vývojem souvisí i větší zastoupení rodin či partnerských dvojic mezi migranty včetně nárůstu podílu žen, který se začíná pohybovat okolo 50 % (ČSÚ 2013, Eurostat 2013). Tento nárůst se pak projevuje na pracovním trhu, kde ženy obsazují pozice v maloobchodě, zdravotnictví nebo jako pomocnice v domácnosti (Vichnarová, 2014). Při hodnocení významu ukrajinské migrace v Česku je nutné si uvědomit, že její důležitou součástí jsou různé typy neoprávněných aktivit, ať se týkají pobytového režimu, nebo pracovních povolení.

V roce 2016 bylo v České republice evidováno 81 106 Ukrajinců s trvalým pobytem (ČSÚ 2015, Eurostat 2015). Valná většina ukrajinských imigrantů je v České republice zaměstnána. Podle MVČR (2017) v roce 2015 činil počet nezaměstnaných uchazečů v ČR pocházejících ze zemí mimo EU jen něco málo přes 5 877. To bylo tehdy přibližně 1 % všech nezaměstnaných osob v České republice²⁵. V případě Ukrajiny jsou to pak necelé 4 000 uchazečů o zaměstnání v ČR, tedy ze všech uchazečů přibližně 0,4 %. Pokud si uvědomíme, že v roce 2016 bylo v České republice něco přes 109 850 ukrajinských přistěhovalců, podíl nezaměstnaných potom činil 3,33 % (ČSÚ, 2014). Ukrajinští migranti v České republice pracují nejčastěji jako pomocníci a nekvalifikovaní pracovníci (až 56 %).

²⁴ V Praze je větší poptávka po zaměstnání a fungují tam lépe ukrajinské agentury na zajištění práce. V Praze je i větší poptávka po kosmetických a uklidových službách, na které se nevyžaduje výuční list.

²⁵ Vypočítáno z údajů uvedených na kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost, kde počet nezaměstnaných v 1. čtvrtletí 2015 je uváděn ve výši 525 315, tedy 5877 odpovídá 1 %, V případě použitých dat z VŠPS (330 000 osob) by počet nezaměstnaných v ČR v roce 2015 mimo země EU tvořil 1,78 % všech nezaměstnaných osob.

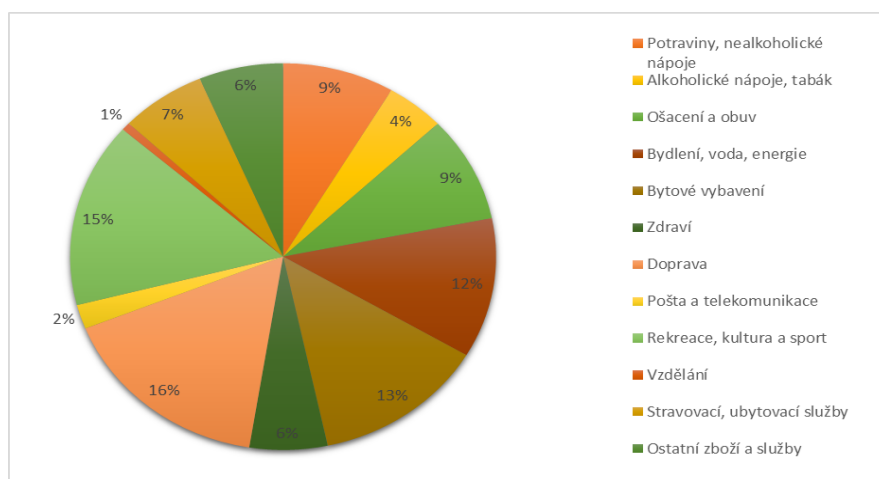
Graf č. 16: Klasifikace oborů zaměstnání Ukrajinců v ČR

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z VÚPSV, 2015.

Jedním z důvodů je, že migranti z východní Evropy jsou ochotní pracovat za nižší mzdy než čeští zaměstnanci a vykonávají práce, při kterých není potřeba mít vyšší kvalifikaci, případně se jedná o kvalifikaci v oborech řemesla. Proto se na druhé příčce umístili řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři (kromě obsluhy strojů a zařízení), kteří tvoří 28 %. 9 % Ukrajinců pracuje v obsluze strojů a zařízení. Další obory nemají významnější umístění.

Graf č. 17: Výdaje Ukrajinců v ČR za rok 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Šimková, 2016.

Z ekonomického pohledu je zajímavé se podívat i na výdaje migrantů. Nejvíce z celkové průměrné částky utracené Ukrajinci měsíčně (13 512 Kč), až 16 %, plyne na výdaje týkající se

dopravy. V přepočtu to je 2 193 Kč, což je o 124 Kč více, než utratí na rekreaci, kulturu a sport, kde tato položka tvoří 15 % z celkových výdajů (Šimková, 2016; data z projektu SOÚ 2010, vlastní odhady ČSÚ). Třetí příčku zastává bytové vybavení ve výši 1 756 Kč a následují výdaje na bydlení, vodu a energii – 1 565 Kč. Nejméně – 89 Kč – utratí za vzdělání (graf č.17). Je nutné podotknout, že základní, střední a vysoké vzdělání na státních školách je poskytováno zdarma i pro cizince, pokud jsou hodiny vedeny v českém jazyce.

5.4 Migrace Vietnamců do České republiky

Vietnamci jsou třetí nejsilněji zastoupenou národnostní menšinou v ČR se svým podílem 12 % (ČSÚ, 2016). Vietnamci migrovali do České republiky v jednotlivých vlnách, které můžeme rozdělit do jednotlivých časových etap. První období od 40. let minulého století je charakteristické především válečnými sirotky a později studenty z bohatších rodin. V 50. až 60. letech k nám na základě Dohody o kulturní spolupráci a Dohody o vědecko-technické spolupráci začali přijíždět Vietnamci již po stovkách a po ukončení americko-vietnamského konfliktu migrace ještě zesílila (ČZÚ, 2007). Do roku 1989 k nám přijížděli zejména Vietnamci z bohatších rodin, jelikož odjezd do ciziny, i v pozici dělníka, byl privilegiem. Migranti byli většinou školeni ještě před odjezdem a často sem jezdili na vzdělávací pobyty (Martínková, Pechová, 2008). Od počátku 90. let docházelo k postupné proměně ve standardní ekonomickou imigraci, kdy začali přicházet i obyvatelé chudších rodin, které se zadlužili jen pro vidinu lepších zítřků pro celou svoji rodinu (Brouček, 2003). Čím dál více začínali přijíždět i lidé z vesnic, kteří za svoji cestu zaplatili neoficiálním zprostředkovatelům. Vzájemné dohody byly naší stranou vypovězeny, vietnamská vláda přestala nabízet další školicí a vzdělávací pobyty v zahraničí. Byly vytvořeny reformy českého politického systému a díky nim mohla řada Vietnamců využít možnosti získání živnostenského listu a na jeho základě také dlouhodobého pobytu. Vietnamci se povětšinou specializovali na obchodování s nedostatkovým spotřebním zbožím (Brouček, S. 2003). Už delší dobu převládají mezi cizinci živnostníci (ČSÚ, 2017). To lze vysvětlit zejména snadnějším získáním živnostenského povolení oproti pracovnímu povolení, případně může být tato skutečnost ovlivněna finančními a daňovými překážkami, které musí zaměstnaní cizinci v Česku překonávat.

Výběr cesty a destinace silně ovlivňují již existující migrační sítě a proudy. Ty také poskytují základ pro adaptaci a formaci komunity. V 90. letech dochází k vytváření vietnamské komunity jako takové. Tento vývoj ovšem do dnešní doby nemůžeme pokládat za dokončený. Skupiny migrantů vytvářejí své vlastní společenské a ekonomické struktury, jako jsou svatyně,

obchody, kavárny, právní služby a zdravotní služby. Na počátku 90. let si postupně vietnamská komunita pronajímala stánky na tržištích a vyplňovala mezeru na pracovním trhu, především levným textilem a elektronikou z Asie. Výrazné komunity začínaly vznikat ve velkých městech, hlavně v Praze, Brně a Ostravě, ale také v pohraničí (Cheb, Aš). V některých městech dochází také k pronajímání bývalých továren a jejich přetváření na velkoobchod. Tím vzniká dobře fungující základna pro nově příchozí Vietnamce (ČZÚ, 2007).

V polovině 90. let český stát usnadnil příchod migrantů na základě sloučení rodiny. To ještě více zvedlo počet přistěhovalců na našem území, a tím začaly vznikat komunity v pravém slova smyslu. Vietnamská menšina se od té doby snaží o vnitřní strukturalizaci a autonomní stratifikaci. Základním spojujícím elementem vietnamské komunity se stala tržnice, ústředními postavami se stávají především dovozci zboží a majitelé tržnic.

Počet cizinců vietnamského občanství narůstal postupně od roku 1994 až do roku 2005, a to pouze s mírným zakolísáním v roce 2000, na který připadala legislativní úprava zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. Od roku 1994 do 1999 počet cizinců s občanstvím Vietnamu vzrostl o 15 tisíc osob na 24 800 osob v roce 1999. Během let 2000 až 2005 počet těchto osob stoupl o 13 tisíc osob – k 31. 12. 2005 Cizinecká policie ČR evidovala 36 833 cizinců s vietnamským státním občanstvím (ČSÚ, 2014).

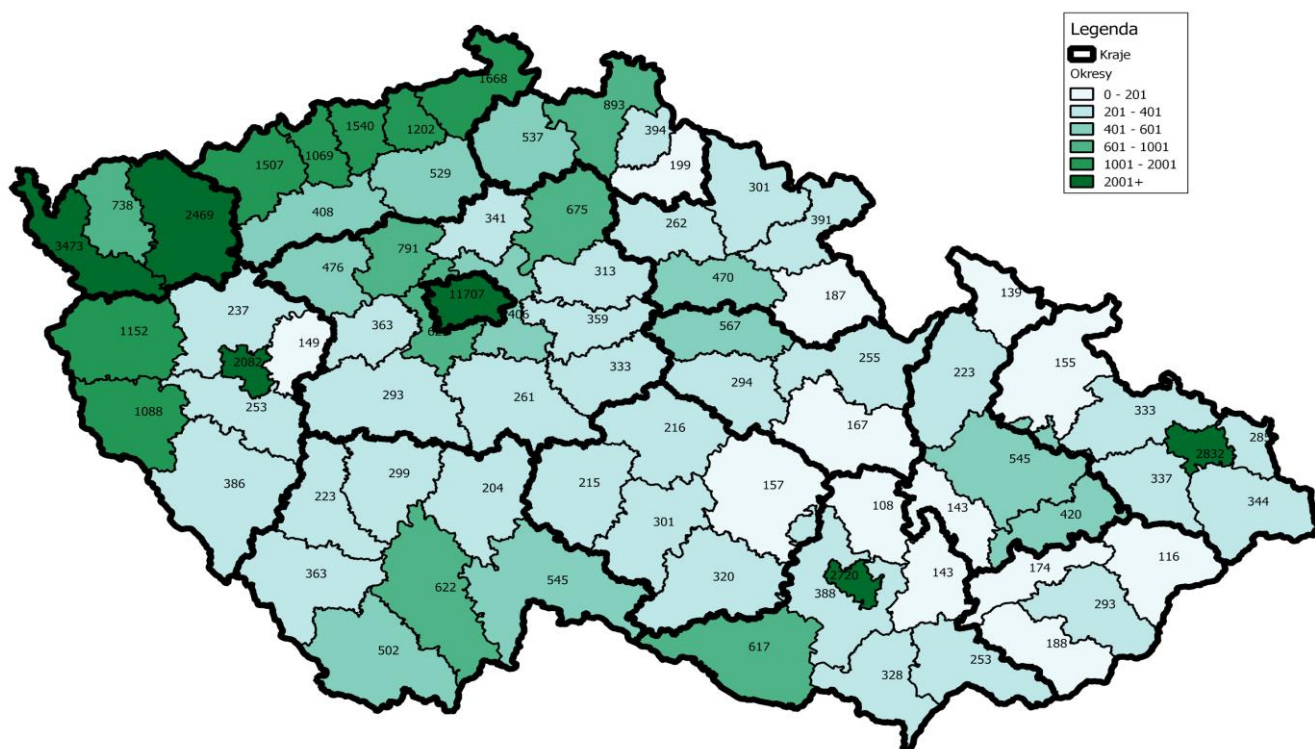
V roce 2005 vlastnilo až 95 % všech ekonomicky aktivních Vietnamců v ČR živnostenská listy. Jedná se o největší počet živnostenských oprávnění vydaných jakékoli cizinecké skupině pobývajících v naší zemi. V současné době dochází k nahrazování původních stánků kamennými prodejny, stánky ale stále převládají. Dnes také mnoho Vietnamců podniká v takových oborech, které využívají i jiní Vietnamci, např. nehtová studia, kadeřnictví nebo finanční služby. Vietnamci často působí jako uzavřená komunita, problémem ovšem není uzavřenost samotných Vietnamců, ale jazyková bariéra, která jim brání podnikat i v jiných oborech.

V prosinci roku 2007 u nás podle oficiálních statistik pobývalo 51 159 Vietnamců a Vietnamek, ve stejném měsíci roku 2008 čítala vietnamská komunita už 60 255 lidí (ČSÚ, 2014). Poslední, současnou etapu, která se datuje od roku 2009, lze charakterizovat velmi zadluženými obyvateli, kteří kvůli příjezdu do ČR zadlužili celou rodinu, a tím se stali naprosto závislími na místních zprostředkovatelích práce. Kvůli zachování alespoň minimálního příjmu pro přečkání krize přistupují na další zadlužování (ČZÚ, 2007). Situace se v krajních případech blíží novodobému otroctví, kdy za odvedenou práci nedostávají mzdu, ale pracují pouze za nocleh a jídlo. Situaci nově příchozím komplikuje také bytové oprávnění. Jelikož nejsou volná

pracovní místa, vietnamští imigranti si museli legalizovat pobyt opatřením živnostenského listu, ačkoli reálně nepodnikají (Martínková, Pechová, 2008).

Dle údajů z ČSÚ žilo k 31. 12. 2016 v České republice 58 025 Vietnamců (ČSÚ, 2016). Co se týká rozmístění vietnamské komunity uvnitř našeho státu, soustředí se nejenom na hlavní město Prahu, ale i na blízkost pohraničních států. Podíly občanů Vietnamu byly zjištěny v krajích sousedících s Německem, totiž v kraji Karlovarském, ve kterém se usídlilo 11 % všech cizinců s vietnamským občanstvím v ČR, dále v kraji Ústeckém, kde bylo zjištěno 13 % všech cizinců tohoto občanství. Vyšší počty byly rovněž zjištěny v kraji Plzeňském, kde bylo zaznamenáno 9 % všech občanů Vietnamu. V Praze se usídlilo 21 % občanů Vietnamu, v kraji Středočeském 9 %. 8 % těchto osob bylo také shodně zjištěno v kraji Jihomoravském a v Moravskoslezském kraji 7 % (ČSÚ, 2016). Nejsilnější vietnamská komunita v Praze se nachází s největší pravděpodobností na území Prahy 4, kde je umístěna velkoobchodní tržnice Sapa (Sýkora, 2014, ČSÚ 2016).

Kartogram č. 2: Rozložení Vietnamců v krajích České republiky k 31. 12. 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ, 2016.

Statistickou specifičností Vietnamců na území ČR ve srovnání s dalšími nejpočetnějšími národnostmi u nás (Ukrajinci, Slováci, Poláci, Rusové) je především nejvyšší podíl osob s živnostenským oprávněním (22 620), a to 93 % ekonomicky aktivních.

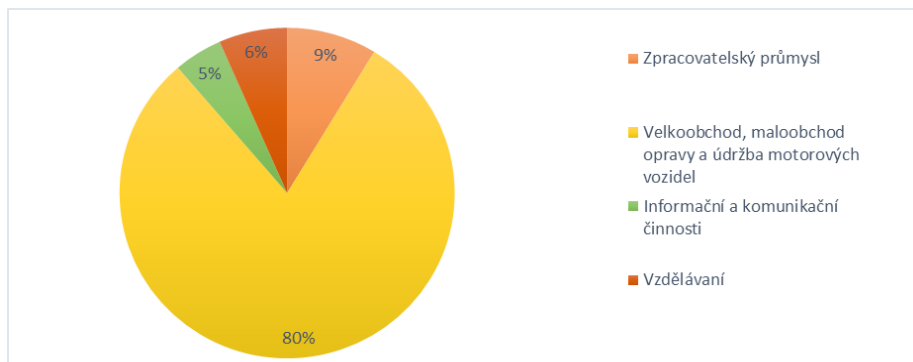
5.4.1 Postavení Vietnamců na trhu práce v České republice

Téměř 70 % Čechů považuje počet cizinců v ČR za příliš vysoký a rovněž si myslí, že jejich zaměstnáváním přicházejí Češi o práci (Středisko empirických výzkumů, 2014). Většina vietnamských občanů u nás oficiálně podniká na základě živnostenského oprávnění, o které si může požádat kdokoliv s českým občanstvím.

Vietnamci převážně obchodují s tabákem, lihovinami, potravinami, textilním, obuvnickým a elektronickým zbožím. Také se v poslední době začíná objevovat více vietnamských restaurací a občerstvení. Životní podmínky těchto občanů se liší region od regionu, většinou však bydlí buď u známých, v podnájmu nebo i ve vlastním bytě a jejich průměrné příjmy se odhadují na 25 tisíc i více.

Ještě na konci roku 2005 bylo 99 % ekonomicky aktivních Vietnamců na našem území živnostníky. Čerstvým fenoménem v České republice, pokud nehovoříme o období do roku 1989, jsou naopak Vietnamci, kteří se rozhodli pracovat u nás v továrnách v dělnických profesích. Jedná se jak o nově příchozí osoby, které přijíždějí s pracovním vízem (ne tedy už s vízem za účelem podnikání) — v roce 2007 tento důvod ekonomické migrace z Vietnamu výrazně překročil počty migrantů za stejným účelem v předchozích letech — tak o Vietnamce pobývajících na našem území již delší dobu. Často se k této změně rozhodnou osoby, jejichž podnikání není příliš úspěšné. Téměř v každém čísle vietnamských časopisů, které vycházejí v České republice, jsou otištěny inzeráty velkých českých podniků, které nabírají vietnamské zaměstnance (Pechová, 2008).

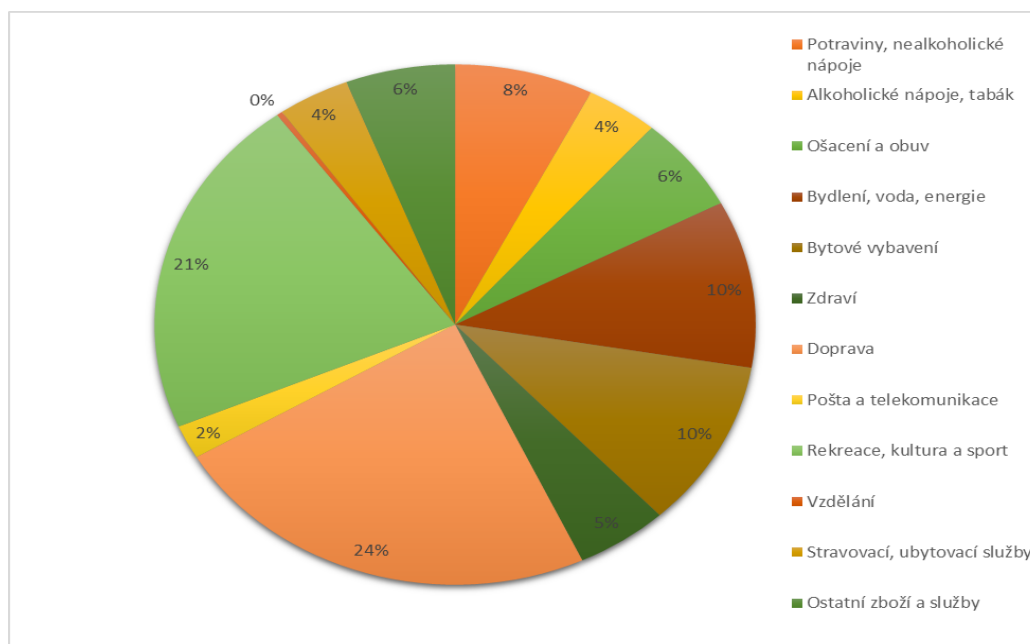
Graf č. 18: Klasifikace oborů zaměstnání Vietnamců v ČR

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z VÚPSV, 2015.

Vietnamští pracovní migranti se nejčastěji zaměstnávali v odvětví obsluhy strojů a zařízení, a to až 32 %. Oproti první příčce působí o 6 % méně Vietnamců jako řemeslníci a kvalifikovaní výrobci. Provozní pracovníci ve službách a v obchodě jsou nejznámějším oborem, ve kterém se Vietnamci realizují, a tvoří jej 19 % vietnamských migrantů (graf č.18).

Graf č. 19: Výdaje Vietnamců v ČR za rok 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Šimková, 2016.

Nejvíce peněz utrácejí Vietnamci za dopravu, a to až 24 % (3 383 Kč). Celková suma, kterou utratí osoba za měsíc v České republice, tvoří 14 431 Kč. Z toho 3 076 Kč měsíčně jde na rekreaci, kulturu a sport (Šimková, 2016; data z projektu SOÚ 2010, vlastní odhady ČSÚ). Bydlení, voda a energie a bytové vybavení tvoří podle odhadů 1 500 Kč (graf č.19).

5.5 Migrace Rusů do České republiky

Zatímco v roce 1994 bylo na území České republiky dlouhodobě 1 877 Rusů, v roce 2000 jich bylo už 9 158. V roce 2016 představovali již 15 171 obyvatel (ČSÚ, 2016). Rusové zastávají čtvrtou příčku z celkového počtu cizinců s povoleným trvalým pobytem v Česku (ČSÚ, 2016) a 3. příčku ze zemí mimo EU.

Příliv Rusů do Česka (Československa) lze sledovat ve čtyřech vlnách. První vlna, prvorepubliková, se datuje od 20. let 20. století do roku 1948. K opuštění Ruska je přiměla revoluce a následná občanská válka (Kopřivová, 2003). Toto období je charakteristické tzv. ruskou pomocnou akcí, kdy se prezident Masaryk spolu s Karlem Kramářem postarali o přijetí

ruských migrantů. Byla to pomoc především pro ženy, děti, studenty či vědce. Studentům zabezpečila vysokoškolské vzdělání, vědcům a technikům byla nabídnuta práce v jejich oborech. Postupně se tato pomoc prohlubovala a přibývalo více možností k osobní realizaci v ruských institucích, které si mohli na území České republiky zakládat. Vytvářeli si spolky, které Postnikov (1995) charakterizuje jako společenské, kulturní či vzdělávací a studentské organizace. Někteří se potýkali s ekonomickými problémy, zejména mladí studenti, kteří žili pouze ze stipendií, které jim byly poskytnuté. Ekonomické nejistoty se bytostně nedotýkaly jenom šlechty nebo podnikatelů (Sládek, 2010).

Druhá vlna, socialistická, byla pro běžence méně přívětivá. Vzhledem k politickému systému nebyl přesun osob tak jednoduchý. Migrace byla zejména pracovní s ideologickým podtextem socialistických zemí. S migrací byly tehdy spojené také sňatky Rusů s osobami československého občanství (Sládek, 2010).

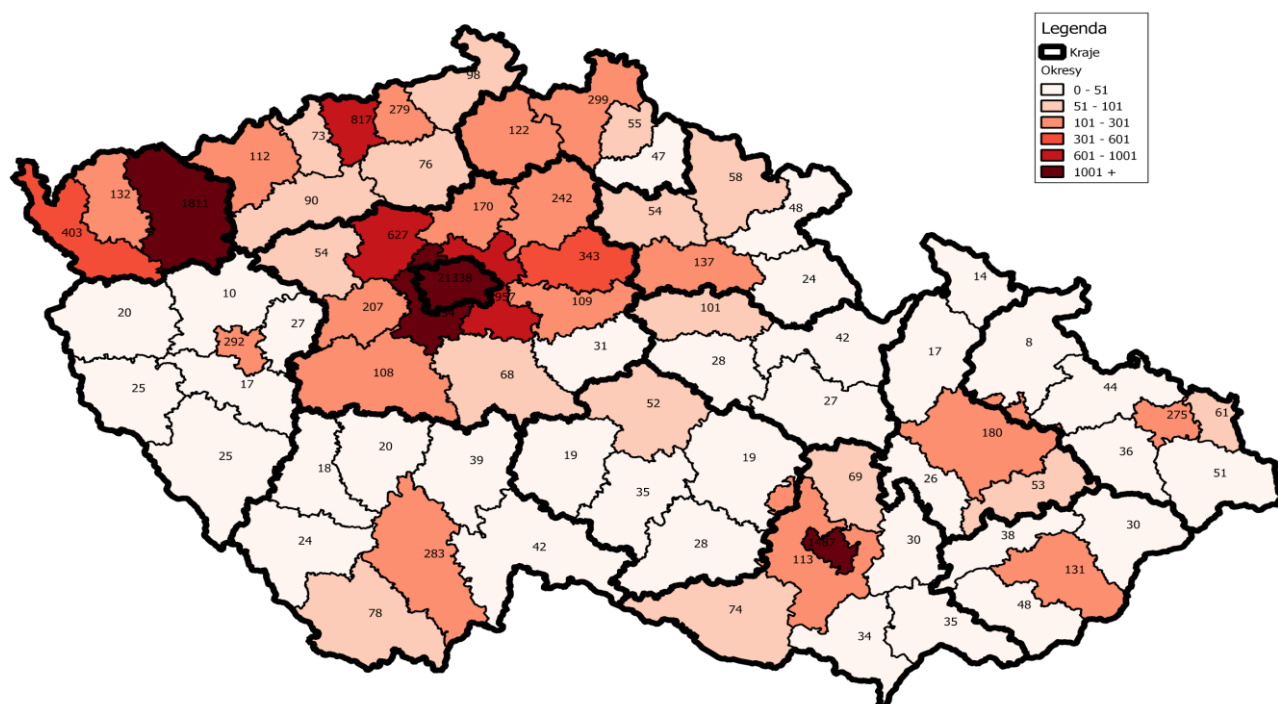
Třetí vlna podle Sládka (2010) byla migrace po roce 1989, která byla podporována zejména špatným socioekonomickým stavem Ruska. Výrazná je také politická a etnická diskriminace na pracovištích v Ruské federaci. Jako další důvody k emigraci uvádí také bezpečnostní situaci v Rusku, nízkou úroveň vzdělání či ekonomické důvody. Podle Drbohlava (2003) jde o vysokou nezaměstnanost, která má přímý vliv na životní úroveň a prohlubující se chudobu.

V současnosti probíhá čtvrtá vlna ruské migrace. Podle dat z ČSÚ (2014) v rozmezí let 1921-2001 ruská menšina v České republice tvořila jenom 0,1 % všech obyvatel. Následný vývoj počtu Rusů byl nerovnoměrný. Zatímco v roce 1994, rok po vzniku České republiky, byl počet Rusů na území ČR s dlouhodobým pobytem 1877 osob a do roku 1998 narůstá cca o 100 % každý rok, nárůst mezi rokem 1998 a 1999 je až o 7 155 obyvatel s dlouhodobým pobytem. V roce 2000 přišel ale signifikantní pokles z 13 420 obyvatel na 9 158 Rusů s vízem na více než 90 dní (ČSÚ, 2016). Bylo to zapříčiněno nejen legislativními, ale také ekonomickými změnami (Drbohlav, 2010). Legislativní změny se týkaly novely živnostenského zákona, která byla přijatá v roce 1999 a zpřísnila podmínky pro získání živnostenského oprávnění (ČSÚ, 2006). Ekonomickou změnou v ČR, která ovlivnila a zapříčinila pokles migrantů, byla hospodářská recese v letech 1997–1999, která šla ruku v ruce s restriktivní politikou. Rusové jsou v České republice známí jako podnikatelé a vysoké úrokové míry v tomto období jim ztížily podnikání (Holman, 2002). Nárůst byl zaznamenán až v roce 2004, což dle Drbohlava (2010) byla reakce na vstup ČR do Evropské unie. Výraznější změna v počtu ruských přistěhovalců nastala v roce 2007, kdy byl zaznamenán nárůst v porovnání s předchozími lety na 12 434 osob, v roce 2009 se počet zvýšil až na 17 416 osob s dlouhodobým pobytem nad 90 dní. Až do roku 2014 se počet

Rusů v ČR pohyboval kolem 18 000 obyvatel. Rok 2016 zaznamenal pokles na cca 15 171 imigrantů s dlouhodobým pobytem, který se na tomto čísle drží až dodnes (ČSÚ, 2017).

Ruští migranti jsou nejvíce zastoupeni v centru Prahy, zejména kvůli pracovním příležitostem, a v Karlových Varech, kde mají dlouhou historii, sociální vazby a dopředu vytvořené zázemí (více kartogram č.1). Jsou to zejména skupiny uzavřené vůči majoritní společnosti, které se zaměřují především na podnikání. V porovnání s ukrajinskými migranty mají více povolení k trvalému pobytu na území ČR, což poukazuje na jejich stabilnější charakter migrace (Drbohlav, 2003).

Kartogram č.3: Rozložení Rusů v krajích České republiky k 31.12.2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ, 2016.

5.5.1 Postavení Rusů na trhu práce v České republice

Celkový počet zaevidovaných Rusů s trvalým pobytem v České republice k 31. 6. 2017 byl 21 192. S přechodným pobytem jich bylo zaevidovaných 15 106 (MVČR, 2017). K 31. 12. 2016 byl celkový počet ekonomicky aktivních příslušníků ruské národnosti 10 990 osob, z toho s platným živnostenským oprávněním jich bylo 3 223 a evidovaných na úřadech

práce bylo 8 290. Z celkového počtu zaměstnaných cizinců Rusové tvoří jenom 3 % (ČSÚ, 2016).

Rusové, kteří žijí v Rusku, si zakládají v České republice své firmy, které mají pro ně sloužit jako pojistka nebo alternativa, kdyby se v Rusku nebo jině, pro ně strategicky významné krajině vyvíjela politická, ekonomická či sociální situace jiným směrem, než je pro ně výhodné. (Sládek, 2014). Sládek (2014) také uvádí příklad programu Vladimíra Putina, jehož snahou je zabránit odlivu mozků a docílit návratu Rusů zpět do své země. Ani to však nepodnítilo Rusy k opuštění České republiky a jejich návratu do Ruské federace.

Co se týče zaměstnání, v nichž Rusové působí nejvíce, je to vědecká a odborná duševní činnost a z celkového počtu až 23 % Rusů se zaměstnává v této oblasti. 21 % Rusů se uplatnilo jako technici, zdravotníci, pedagogové, anebo si našli práci v příbuzných oborech. Na třetí příčce podle zaměstnanosti se umístily obory typu nižší administrativní pracovníci a pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, u obou skupin tvořily 14 %. Dále jsou to taky zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci s 10 % z celkového počtu Rusů. Lze předpokládat, že v pozicích řídicích a vedoucích pracovníků vystupují zejména proto, že v České republice často vlastní své firmy. Stejný podíl, a to 6 %, mají obory jako provozní pracovníci, řemeslníci a kvalifikovaní výrobci a obsluha strojů a zařízení (Zaměstnanost cizinců, 2017).

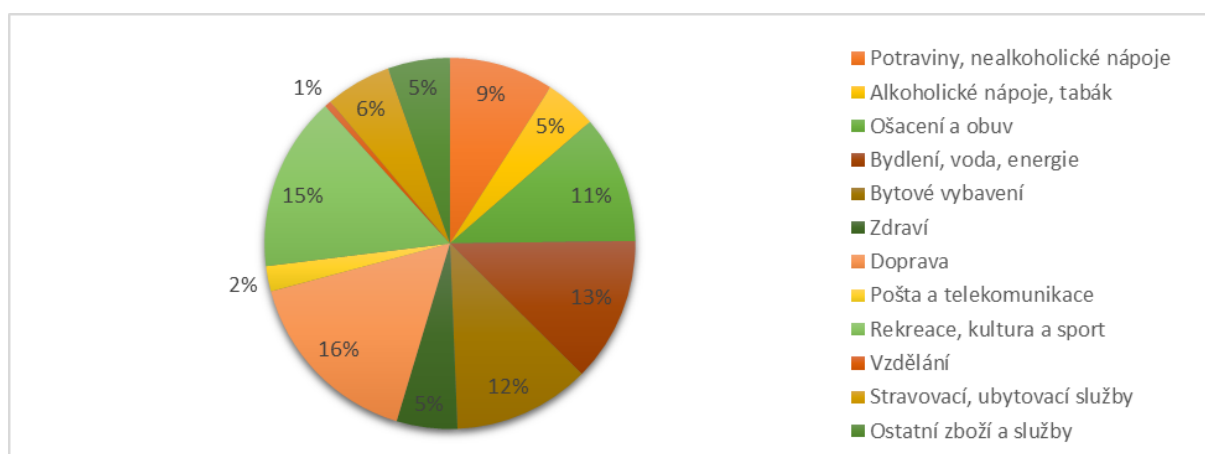
Z ekonomického hlediska je důležité se zaměřit i na jejich průměrnou útratu a celkové remittance Rusů. Co se týče remitencí, tedy podílu mzdy nebo platu cizinců, který posílají do své rodné země svým příbuzným, jsou Rusové na druhé příčce ze čtyř nejpočetnějších skupin cizinců v České republice, zatímco na první příčce jsou Ukrajinci s remitterací ve výši 6 504 Kč. Výše remitencí Rusů se pohybuje průměrně v částce až 5 560 Kč (Šimková, 2016). Remittance se však řadí mezi negativní faktory, které ovlivňují ekonomiku státu, jelikož část výdělků plyne do zahraničí. Na druhé straně do ČR proudí remittance ze zahraničí, čímž se tato ztráta podle Šimkové (2016) může částečně vyrovnat.

Remittance však mají velký význam a dlouhodobý prospěch pro obě strany, jelikož umožňují přístup k bankovním službám a také k produktům, jako jsou např. spoření, úvěry či pojištění. V neposlední řadě je nutno zdůraznit, že remitenty mají vyšší potenciál, než se původně předpokládalo, neboť vývoj jejich intenzity prakticky kopíruje J křivku, která odpovídá postupnému zintenzivňování transnacionálních vztahů a početní expanzi diaspor (De Haas, 2005).

Vzhledem k aktuálně všeobecně presumovanému pozitivnímu potenciálu remitent lze navíc využít tuto problematiku jako ideální východisko pro rozvoj mezinárodní spolupráce v oblasti migrace. Zejména případná multilaterální dohoda o redukci transakčních poplatků za

zasílání drobných remitent²⁶ je jednou z mála alternativ, ze kterých mohou profitovat jak migranti, tak vysílající i přijímající země. Redukce poplatků může pomoci nejen rodinám samotných migrantů (a v přímé korelaci i zvýšit celkové množství remitent plynoucích do země původu), ale zároveň zvýšit objem peněz investovaných migranty do ekonomik zemí přijímajících, ať již z důvodu využívání legitimních finančních institucí k zasílání remitent na úkor tradičních institucí tzv. šedé zóny, či přímou investici migrantů do spotřeby.

Graf č. 20: Výdaje Rusů v ČR za rok 2016

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Šimková, 2016.

Ruští migranti nejvíce utrácejí za dopravu, což tvoří až 2 350 Kč za měsíc. Rekreace, kultura a sport tvoří 15 %, což je 2 210 Kč z celkové sumy výdajů, která činí 14 519 Kč. Výdaje na bydlení, vodu a energie se nacházejí až na třetím místě s 13 % a 1 833 Kč (Šimková, 2016; data z projektu SOÚ 2010, vlastní odhady ČSÚ). Na posledním místě se umístilo vzdělání, za které utrácejí jen 83 Kč, což je možné si vysvětlit bezplatným školstvím v ČR (graf č.20).

6 ZJIŠTĚNÉ BARIÉRY POMOCÍ PROVEDENÉHO VÝZKUMU

Díky distribuovanému dotazníku se podařilo identifikovat bariéry, jejichž popis a reflexe jsou předmětem této kapitoly. V rámci výzkumu bylo vyplněno 100 dotazníků, které navazovaly na předchozí testování struktury samotných otázek

Dotazník měl za úkol zjistit hlavní bariéry, se kterými se migranti z Ukrajiny, Vietnamu a Ruska potýkají při vstupu na český pracovní trh, a jak tyto bariéry překonávají pomocí

²⁶ Odhaduje se, že cena transakčních poplatků za posílání částky 200 dolarů se pohybuje v rozmezí 10-15 % (Martin, Abella 2009).

copingových strategií. Nejčastěji uvedené bariéry byly seřazeny podle abecedního pořádku a v závěru této kapitoly je uvedena jejich relevance, co se týče jejich významu pro současnou imigrační politiku.

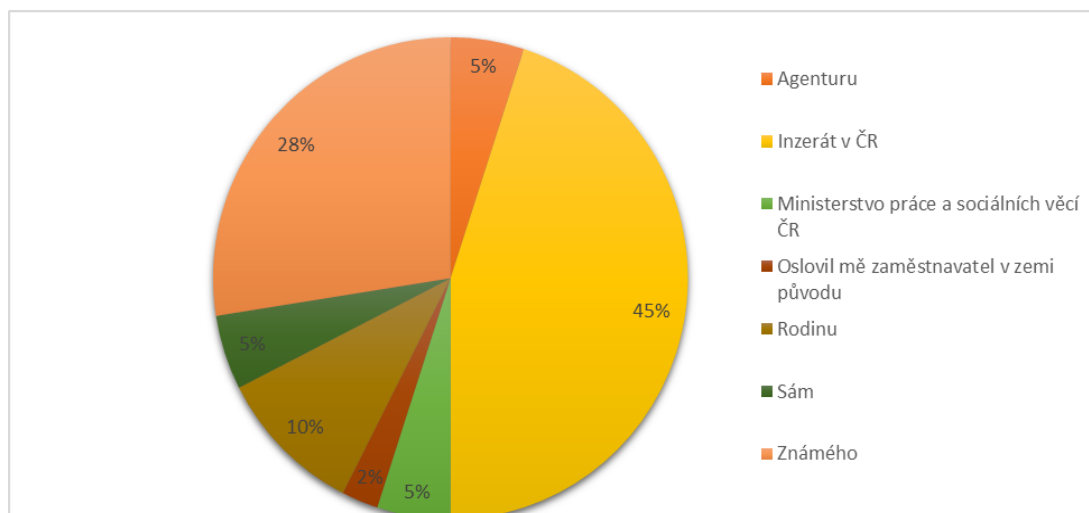
Výzkumu se zúčastnilo 100 osob, 55 žen a 45 mužů. Z důvodu vyváženosti byli vybráni respondenti s rovnoměrným zastoupením národností – s ukrajinským občanstvím, vietnamským a ruským. Počty cizinců ze třetích zemí legálně pobývajících v České republice dlouhodobě stoupají. V současné době je možné pozorovat trend nárůstu počtu občanů EU v poměru k cizincům ze třetích zemí žijících na území ČR. 75 % z vdaných/ženatých respondentů uvedlo, že jejich partner/ka pochází ze země původu. Což opět ukazuje na uzavřené komunity národnostních menšin, a to především u Vietnamců, kdy byl partner ze země původu ve 100 % případů. 38 % respondentů má vysokoškolské a 52 % středoškolské vzdělání, z čehož 68 % respondentů získalo své vzdělání v zemi původu a 30 % v ČR. 39 % uvedlo jako hlavní motivační faktor pro stěhování se do ČR vyšší životní úroveň, 19 % pracovní příležitosti a 17 % uvedlo, že tu má rodinu. 26 % se snaží o sloučení rodiny a 42 % již mělo kontakty v ČR před příchodem do země.

Metoda dotazníkového šetření se inspirovala výzkumem Drbohlava (2015) o ukrajinských párech žijících v České republice, kde byla použita metoda sněhové koule, a metodou Rebecky Golbert (2001), která ve svém výzkumu dokumentuje případ mladých ukrajinských Židů, kteří migrovali do Spojených států a Německa. Zkušenosti respondentů s migrační politikou, jejich identita a současně nadnárodní postupy jsou lokalizovány prostřednictvím intimních a sdílených zkušeností. Zodpovězením dotazníku a sdílením zkušeností autorka ukazuje, jak jejich odchod ze země a výběr destinace byly ovlivněny koncepcí migrační politiky v cílové zemi. Přes problém s heterogenním složením respondentů, co se týče především zemi původu, délkou pobytu v ČR a postavením, prokázaly získané výsledky rozhovorů celistvý a do notné míry kompaktní obraz zkušenosti migrantů v ČR.

Nejčastěji uváděným typem pracovního povolení byla zaměstnanecká karta (42 %), která je platná od roku 2014 a má tzv. duální charakter: jedná se současně o povolení k zaměstnání a zároveň k pobytu. Z toho důvodu je možné dedukovat paralelu propojení s vysokou mírou trvalého, respektive dlouhodobého pobytu vyplývajícího z výzkumu. Možnost pracovního povolení za účelem podnikání (OSVČ) dosáhla druhé nejvyšší úrovně, a to 27 % z celkového počtu dotazovaných. Celkový počet platných pracovních povolení za účelem podnikání dosáhl podle zjištění ČSÚ (2017) nejvyšších čísel u Ukrajinců - 22 415 a Vietnamců - 22 150, tedy téměř shodných úrovní. Rusové ve srovnání s předchozími dvěma zmiňovanými dosáhli podstatně menšího počtu, a to celkově 2 700.

40 % respondentů pracuje v oboru služeb a 15 % v obchodě, což je především typické pro migranty z Vietnamu. Třetí nejsilnější složkou byly realitní služby, a to zejména u respondentů z Ruska. Pozitivní aspekt, který z dotazníku vyplynul, je, že 30 % respondentů nemělo potřebu využít služeb úřadu práce, a ti, co měli, uvedli, že jejich zkušenost byla pozitivní (pouze 10 % uvedlo negativní). Další pozitivum, které z dotazníku vyplynulo, je, že 55 % respondentů uvedlo, že proces při žádosti o práci trval do šesti měsíců, což je doba, která je naprosto standardní, a přesto je často kritizována právě samotnými migranty.

Graf č. 21: Způsob získání práce pro migranty

Zdroj: Vlastní zpracování na základě uskutečněného výzkumu.

Téměř polovina respondentů (45 %) získala své současné zaměstnání přes inzerát v České republice, což ukazuje na znalosti migrantů, kde dobře hledat své zaměstnání (graf č.20). Pozitivně je také třeba nahlížet fakt, že 45 % respondentů uvedlo, že si myslí, že je hodnoceno stejně jako český zaměstnavatel. Tento aspekt je často kritizován a na základě informací, které vyplynuly z prováděného dotazníku, je vidno, že tento aspekt není tolik palčivý jako jiné. Jako negativní je třeba uvést, že 32 % respondentů uvedlo, že nemají v České republice sociální ani zdravotní pojištění a ani jejich zaměstnavatel za ně tuto položku neodvádí. Pouhých 15 % respondentů uvedlo, že jsou spokojeni se svým současným zaměstnáním, a 41 % aktivně usiluje o změnu působiště či oboru. Aby v ČR zůstali natrvalo, uvedlo 59 %, že by museli mít stabilní práci.

Dominantní procento, a to konkrétně 57 % dotázaných, uvádí, že se v ČR zdržuje na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Pod pojmem dlouhodobý pobyt se rozumí pobyt nad 90 dní. 28 % dotazovaných potvrdilo, že má v České republice trvalý pobyt. 7 % respondentů v

dotazníku uvádí, že plánují podání žádosti o trvalý pobyt v České republice. Tento trend potvrzují i zjištění ČSÚ, na základě, kterých víme, že k 31. 12. 2017 pobývalo legálně na území České republiky celkem 516 983 cizinců, z toho většina, 55 %, na základě udělení povolení k trvalému pobytu.

Administrativa

Respondenti často uváděli jako překážku formální náležitosti (81 respondentů ze 100). Z výpovědí vyplývalo, že zákon pokládá mnoho formálních nároků na migranta, i když státním orgánům umožňuje poměrně mnoho možností pro volné rozhodnutí a správní úvahu. Cizinecký zákon tak často uvádí většinu cizinců do právně nejisté a inferiorní pozice. Především však rozhodnutí o dlouhodobém pobytu či prodloužení povolení k pobytu zůstává na uvážení správního orgánu, čili přímo cizinecké policii. V zákoně nejsou stanoveny podmínky, které by po splnění slibovaly legitimní kladné projednání žádosti, jelikož není stanoven žádný právní nárok na žádné rozhodnutí. Záporné rozhodnutí ani podle zákona nemusí být zdůvodněno žadateli a není proti němu možnost odvolání ani opravný prostředek, což vyvolává pocit bezděčného rozhodování cizinecké policie a následně nabádá jak migranty, tak cizineckou policii ke korupci. Častý problém byl uváděn s vydáváním dlouhodobých víz na jeden rok a prodlužováním dlouhodobého pobytu, jenž se také prodlužuje na jeden rok. Každoroční obnovování, jenž vyžaduje zajištění veškerých potřebných dokumentů, způsobuje zátěž jak pro cizince, tak pro cizineckou policii a mnoho dalších orgánů státní správy. Cizinecký zákon stanovuje neúměrně dlouhou lhůtu sto dvacet dní k obstarání žádosti o dlouhodobé vízum (MVČR, 2018). V realitě je doba udělení víza mnoho měsíců. To často odráží a zdržuje migranty, jenž by rádi dodržovali podmínky, které stanovuje zákon, od práce či podnikání v ČR.

Problém však začíná již v samotných výchozích zemích. Například v Ruské federaci, která má rozlohu 17,1 milionu km², jsou pouze tři místa, kde se nachází konzulát České republiky, jenž vydává vízum do ČR. Jedná se o města Moskva, Petrohrad a Jekatěrinburg. Do těchto měst však jezdí žádat o vízum do ČR i žadatelé z Kazachstánu.

Již na konzulátu se budoucí imigrant setkává s několika problémy. O vízum musí požádat spolu s přílohami:

- Smlouva o ubytování – migrant již dopředu musí mít zařízené ubytování a minimálně zaplacenou kauci, když žádá o vízum. Pokud však vízum nedostane, o veškeré finanční náklady přijde.

- Při žádosti o vízum musí být migrant dostatečně finančně zabezpečen, zabezpečení se dokládá výpisem z banky. Výpis z banky však musí být přeložen do českého jazyka úředně ověřeným překladatelem.²⁷
- Potvrzení o zdravotním pojištění – migrant musí mít již zajištěné zdravotní pojištění v České republice a zaplacené minimálně na ½ roku (částka cca 2 450²⁸ Kč).

Po dodání potřebných dokumentů migrant čeká na telefonát z konzulátu či kontroluje, zdali se jeho jméno objevilo na stránkách konzulátu, aby se mohl dostavit na pohovor. S požadavkem o vízum se musí žádat s dostatečným předstihem, jelikož termíny na pohovor jsou s minimálně měsíční čekací dobou.

Pohovor bývá zdlouhavý (často se pohovor prodlouží až na několik hodin) a zpravidla bývá vestoje, kdy není migrantovi nabídnuta ani voda. Pohovor se vede v ruském jazyce, zápis se však píše v českém jazyce a na konci pohovoru je uchazeč o vízum požádán o přečtení si zápisu, i když neovládá český jazyk. Uchazeč musí zápis podepsat při uzavření pohovoru. Často však uchazeč neví, co podepsal, jelikož český jazyk neovládá na takové úrovni, aby zápisu rozuměl. Přibližně po měsíci a půl je uchazeč vyrozuměn o obdržení či zamítnutí víza. Vízum si může vyzvednout do půl roku od jeho přiznání. Platí se poplatek ve výši 2 500 Kč.

Velký problém je především u vysokoškolských studentů, kteří uvádějí, že se jim často stává, že pokud nedostanou vízum ke studiu, jsou nuceni rychle hledat jinou vysokou školu na území Ruské federace, kde by mohli studovat, aby neztratili rok bez studia.

Ruští respondenti uvádějí jako problém i častou korupci, která vládne už na českých konzulátech v Rusku, kde je díky velkému počtu žadatelů a malému počtu kontaktních míst nedostatek termínů a je zde častá praktika podplácet ve výši 25 000 Kč, aby bylo možné si zařídit termín. Otázka je, zdali je tento problém na straně České republiky, či Ruské federace.

Následně přicházejí v České republice další finanční náklady, protože je na cizinecké policii nutné vyplnit další administrativní náležitosti včetně předložení potvrzení o ubytování, pojištění, výpis z banky a 2x fotografie. Platí se druhý poplatek za vízum nad 90 dní, a to ve výši 1 000 Kč (MVČR, 2017).

Častý problém, který je uváděn, je neúměrná čekací doba, která způsobuje zdlouhavý proces při zřízení víza. Administrativní síla je migranty označována za nekompetentní a s nedostatkem informací. Respondenti byli často posíláni z jedné pobočky cizinecké policie na

²⁷ Částka na den pobytu je stanovena na výši 100 Kč. Úředně ověřený překlad výpisu z banky stojí 300 Kč.

²⁸ Pojištění cizincu.cz

druhou a zpět bez jasného důvodu, což často působí, že se administrativní pracovníci jen chtějí zbavit své práce. Termíny jsou často v pracovní době od 08:00 do 17:00, kdy jsou migranti ve svém zaměstnání a z důvodu ztíženějších pracovních podmínek nemají možnost se uvolnit ze svého zaměstnání. Z dotazníků vyplývá, že je velkým problémem neplnění zákonných lhůt týkajících se procesu k získání dokladů k pobytu podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců.

Koncepce imigračního systému České republiky je nepřehledná, proměnlivá a nepředvídatelná. Současné nastavení vytváří zásadní bariéry nejen při tom, aby mohl migrant podat žádost o vízum, ale významně ztěžuje život migrantům i jejich rodinám, kteří jsou občany České republiky. Hlavním důvodem se zdá být absence dlouhodobých strategií v ČR a neochota činit ústupky, které by mohly vést ke zvýšení nákladů zaměstnavatelů na pracovní migranty. Současné kapacity úřadů imigračních správ nejsou dostatečné a není zde možnost provést řadu úkolů on-line.

Na základě zjištění můžeme vyslovit tvrzení, že více než nadpoloviční většina oslovených respondentů se setkává při vyřizování administrativních záležitostí s problémy. Byrokratické obstrukce se obecně uvádějí jako zlomový bod komplikací pro všechny komunity cizinců při příchodu do České republiky. Jako problém při žádosti o práci bylo v 22 % také uváděno, že informace, které se uvádějí na webových stránkách velvyslanectví a webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, se značně liší. 37 % respondentů proto většinou postupovalo při žádosti o práci na základě zkušeností od svých známých či rodiny. Pouhá 3 % se řídila instrukcemi uváděnými na stránkách MPSV, zaměstnání se jim nepodařilo nalézt do šesti měsíců a jsou stále v procesu hledání.

Centralizace systému

Z výzkumu také vyplynulo, že velmi častým uváděným problémem jsou podmínky pobytové, kdy přichází migrant do kontaktu zejména se státní správou. Přesto empirie ze zemí Evropské Unie s delší historií migrace, jako jsou např. Nizozemsko, Německá republika či Anglie, utvrzují, že do zdárné migrační politiky je třeba zapojit také samosprávné úřady, jež jsou často lidem nejbližší. Aktuální stav slabého zapojení místních komunit a samospráv a občanské společnosti je spojen i s následnou silnou centralizací systému pod MV. Centralizace následně podporuje nedostatečnou informovanost a vyvolává nižší zájem obcí o oblast imigrace, jenž se často vymyká obvyklé agendě místních úřadů. Aktivita center na podporu integrace cizinců (CPIC) je opět jen nástroj vládní politiky a chybí také prostředek regionální politiky, jež by záležitosti odpovídalo lépe.

Cizinecká policie

Respondenti často uváděli za příčiny problémů instituci cizinecké policie, kterou vnímají tak, že předávají svoji zodpovědnost na cizince. Cizinecká policie neposkytuje zpětnou vazbu, zdali dokumenty obdržela, či nikoliv. Často se stává, že se migrant nachází v situaci, kdy neví, zdali dokumenty byly obdrženy, a čeká na vyzvání policie k dostavení se do jejich sídla. Cizinecká policie nemá povinnost potvrdit přijetí dokumentů. Po zaslání dokumentů nastává další čekací doba, obvykle jeden měsíc, kdy se rozhodne o vydání či nevydání překlenovacího štítku²⁹. Tím se však již žadatel dostává do situace, kdy propásl původní měsíční čekací lhůtu a nachází se v České republice ilegálně. Následně migrant může získat povolení k dlouhodobému pobytu (na jeden rok).

Neodbornost a neochota způsobují průtahy a nesplnění legitimních požadavků cizinců. Tato problematika je přirozeným výsledkem, toho, že je cizinecká agenda institucionálně zakotvena v bezpečnostní složce státní moci, jež nemusí být kontrolována zvnějšku. Cizinecká policie často nemá dostačtěně jazykově vybavena a odmítá se podle respondentů bavit s cizinci jinak než česky. Respondenti uváděli, že i při snaze používat jednoduchou češtinu nebal výsledek pozitivní a cizincům údajně nebylo rozuměno. Způsobilst i výkonnost cizinecké policie se nijak nezlepšují což je zapotřebí především díky zvyšujícím se nárokům a potřebám migrantů. Nejlépe lze monitorovat svévolnost v procesu udělování víz či obnovování pobytu, jenž je zřetelný při prokazování prostředků k pobytu. Migranti z některých komunit tuto situaci bohužel často řeší ilegálně a zajišťují si půjčky. Respondenti často uvádí i slabou standardizaci požadavků na individuálních pracovištích. Záporně je i hodnocena úroveň cizinecké policie co se týče informování cizinců o dokumentech nutných k vyřízení žádosti. Neinformovanost způsobuje zbytečné další návštěvy na úřadech čímž se také zvyšují náklady pro cizince i pro úřad. Stav se však postupně zlepšuje především díky webovým serverům založeným Ministerstvem práce a sociálních věcí. Je však stále velké množství cizinců, kteří nemají spolehlivý přístup k informacím.

²⁹ V případě, že cizinec pobýval na dlouhodobé vízum nebo povolení k dlouhodobému pobytu v ČR a v řádné lhůtě si podal žádost o vydání či prodloužení platnosti povolení k dlouhodobému pobytu, o které prozatím nebylo rozhodnuto, a platnost předchozího povolení již skončila, může si na pracovišti MV ČR požádat o osvědčení oprávnění k pobytu formou vízového štítku (tzv. překlenovací štítek). Vylepený štítek pak slouží jako osvědčení o podání žádosti a je jím deklarována legálnost pobytu na území ČR do doby, než bude pravomocně rozhodnuto o podané žádosti.

Český jazyk

V rámci zkoumaného souboru s variabilním množstvím odpovědí deklarovalo celkem 26 % respondentů jako významný problém jazykovou bariéru. Právě úroveň znalosti jazyka hostitelské země má přímý vliv na průběh procesu integrace cizince na pracovním trhu a jeho úspěšnost. Pro jejich začlenění je nejvýznamnější překonání jazykové bariéry, které je považováno za klíčový faktor. Zvládnutí jazyka je dáno nejen úsilím jednotlivce, ale takové dostupností jazykového vzdělávání, která je ovšem zejména v menších městech hodnocena jako nízká. Jazyková bariéra významně ovlivňuje nejen možnosti interaktivní integrace na pracovním trhu, ale také strukturální integraci. Zejména v oblasti začlenění na pracovní trh je znalost češtiny předpokladem pro získání pracovního místa odpovídajícího kvalifikaci pracovníka, respektive pro získání lépe placeného zaměstnání.

Schopnost zvládnout místní jazyk je všeobecně pokládána za jeden z hlavních ukazatelů integrace přistěhovalce. Problémem je však pro cizince, kteří český jazyk neovládají a žádají o dlouhodobý pobyt. Chtějí se zapsat na termín u cizinecké policie, ale když volají, tam mluví pouze česky, na internetových stránkách jsou uváděny informace česky či anglicky, zapsat se lze však pouze telefonicky.

Komunikace a nedostatek poskytovaných informací

Velkým problémem pro migranty je neschopnost běžné komunikace se zaměstnanci úřadů samosprávy, státní správy, policisty, zdravotníky či dalšími profesemi ve veřejných institucích. Není zde jen jazyková bariéra, ale především neznalost problematiky, zaměstnanci jsou vzdělávání nekoncepčně, a zejména díky nevládním organizacím a jejich projektům. Nejsou vyžadované specifikované postupy ani určeny konkrétní pravomoci pro komunikaci s cizinci, jenž se musí potýkat s mnoha jazykovými a sociokulturními bariérami. Zaměstnanci i cizinci se tak musí vypořádat s komplikovanými situacemi, jenž často vedou k nepochopení, nedorozumění ba či neochotu vyhledávat proces, který by vyhovoval specifickým požadavkům cizince.

Problémem je nerovnost požadavků a nabývaných práv. Po migrantech se vyžaduje znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, zorientování se cizince v české společnosti a vytváření vztahů cizince s českou společností. Nenabízí se však žádné postupné získávání práv včetně státního občanství a postoj, kdy je s cizincem zejména jednáno jako s českým občanem. Neexistuje ani nařízení, které by ustanovovalo možnost pro migranty, jak ve svých životních situacích využívat úřady, jež jsou vyhrazené pro české občany, např. možnost hlášení trvalého

pobytu na místním obecním úřadě. Obecně je vnímáno, že stát po migrantech požaduje i plnění povinností, jenž není ukládáno ani občanům. Jako neadekvátní jsou opěťované rozhodnutí o zamítnutí udělení českého občanství z důvodu peněžního závazku čili dluhu na sociálním či zdravotním pojištění, jenž byl v minulosti uhrazen.

Povolení k trvalému pobytu

K získání povolení k pobytu trvalému je vyžadováno zákonem po cizincích ze třetích zemí každý rok legalizovat svůj pobyt a to po dobu deseti let. Toto nařízení migranty udržuje v dlouhodobé nejistotě a je uváděno jako demotivující faktor, jelikož objektivně každý rok je velká pravděpodobnost vyloučení úspěšně integrovaného cizince na to na základě i třeba jen administrativního pochybení. Další problematická záležitost je absence právní normy zabývající se diskriminací proti cizincům, což pociťují především cizinci s trvalým pobytem, jež předpokládají, že budou mít stejná práva jako čeští občané. Mnoho administrativních postupů je dokonce označováno cizinci, jako posilují diskriminaci, a to i přes fakt, že jsou cizinci označováni jako dobře integrované.

Pracovní povolení

Získání pracovního povolení je uváděno migranty ba i úředníky na úřadech práce jako zbytečně náročné na administrativu. Administrativní zátěž, jak pro cizince tak zaměstnance úřadu práce, je také povolení pro získávání zahraničních pracovníků, o něž je potřeba zažádat zaměstnavatelem. Osvědčení o zdravotním stavu je považováno za administrativní samoúčelnou překážku (v novém zákonu o zaměstnanosti). Na druhou stranu získání živnostenského listu a následné poskytnutí dlouhodobého pobytu bylo respondenty uváděno jako nejsnazší, co se týče administrativních kroků. Pokud migrant splní dané formální podmínky, má následně nárok na získání živnostenského oprávnění. Zajímavé je, že český živnostenský úřad není oprávněn přehodnotit reálný přínos živnosti, způsobilosti nebo talent cizince komunikovat v českém jazyce, jenž by byl oprávněným požadavkem vůči člověku mající zájem samostatně podnikat v České republice.

Slučování rodin

Migranti často uváděli, že v České republice není veliký zájem rodin o usazování z důvodu pětileté lhůty v zákoně pro obdržení pobytu trvalého pro rodinné příslušníky rezidentů, kteří zde již pobývají. Zákon nedostatečně prosazuje slučování rodin jako skutečný nástroj integrační a imigrační politiky. Do doby, než je pobyt trvalý povolen, žádní rodinní příslušníci, pobývající na území České republiky na základě sloučení rodiny a jenž nejsou v žádném zaměstnaneckém poměru (dotýkající se především dětí migrantů), nedisponují možností participovat na zdravotním pojištění veřejného systému.

Sociální vazby

Jen 27 % přátel respondentů jsou Češi. Oproti tomu 58 % respondentů uvedlo, že jejich kamarádi pochází ze stejné země původu jako samotný migrant. Tento výsledek podporuje tvrzení, že cizinci si v České republice tvoří své vazby ve své komunitě a mají problém s navázáním vazeb s českými obyvateli. 25 % respondentů dokonce uvedlo, že s většinou přátel se znali již před příchodem do ČR. Nejčastěji zde migranti navazují nová přátelství v zaměstnání (37 %) a během volnočasových aktivit (25 %). Přitom právě Češi mohou být často klíčovým prvkem v řešení problémů ve styku s úřady, jelikož jsou schopni poradit, jak jaký daný proces funguje, a často mají i více sociálních vazeb v dané zemi a mohou pomoci s hledáním a následnou integrací na českém pracovním trhu.

Vzdělání

Migranti se často potýkají s problémem neuznání kvalifikace a vzdělání. Pro mnoho migrantů tato bariéra znamená konec jejich snahy pracovat v nové zemi jako profesionálové nebo kvalifikovaní odborníci. Jejich kvalifikace je podceňována a často musejí získat nové vzdělání v dané oblasti jako důkaz jejich dovedností, což jim v konečném důsledku i tak nemusí zajistit získání práce, protože existuje předpojatost vůči zahraničním kvalifikovaným migrantům v mnoha profesních orgánech.

Podle zjištění ČSÚ jsou zejména cizincům s ukrajinským státním občanstvím nabízena často nevýhodná pracovní místa, kde je dostatečně nízké vzdělání. Z tohoto tvrzení můžeme vyvozovat jednak příliv migrantů z Ukrajiny, kteří nedisponují dostatečnou mírou vzdělání a zároveň odpovídající mírou upotřebitelnosti na pracovním trhu v České republice. Na straně druhé poptávaný nízký stupeň dosaženého vzdělání znevýhodňuje skupiny osob z výše

dosaženým stupněm vzdělání a neumožňuje dané skupině osob nalézt si práci s jejich stupněm získaného vzdělání.

42 % respondentů muselo dokládat svou odbornou kvalifikaci kvůli získání práce v České republice a u všech respondentů proběhla nostrifikace diplomu úspěšně. 34 % provedlo nostrifikaci diplomu na základě požadavku svého zaměstnavatele a 23 % kvůli sobě, aby měli lepší šanci na získání lépe placené pozice na trhu práce. 68 % respondentů podstoupilo jazykový kurz, aby měli větší šanci uspět na trhu práce, a 28 % podstoupilo rekvalifikační kurz. Respondenti však následně uvedli, že jim ani rekvalifikace nezlepšila šance na získání výše kvalifikované práce.

Získání občanství

Proces, kterým musí migrant projít, aby obdržel české občanství, je klasifikován jako zdoluhavý a dokonce v disharmonii s mezinárodněprávními povinnostmi České republiky. Po cizinci je vyžadováno, aby po dobu deseti let každý rok obnovoval povolení k dlouhodobému pobytu. Zároveň je třeba, aby nepřetržitě po dobu 5 let pobýval na území ČR, tedy není možné, aby migrant získal české občanství dříve než po 15 letech. Pro získání českého občanství není žádný právní nárok, tudíž cizinec se po celou dobu procesu nachází v právně nejisté pozici. Existuje možnost odvolání, která je však silně omezená a je prováděna orgánem stejného ministerstva (MV), jaké rozhodovalo v prvoinstančním rozhodnutí. Neexistuje ani možnost obdržet druhé občanství jako české a to ani v případech dlouhotrvajícího manželství s českou občankou (občanem). Současný trend v Evropě je zlepšování přístupu ke dvojímu občanství. Zákon zabývající se občanstvím absencuje zvláštní ustanovení pro naturalizaci migrantů druhého či třetího pokolení což už jsou děti, které byly narozeny v České republice. Tito děti však mají poměrně vyšší integrační potenciál, jenž ukazuje zkušenosti i výpovědi odborů školství ze zahraničí.

Identifikované bariéry podle teorie i praxe

Agenda migrační politiky má principiální ukotvení v cizinecké policii, čili represivní složce státní moci. Této složce však chybí jazyková vybavenost a přístup k cizincům jako k lidem s reálnými legitimními potřebami, cizinecká policie není schopná, poskytnou často ani vyžadující informace.

Získání pracovního povolení je mnohem administrativně náročnější než získání živnostenského oprávnění (a následně pobytu). Problematická se zdá i výše sociálního pojištění, jež má minimální sociální benefit pro daného plátce.

Dlouhodobé udržování v nejistotě, čili každoroční obnovování pobytu dlouhodobého po dobu deset let, oslabuje integraci cizinců do společnosti. Diskriminace není nijak řešena, volební právo není uděleno a k tomu komplikovaný přístup k bydlení nepomáhá situaci zlepšit. Chybí i jakákoliv motivace k osvojení českého jazyka a problematický je i fakt, že obce nejsou efektivně zapojeny do integračního procesu.

Zákon se nezabývá problematikou usazování rodin, jelikož existuje stále dlouhý proces k získání pobytu trvalého a k tomu neexistuje možnost účasti dětí na zdravotním veřejném pojištění. Proces vedoucí k obržení českého občanství je poměrně zdlouhavý a v nesouladu se závazky České republiky. Několikaletá právní nejasnost migrantů není ani eliminovaná při žádosti o udělení českého občanství.

Hlavním tématem této disertační práce je zjistit hlavní překážky pro migranty při zapojení se do českého pracovního trhu a jak moc velký vliv mají na současnou koncepci imigrační politiky. 65 % respondentů odpovědělo, že se při žádání o práci v České republice setkala s překážkami, které jim komplikovaly úsilí se zaměstnat. Za nejčastější překážky pro cizince při vstupu na trh práce v České republice se považuje hlavně jazyková bariéra, neznalost prostředí a diskriminace ze strany zaměstnavatele či kolegů. Zvláště znevýhodněnou populační částí migrantů při hledání práce jsou právě ženy. Ty vstupují na trh práce například po mateřské dovolené, případně z dlouhodobé nezaměstnanosti, což jim ztěžuje snahu začlenit se do pracovního procesu. Celkem 35 % oslovených účastníků dotazníku nemělo při hledání práce problém a nedeklarovalo žádné bariéry při vstupu na český trh práce. Nejčastěji uváděná bariéra u migrantů z Ruska byl nacionalismus, který projevují Češi vůči Rusům. Tato bariéra se však neobjevila v žádné odpovědi u Ukrajinců ani Vietnamců. Ukrajinci nejčastěji uváděli problém s jazykem a neuznání kvalifikace. Vietnamci zase náročnou administrativu. Všechny komunity cizinců kritizují byrokratické překážky, zejména při žádosti o pobytová oprávnění a pracovní povolení, a určitou míru korupce v současně nastaveném systému. Až jako druhotný problém vnímají cizinci soužití mezi dvěma kulturami a integraci do majoritní společnosti.

Hlavním problémem je zejména stav správy cizinecké agendy. Jedná se hlavně o nevyhovující systém udělování víz či prodloužení povolení k pobytu, ale také o samotné podmínky na pracovním trhu a využívání sociálního a zdravotního pojištění. Respondenti uváděli minimální možnost učit se českému jazyku či možnosti účastnit se jiných vzdělávacích aktivit. Na základě odpovědí plynoucích z dotazníkového šetření vyšlo najevo, že podle migrantů česká

společnost po cizincích vyžaduje přizpůsobení se většinové české kultuře. Ve výsledku je odpovědnost za integraci zcela na cizincích, jelikož jsou to právě migranti, kteří jsou jiní než majorita a mají se adaptovat. Tento fakt dokládá také Strategie migrační politiky ČR, která si klade za cíl klidné soužití českých občanů s migranty a snaží se vyvarovat negativním sociálním jevům.

V případě ekonomické migrace je prvotní migrant běžně mladý muž či žena, hledající dočasné zaměstnání a často plánující návrat domů poté, co dosáhne vytyčených finančních cílů. Obtížnost dosahování těchto cílů vede k prodloužení pobytu. To v důsledku pobízí ke znovusjednocení rodiny. Migranti začínají spatřovat své životní perspektivy v nové zemi. Tento proces je především spojen se situací dětí migrantů: jakmile nastoupí do školy v nové zemi, naučí se jazyk, vytvoří skupinové vztahy s vrstevníky a utvoří bikulturální či transkulturální identity, začne být návrat do domovské země pro rodiče obtížnější.

Migranti, kteří jsou součástí střední třídy ve vyspělých zemích, mají tendenci vnímat stát a právo pozitivně. To nutně neplatí pro většinu světové populace, jež žije v neefektivních, zkorumpovaných a násilných státech. Potenciální migranti nezruší svou cestu jen proto, že představitelé přijímacího státu tvrdí, že nejsou vítáni – zejména pokud pracovní trh tvrdí opak. Politiky států se stávají součástí konceptu politických příležitostí, které je nutno porovnávat a o nichž je nutno jednat.

Podle získaných výpovědí se mnozí cizinci, kteří pracují na nekvalifikovaných pracovních postech, často ocitají mimo hranici zákona a pak opět na legální pozici. Na takovéto chování většinou doplácí ti cizinci, kteří důsledně splňují všechny podmínky dlouhodobého nebo trvalého pobytu a řídí se zákony ČR, jelikož často řeší absurdní byrokratické požadavky ze strany úřadů a příslušných institucí. Mnoho z nich má potíže obeznámit se s právními, účetními a průmyslovými pravidly a předpisy, nemluvě o jejich následném pochopení. Stejně tak otázky týkající se zdanění a odpovědnosti představují zvláštní problémy pro lidi pocházející z přistěhovaleckého prostředí.

Český trh práce je na zahraniční pracovní síle vcelku závislý, i když nejsou pro její legální participaci vytvořeny vhodné podmínky. Současné požadavky a podmínky jsou silně regulovány, což nemusí být pro cizince v konečném důsledku zrovna výhodné, a tak se musejí uchýlovat k ilegálnímu trhu práce, tj. do oblasti šedé a černé ekonomiky. To způsobuje jednak podstatné daňové úniky a jednak nemožnost právní ochrany pro samotné cizince. Nelegální zaměstnávání je v dnešní době natolik rozšířeno, že je možné tvrdit, že zde existuje jakýsi pocit beztrestnosti, který pociťují, jak čeští zaměstnavatelé, tak zejména cizinci, kteří se mylně domnívají, že se na ně česká legislativa nevztahuje. S tímto problémem souvisí také další

překážka, tj. závislost určitých skupin cizinců na tzv. zprostředkovatelských agenturách, které cizince ve většině případů doslova vykořisťují a pohybují se za hranicí zákona či se jejich aktivity dají zařadit do oblasti organizovaného zločinu. Korupce je podle mnoha migrantů také součástí procesu pobytové a vstupní agendy migrantů. Rozsah korupce bohužel nelze odhadnout, ale nelze ho ani přehlédnout.

Legálně sporné procedury v pobytové a pracovní agendě a také nedostatečná flexibilita veřejné správy k odlišnostem jednotlivých cizineckých komunit mají za následek vytváření uzavřených a segregovaných cizineckých komunit v ČR. To vede také k tomu, že určité cizinecké skupiny se na území ČR pohybují pouze kvůli vidině vysokého výdělku, nesnaží se o adaptaci a neprojevují zájem o poměry a potřeby dané společnosti. Svou zásluhu na tom má také cizinecký zákon, který postrádá určitou integrační dimenzi. Takováto situace v konečném důsledku nevede ke koexistenci, ale k nedůvěřivosti mezi majoritní společností a cizineckými komunitami.

Řada cizinců si současný stav, který je plný administrativních a legislativních bariér a určité míry diskriminace, vysvětluje jako nezájem ze strany České republiky o dlouhodobý pobyt cizinců na jejím území. Ve skutečnosti je tomu právě naopak, jelikož jak Česká republika, tak Evropská unie mají spíše zájem o dlouhodobý pobyt migrantů završený úspěšnou integrací a získáním občanství než o sezonní či krátkodobé migrace jednotlivců.

Zhodnocení významu bariér

Hlavním přínosem této kapitoly je zodpovězení vedlejší výzkumné otázky číslo dvě, a to zhodnocení významu identifikovaných bariér pomocí vyplněných dotazníků.

Řada faktorů přispívá k problémům, kterým čelí dočasní zahraniční pracovníci při účasti na společenské produkci a vytváření vztahů s místními Čechy. Nízkokvalifikovaní pracovníci obvykle do České republiky přicházejí bez svých rodin, čímž se ocitají v podmínkách sociálně psychologicky náročných. Jazykové bariéry a omezená mobilita jsou také faktory, které přispívají k izolaci (Jungwirth, 2018).

Problematika sociálního vyloučení může být důsledkem právních sankcí nebo institucionálních mechanismů. Dalším zdrojem může být neposkytnutí potřeb určité skupině, v tomto případě migrantům, nebo vyloučení ze sociálních a kulturních činností, běžných forem obživy a účasti v ekonomice. Zkušenosti migrujících pracovníků zahrnují sociální vyloučení v každé z těchto oblastí. Migrující pracovníci jsou vyloučení ze společnosti právě na základě jejich postavení jako neobčanů. Nicméně ani dočasné vízum, jak ukázaly odpovědi získané

implementovaným výzkumem, nezmění statut vnímání vlastních práv a nároků ze strany pracovníků. Někteří respondenti uvedli, že hrozba repatriace sama o sobě je účinným nástrojem kontroly. Tato hrozba je ještě větší, než když pracovník pobývá v zemi nelegálně.

Největší bariéry jsou jazykové. Dočasní pracovníci často nemluví ani českým jazykem a dostupnost služeb v jiných jazycích je velmi variabilní. Tato bariéra nejen brání vzájemným vztahům pracovníků a místního obyvatelstva, ale má také důsledky pro chování na pracovištích, v oblasti práv a povinností v ČR a pro zdraví a bezpečnost. I když jsou zaměstnavatelé zodpovědní za to, aby byly informace dočasným zahraničním pracovníkům poskytovány v co nejvhodnější formě, existuje jen malý pokrok v zajištění dodržování předpisů. Této problematice se proto začaly věnovat nevládní organizace.

Respondenti však uvedli, že znalost českého jazyka je zapotřebí zejména k základní administraci, ale samotné vykonávání práce tolik neovlivňuje. Jazykový deficit je rozhodující především v případě žádání o výše kvalifikované činnosti.

Na základě získaných odpovědí je možné uvést, že identifikované bariéry nejsou příčinou, která by způsobila odvrácení příchodu migrantů. Například byrokratická administrativa byla sice velmi často uvedenou bariérou, ale zároveň byla označena jako účelná, provádí částečnou selekci migrantů. Podle autorky je určitá restrikce, ať už při nostrifikaci diplomů či pracovních povolen, žádoucím, jelikož i to potvrzuje selekci migrantů, která je potřebná v každé zemi.

Pokud zvažujeme odstranění bariér pro migranty, pak je třeba především přihlédnout k očekávanému vývoji na trhu práce. Nedostatek nabídky na trhu práce lze řešit dvěma cestami: implementací moderních technologií a migrací. V současné době stojíme před závažným problémem úspěšně a zavčas implementovat moderní technologie, jinak české ekonomice hrozí, že nezachytí možnost vysokého nárůstu produktivity práce tak, jak je tomu ve vyspělých zemích a dojde k technologickému zaostávání a ke ztrátě konkurenceschopnosti. Odstranění bariér migrace může znamenat, že se uvedený implementační proces zpomalí. Odstranění bariér je vhodné při vyhledávání kvalifikovaných pracovníků a při vyhledávání talentů („honbou talentů“), což praktikují všechny vyspělé země, např. pomocí programů aktivní migrace.

7. REFLEXE SOUČASNÉ KONCEPCE MIGRAČNÍ POLITIKY V ČR

Podle De Haase (2006) je migrační stát nutně státem liberálním vzhledem k tomu, že vytváří právní a obecně regulatorní prostředí, ve kterém migranti mohou realizovat své individuální strategie. Problémem však je, že ani mezi státy EU neexistuje jednotná imigrační politika. Imigranti se tak většinou nacházejí v právním a někdy i faktickém vakuu, bez jakýchkoliv garancí nejen při pobytu v dané zemi, ale často i bez ochrany bazálních lidských práv, nehledě na případnou participaci na sociálním systému dané země. Jak De Haas (2006) jinými slovy uvádí, více či méně autoritářská povaha těchto států, respektive jejich režimů umožňuje implementovat v podstatě jakoukoliv imigrační politiku.

Sociální dávky, daně, které je podporují, a nařízení s nimi spojená představují hlavní motivační strukturu pro ekonomické chování migrantů, jejich zaměstnavatelů a těch, kteří formulují státní imigrační politiku. Sociální stát je velkou silou pro začlenění migrantů a poskytuje jim otevřený přístup k využívání sociálních výhod. Územní charakter členského státu EU ukazuje, že systémy sociálního zabezpečení nebudou dostupné nečlenům EU. Osoby, které pocházejí z jiných států, jsou považovány za „cizince“ a proto nemají právo využívat výhody členství (Ryner, 2003). Migranti, kteří dostávají dávky, proto ohrožují logiku sociálního státu (Freeman, 2004). Dalším problematickým bodem v zákoně jsou sociální práva, která podle české legislativy nejsou migrantům přiznávána univerzálně, ale selektivně na základě pobytového statusu. Je zde jistá nerovnost mezi závazky migrantů ze třetích zemí, a to zejména těch s pobytem dlouhodobým, podílet se do sociálního systému a následně využít možností z daného systému čerpat (Migrační manifest, 2015). Migranti ze zemí mimo Evropskou unii, kteří v ČR pracují a žijí, ale nemají stále pobyt trvalý, mají povinnost stejnou jako čeští občané České republiky kontribuuovat pojistným i sociálním pojištěním a případným příspěvkem na státní zaměstnaneckou politiku (Mediační úsek ÚV KSČM, 2016). Sociální práva cizinců, která by

měla plynout z přispívání do sociálního systému jsou českými zákony silně omezena. Po ztátě zaměstnání neexistuje ani možnost zařadit se do evidence zájemců o práci. Ba právě naopak, je zde silná pravděpodobnost, že přijdou o povolení k pobytu, jelikož již nesplňují účel, čili nejsou zaměstnání. Existuje možnost, kdy mohou cizinci požádat o sociální podporu a to v případě kdy naplní podmínku pobytu v České republice. O další dávky jako jsou dávky v systému pomoci v nouzi hmotné, mohou požádat až po obdržení pobytu trvalého. Pokud by však zneužívali tyto možnosti nadměrným čerpáním, tak ohrožují samy sebe a to zrušením pobytu trvalého, jelikož by již na ně bylo nahlíženo jako na zátěž sociálního systému ČR

Existují i sporná hlediska stávající legislativní úpravy přístupu cizinců ze třetích zemí bez pobytu trvalého ke zdravotnímu pojištění v České republice (VZP, 2018). Některá kategorie osob s povolením k pobytu trvalému je z veřejného zdravotního pojištění vyřazena, ale dle zákonných podmínek je nucena si zajistit pojištění, proto vybírá tzv. komerční variantu pojištění. (VZP, 2018).

Možnosti pro získání důchodu jsou pro cizince ze třetích zemí upraveny stejně jako pro domácí občany ČR (Evropská komise, 2018). Na druhou stranu český stát by neměl mít povinnost platit důchod za práci v jiné zemi (Evropská komise, 2018).

7.1 Novela cizineckého zákona v České republice

Potřeba zákonodárců České republiky reagovat na předpisy Evropské Unie v problematice cizinecké agendy je pochopitelná. Novela však zavádí mnoho omezujících opatření pro migranty, která Ministerstvo zahraničních věcí považuje nad rámec požadavků (MZV, 2018).

Novela zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na českém území, by měla mít za cíl napravit největší problémy původní verze zákona, zejména komplikovanost, nepřiměřené požadavky na oprávněně pobývajících cizince a omezení právní úpravy, jenž je zakotvena zejména ve vysokých pokutách za nedodržování některých zákonných ustanovení.

Podle Faltové (Valentová, Faltová a kol. 2012), ředitelky Sdružení pro integraci a migraci, je novela v mnoha věcech velmi problematická a nesystémová. Podle Faltové je zásah do současné právní úpravy nepřiměřený, neboť jednotlivá navrhovaná ustanovení pokračují v kriminalizaci cizinců ze strany státní správy.

Novela nereфлекtuje nejproblematictější oblast migrační politiky ČR, jež se zabývá postojem zaměstnanců cizinecké policie k migrantům a její nejasný postup v jednotlivých krocích procesu řízení. V novele je diskutována pouze organizační změna uspořádání poskytovaných služeb cizinecké policie, absencuje však reálný výsledek. Neefektivnost zavedených opatření je viditelný i v současném stavu, který panuje především u pražské cizinecké policie. Pouhé přemístění služeben bez jakýchkoliv navazujících změn neřeší přetíženost celého oddělení. Novela nereaguje na dlouhé čekací fronty a cizinecká policie tuto problematiku komentovala slovy, že cizinci jsou přeci zvyklí čekat ve dlouhých frontách. Novela nediskutuje možnost zavedení digitálních forem komunikace mezi cizinci a policií, kde by se mohla inspirovat například ve Francii, kdy cizinecká policie umožňuje zvolit termín schůzky přes webový server (Sdružení pro integraci a migraci, 2018).

Rozhodovací praxe individuálních oddělení služby cizinecké policie se značně odlišují, jenž zapříčiňuje pocit silné právní nejistoty (Sdružení pro integraci a migraci, 2018). Toto tvrzení podporují i závěry z dotazníku, kdy respondenti uvádějí, že úspěch migranta závisí při jednání s pracovníky služby cizinecké policie často na jeho/její argumentační schopnosti či na tom, zda je během komunikace k dispozici právní zástupce. Novelizace také zavádí mnoho nových pojmů, chybí však jejich specifikace a tudíž význam není zřejmý, např. pojem účelové jednání (Sdružení pro integraci a migraci, 2018).

Jedním z příkladů nesystémovosti novelizace je zřetelné omezení při požadavku o získání pobyt trvalý ve specifických případech po skončení azylového řízení (ustanovení § 67 daného zákona) (Valentová, Faltová, 2006). V důvodové zprávě je uvedeno, že záměrem je zamezit využívání tohoto institutu vybranými osobami pro další legalizaci pobytu, a to včetně případů, neexistuje reálná množnost pozitivního výsledku žádosti. Osoby, u nichž však je pouze záporný předpoklad vyřízení žádosti, si v současných podmínkách mohou pobyt na českém území prodloužit v řádu týdnů, jelikož po neuspění žádosti musí vycestovat mimo ČR. Zda-li je ministerstvo vedeno uvedenou obavou, je možnost

eliminovat dobu rozhodování prvoinstančního orgánu. Problematické se také jeví, že nový systém nebere ohled na cizince, jež jsou v České republice úspěšně integrováni a jež by právě měli být chráněni jistou úpravou (Sdružení pro integraci a migraci, 2007). Prvotní humánní pohled tak couvá před zvyšujícím se podezříváním migrantů ze zneužívání celého systému (Valentová, Faltová, 2006).

V novele zákona dochází i k oslabení pozice rodinných příslušníků občanů České republiky či Evropské unie, jelikož návrh zvyšuje množství podmínek pro odebrání přiznaných pobytových oprávnění, jež plynou z rodinné příslušnosti s českým či jiným evropským občanem. Zákon nepoužívá již pojem ochrana rodinných vztahů, a zejména rodinných vztahů mezi dětmi a rodiči a to u dětí, kteří byli narozeni v manželství cizinců, byť jen uzavřených za jistým účelem. Do budoucna se takovýmto rodinám vytváří pouze minimální životní a sociální jistoty nezbytné pro spokojený a zdravý rodinný život, a hlavně harmonické prostředí nezbytné k výchově potomků. Z daného vyplývá, že vzniklé smíšené vztahy mezi českými občany, případně občany Evropské unie a cizince ze třetích zemí nepožívají stejnou úroveň ochrany jako vzniklé vztahy mezi Čechy. Jakýkoliv sňatek je možné označit za účelový, jelikož do společného života přináší jisté benefity. I bez novelizace zákon obsahoval nástroje, jež bylo možné využít k eliminaci uzavírání fiktivních sňatků z důvodu získání pobytu trvalého (Valentová, Faltová, 2006).

Novelizace se dotýká i omezení vstupu nestátních neziskových organizací do zajišťovacích zařízení pro cizince. Kvůli neúplné shodě nevládních neziskových organizací a ministerstvem ohledně poskytování právní pomoci je zamezena nezávislá kontrola podmínek v detencích přímo v zákoně.

Jedním z hlavních problémů je, že novela výrazně zasahuje do práv rodinných příslušníků občanů České republiky, což znamená, že např. pokud si občan ČR najde za partnera cizince, kterému skončí v Česku pobyt, bude muset tento partner cizinec vycestovat z ČR, požádat o krátkodobé vízum, znovu přicestovat a podat žádost na českém území. Dochází nejen ke znevýhodňování českých občanů, ale také k omezování ekonomických aktivit a omezování podnikání cizinců, kteří budou moci podnikat až poté, co se na území zdržují více než 5 let. Jedná se o omezující nařízení, zejména pro ty cizince, kteří sem přicházejí za studiem. Pokud

cizinec absolvuje vysokou školu po třech letech, nemůže se dál realizovat, jelikož se zde nezdržuje nutných 5 let (MVČR, 2018).

Novela však obsahuje i pozitivní aspekty, a to například zavedení nového požadavku jakož je určitá znalost jazyka českého pro cizince jež žádají o pobyt trvalý což je pro plnohodnotné začlenění do společnosti cizince nezbytné.

Dalším pozitivním prvkem je, že pracující cizinci budou moci v Česku zůstat půl roku, aniž by museli po třech měsících prodlužovat vízum. V případě, že se jejich podnikání bude týkat významné investice, budou v ČR moci pracovat až pět let.

Z novelizace zákona však může člověk nabývat dojem, že ministerstvo si záměrně ponechává jak roli navrhovatele, tak roli realizátora, neboť zákon koncipuje více ve svůj prospěch a opomíjejí jeho prvotní účel (PSP ČR, 2007).

Novela zákona je však silně kritizována neziskovými organizacemi, českou advokátní komorou, hospodářskou komorou a také českými podniky. Tato podkapitola jasně odpověděla na výzkumné otázky disertační práce, a to s jakými bariérami se migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu nejčastěji setkávají při vstupu na český pracovní trh a jaký je jejich význam pro současnou migrační politiku.

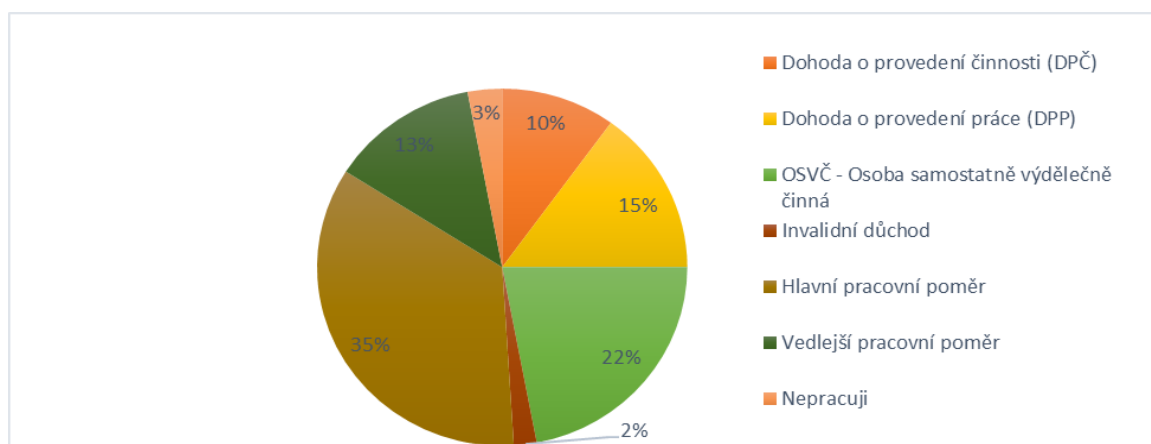
8 COPINGOVÉ STRATEGIE

Na základě analýzy možných vzniklých situací migranti následně volí, jak překonat identifikované bariéry, a vytvářejí tzv. copingové strategie čili způsoby, jak dané bariéry překonat. Tyto copingové strategie můžeme porovnávat s druhem povolení k práci či pobytu, aby mohli působit na českém trhu práce (graf č.22).

Většina respondentů zvolila práci buď na základě Dohody o provedení činnosti (DPČ; 35%), či o Dohodě o provedení práce (DPP; 15%).

Další možností, kterou využilo 22 % respondentů, je pracovat jako OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná).

Graf č. 22: Typ pracovního poměru

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z provedeného dotazníku.

Dlouhodobý pobyt

Nejčastější copingová strategie je pro migranty usilování o dlouhodobý či trvalý pobyt, i když o něj prvotně neměli vůbec zájem. Dlouhodobý pobyt je bránou ke skutečnému přistěhovalectví. Dlouhodobým pobytem počíná standardní cesta cizince, který se hodlá do ČR na čas nebo natrvalo přistěhovat, z dlouhodobého pobytu je možno získat po 5 letech pobyt trvalý a z trvalého pobytu je pak po dalších 5 letech možné žádat o české státní občanství (Zákon č. 326/1999 Sb.). Na základě dlouhodobého pobytu mohou migranti snadněji žádat o pracovní povolení a jejich přístup je mnohem lépe srovnatelný s přístupem k domácímu obyvatelstvu. Povolení k dlouhodobému pobytu dává cizinci reálnou vyhlídku na získání trvalého pobytu, aniž by bylo nutno opustit české území. Jedná se o pobyt za účelem zaměstnání, samostatné výdělečné činnosti – podnikání, účasti v obchodní společnosti, rodinného života, studia a dalších obdobných dlouhodobých záměrech.

Pro cizince je výhodnější než vízum, neboť v řízení o povolení k dlouhodobému pobytu má více práv než při udělování víza. O vízum lze žádat kvůli pobytu za kterýmkoli účelem, nejčastějšími účely ovšem budou zaměstnání a podnikání (živnostenské či účast v obchodní společnosti). Dlouhodobý pobyt umožňuje cizinci mít vyšší právní jistotu než vízum, jelikož o jeho vydání se rozhoduje ve správním řízení, a žadatel má tedy všechna práva účastníka správního řízení. Vydává se i na dobu delší než 1 rok a lze změnit účel pobytu. Jinak se ovšem na povolení k dlouhodobému pobytu vztahují téměř všechna ustanovení o vízech. Výhoda je spatřována i v tom, že pokud Ministerstvo vnitra zruší platnost dlouhodobého víza či povolení k dlouhodobému pobytu, může proti tomu cizinec podat správní žalobu k soudu. Jestliže

současně s touto žalobou podá i návrh na přiznání odkladného účinku napadeného správního rozhodnutí, má nárok na udělení víza za účelem strpění (Zákon č. 326/1999 Sb).

U dlouhodobého pobytu jsou největší překážkou pohovory k získání povolení o dlouhodobém pobytu, jelikož se pohovor neprotokoluje, a průběh pohovorů je tedy velmi netransparentní. Na základě pohovoru či na základě jiných skutečností může zastupitelský úřad zformulovat své stanovisko k tomu, zda má být cizinci dlouhodobé vízum uděleno, či nikoli. Stanovisko je v zásadě buď doporučující, anebo negativní. Cizincům se v současnosti obsah stanoviska nesděljuje. Stále to však je výhodnější než vízum, jelikož na udělení víza není právní nárok a řízení o udělení víza je vyloučeno ze správního řízení. V praxi má tedy žadatel velmi málo práv, musí osobně vystát frontu na zastupitelském úřadě, musí se na vyzvání osobně účastnit řízení, ovšem nemá právo na to, aby mu byly sděleny důvody, proč nebylo jeho žádosti vyhověno, ani nemůže podat žádné opravné prostředky proti rozhodnutí o neudělení víza (neplatí to pro rodinné příslušníky občanů EU, ti mohou podat žádost o nové rozhodnutí dle § 56).

Trvalý pobyt

Pokud je dlouhodobý pobyt bránou ke skutečnému přistěhovalectví, tak pak trvalý pobyt je jeho finální destinace, tedy to, co je za bránou. Pro získání trvalého pobytu je většinou třeba splnit podmínku povolení k pobytu po dobu 5 let. Cizinci, kteří žijí v ČR 5 let a mají alespoň nějaké základy českého jazyka, často volí tuto možnost a podstupují i povinnou zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 (Zákon č. 326/1999 Sb). Trvalý pobyt má mnoho výhod, a to jak v pracovní, tak soukromé sféře. Cizinec má právo být zaměstnán za stejných podmínek jako státní příslušníci České republiky, to znamená bez povolení od úřadu práce. Má také nárok na důchod a na další sociální dávky na stejné úrovni jako občan České republiky. Děti cizince po dobu studia (do věku 26 let) obdrží bezplatnou zdravotní péči. Po 5 letech trvalého pobytu může cizinec požádat o české občanství.

Trvalý pobyt je možné získat i bez předchozího získání povolení k pobytu, čehož využívají cizinci, pokud jsou (Zákon č. 326/1999 Sb):

- manželem nebo manželkou občana České republiky (po dvou letech získá povolení k pobytu),
- rodičem nezletilého občana České republiky,
- jeden z jeho rodičů je starší než 70 let a zároveň je občanem České republiky,
- menším dítětem občana České republiky,
- dospělým dítětem občana České republiky ve věku nad 70 let,
- nezletilým dítětem cizince s pobytem trvalým na území ČR,

- osobou, u které se pobyt v České republice shoduje s politickými zájmy státu.

Ilegalita

Současná správa cizinecké agendy podle výzkumu generuje problémy, rozpory a rizika. Bohužel největší obtíže musí překonávat zejména ti, co dodržují platné normy, správní procedury a institucionální praktiky. Jak Gabal (2004) uvádí, problematické je, že největší riziko vyplývá z toho, že současný systém je nejprostupnější právě pro ty, kteří používají nelegální a korupční praktiky. Obcházení zákona je jednodušší, jelikož samotný zákon je příliš komplikovaný pro cizince (Gabal, 2004). Díky nadměrné byrokratické zátěži migranti volí i nelegální cesty záměrně. Pro mnoho cizinců je rychlý přivýdělek dokonce existenční záležitost a proto se rozhodnou vydat cestou přímé či zprostředkované korupce či zvolí nelegální pracovní postavení. Migranti jsou ve styku s represivní složkou české státní moci v inferiorním postavení, co se týká právních nároků. Komplikovanost zákona a samotné přetížení cizinecké policie tak znemožňuje se efektivně orientovat na smyslupný výkon v omezování nelegální migrace, zaměstnání, pobytu, nerespektování správních rozhodnutí či jiných kriminálních aktivit. Od participace na legálním pracovním trhu však odrazuje migranty i ustanovení, na základě něhož jsou povinni odvádět vysoké sociální pojištění, bez možnosti jeho využití a to až po dobu 10 let. Gabal uvádí, že je možné se inspirovat v zahraničí, kde po určité době kontribuce do systému cizinci mohou v určité míře využívat dávek či dostat příspěvek zpátky (Gabal, 2004).

Existují i cizinci, kteří již od počátku mají za cíl pobývat v ČR nelegálně, a s tím již sem přicházejí. Mnozí cizinci se však ocitnou v pobytových problémech proti své vůli. Častým důvodem je zanedbání jedné ze svých právních povinností.

Jedním z druhů nelegality respondentů je i nelegalita zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, kdy cizinec sice má povolení k pobytu, ale nemá např. pracovní povolení. Pokud cizinec nelegálně pobývá v ČR, ale není vyhoštěn, může požádat o nové povolení k pobytu, které mu je následně uděleno či nikoliv (Řezníčková, 2011).

Respondenti zmiňovali, že si nejsou jisti, zda pro práci, kterou získali hned po příjezdu do ČR, měli pracovní povolení. V té době však byli rádi, že práci mají. Člověk, který je seznamoval s prací a chodem podniku, tvrdil, že povolení má pro všechny, ale potvrzující doklad nikdy příchozí neviděli. Respondenti samotný příchod do ČR nepovažovali za nijak komplikovaný. Většina respondentů vyřizovala veškerá potřebná povolení samostatně. Zbylí respondenti se do ČR dostali přes zprostředkovatele či pracovní agentury. I v současné době jsou tito respondenti zaměstnání přes agenturu či zprostředkovatele, kteří za ně dodnes vyřizují veškerá povolení (k práci či pobytu). Pět respondentů uvedlo, že dle svého zprostředkovatele mají všechna povolení v pořádku. Doklady však u sebe nemají, veškeré doklady má u sebe jejich zprostředkovatel. Není tedy jisté, zda tito respondenti pracují legálně, či nelegálně. Tři respondenti uvedli, že za služby platí určité částky, ale již nezodpověděli kolik.

Dohoda o provedení práce (DPP)

Kromě standardního pracovního poměru na základě pracovní smlouvy je možné práci konat i na základě tzv. „dohod“, v odborné terminologii se tyto dohody nazývají dohody o práci konaných mimo poměr pracovní. Může se jednat o dohodu o pracovní činnosti (DPČ) či o dohodu o provedení práce (DPP).

DPP a DPČ umožňují jednodušší zaměstnávání, než je uzavření klasické pracovní smlouvy. Respondenti tuto možnost často volí z důvodu menších administrativních nároků a rychlejšího započetí i ukončení práce. Zaměstnanci však ze zákona nemají většinu výhod, jako může mít zaměstnanec v hlavním pracovním poměru (např. nárok na dovolenou, na překážky v práci – placené i neplacené, na odstupné atd.). Respondenti však vidí velkou výhodu v zákonem omezeném množství práce, které lze na základě dohod vykonat. Zaměstnanci si tímto způsobem mohou přivydělávat v podobě brigád na více místech zároveň.

Dohoda o provedení práce je nejjednodušší způsob, jak získat zaměstnání. Cizinci tuto možnost volí často jako první, jelikož pokud výše odměny nepřesáhne 10000 Kč za kalendářní měsíc, není z ní odváděno zdravotní a sociální pojištění. Odměna pouze podléhá dani z příjmů. Zaměstnavatel tedy zaplatí za zaměstnance méně a zaměstnanec obdrží v čistém více. Respondenti také vítali možnost omezení práce na 300 hodin u jednoho zaměstnavatele v kalendářním roce, tudíž dostávají zaplacen za odpracované hodiny a nedostávají se do situace neplacených přesčasů.

Dohoda o pracovní činnosti (DPČ)

DPČ je jedna z dohod uplatňovaných o pracích mimo poměr pracovní. Tato dohoda umožňuje vykonávat práci a to do rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby (Zákon č. 262/2006 Sb.).

Respondenti shledávali výhodu oproti DPP, pokud rozsah potřebné práce převyšuje 300 hodin za kalendářní rok. DPČ je také řešením, když není možné uzavřít pracovní poměr (např. se zřetelem na legislativní omezení uzavírání pracovních poměrů na určitou dobu). DPČ jsou také vhodným řešením, když obsah pracovní činnosti nebo disponibilita zaměstnance neumožňuje, případně nepožaduje, mít zaměstnání na celý pracovní úvazek a je pouze potřeba učinit některé pracovní úkoly, jež mohou být pouze časově limitované a příležitostné.

Další výhodou, kterou respondenti shledávají, je, že mohou pracovat nepravidelně a často si rozloží činnost, jak potřebují (jeden týden 10 hodin, druhý týden 30 hodin, průměrně max. cca 20 hodin/týden). Výhodou je i její rychlé ukončení, v případě nalezení si práce na HPP.

Další výhodu respondenti shledávají především ve faktu, že každá DPČ je posuzována zvlášť, a to i co se týče maximálního množství práce, a z tohoto důvodu se čas odpracovaný v rámci každé DPČ pro potřebu kontroly a plnění ustanoveného maxima limitu rozsahu nesčítají s jinou dohodou o prac. činnosti, jako to platí například u DPP, jež jsou uzavřeny mezi stejným zaměstnancem a stejným zaměstnavatelem ve stejném kalendářním roce. Výhodou je také současné sjednání zvlášť dvou DPČ s objemem pracovní doby dvacet hodin za týden s druhým, často ale poměrně blízkým druhem práce, i když pracovník pro zaměstnavatele v reálu koná pouze jeden druh sjednané činnosti. Dobré také je, že lze dohodu sjednat jak na dobu neurčitou, tak na určitou. Nikde není přesně uvedeno, jakým způsobem se má dohoda o pracovní činnosti zrušit. Podle ust. § 76 odst. 5 zákoníku práce je možné dohodu zrušit na základě dohody účastníků k určitému sjednanému dni. Existuje i možnost zrušení dohody jednostranně a to bez uvedení jakéhokoli důvodu s jedinou podmínkou a to s patnácti denní výpovědní lhůtou, jež je započítána od data, ke kterému byla výpověď doručena druhému subjektu. Poslední možnost je sjednat zrušení DPČ okamžitě, ale pouze v případě, kdy zákon Zákon č. 262/2006 Sb. umožňuje okamžitě zrušit pracovní poměr. Další výhodou je, že výše odměny je smluvní záležitostí a zaměstnavatel musí respektovat sazbu minimální mzdy. Zaměstnavatel je však povinen při

stanovování platu splnit zásadu rovného zacházení se zaměstnanci a v neposlední řadě jednu ze základních zásad pracovněprávních vztahů formulovaných v zákoníku práce – zásadu spravedlivého odměňování zaměstnance.

Z pohledu odvodů na zdravotní a sociální pojištění se dohoda o pracovní činnosti chová stejně jako pracovní smlouva a musí být odváděno zdravotní a sociální pojištění. Pouze nedosáhne-li příjem zaměstnance částky 2500 Kč za kalendářní měsíc, pojištění se neplatí (Zákon č. 262/2006 Sb.).

Hlavní pracovní poměr

Z důvodu složité administrativy a neúčinnosti rekvalifikačních kurzů (40 % respondentů uvedlo, že jim rekvalifikační kurz k získání lepšího zaměstnání nepomohl, a 26 % respondentů se vyjádřilo, že z důvodu nadměrné složitosti systému je ochotno se spokojit s nižší pozicí), pouhá 3% respondentů mají podepsanou pracovní smlouvu na hlavní pracovní poměr. Jedinou výhodou, která se respondentům jeví při podepsání smlouvy na hlavní pracovní poměr, je, že za ně zaměstnavatel odvádí zdravotní i sociální pojištění a po absolvování zkušební doby mají minimální dvouměsíční výpovědní lhůtu, kdy mají možnost hledat zaměstnání někde jinde.

Živnostenský list

Živnostenský list³⁰ pro cizince je průkazné oprávnění k provozování podnikání v ČR. Jde o legitimaci pro každou osobu, která hodlá podnikat jako takzvaná OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná, Zákon č. 262/2006 Sb.). Cizinci vidí výhodu v možnosti velké flexibility, jelikož se jedná o formu podnikání, kdy fyzická osoba poskytuje své služby za úplatu a sama si hledá a domlouvá pracovní zakázky. Jediná komplikace může nastat, když je třeba pro získání

30 Samotný dokument s názvem živnostenský list (ŽL) se již nevydává. Pro doložení živnosti nyní slouží tzv. výpis ze živnostenského rejstříku. ŽL z minulosti je však nadále platný.

živnostenského listu v některých případech nutné prokázání odpovídající odbornou způsobilost pro výkon dané pracovní činnosti³¹.

Cizinci vidí i velké výhody v jednoduchosti splnění podmínek pro získání živnostenského listu (být starší osmnácti let, způsobilý k právním úkonům, bezúhonný – čistý trestní rejstřík --, v případě pracovní činnosti, která není volná, odpovídající vzdělání nebo praxe) (Zákon č. 262/2006 Sb.).

Další výhodou je, že založení živnosti se hlásí na kterémkoliv živnostenském úřadě. Všichni respondenti věděli o povinnosti podávat daňové přiznání vždy k 31. březnu a platit sociální pojištění. Uvedli také, že mají v případě dlouhodobého pobytu sjednané komplexní zdravotní pojištění cizinců. Jsou si i vědomi podmínky, že v případě trvalého pobytu a podnikání na živnostenský list budou moci využívat veřejné zdravotnictví, ale budou muset platit kromě sociálního pojištění i zdravotní pojištění.

Migranti často volí jako copingovou strategii při překonávání bariér při vstupu na pracovní trh zřízení živnostenského listu a často zneužívají živnostenský zákon, čemuž by se mělo zamezit, a to podmíněním obdržáním oprávnění k provozování živnosti kvalitním ovládnutím jazyka českého a usnadněním přístupu na pracovní trh odstraněním administrativních překážek na pracovním trhu. Je třeba ustanovit postoj k podnikání i k zaměstnání tak, aby oprávnění k provozování živnosti nebylo možné používat jako instrument pro obcházení běžného povolení k práci a snadný způsob jak získat dlouhodobé vízum.

Právo podnikat by však mělo být podmíněno silnější integrací do jazykového, hospodářského a komunitního prostředí, než jak je stanoveno pro získání běžného povolení k práci. Povolení k vykonávání práce by mělo být poměrně přístupnější než oprávnění živnostenské. Povolení k práci by mělo mít možnost také zvyšovat flexibilitu legálního pracovního trhu v České republice, a ne utlumovat migraci cizinců na trhu pracovním.

Neziskové organizace

Neziskové organizace je možné pokládat za významnou součást pomoci pro cizince v rámci jejich integrace do společnosti. Například prostřednictvím finanční podpory Ministerstva vnitra realizují lektorské a tlumočnické adaptačně-integrační programy pro migranty (MVČR, 2017). Pro cizince dlouhodobě žijící v České republice jsou určeny kurzy sociokulturní

31 Toto prokázání je nutné v případě živnosti koncesované (může být také řemeslná, vázaná). Pokud k živnosti není nutné vzdělání, hovoříme o živnosti volné.

orientace. V kontrastu s těmito informacemi však v průzkumu stále vysoké procento, až 42 % oslovených respondentů, deklaruje, že se jim nenaskytla příležitost oslovit neziskové organizace, případně že o nich nevěděli, ani o možnosti pomoci z jejich strany. Tento fakt lze vnímat jako nedostatečnou dostupnost pro samotné osoby, pro které jsou tyto služby primárně určeny. Až 20 % respondentů nechtělo využít možnosti pomoci ze strany těchto organizací. Absolutní protiklad je v odpovědích, kdy ve shodném procentuálním zobrazení 15 % je v opozitních tvrzeních, zda migrantům neziskové organizace pomohly, nebo ne. 6 % z účastníků dotazníku se vyslovilo, že pro ně bylo příliš nákladné využít služeb nestátních organizací.

Tato podkapitola splnila cíl odpovědět na výzkumnou otázku disertační práce, a to, jaké jsou copingové strategie a jejich účinnost při vypořádávání se s bariérami při vstupu na český trh práce.

9 DISKUZE

V současné době se stále objevuje poptávka ze strany politiků, médií nebo běžných občanů po silnější integraci, jež by v podstatě znamenala kulturní přizpůsobení cizinců³². Ve výsledku představa o úplné asimilaci znemožňuje integraci, čili ji pokládat do cesty nemožné a z pohledu plnohodnotné a rovnoprávné integrace cizince i nereálné podmínky. Migranti respektující zákony a ustavně dané normy přijímající společnosti vyžadují na druhou stranu eliminaci bariér v prostoru veřejném a to právě od domácích občanů, což vidí často jako mnohem významnější pro soužití než původ a kulturní, etnická či náboženská identitu cizince a její tak zvaný „střet“ s kulturní identitou českých občanů (Migrační manifest, 2015).

Přes úspěchy a neúspěchy politiky tkví pointa v uvědomění si, že výsledky těchto politik nejsou náhodné, ale systematické a potenciálně zvrátitelné. Pokud je k dispozici konceptuální rámec, který pomůže pochopit základní dynamiku současné mezinárodní migrace, pak bude snazší pochopit, proč některé přístupy selhaly. To by v důsledku mělo pomoci při konstrukci přístupů, které učiní utváření politiky snazší a v důsledku úspěšnější.

Jakkoliv převážnou část mediálního prostoru i širší veřejné migrační debaty zabírá téma neregulární migrace, které představují žadatelé o azyl, z pohledu čísel i z hlediska reálného dopadu je pro Českou republiku zásadnější otázka legální, zvláště pracovní migrace. V důsledku velmi nízké nezaměstnanosti je zde rostouce poptávka průmyslových zaměstnavatelů, zdravotnických zařízení, ale také domácností po zahraniční pracovní síle (Holanová, 2016).

32 Jedná se o ekonomické migranty, ne o migranty, kteří jsou předmětem současné migrační krize v ČR.

Demografický výhled současně naznačuje, že tento trend bude pokračovat (Konsorium nevládních organizací pracujících s migranty, 2017). Je pravděpodobné, že počet legálně pobývajících občanů jiných států na území České republiky, který v současnosti činí přes 500 000 osob (z nich téměř 300 000 občanů ze zemí mimo EU), bude v dalších letech růst (ČSÚ, 2018). Hlavními zdrojovými zeměmi legální migrace do České republiky jsou historicky vyjma členských států Evropské unie postsovětské republiky a dále některé východoasijské státy, mezi nimiž hraje zásadní roli Vietnam.

Aby vláda českým zaměstnavatelům usnadnila přivést cizince za prací a současně snížila nesprávnost u podávaných žádostí, vytváří v posledních letech – vedle kapacitně omezeného přístupu k podání žádosti o víza či další pobytové tituly na ambasádách a konzulátech v zahraničí – některé speciální režimy. Objemově nejvýznamnějším je tzv. Režim Ukrajina (Jungwirth, 2018). Ten byl již v loňském roce zvýšen, na konci ledna 2018 již došlo ke zdvojnásobení roční kvóty až ke 20 000 pracovníků. Pakliže nedojde k nečekanému ekonomickému kolapsu, zájem o „režimové“ zaměstnance bude pravděpodobně pokračovat.

Podle autorky by byl žádoucí stav především v případě kompatibility nabídky s poptávkou, jak v rámci školství, tak na pracovním trhu. Mělo by docházet k nastavení selektivních hledisek v rámci klasifikace migrantů. Migranti tvoří homogenní skupinu, někteří se vyznačují dispozicemi, které jsou žádoucí, a někteří naopak dispozicemi, které jsou nežádoucí. Jejich akceptace by měla vyplývat z předem stanoveného hodnocení, které by udávalo, zdali jsou pro stát vhodné. Klíčové hledisko by mělo být, zdali jsou vhodní k zařazení na trh práce. Ideální stav je přijímat migranty, kteří vědí, kam konkrétně jdou, mají již zajištěný pracovní kontrakt. Bez pracovního kontraktu může dojít k tomu, že budou požadovat příspěvky od státu. Jejich pracovní způsobilost je podle autorky této práce klíčová. Autorka považuje za naprosto nežádoucí stav, kdy by vznikla možnost vstupu do ČR takovým migrantům, kteří byli několikrát stíháni či byli negramotní.

9.1 Teze týkající se možného zlepšení současné situace

Analýza poukázala na současnou koncepci imigrační politiky v České republice a identifikovala několik bariér napříč zkoumanými národnostmi. Na základě výsledků empirické studie a s oporou v teoretických základech lze přistoupit k diskuzi nad možnostmi zlepšení současné koncepce migrační politiky a zapojování migrantů na český pracovní trh.

Administrativa

Hlavním cílem by mělo být snížení administrativní náročnosti. Migranti spatřují silný byrokratický charakter v procedurách při získání jakéhokoliv potřebného dokumentu. Vzhledem k vzrůstajícímu počtu migrantů autorka spatřuje nutnost v posílení výkonnosti a kompetentnosti celého systému. Potřebné je zkrátit lhůty pro vyřizování žádostí o prodlužování pobytu a vízum z řádu měsíců do řádu týdnů. Jak Gabal (2004) uvádí, po uplynutí prvního roku, kdy je v platnosti dlouhodobé vízum by se měl prodlužovat pobyt trvalý na déle než 12 měsíců. Jako řešení pro nutnost sledovat pobyt cizince a potřebu snížit administrativní zatížení procedury pro migranta i správu veřejnou by bylo ideální 24 měsíců.

Z důvodu silné administrativní zátěže, která způsobuje dlouhé lhůty, autorka souhlasí s Gabalem (2004), že by bylo vhodné reflektovat proměnu integrační a imigrační politiky předáním obsahu agendy na instituce civilní, tedy založit nový centrální správní orgán („Úřad pro imigraci a integraci“) nebo obsh agendy převést na bázi residenční a zařadit místní správu a samosprávu obcí a normalizovat náplň práce úředníků na straně jedné a zlepšit přístup k informacím pro migranty na straně druhé, což by mělo za následek i zkrácení lhůt.

Administrativní systém by se mohl zefektivnit předáním agendy pobytu migrantů do potenciálně nově zavedeného civilního rámce, jenž by měl za úkol reflektovat posun od restriktivního vzoru ke správně-legislativnímu regulování integrace a imigrace, což by vyžadovalo nové institucionální východisko a předání migrační agendy mimo pravomoce policie.

Gabal (2004) dále doporučuje nutnost zvýšeného zapojení cizinecké policie při kontrole a prosazování zákonnosti místo veřejné správy čímž by se posílila autorita právního řádu ČR i mezi cizinci. Správní orgán na celostátní úrovni by měl pravomoci posuzovat vývoj migrace a na základě toho navrhopvat směr vývoje veřejné správy a případné úpravy legislativy. Dále by ustanovoval a dohlížel na normy využití zákonné legislativy individuálními zastupitelskými úřady mimo Českou republiku a obecními úřady na území České republiky a činil by jako odvolací

institute. Gabal (2004) navrhuje, aby jeho možným institucionálním zakotvením bylo Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, s tím, že další podstatná ministerstva (vnitřní, zahraničí, školství, průmyslu a obchodu) by měla svoji úlohu v představenstvu.

K vyřešení problému nedostatku kapacit institucí cizinecké správy se záměrem zásadního zlepšení procesů rozhodovacích je vhodné zavedení digitalizace pobytové agendy, což by usnadnilo a zrychlilo celý proces úkonů, které by mohly probíhat on-line.

Illegalita

Velkým problémem pro cizince je komunikace s úřady, zejména cizinecké policie, kdy je třeba zajistit, aby migrantovi bylo umožněno doručit poštu úřední (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2009). Je velmi žádoucí disponovat poštovní adresou, kam je možné bezpečně zasílat poštovní korespondence. Není nutné, aby adresa odpovídala hlášené adrese k pobytu³³. Jak uvádí server poradny pro občanství, občanská a lidská práva (2009), adresa by mohla být adresou příbuzného, právníka či relevantní instituce. Je-li, problematické poštu doručit mohou být listiny poslány tzv. doručením náhradním, případně doručeny vyhláškou veřejnou (čili na vývěsce policie cizinecké). V takém případě se však může stát, že se o nich většinou adresát ani nedozví. Cizinci jsou často stavěni i do situace, kdy se po nich žádá podpis dokumentu, který je však v českém jazyce a příjemce neví, co podepisuje. V takém případě by i měl cizinec nechat dokument přeložit a podepsat pouze pokud pochopil, co znamená jeho podpis v případě převzetí. Jak uvádí server Poradna pro občanství, občanská a lidská práva (2009), podepsáním dokumentů se může například cizinec zříct odvolání. Je-li však cizinec nucen jakýmkoliv orgánem státní správy, aby podepsal dokument s důvodem, že je třeba potvrdit převzetí daného dokumentu, cizinec může v jakémkoliv jazyce u svého podpisu připsat, že pouze přeal danou listinu. To samé je možné využít při jednání se soudem, kdy může migrant uvést do protokolu soudního jednání, které mu není přeloženo, jelikož i zde je možné, že by potenciálně potvrdil zřeknutí se práva k odvolání. Cizinec by neměl dát na naléhání úředníků či soudců, že nemá význam se odvolávat (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2009).

Jak uvádí server Pracovní migrace (2009), cizinecká policie často opomíjí co je určené v zákoně a advokát má právo na toto pochybení poukázat. Je možné také využít služeb nevládních institucí, jež nabízí právní pomoc. Velké množství těchto organizací poskytuje pomoc zdarma, jelikož získávají finance od sponzorů. Bohužel však tyto organizace se nemohou

³³ dle § 19 odst. 3 správního řádu může cizinec udat jakoukoli adresu

chlubit dobrou prestiží a to především před samotnými soudy (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2009).

Informovanost migrantů

Migranti nemají dostatečné informace, a proto je třeba poskytnout standardizované a reálné informace o procedurách a podmínkách, uvést je na webových serverech a to v podobě srozumitelné a jasné pro cizince nemluvící českým jazykem. Tyto údaje by bylo žádoucí uvádět ve větším množství světových jazyků, případně se zaměřit na jazykové varianty nejsilněji zastoupených komunit.

Lhůty

Pokud by se zatraktivnila cesta k trvalému pobytu (a tím i k plné naturalizaci) a to právě zlimitováním období, které je nutné běžně splnit k obdržení povolení k pobytu trvalému, na pět let, tak by se splnil požadavek směrnice 2003/109/EC. Gabal (2004) navrhuje již po prvních dvanácti měsících pobytu prodloužit období pobytu na dobu delší než je dvanáct měsíců. Nabízenou variantou by mohl být prvně jeden rok, následující dvakrát dvěma lety, po nichž by bylo umožněno požádat o pobyt trvalý. Migrant by tak musel na cestě k pobytu trvalému požádat 4krát a ne 11krát, jenž by znamenalo velké zjednodušení administrativní zátěže státní správy a migrant by nemusel být v tak značné nejistotě. Systém ve Francii například umožňuje studentovi, který vystuduje vysokou školu, aby si mohl požádat o občanství a měl by ho automaticky obdržet.

Motivace a vzdělávání úředníků

Nejen institucionální řešení, ale i motivace úředníků zabývajících se agendou migrantů je nezbytná k usnadnění komunikace mezi cizinci a pracovníky daných úřadů. Nejedná se jen o vstřícný přístup, ale především o jazykovou vybavenost zaměstnanců daného úřadu, a to jak vedoucí pracovníci, tak především úředníci, kteří jsou v denním kontaktu s návštěvníky cizineckých úřadů. Pracovníci v úřadech samosprávy, státní správy a jiných veřejných institucí by mohli mít ve svém profesním vzdělávání další kurz zaměřující se na mezikulturní komunikace a mezikulturní kompetence. V rámci veřejných institucí je nutné zesílit dostupnost služeb komunitních tlumočnicků a interkulturních pracovníků.

Jak Gabal (2004) uvádí, je třeba i motivovat cizince k osvojení si češtiny například zavedením snadného testu z českého jazyka a to již při žádání o pobyt trvalý. Cizinec, jenž nemůže naplnit tyto primární integrační podmínky, by až na jisté výjimky neměl mít zpřístupněn výhody, které nabízí povolení k pobytu trvalému (Gabal, 2004).

Centralizace systému

Dalším návrhem pro zefektivnění celého systému by bylo zapojení místní a krajské samosprávy do vyřizování agend migrantů. Kraje by tak měly možnost vyvinout iniciativu a zformovat fungující mechanismy, jež upevňují síťování veškerých činitelů politiky v kraji. Jak již Migrační manifest (2015) uvádí, tak by měl být silnější zájem krajů o obce a umožňovat jim vytváření místních strategií po personální, finanční i obsahové stránce. Autorka souhlasí s názorem, že pokud by byla agenda integrace navracena opět do rukou MPSV, zajistilo by se oddělení od bezpečnostní politiky a zdůraznil by se sociální rozměr integrace. Pokud by byla agenda prodlužování pobytu na místní úrovni převedena do kompetence samosprávy obce, opět by to snížilo administrativní zátěž a dlouhé lhůty. Jak Gabal uvádí (2004), možností by bylo zapojení obecních úřadů (stejně jak to probíhá v případě zpracování průkazů občanských), čímž by se umožnil přímý kontakt s místními migranty. Přenesením agendy na úroveň místní veřejné správy by se také mohla otevřít možnost spolurozhodování obyvatel obce, kde migrant bydlí.

Obce by se mohly dále i angažovat v zajišťování kurzů občanské orientace, kdy by účast byla obligatorní pro veškeré migranty s pobytem trvalým. Stát v současné době nabízí možnost refundace nákladů na kurzy, takže není důvodu neabsolvovat kurz kvůli vysokým finančním nákladům (Gabal, 2004).

Posílení právní jistoty

Posílením právní jistoty migrantů v procesu žádání o pobyt trvalý by se měly určit striktní požadavky, ale podat vysvětlení v případě zamítnutí s možností zavedení opravného prostředku. Což by znamenalo přesně ustanovit požadavky, které jsou potřebné splnit k obdržení dlouhodobého víza, udělení českého občanství nebo prodloužení pobytu. K posílení právní jistoty cizinců by také přispělo, kdyby se mohla rozšiřovat práva cizinců v závislosti na délce

pobytu, především postupným uvolňováním přístupu na trh práce a přístupu k zdravotnímu veřejnému pojištění pro cizince s pobytem dlouhodobým a stupni integrace (např. zavést důslednější integrační kritéria testem občanských znalostí) a rozšířily se možnosti dvojího občanství.

Pracovní povolení druhé generace

Zatraktivnění dlouhodobé participace implementováním pracovního povolení další generace by po dvanácti měsících mohlo poskytnout migrantovi dodržující zákonem ustanovené podmínky rozšířená práva, a to kupříkladu dát možnost migrantovi vykonávat pracovní činnost u stejného zaměstnavatele na diferencovaných pozicích (Gabal, 2004). Dalším zatraktivněním by bylo umožnění při nezaviněné ztrátě pracovní pozice najít si nové zaměstnání, bez způsobení okamžité ztráty trvalého pobytu.

Usazování rodin

Podle Organizace pro pomoc uprchlíkům (2016) je žádoucí, aby se více podpořilo usazování rodin daného migranta a podpořily možnosti k pobytu založených na sloučení rodiny těch rodinných příslušníků, jež žijí na území České republiky déle než 12-24 měsíců.

Dalším ze zlepšujících možností, které se nabízí, je, aby za nezaopatřené děti platili zdravotní pojištění bez výhrady rodiče a to ve výši příspěvku od státu. Ve školském zákoně by se měla zřetelně určit povinnosti i práva migrantů mimo EU, inklusive normalizace doučování českého jazyka, a tím by se usnadnila integrace dětí ve školním věku bez ohledu na status rodičů (MVCR, 2018).

Přístup k migrantům by byl zefektivněn i zvýšenou snahou české imigrační politiky, která by měla za cíl akceptovat rodinné poměry migrantů a zapříčinit se o to, aby s jakýmkoliv pobytem dlouhodobým bylo případně i spojeno právo dlouhodobého pobytu blízkých příbuzných, přičemž dané právo by mohlo být eliminováno ze závažných důvodů a to například ochrana před kriminalitou. Bránění slučování rodin má negativní ekonomické dopady z důvodu velkého množství remitencí zasílaných rodinným příslušníkům, kteří zůstávají v zemích původu z důvodu nemožnosti sloučení rodiny.

Již Migrační manifest se odvolává na potřebu vytvořit dlouhodobou strategii podpory migrantů, nutnost posílit práce s rodinami cizinců, a to především v oblasti komunikace a

předávání informací. Systém případných podpůrných opatření by měl za cíl efektivně naplňovat vzdělávací potřeby další generace migrantů, což by mohlo pomoci i samotným školám, učitelům i spolužákům bez migrantského původu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy by podle Migračního manifestu mělo příslušnými zákonnými normami zajistit a zároveň uvést do činnosti vyhovující systém jazykové preparace nově přicházejících studentů a potomků migrantů do edukativního systému v dostatečném rozsahu, jenž by umožnil dále se kvalitně vzdělávat. Děti a žáci migranti by mohli mít nárok na podpůrná a vyrovnávací opatření a mít garantovanou reálnou dostupnost daných ustanovení, jež by mohla nabídnout jazykovou přípravu v celém průběhu vzdělávání.

Vzdělávání

Harmonie práce a kvalifikace práce imigrantů v cílových zemích jsou často vnímány jako ukazatel dobré míry integrace na pracovním trhu (Eurostat 2011). V rámci sjednocené Evropy jsou otázky využití lidského potenciálu často klíčové. V zahraniční literatuře zaměřené na imigraci v zemích EU najdeme celou řadu příkladů toho, jak se kvalifikovaní imigranti ocitají v pracích, kde jsou jejich kvalifikace a vzdělání nadbytečné. Překvalifikovanost může postihovat jak imigranty z chudších zemí EU (Galgóczi et al. 2012; Leontiyeva a Pokorná, 2014), tak i z tzv. třetích zemí, například moldavský zdravotní personál na nekvalifikovaných pomocných pracích v Itálii (Palese et al. 2010) nebo ukrajinští doktoři a chemici se znalostí angličtiny zaměstnaní jako pomocná síla na stavbě ve Velké Británii (Chan et al. 2010, Leontiyeva a Pokorná, 2014). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se především soustředí na tvorbu systému podpory učitelů, kteří vzdělávají migranty. Je zde však nedostatečné koncepční uchopení, jak systémově řešit zajištění výuky a dostupnosti podpůrných služeb či odbornou přípravu učitelů (Migrační manifest, 2015).

KSČM (Mediální úsek ÚV KSČM, 2016)³⁴ ve svých stanoviscích z roku 2016 uvádí jako hlavní překážku integrace migrantů do školícího systému neznalost českého jazyka či nekompatibilitu vzdělávacích systémů ČR a zeměmi původu. Stanovisko dále uvádí tvrzení, že

³⁴ Autorka uvádí tento zdroj pouze pro rozšíření diskuze dané problematiky a nastínění názorů politických činitelů. Autorka se neztotožňuje se všemi názory politických stran uvedených v této disertační práci.

na stupni vzdělávání v rámci základní školy mají veškerý cizinci nárok na přípravu zdarma pro jednodušší integraci do výuky, jenž zahrnuje i češtinu. Neplacená příprava je ale v reálných možnostech dosažitelná jen pro omezený počet žáků což způsobuje, že do soustavy vzdělávání základního je zapojeno velké množství dětí bez přípravy jazykové, a tím jsou znevýhodněni na základě neschopnosti rozumět ve vyučovaném jazyce. Vzdělávací systém v dnešní podobě neumožňuje podporovat studenty, jež se nachází v edukativním procesu déle, a i tak navzdory neuspokojivé znalosti vyučovacího jazyka selhávají. Vyrovnávací opatření, jenž struktura nabízí (např. individuální studijní plán, asistent pedagoga, příprava jazykoví), jsou pro konkrétně tyto nicméně studenty většinou nedosažitelná. Pomoc těmto studentům je financovaná z dotačních a rozvojových programů, což nelze považovat za plně systémové. Migrantům, jež jsou v předškolním věku či mají již první stupeň vzdělání dokončen a hodlají v studiu pokračovat, není garantována jazyková příprava při příchodu do České republiky ani dlouhodobá jazyková výuka, což může způsobit problém s rozvinutím jejich vzdělávacího potenciálu či nutnost předčasně edukativní systém opustit. Nedostačující možnosti vzdělávání migrantům ztěžuje samotný proces integrace (Migrační manifest, 2015).

Školení pedagogů se především soustřeďuje na větších vzdělávacích institucích, stále je však nedostatečná především na menších školách, kde je nedostatečný počet pedagogů a jejich odbornost se tolik neprohlubuje. Mnoho škol se stále potýká se problémem nepřipravenosti na kulturní či jazykovou heterogenitu studentů, jenž způsobuje problémy při integraci a neslouží k rozšiřování společensko-sociálních znalostí a zkušeností (Migrační manifest, 2015). Migranti podle výzkumu uvádí i zkušenosti svých dětí, kdy pocítují nedostatek informací vůči prevenci rasismu či případné xenofobie nejen během výuky, ale v celkovém kolektivu školy.

Podle Organizace pro pomoc uprchlíkům (2007) by měl být zajištěn přístup ke vzdělávání pro migranty v regulérním postavení za stejných podmínek, jako mají občané České republiky. Organizace pro pomoc uprchlíkům však uvádí, že migranti v neregulérním postavení sice přístup k základnímu vzdělávání mají, nicméně na vzdělání vysokoškolské, středoškolské a základní ne. Potenciální zaměstnanci by však měli být školeni zaměstnavatelem i jinými subjekty, u kterých by si školení hradili, ale ne neziskovým sektorem, který je placen státem. Případně pokud se chce migrant vzdělávat či pracovat a jeho zaměstnavatel nehradí vzdělání, měla by být povinnost úhrady vzdělání záležitostí samotného migranta, a ne automaticky očekávat hrazení či uznání kvalifikace od státu.

Konflikt práva českého s předpisy Evropské unie a mezinárodním právem

Z hlediska přesahů české regulace legální migrace do unijních politik je třeba se podívat na Evropský program pro migraci z května 2015, který uvádí:

„Jasný a dobře zavedený rámec pro legální možnosti vstupu do EU (díky účinnému azylovému i vízovému systému) oslabí podpůrné faktory pro nelegální pobyt a vstup, a tím pomůže zvýšit bezpečnost evropských hranic, jakož i bezpečnost migračních toků.“³⁵ Předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker v září 2017 uvedl, že „neregulární migrace skončí jen tehdy, pokud budou existovat skutečné alternativy k nebezpečné cestě“.³⁶ Tyto alternativy mají zahrnovat jak přesídlování nejohroženějších lidí ze třetích zemí, tak i posílení možností ekonomické migrace za účasti soukromého sektoru.³⁷

Efektivní systém pro řešení otázky migrace by musel zahrnout do svého fungování nový nástroj migračního práva, který by ustanovil srozumitelnou definici práv migrantů spolu s definicí skupin obyvatelstva, na které by se tato práva vztahovala. Tento nástroj by také musel obsahovat procedurální pravidla mezinárodního řízení pro tuto oblast. Mohl by být budován na základě konvencí Mezinárodní organizace práce (MOP) a Organizace spojených národů (OSN). Další možná analogie může být vytvořena s Obecnou smlouvou o clech a obchodu (GATT), která vedla k ustavení Světové obchodní organizace WTO (Straubhaar, 2002). V tomto kontextu bylo navrženo vytvoření Obecné úmluvy o pohybu osob (GAMP). Takovéto právní nástroje by hrály klíčovou roli při stanovování standardů pro zacházení s migranty a řízení migrace.

Podle Faista (2000) byla i v USA místní hlasovací práva považována za součást menšinových politik určených k posílení sociální integrace přistěhovalců. Tvůrci politik odůvodňovali jak místní hlasovací práva, tak dvojí národnost (1991-1997) s tvrzením, že ulehčují sociální integraci a slouží jako nástroje pro začleňování přistěhovalců.

35 Evropská komise, 2016.

36 State of the Union, 2017.

37 The Economist, 2017.

Čím déle bude migrant v České republice legálně působit na pracovním trhu, tím více by mohl nabývat práva (bez podmínky trvalého pobytu) i na možnost získané podpory v případě nezaměstnanosti, aniž by se tímto krokem ohrozila platnost jeho pobytového oprávnění.

Tato podkapitola jasně odpověděla na výzkumné otázky disertační práce, a to s jakými bariérami se migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu nejčastěji setkávají při vstupu na český pracovní trh a jaký je jejich význam pro současnou migrační politiku. Dále jaké jsou copingové strategie a jejich účinnost při vypořádávání se s bariérami při vstupu na český trh práce. Celkově systém neodpovídá zvýšené mobilitě a migračním proudům, které po vstupu České republiky do Evropské unie ještě značně zesílily. S výše uvedeným problémem souvisí i neschopnost legislativy a institucí vhodně reagovat na rostoucí počet migrantů na území ČR nebo brát ohledy na aktuální problémy státu. Navíc ČR nezohledňuje směrnice EU a určité mezinárodními smlouvy, které jsou pro Česko závazné, a tudíž dochází k jejich porušování.

Správa cizinecké agendy je v současné době založena na bázi restrikce, což lze v podstatě vysvětlit jako kolizi mezi otevřeností země a uzavřeností a represivním pojetím vykonávání státní správy v příslušných orgánech. Jedná se tak v podstatě o jakýsi nesoulad mezi tím, k čemu se Česká republika zavázala a jak vypadá situace v praxi. Nesoulad mezi geopolitickým směřováním země a stagnující vnitřní výkonností odpovědného úseku veřejné správy transformuje samotnou migraci spolu s cizineckou agendou v neustále narůstající problém, čímž jeho negativa převyšují daná pozitiva.

Systém charakteristický svou nepoddajností a vyznačující se byrokratickou obstrukcí odrazuje zejména migranty, kteří se řídí danou legislativou, a naopak láká ty, již se pohybují na hraně či za hranou zákona. Současné nastavení správních podmínek může dokonce kvalifikovanější a profesionálně zkušené migranty odradit od touhy pobývat a pracovat v České republice, či se zde dokonce natrvalo usadit. Navíc když ostatní státy EU odpovídají vyšším všestranným standardům, jsou tak pro cizince atraktivnější.

10 ZÁVĚRY VÝZKUMU

Postoj k migraci i cizincům v České republice je silně formován poválečnou historií. I když od otevření hranic již uběhlo více jak čtvrtstoletí, během něhož se v České republice

umístilo několik tisíců cizinců, a místní občané mohou využívat možnosti vycestovat a usadit se v jiných státech, neustále převládá strach z odlišnosti. Již 600 let žije na českém území Romské etnikum (cca 3 % populace), přičemž se obtížně hledá harmonické soužití mezi majoritní společností a tímto etnikem, z čehož zřejmě plynou hlavní obavy před možností integrace migrantů.

Migrace do České republiky po roce 1989 byla z velké části založena především na ekonomické motivaci. Její dopad na českou ekonomiku je zřetelný zejména s ohledem na klíčová odvětví, ve kterých migranti pracují: ve stavebnictví je to například třináct procent, v průmyslu zpracovatelském se jedná o šest procent a v obchodě jde o pět procent z pracovníků. Poptávka po pracovní síle ze zahraničí je spojena se začleněním České republiky do světové ekonomiky, se vzrůstajícími nároky na flexibilitu a s podporou zahraničních investic. Ekonomičtí migranti reprezentují nestejnorodé seskupení s ohledem na svá práva, příležitosti využití své odbornosti a částečně diskriminace. Zejména slabě kvalifikované pracovní pozice jsou charakterizované nestabilní prací, podprůměrné mzdy, dlouhá pracovní doba a hojné pracovní úrazy.

Jelikož nejsou Ukrajina, Rusko ani Vietnam členy Evropské unie, nemohou se jejich občané pohybovat po západní Evropě s takovou volností jako občané EU a k dlouhodobějšímu pobytu na území České republiky potřebují příslušná povolení, která mohou komplikovat jejich pobyt a zapojení na trhu práce (nelegální přistěhovalectví a práce „na černo“).

Ukrajinci často v České republice vykonávají práci, kterou místní obyvatelé nejsou ochotni vykonávat, naopak pro ně je platové ohodnocení výkonu těchto prací nepoměrně vyšší, než kolik by získali za tu samou práci ve své rodné zemi. Proto velkou část svých příjmů posílají zpět do své rodné země a neutrácejí je v České republice. Podle statistik OECD je kupní síla v ČR minimálně 3x větší než na Ukrajině, což vysvětluje důvod, proč jsou Ukrajinci ochotni pracovat v ČR za nižší plat než místní občané. Dělají běžné práce (např. ve stavebnictví), ale jsou za to lépe placeni, než kdyby zůstali v rodné zemi. Na druhou stranu podle Drbohlava (2015) a Lešínske (2015) Češi těmito pracemi pohrdají z hlediska nedostatečné finanční a sociální atraktivity. Jako výhodu vidí Drbohlav (2015) možnost zaplnění mezer na trhu práce, což pozitivně ovlivňuje ekonomiku státu. Mnoho českých občanů však nevnímá či nechce vnímat pozitivní vlivy na domácí pracovní trh a stále u nich převládá pocit, že (nejen) Ukrajinci berou „domácím občanům“ práci. Toto tvrzení lze snadno vyvrátit, jelikož i přes zvětšující se nezaměstnanost existuje stále poptávka po pracovní síle relevantní pro cizince. Je to způsobeno tím, že pro české občany některé typy práce nejsou příliš atraktivní. Ekonomické aktivity

Ukrajinců jako zaměstnanců českých firem se započítávají do HDP ČR, ale většina z nich posílá výdělků domů svým rodinám, nejvíce z výdělků posílají domů Ukrajinci (17% příjmu), následují Moldavané (16%) a Vietnamci (15%)“. V ČR pak většinou bydlí v ubytovnách, aby minimalizovali náklady a maximalizovali svůj zisk. Svě důchody zde tedy nespotřebovávají, tudíž se jejich ekonomické výdělků započítávají do HNP Ukrajiny (hrubý národní produkt).

Při hodnocení významu ukrajinské migrace v Česku je třeba uvést, že její důležitou součástí jsou různé typy neoprávněných aktivit³⁸. Nelegální pracovní migrací nejenom ztrácí stát na pojištění a daních, ale hlavně se vyskytuje problém obcházení právního systému, na němž jež demokraticky zřízená republika stavěna. Nelegální migrací však ztrácí i samotný cizinec, jež je možné snadněji diskriminovat v práci, např. velmi nízkou mzdou. I přes tuto diskriminaci je však pracovní pozice pro migranta stále lákavá, jelikož si často vydělá několikanásobně více než kdyby zůstal ve své zemi původu. Tato problematika se však dotýká i všech ekonomicky aktivních v majoritní společnosti, kteří dodržují zákony a to například neúspěchem ve výběrových řízeních na veřejné zakázky firem, které upřednostňují levnou pracovní sílu ze strany migrantů. Je zde však jedna strana, která získává nelegální migrací a to jsou právě ti zaměstnavatelé, kteří tyto nelegální levní migranty zaměstnávají a pak zprostředkovatelé této nelegální migrace.

Vietnamci opouštějí svoji zemi převážně z politicko-ekonomických důvodů. Česká republika je jimi považována za bohatou západní zemi nabízející možnost zlepšení životní situace nejen migranta, ale i celé jeho rodiny. Dnešní příliv Vietnamců do České republiky je ovlivněn zejména již existujícím zázemím komunity, která zde vytvořila potřebné mechanismy pro nově příchozí a nabízí již osvědčené modely existence (Martínková a Pechová, 2008).

Vietnamci se nachází na třetí příčce v četnosti národnostního zastoupení v ČR a to se svým 13 % (ČSÚ, 2017). Vietnamská pracovní migrace má svoji vlastní historii dokonce již před rokem 1989, kdy v tehdejší Československu začali hledat příležitost ke zlepšení ekonomické situace. Přicházejí však s myšlenkou obětování svého současného života pro vidinu lepších zítřků svých potomků. Hlavní záměr jejich ekonomických aktivit je především zajistit finančně svoji rodinu jak v ČR, tak ve Vietnamu a celkově vylepšit životní situaci své rodiny.

³⁸ Podle odhadů Drbohlava (2007) pracuje v ČR 50–300 tisíc cizinců nelegálně. Ukrajinců je v ČR necelých 25 % všech cizinců, což by odhadem bylo 12,5–75 tisíc nelegálních pracovníků z Ukrajiny. Data k nelegální práci jsou pochopitelně jen těžko získatelná čili jedná se pouze o hrubé odhady.

U Vietnamců žijících na území České republiky je nejčastější založit si živnostenský jež jim umožňuje podnikat. Vietnamci jsou také atypičtí, co se týče rozmístění po území České republiky. Nesoustředují se na území Prahy jako většina ostatních menšin, ale jejich hlavními oblastmi zájmu jsou pohraniční území a to především s Německou republikou. Jelikož Vietnamci zejména podnikají čímž neberou pracovní pozice českým občanům, tak je jejich působení na území v ČR bráno spíše pozitivně a jsou lépe vnímány jako menšina.

Rodina a komunita jsou pro migranty z Vietnamu zásadní. Výzkum o migraci z Vietnamu ukázal, že rozhodnutí o migraci nejsou činěna jednotlivci, ale rodinami. V případě rapidní změny se může rodina rozhodnout vyslat jednoho či více svých členů v jiném regionu či zemi, aby maximalizovala svůj příjem a šanci na přežití (toto tvrzení je podpořeno i výzkumem Huga, 1994). Rodinné vazby často poskytují jak finanční, tak kulturní kapitál (tedy znalost příležitostí a způsobů mobility), které migraci umožňují. Přístup „nové ekonomie pracovní migrace“, jenž se objevil v 80. letech, zdůrazňoval důležitost rodinné strategie plánované k zabezpečení zaměstnání a investičního kapitálu a překonávání rizik po dlouhá období (Stark, 1991, Taylor, 1987). Sami Vietnamci hodnotí pobyt v České republice kladně až na přílišné byrokratické překážky v podnikání. Velice často se stává, že si někdo zřídí živnostenský list, ale jeho pracovní náplň i režim v rámci některé z firem spíše odpovídá režimu zaměstnance — prodavače, skladníka atd. V poslední době k nám však přijíždějí i Vietnamci s pracovním vízem (v roce 2007 počty těchto migrantů výrazně překročily množství Vietnamců a Vietnamek, kteří k nám za tímto účelem přišli v předchozích letech) a očekává se, že jejich počet bude stále stoupat. V 1. polovině roku 2014 cizinci na zastupitelských úřadech podávali průměrně 214 žádostí o pobytová oprávnění za účelem zaměstnání měsíčně, v první polovině roku 2015 již 393 žádostí měsíčně, což znamená nárůst o 85 %. Mezi podnikateli – cizinci ze třetích zemí stabilně dominují občané Vietnamu (23 964 osob). Významným mezníkem vietnamských migrantů na území České republiky se v nedávné době stalo povýšení této komunity na národnostní menšinu – červenec 2013. Cizinci obvykle přicestují na vízum k pobytu nad 90 dní, které není možné prodloužit a které má maximální platnost jeden rok. Na něj pak navazuje povolení k dlouhodobému pobytu, které má platnost taktéž na jeden rok, ovšem s tím rozdílem, že ho lze prodloužit.

Vietnamští podnikatelé kromě prodeje levného textilního, obuvnického a elektronického zboží, nyní také ve velkém množství, provozují večerky. V některých menších městech bývají i jedinými provozovateli obchodů s potravinami. V pohraničí jsou nepřehlédnutelným fenoménem jejich tržiště a stánky, kam jezdí nakupovat především němečtí a rakouští sousedé.

V posledních několika letech se Vietnamci zaměřují více i na jiné oblasti, než je prodej zboží. Služby jsou novým trendem, ve kterém začali Vietnamci v ČR také podnikat. Jedná se zejména o nehtová studia, která se objevila téměř ve všech větších městech ČR, dále masážní salony, čistírny a občerstvení. Dle informací z vietnamské komunity se kromě služeb orientují Vietnamci nově také na stavebnictví, kde bohatší jedinci zakládají stavební firmy. Své služby nabízejí zejména v rámci komunity, ale lze předpokládat, že se budou orientovat v budoucnu i na majoritu. Jako stavební dělníky zaměstnávají pracovníky z vlastní komunity, kteří jsou prý „levní a poslušní“. Dále se někteří Vietnamci údajně zaměřují v poslední době na prodej farmaceutického zboží. Zdroje blízké vietnamské komunitě hovoří také o snaze vyšší vrstvy Vietnamců prosadit se v ČR v politice, zejména na regionální úrovni (ČZÚ, 2007).

Co se týče postavení Rusů v Česku, stále je zde možné sledovat negativní smýšlení, způsobené vpádem spojeneckých vojsk na území v roce 1968 (Drbohlav, 2003). Mezi hlavní důvody, které vedly k ruské migraci, lze zařadit politickou nestabilitu, nízkou míru bezpečnosti a nekvalitní vzdělání. Mnoho rodičů vysílá své děti z Ruska do ČR právě za studiem i navzdory jejich nesouhlasu (uvádí i Kopecká, 2012 a Sládek, 2010). Za vzděláním do ČR také migruje mnoho studentů z důvodu nízké jazykové bariéry, relativní blízkosti domova, podobnosti kultur a kvality evropských škol. Studium v Rusku je také mnohem nákladnější než v Česku, i když vstupní poplatky na vysoké školy v ČR se počítají v tisících eur. Studenti se do České republiky dostávají v 17 letech, a proto je pro ně v tomto věku migrace psychicky náročná. Vzhledem k věku, ve kterém se dostávají do ČR studovat, se někteří chtějí vrátit co nejdříve do Ruska nebo si dokončit bakalářský titul, jiní čekají, jak se bude vyvíjet jejich budoucnost v ČR, a také je skupina studentů, kteří vnímají Českou republiku jako tranzitní krajinu. Mladým studentům z Ruska pomáhá také uznávání vzdělání, které na základě mezinárodních smluv funguje v rámci zemí bývalého SSSR. Kdyby uznávání nefungovalo, museli by skládat náročné zkoušky, které mají porovnávat úroveň vzdělání v jednotlivých krajínách (Czech Open Institut, 2004).

S mladými migranty také souvisí migrace z důvodu bezpečnosti vzhledem k povinné vojenské službě v rodné zemi. Psychická či fyzická tyranie je častým důvodem k migraci mladých mužů a je především legálním způsobem, jak se službě v armádě vyhnout. Současná nestabilní politická situace také nabádá rodiče vysílat děti do zahraničí, čím jim chtějí zajistit bezpečnost a lepší vyhlídky do budoucnosti (Kopecká, 2012). Sládek (2010) uvádí také migraci ekonomickou, která ovlivnila migranty 90. let, kdy bylo Rusko výrazně ekonomicky nestabilní. Tehdejšími běženci byli zejména lidé se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním, kteří emigrovali z Ruska s vizí jistoty a lepšího uplatnění v oboru.

Výraznější migrace Rusů do České republiky začala již v 20. letech 20. století. V současnosti jsou Rusové v početnosti cizinců na čtvrté příčce. Nejsilněji jsou zastoupeni v Praze a Karlových Varech. K migraci je často nutí ekonomická či politická situace v zemi jejich původu. Mnoho studentů v České republice zůstává i po ukončení studia. Někteří se snaží zabezpečit si alternativní domov, kdyby se v jejich rodné zemi výrazně změnila situace v jejich neprospěch. K návratu Rusů zpátky do Ruské federace nepomohl ani program Vladimíra Putina. Z hlediska migrantů všeobecně jsou Rusové z těch stabilnějších, většinou jsou to dlouhodobí rezidenti. Téměř 1/3 Rusů jsou podnikatelé, kteří získali platné živnostenské oprávnění.

Vietnamci mají prvenství v tom, že u nás žijí dlouhodobě nejdéle – v průměru osm let. Jen o rok méně v Česku žijí v průměru dlouhodobí imigranti ze zemí bývalé Jugoslávie. Jsou to zejména čtyřicátníci se středním odborným vzděláním (51 %). Nejvíce vysokoškoláků do naší země přichází z Ruska (27 %). Z hlediska rodinného stavu má většina Vietnamců u nás partnera, děti, případně i další rodinné členy. Například Ukrajinci s sebou mívají partnera, ale děti žijí mimo ČR. Nejvíce z výdělku posílají domů Ukrajinci (17 % příjmu), následují Moldavci (16 %) a Vietnamci (15%).

Přistěhovalci se raději stěhují do zemí s větším formálním přístupem na trh práce než do těch, kde je jejich přístup omezen. Tento závěr, který vyplynul z dotazníkového šetření, potvrzuje i analýza Pytlíkové (2017), která prokázala, že míra emigrace do země bez omezení pracovních práv na rozdíl do země s omezením přístupu na pracovní trh je až o 27 % vyšší. Snižováním omezení vstupu na trh práce by Česká republika mohla získat více pracovních migrantů. Vliv migračních politik na trh práce je slabší v zemích, kde již existují nadnárodní sítě migrantů, a pro migranty z jazykově bližších zemí a ze zemí s vyšším průměrným vzděláním. (Pytlíková, 2017)

Imigrační politika České republiky je soustava řady standardních, ale i specifických nástrojů, dále sem spadají podpory na národní, unijní a multilaterální úrovni. Všechny výše uvedené složky bohužel nejsou v oblasti migrace příliš zkoordinované.

Česká republika doposud nestanovila jasný plán a cíl v oblasti migrace, který by vyvažoval různé časové roviny či obsahoval podrobnější návrhy a způsoby řešení. Plán, který je součástí strategie migrační politiky ČR a snaží se zabránit nelegální migraci, je pouze krátkodobý a řeší jen dopady na ČR.

Ve strategických dokumentech ČR, na rozdíl od dokumentů EU lze stále vidět neochotu zabývat se dopady současné situace na cizince mimo země EU a koncepčně se podílet na řešení jejich příčin. Určitě je nutné, aby vláda hájila národní a bezpečnostní zájmy země, ale při řešení tak komplexního problému se nemůže demokratická vláda zabírat jen jediným aspektem či

hodnotou. Záměrem ČR v oblasti migrace by tak měly být i další hodnoty, na kterých společnost stojí, tj. lidská práva, solidarita, humanita nebo zájem na fungování mezinárodního práva a systému mnohostranné spolupráce. Bez širšího záměru tak není možné tyto politiky odpovědně nastavit ani je realizovat.

Aby bylo možné zhodnotit, zda kroky, které Česká republika realizuje, jsou kroky správným směrem, je nutné vymezit jakousi základní představu či vizi o tom, jak by měl takový dlouhodobý záměr pro migraci v kontextu udržitelného rozvoje vypadat. Takováto hodnocení jsou potřeba – zejména u programů a příspěvků Ministerstva vnitra, kde neprobíhají standardní evaluace – provádět pravidelně a transparentně o nich mluvit jak s veřejností, tak i se zainteresovanými státními a nestátními aktéry. Teprve pak bude možné od záměru odvodit podobu více provázaných – více koherentních – politik a nástrojů, které k jeho uskutečnění mají být využity. Jasná vazba dílčích opatření na širší záměr by navíc zprostředkovala také více „konstruktivní“ politiku na půdě EU, po které volá strategie migrační politiky.

Česká populace byla poznamenána vysokou mírou emigrace během posledního století a vždy reagovala pomocí emigrace na zhoršující se podmínky v domovské zemi (Drbohlav 2013). Tím vlastně uvolňovala trh práce pro migranty. Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že zahraniční migrace nemá negativní dopad. Právě naopak, vyplňuje mezery na trhu práce, a tím přispívá k ekonomickému růstu. Největší migrační skupiny jsou i z relativně kulturně blízkých zemí včetně jazykové podobnosti a díky podobným kulturním tradicím nemají problém se integrovat a asimilovat. Jedním z hlavních důvodů, proč mnoho českých občanů nemá rádo přistěhovalce, je dojem, že jim berou práci (zvyšují nabídku práce), a pokud nepracují, je jim poskytnuta podpora v nezaměstnanosti. Nárok na podporu v nezaměstnanosti však má pouze člověk s trvalým pobytem v České republice, nikoli člověk s dlouhodobým pobytem.

Na základě analýzy současné koncepce imigrační politiky a potřeby trhu práce podpořené dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že v České republice chybí aktivní migrační politika jako nástroj uspokojení domácí poptávky po odbornících, který by se dal zajistit pomocí řízeného „dovozu kvalifikované pracovní síly“. Dalším problémem je, že úředníci nejsou schopni udělit pracovní povolení cizincům, na které čekají konkrétní firmy (např. ukrajinským švadlenám), a současně jsou připraveni „politicky“ podpořit vstup lidí na domácím trhu nepoužitelných.

Z polostrukturovaných dotazníků s migranty a podle informací z odborných článků převládají následující postoje:

- Migranti pocítují, že se s nimi jedná jako s lidmi druhého řádu a nemají rovnost před zákony jako běžný občan České republiky
- Migranti nejsou dostatečně informováni, a i veřejnost je zmatená nedostatkem informací, kdy si není vědoma rozdílem mezi uprchlíkem a ekonomickým migrantem. Často není brán ohled na specifické aspekty migračního systému v ČR, ale jsou přebírána řešení z ostatních zemí Evropské unie bez ohledu na to, zdali vyhovují podmínkám panujícím na území České republiky.
- Česká společnost se poměrně silně vyznačuje xenofóbním populismem, který je především využíván v předvolebních obdobích, čímž upevňují xenofóbní až rasistické názory ve společnosti.

Jak uvádí Drbohlav (2015), vlády cílových zemí mohou často zastávat důležitou roli při upevňování rozvojového potenciálu migrace například snižováním administrativních překážek cirkulujícím migrantům a zasadí se o podporu k získání přístupu k pobytu, ke vzdělávání a zaměstnání. Naopak neumožnění této vrstvě migrovat kvůli restriktivním migračním politikám migraci nezastaví, nýbrž povede k nelegální migraci a neoprávněným aktivitám na trhu práce cílových zemí. Drbohlav (2016) zdrazňuje, že takovýto druh politiky a praxe, včetně znemožnění či zkomplikování návratu migrantů, může skutečně zničit rozvojový potenciál migrace (de Haas, 2012, Skeldon, 2012, Vargas-silva, Jha, Sugiyarto, 2010 atd.).

Čechovský (2010) ve své práci uvádí, že naopak většina existujících programů (například krátkodobé pracovní smlouvy či pracovní víza propojená pouze s jedním zaměstnavatelem), byť jsou paradoxně primárně zaměřeny na zajištění a prosazení dočasné migrace, vede v příčinné souvislosti kontraproduktivně ke snaze o trvalé usazení „za každou cenu“ a posilování ilegální migrace se všemi konsekvencemi z tohoto faktu vyplývajících (Newland, 2008).

Podle Gabala (2004) migranti směřující na území ČR bývají hodnoceni především na základě pragmatismu a tedy jejich „užitečností“ migranta pro českou společnost. Pro tu je však akceptovatelný zejména takový cizinec, u něhož je předpokládána prospěšnost vyplývající z vykonávání těžké až námezdni činnosti, zisku investic či výkonu činnosti, v níž je v současné době nouze o specialisty. Ministerstvo práce a sociálních věcí publikuje na svých stránkách (2004), že vzhledem k migrantům, u nichž takováto prospěšnost není předpokladem, se lidé staví spíše odmítavě. Lidé v České republice na základě toho zejména upřednostňují migrační politiku, která by byla založena na silném pragmatickém základu, tedy hodnotící jak moc je cizinec potřebný pro naši zemi, čili jak může být naší společnosti prospěšný. Toto východisko k imigrační politice je v principu nediferencované s ohledem k etnickému původu cizince, za podmínky, že cizinec je schopen vyhovět asimilačním požadavkům.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2004) uvádí v analýze, že upevněné pozice právní a predikce jejich pobytových práv je objektem většinové shody, podobně jako předpoklad kvalitního, kvalifikovaného a bezúplatného výkonu cizinecké agendy státní správou bez kompetence policie. Především z pragmatických důvodů jsou domácí občané většinou zastánci toho, aby těm zahraničním migrantům, které potřebujeme z ekonomického hlediska, či těm, kteří zde chtějí žít, úřady pobyt usnadňovaly, nikoli komplikovaly. Změnu tímto směrem by všechny zainteresované strany považovaly za významný kladný vývoj a přínos prospěchu všem stranám (Gabal, 2004).

MPSV (2004) uvádí, že čeští občané by neradi přijmuli masivní migraci jako systémový instrument, který by pomohl vyřešit ekonomické problémy (nedostačující porodnost, systém důchodů). Tyto otázky mají být řešeny samostatně, a ne v závislosti na imigrační situaci České republiky. Negativní postoj vůči některým skupinám migrantů je motivován zejména bezpečnostními obavami.

Správní a legislativní opatření zvyšující úroveň života migrantů přicházejících do ČR a zjednodušující komunikaci s místními úřady mají silnou podporu. Tak jak Gabal (2004) uvádí, lidé vyžadují zvládnutí imigrační politiky a koncepce jasného zákonného rámce (i když stále silně omezujícího), ne byrokratické komplikace limitující možnosti cizinců v České republice.

Obava nevychází z myšlenky o příliš „benevolentním“ jednáním s migranty od strany státní správy, ale spíše z neefektivního fungování systému, jenž svou netransparentností umožňuje prostor korupci, a tím se stává nedostačujícím pro posilování imigrační politiky českého státu. Je potřebné nepodmiňovat přístup k pracovnímu povolení jen poptávkou na straně zaměstnavatelů, především pak u chybějících kategorií profesí a pracovních sil. Ekonomičtí migranti na pracovním trhu pomáhají posilovat flexibilitu pracovního trhu a je tedy žádoucí podpořit imigraci takových lidí, jenž mohou ekonomicky kontribuovat k rozvoji ČR, dodržují zákony a mají zájem o přizpůsobení se podmínkám, které život v ČR pokládá.

Hlavní výzkumnou otázkou práce bylo, jaké jsou nejčastější bariéry, které brání migrantům z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu vstoupit na český pracovní trh. Pomocí zvolené metody byly identifikovány jako nejčastější bariéry: silná byrokracie v administrativním procesu, nepřístupnost cizinecké policie (neznalost cizího jazyka, nekompetentnost, neznalost systému), jazyková bariéra, omezená politická participace, získávání povolení k trvalému pobytu či pracovního povolení, slučování rodin, získání občanství, centralizace systému, komunikace a nedostatek poskytovaných informací, sociální vazby, nostrifikace diplomů (neuznání vzdělání). Tím byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka.

Druhá výzkumná otázka byla věnovaná copingovým strategiím na českém pracovním trhu, která odhalila nejvyužívanější způsoby k překonávání identifikovaných bariér. Pomocí zvolené metody byly identifikovány tyto copingové strategie: získání dlouhodobého pobytu, ilegality, vedlejší pracovní poměry v podobě dohod o provedení práce, dohod o pracovní činnosti, v ideálním případě získání zaměstnání na hlavní pracovní poměr, případně založení si živnostenského listu.

Vzhledem k tomu, že se práce týká tématu, jehož ukotvení odkazuje na český a evropský právní rámec, autorka předpokládá, že se formální management týkající se usměrňování migrace, na jehož základě migranti v současnosti získávají přístup na český pracovní trh, utvářel za jiných podmínek, které jsou v dnešní době neflexibilní a často těžko aplikovatelné; dílčí podmínky proto často nevyhovují.

Tato situace vytváří prostor pro obcházení právního rámce, což často vede k ilegálně užívaných strategiích. Dalo by se rovněž předpokládat, že realita práv ekonomických migrantů má jisté rezervy. Důsledkem může být např. malé uplatnění migrantů s vysokoškolským a často i středoškolským vzděláním (problém nostrifikace diplomů). Na základě těchto tvrzení byly formulovány vedlejší výzkumné otázky.

První vedlejší výzkumná otázka práce byla, jakým způsobem by bylo možné zefektivnit koncepci české imigrační politiky v zájmu efektivního zapojení migrantů na českém pracovním trhu.

Teze týkající se možného zlepšení současné situace, která pomocí zvolené metody identifikovala za hlavní cíle dosažení k zefektivnění – snížení administrativní náročnosti a byrokratického charakteru procedur a posílení výkonnosti, předvídatelnosti a kompetentnosti systému s ohledem na nárůst množství imigrantů. Potřebné je zkrátit lhůty potřebné k vyřízení žádostí o prodlužování pobytu a vízum z řádu měsíců do řádu týdnů. Jak Gabal (2004) uvádí, po uplynutí prvního roku, kdy je v platnosti dlouhodobé vízum by se měl prodlužovat pobyt trvalý na déle než 12 měsíců. Jako řešení pro nutnost sledovat pobyt cizince a potřebu snížit administrativní zatížení procedury pro migranta i správu veřejnou by bylo ideální 24 měsíců.

Administrativní systém by se mohl zefektivnit předáním agendy pobytu migrantů do potenciálně nově zavedeného civilního rámce, jenž by měl za úkol reflektovat posun od restriktivního vzoru ke správně-legislativnímu regulování integrace a imigrace, což by vyžadovalo nové institucionální východisko a předání migrační agendy mimo pravomoce policie.

Velkým problémem pro cizince je komunikace s úřady, zejména cizinecké policie, kdy je třeba zajistit, aby migrantovi bylo možno zasílat písmenosti řádně pomocí úřední pošty a to jak v případě potřeby doručení rozhodnutí, tak v případě řádného předvolání.

Migranti nemají dostatečné informace, a proto je třeba poskytnout standardizované a reálné informace o procedurách a podmínkách, uvést je na webových serverech a to v podobě srozumitelné a jasné pro cizince nemluvíci českým jazykem. Tyto údaje by bylo žádoucí uvádět ve větším množství světových jazyků, případně se zaměřit na jazykové varianty nejsilněji zastoupených komunit.

Pokud by se zatraktivnila cesta k trvalému pobytu (a tím i k plné naturalizaci) a to právě zlimitováním období, které je nutné běžně splnit k obdržení povolení k pobytu trvalému, na pět let, tak by se splnil požadavek směrnice 2003/109/EC. Gabal (2004) navrhuje již po prvních dvanácti měsících pobytu prodloužit období pobytu na dobu delší než je dvanáct měsíců. Nabízenou variantou by mohl být prvně jeden rok, následující dvakrát dvěma lety, po nichž by bylo umožněno požádat o pobyt trvalý. Migrant by tak musel na cestě k pobytu trvalému požádat 4krát a ne 11krát, jenž by znamenalo velké zjednodušení administrativní zátěže státní správy a migrant by nemusel být v tak značné nejistotě. Systém ve Francii například umožňuje studentovi, který vystuduje vysokou školu, aby si mohl požádat o občanství a měl by ho automaticky obdržet.

Obce by se mohly dále angažovat i v zajišťování kurzů občanské orientace, kdy by účast byla povinně zavedena pro všechny migranty s povolením k trvalému pobytu. Stát v současné době nabízí možnost refundace nákladů na kurzy, takže není důvodu neabsolvovat kurz z důvodu vysokých finančních nákladů.

Posílením právní jistoty migrantů v procesu žádání o pobyt trvalý by se měly určit striktní požadavky, ale podat vysvětlení v případě zamítnutí s možností zavedení opravného prostředku. Což by znamenalo přesně ustanovit požadavky, které jsou potřebné splnit k obdržení dlouhodobého víza, udělení českého občanství nebo prodloužení pobytu. K posílení právní jistoty cizinců by také přispělo, kdyby se mohla rozšiřovat práva cizinců v závislosti na délce pobytu, především postupným uvolňováním přístupu na trh práce a přístupu k zdravotnímu veřejnému pojištění pro cizince s pobytem dlouhodobým a stupni integrace (např. zavést důslednější integrační kritéria testem občanských znalostí) a rozšířily se možnosti dvojího občanství.

Dále je třeba zabývat se zefektivněním procesu pro rodiny, jenž se úspěšně začlenili a žádají o povolení k trvalému pobytu. Měla by jim být nabídnuta příležitost pobývat dlouhodobě při dodržování zákoných podmínek a být začleneni do procesu veřejného zdravotního pojištění. Dalším ze zlepšujících možností, které se nabízí, je, aby za nezaopatřené děti platili zdravotní pojištění bez výhrady rodiče a to ve výši příspěvku od státu. Ve školském zákoně by se měla zřetelně určit povinnosti i práva migrantů mimo EU, inklusive normalizace doučování českého jazyka, a tím by se usnadnila integrace dětí ve školním věku bez ohledu na status rodičů (MVCR, 2018).

Bylo by žádoucí, aby se vytvořila dlouhodobá strategie podpory migrantů a vzdělavatelů, zintenzivnila práce s rodinami ekonomických migrantů, a to především v oblasti komunikace a

předávání informací. Systém případných podpůrných opatření by měl za cíl efektivně naplňovat vzdělávací potřeby další generace migrantů, což by mohlo pomoci i samotným školám, učitelům i spolužákům bez migrantského původu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy by podle Migračního manifestu mělo příslušnými zákonnými normami zajistit a zároveň uvést do činnosti vyhovující systém jazykové preparace nově přicházejících studentů a potomků migrantů do edukativního systému v dostatečném rozsahu, jenž by umožnil dále se kvalitně vzdělávat. Děti a žáci migranti by mohli mít nárok na podpůrná a vyrovnávací opatření a mít garantovanou reálnou dostupnost daných ustanovení, jež by mohla nabídnout jazykovou přípravu v celém průběhu vzdělávání.

Jak uvádí KSČM (Mediální úsek ÚV KSČM, 2016) na svých stránkách, hlavní překážkou integrace migrantů do školícího systému je nízká úroveň českého jazyka či disharmonie edukativních systémů v České republice a země původu.

Stanovisko Migračního manifestu dále uvádí tvrzení, že na stupni základního vzdělávání je ideální, když je umožněna všem migrantům bezplatná příprava pro jednodušší integraci do výuky, jenž zahrnuje i češtinu. Neplacená příprava je ale v reálných možnostech dosažitelná jen pro omezený počet žáků což způsobuje, že do soustavy vzdělávání základního je zapojeno velké množství dětí bez přípravy jazykové, a tím jsou znevýhodněni na základě neschopnosti rozumět ve vyučovaném jazyce. Vzdělávací systém v dnešní podobě neumožňuje podporovat studenty, jež se nachází v edukativním procesu déle, a i tak navzdory neuspokojivé znalosti vyučovacího jazyka selhávají. Vyrovnávací opatření, jenž struktura nabízí (např. individuální studijní plán, asistent pedagoga, příprava jazykoví), jsou pro konkrétně tyto nicméně studenty většinou nedosažitelná.

Možnosti se vzdělávat mají migranti stejné jako čeští občané, pokud se nacházejí v zákoném postavení. Potenciální zaměstnanci by však měli být školeni zaměstnavatelem či jinými subjekty, u kterých by si školení hradili, ale ne neziskovým sektorem, který je placen státem. Případně pokud se chce migrant vzdělávat či pracovat a jeho zaměstnavatel nehradí vzdělání, pak by mělo být povinností samotného migranta uhradit si vzdělání, a ne automaticky očekávat hrazení či uznání kvalifikace od státu.

Efektivní systém pro řešení otázky migrace by musel zahrnout do svého fungování nový nástroj migračního práva, který by ustanovil srozumitelnou definici práv migrantů spolu s definicí skupin obyvatelstva, na které by se tato práva vztahovala. Tento nástroj by také musel

obsahovat procedurální pravidla mezinárodního řízení pro tuto oblast. Mohl by být budován na základě konvencí Mezinárodní organizace práce (MOP) a Organizace spojených národů (OSN). Další možná analogie může být vytvořena s Obecnou smlouvou o clech a obchodu (GATT), která vedla k ustavení Světové obchodní organizace WTO (Straubhaar, 2002). V tomto kontextu bylo navrženo vytvoření Obecné úmluvy o pohybu osob (GAMP). Takovéto právní nástroje by hrály klíčovou roli při stanovování standardů pro zacházení s migranty a řízení migrace.

Dalším klíčovým elementem migračního řádu by bylo ustavení mezinárodní migrační agentury, ideálně v rámci systému OSN, která by zastávala roli ochránce a zastávce migrantů a která by dohlížela na začlenění mezinárodněprávních nástrojů do národních právních řádů. Již Bhagwati (2003) měl myšlenku na založení Světové migrační organizace. Taková agentura by mohla být vybudována, aby spojila funkce adresující migraci, které mají Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), Mezinárodní organizace práce (ILO), Rada pro lidská práva (UNHRC), Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO) a podobné instituce, avšak zároveň by bylo nutno vyčlenit větší škálu zodpovědností, zajistit lepší financování a postavení.

Dalším elementem migračního řádu by byla sada politik navržených tak, aby přeměnily migraci v nástroj rozvoje země. Nábor pracovníků do průmyslových ekonomik by mohl mít podobu bilaterálních či multilaterálních dohod, které by byly v souladu s mezinárodním právem a na něž by dohlížela mezinárodní migrační agentura. Taková dohoda by ustavila základ pro platové a sociální podmínky (v závislosti na životním standardu hostitelské země), pravidla pobytu, začleňování a sjednocování rodin. V tomto stavu by pak mohla být dohoda v jednom komplexu s opatřeními, která by podporovala ekonomický a společenský rozvoj zemí posílajících migranty, jako například plánovací a poradní mechanismus pro migranty, který by jim pomohl vytvořit si dlouhodobý postoj k migraci a návratu.

Předchozí zkušenosti však ukazují, že ani tyto nástroje samy o sobě nezaručují, že migrace přispěje k rozvoji zemí. Proto musí být migrační politika vždy napojená na nástroje, které snižují nerovnost a zlepšují vládnutí, které má vliv má společnost jako celek. Například severské země a jejich přístup k věci by mohly být příkladem v tom, jak domácí politiku dlouhodobě nastavit a následně ji také prostřednictvím státního aparátu praktikovat.

Autorka doporučuje (MZV) formulovat dlouhodobý záměr České republiky pro migraci v souladu s globální strategií Evropské Unie a promítnout jej do vnějších politik ČR pro udržitelný rozvoj, včetně připravovaného implementačního dokumentu pro strategický dokument Česká republika 2030.

Je žádoucí koncepční vymezení činností mezi rezorty, a to zejména v případě aktivit humanitárního charakteru, mimo jiné s ohledem na dodržování humanitárních zásad, dlouhodobou zkušenost a lepší znalost zahraničního kontextu ze strany MZV.

Jak studie Glopolisu uvádí, pomoc představuje zvýšení transparentnosti v mnoha ohledech – nejen co se týče určité náplně programu Ministerstva Vnitra a vynaložených financí, ale také hodnocení a meta evaluace projektů a programu jako celku, koncepčních materiálů a výstupů z jednání mezirezortních mechanismů lepší komunikace směrem k veřejnosti a zahraničním partnerům a to včetně dostání závazku aktivní komunikace s nevládními a neziskovými organizacemi ohledně určování dlouhodobých priorit programu Ministerstva Vnitra obsaženého v koncepci.

Migrační manifest uvádí potřebu České republiky zjednodušit a ztransparentnit pravidla vstupu a pobytu migrantů na území ČR k splnění principu svobody pohybu. Podle manifestu by bylo žádoucí, kdyby po naplnění zákonných podmínek byla možnost automaticky udělit povolení k pobytu či vízum.

V případě nedodržování standardu volného pohybu v případě migrantů mimo země EU může dojít ke stejnému zacházení s občany EU, které požívají migranti ze zemí mimo EU, k čemuž směřuje již Brexit v případě Spojeného království.

Měla by nastat úplná implementace Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/98/EU o jednotném povolení a rovném přístupu k různým výhodám, jež plynou z příspěvkového systému, u nichž je klíčový faktor naplnění regulérních požadavků, ne však pobytový stav cizince. Čím déle bude migrant v České republice legálně působit na pracovním trhu, tím více by mohl nabývat práva (bez podmínky trvalého pobytu) i na možnost čerpání podpory při ztrátě zaměstnání, aniž by to jakkoliv mohlo ohrozit platnost jeho pobytového oprávnění.

Migrační manifest usiluje i o transformaci nastavení dotačních řízení a to způsobem, aby byla mířena na veškeré cizince, včetně migrujících občanů z Evropské Unie a neregulérních migrantů, a aby podpora finanční mohla zajistit systematické a kvalitní poskytování služeb. Bylo by vhodné, kdyby stát efektivně kontroloval vývoj situace a to ve spolupráci se všemi ministertsvy či úřady, kterých se daná problematika bezmezně týká (Český statistický úřad, Česká správa sociálního zabezpečení).

Jak uvádí Migrační manifest (2015), tak by MPSV, během tvoření politik, jež regulují pracovní trh, mohlo více brát ohled na nestabilní práci cizinců, její příčiny a důsledky. Takovýto souhrnný pohled na migraci nadto umožňuje odolávat stereotypním a prostým názorům, že cizinci berou práci českým občanům

Činnost cizinců je třeba vnímat jinak než jen jako jakékoliv jiné zboží a posuzovat ji jen ze zřetele přínosu pro trh a ČR. V době ekonomického růstu je sice výhodné migranty lákat k příchodu do České republiky, ale nemělo by se naopak v době ekonomické recese podněcovat k jejich návratu, či nabízet pouze takové podmínky k zákonnému životu v České republice, že pozbyde povolení k pobytu a dokonce musí Českou republiku opustit (Migrační manifest, 2015).

Tato podkapitola jasně odpověděla na výzkumné otázky disertační práce, a to s jakými bariérami se migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu nejčastěji setkávají při vstupu na český pracovní trh a jaký je jejich význam pro současnou migrační politiku. Dále také, jaké jsou copingové strategie a jejich účinnost při vypořádávání se s bariérami při vstupu na český trh práce. Celkově systém neodpovídá potřebám zvýšené mobility a migračním proudům, které po vstupu České republiky do Evropské unie ještě značně zesílily. S výše uvedeným problémem souvisí i neschopnost legislativy a institucí vhodně reagovat na rostoucí počet migrantů na území ČR nebo brát ohledy na aktuální problémy státu. Navíc ČR nezohledňuje směrnice EU a určité mezinárodními smlouvy, které jsou pro Česko závazné, a tudíž dochází k jejich porušování.

Správa cizinecké agendy je v současné době založena na bázi restrikce. Jedná se tak v podstatě o jakýsi nesoulad mezi tím, k čemu se Česká republika zavázala a jak vypadá situace v praxi. Nesoulad mezi geopolitickým směřováním země a stagnující vnitřní výkonností odpovědného úseku veřejné správy transformuje samotnou migraci spolu s cizineckou agendou v neustále narůstající problém, čímž jeho negativa převyšují daná pozitiva.

Systém charakteristický svou nepoddajností a vyznačující se byrokratickou obstrukcí odrazuje zejména migranty, kteří se řídí danou legislativou, a naopak láká ty, již se pohybují na hraně či za hranou zákona. Současné nastavení správních podmínek může dokonce kvalifikovanější a profesionálně zkušené migranty odradit od touhy pobývat a pracovat v České republice, či se zde dokonce natrvalo usadit, tím spíše, když ostatní státy EU odpovídají vyšším všestranným standardům, a jsou tak pro cizince atraktivnější.

Druhá vedlejší výzkumná otázka práce byla, jaký je význam identifikovaných bariér pro současnou migrační politiku. Pomocí zvolené metody byla i tato otázka úspěšně zodpovězena díky odpovědím získaným od respondentů. Řada faktorů přispívá k problémům, kterým čelí dočasní zahraniční pracovníci při účasti na společenské produkci a vytváření vztahů s místními Čechy. Nízkokvalifikovaní pracovníci obvykle do České republiky přicházejí bez svých rodin, což vytváří dočasné sociální prostředí. Dlouhé hodiny, jazykové bariéry a omezená mobilita jsou také faktory, které přispívají k izolaci (Jungwirth, 2018). Problematika sociálního vyloučení může vyplývat z právní sankce nebo institucionálních mechanismů, neposkytnutí potřeb určité skupině (v tomto případě migrantům) nebo vyloučení ze sociálních a kulturních činností či běžných forem obživy a účasti v ekonomice. Zkušenosti migrujících pracovníků zahrnují sociální vyloučení v každé z těchto oblastí. Migrující pracovníci jsou vystaveni sociálnímu vyloučení na základě jejich postavení jako neobčanů. Dočasné vízum samo o sobě na základě odpovědí získaných implemetovaným výzkumem ovlivňuje vnímání práv a nároků ze strany pracovníků. Někteří respondenti uvedli, že hrozba repatriace sama o sobě je účinným nástrojem kontroly. Tato hrozba je ještě větší, než když je pracovník bez dokladů a nemá právní pravomoc být v zemi. Největší bariéry jsou však jazykové. Dočasní pracovníci často nemluví ani českým jazykem a dostupnost služeb v jiných jazycích je velmi variabilní. Tato bariéra nejenže brání vzájemnému vztahu zahraničních pracovníků s místním obyvatelstvem, ale má také důsledky pro chápání očekávání na pracovišti, pro jejich práva a povinnosti v ČR a jejich zdraví a bezpečnost. I když jsou zaměstnavatelé zodpovědní za to, aby dočasní zahraniční pracovníci dostávali tento typ informací, existuje jen malý pokrok v tom, aby se zajistilo dodržování předpisů. Nevládní organizace na některých místech proto přistoupily k zaplnění těchto mezer. Respondenti však uvedli, že jazyk je třeba především k základní administraci, ale samotné vykonávání práce tolik neovlivňuje. Jazykový deficit je rozhodující především v případě žádání o výše kvalifikované činnosti.

Na základě získaných odpovědí je možné uvést, že identifikované bariéry nejsou příčinou, která by způsobila odvrácení příchodu migrantů. Například byrokratická administrativa byla sice velmi často uvedenou bariérou, ale zároveň byla označena jako účelná, neboť provádí částečnou selekci migrantů. Podle autorky je určitá restrikce, ať už při nostrifikaci diplomů či pracovních povolení, žádoucí, jelikož i to potvrzuje selekci migrantů, která je potřebná v každé zemi.

Podle autorky by bylo žádoucí změnit stav především u kompatibility nabídky s poptávkou, a to jak v rámci školství, tak na pracovním trhu. Mělo by docházet k nastavení selektivních hledisek v rámci klasifikace migrantů. Migranti tvoří homogenní skupinu, někteří se vyznačují dispozicemi, které jsou žádoucí, a někteří naopak dispozicemi, které jsou nežádoucí. Jejich akceptace by měla vyplývat z předem stanoveného hodnocení, které by udávalo, zdali jsou pro stát vhodné. Klíčovým hlediskem by mělo být, zdali jsou vhodní k zařazení na trh práce. Ideální stav je přijímat migranty, kteří vědí, kam konkrétně jdou, mají již zajištěný pracovní kontrakt. Bez pracovního kontraktu může dojít k tomu, že budou požadovat příspěvky od státu. Jejich pracovní způsobilost je podle autorky této práce klíčová. Autorka považuje za naprosto nežádoucí stav, kdy by bylo umožněno vstupu migrantů do České republiky, pokud jsou negramotní či byli několikrát trestně stíháni.

9.2 Návrhy na další výzkum

Návrhy na další výzkum v této problematice mohou být především s ohledem na ekonomický dopad migrantů a jejich působení na českém pracovním trhu. Mezinárodní měnový fond (2016; dále jen MMF) zastává názor, že ekonomika může využít i rychlého začlenění migrantů na místní pracovní trh. Podle vedoucí MMF Christine Lagardeové (MMF, 2016) má migrace růstový potenciál, a jestliže budou rychle přijaty politiky týkající se integrace migrantů na domácí trh práce, může z toho ekonomika především těžit. Aktuální růst uprchlíků je však výzva, která může pomoci v podobě růstového potenciálu. Je ovšem zapotřebí odlišovat ekonomického migranta, u kterého je pravděpodobnost úspěšného začlenění se na pracovním trhu, a bezpečnostního migranta, který často nehledá kompatibilitu s místním systémem, ale ochranu před situací ve své zemi.

MMF uvádí, že v krátkodobém horizontu výdaje na migranty mohou lehce zvýšit růst hrubého domácího produktu působením vyšších veřejných výdajů na podporu potřeb migrantů v oblasti stravování, bydlení, vzdělávání a zdraví. MMF však také zmiňuje, že fiskální náklady na migraci v Evropě se v roce 2016 pohybovaly od téměř jednoho procenta HDP ve Švédsku po zhruba 0 ve Španělsku, Británii a na Kypru. Při výpočtu působení na ekonomický růst MMF zjistil, že v roce 2016 migrace zvýšila HDP o 0,09 procentního bodu a v roce 2017 o 0,13 procentního bodu. Účinek však bude výrazně vyšší ve Švédsku, Německu a Rakousku. MMF (2016) dále uvádí, že čím dříve získají migranti zaměstnání, tím více to pomůže veřejným financím, poněvadž budou platit daně z příjmů a příspěvky na sociální zabezpečení. Jejich úspěšná integrace na trhu práce také narovná některé nepříznivé fiskální dopady stárnoucí populace. Ve střednědobém horizontu mají být dopady migrace potenciálně výhodnější, ale vše záleží na integraci migrantů na hostitelském trhu práce. Spornou otázkou může být, že se migranti často integrují na trhy práce hostitelských zemí poměrně pomalu, což pak brzdí výhody, které z toho plynou. Další potenciální výzkum by se tedy mohl zaměřit na to, zdali jsou migranti významnou záležitostí pro růst HDP, či ekonomickou hrozbou, a tedy zdali jsou současné identifikované bariéry výhodou pro český pracovní trh, či nikoliv. Nový výzkum společnosti McKinsey Global Institute (MGI) ukazuje, že přeshraniční migranti – z nichž více než 90 % odešlo z ekonomických důvodů – představují jen 3,4 % světové populace, avšak na globálním HDP se podílejí téměř deseti procenty. A jelikož zhruba dvě třetiny těchto migrantů se nacházejí v rozvinutých zemích, kde bývá nejvyšší produktivita, maximalizují tak dopad své práce, což má značný ekonomický přínos. K tomuto výsledku přitom přispívají migranti na všech úrovních kvalifikace. V roce 2015 přidali migranti ke globálnímu HDP hodnotu zhruba 6,7 bilionu dolarů – to je přibližně o 3 biliony více, než by podle propočtů vyprodukovali, kdyby zůstali v zemi svého původu (MGI, 2016). A protože proudy z rozvojových do rozvinutých zemí generují největší růst produktivity, představují tyto destinace více než 90 % z celkového příspěvku migrantů ke globálnímu HDP.

10 PŘÍNOSY VÝZKUMU

Charakteristika teoretických konceptů byla prováděna se zřetelem na analýzy, kdy prvky teoretické argumentace byly využívány v analytické části. Přehled byl zpracován specifickým způsobem s ohledem na tuto jedinečnou analýzu chování migrantů, kteří se u nás vyskytují. Vzhledem k tomu, že se jedná o pilotní projekt a jeden z prvních výzkumů tohoto typu na dané téma, přínos práce je nezanedbatelný. Výsledky disertační práce totiž přinášejí využitelnost v několika odlišných a pro akademické i podnikatelské prostředí podstatných rovinách. Získané

poznatky fungují ve vzájemné interakci, proto je na ně nutné nahlížet v kontextu celé disertační práce.

10.1 Přínosy pro teorii a vědeckou oblast

Cílem disertační práce je přínos vědecké oblasti, a to nejen po teoretické stránce (čili rozvoj teorií a typologií a jejich kritická analýza), ale zejména empirické zaměření textu. Proto lze za hlavní přínos pro vědeckou oblast označit vytvoření teoretického rámce ekonomické migrace do České republiky se zaměřením na největší překážky, které brání zapojení se na pracovním trhu. Odborná teoretická východiska tak byla detailně zpracována a výzkumem disertační práce rozšířena o oblast:

- současného pojetí ekonomické migrace do českého pracovního trhu,
- rozdělení copingových strategií při zapojení se na českém pracovním trhu,
- vlivu české imigrační politiky na pracovní zapojení migrantů v České republice,
- definice hodnotových orientací ekonomických migrantů jako celku.

Kvalitně zpracovaný teoretický rámec textu umožňuje nejen autorce, ale i dalším badatelům podrobnější zkoumání problematiky pracovní migrace v České republice. Navržený koncept pro zefektivnění zapojení ekonomických migrantů na českém trhu práce nabízí uplatnění pro vybranou skupinu migrantů, ale navíc je možná i mezinárodní aplikace na jiné národnostní skupiny v České republice. Využití se tedy vhodné i pro jiné země, než které byly předmětem zkoumání v této disertační práci. Poznatky je také možné využít v neziskových organizacích či na úradech pracujících se skupinami migrantů z Vietnamu, Ruska či Ukrajiny.

10.2 Přínosy pro praxi

Autorka si je vědoma významu přenosu odborných prací do praktické roviny. Proto určila jako jeden z cílů textu (přesně popsat) jasné definování zefektivnění současného nastavení české imigrační politiky a začleňování migrantů na český pracovní trh. Disertační práce přináší v podobě konceptu stanoveného postupu praktickou aplikaci pro:

- české a zahraniční subjekty působící v České republice, jež chtějí efektivně využít zahraniční pracovní sílu,
- samotné ekonomické migranty k lepší orientaci v současné koncepci systému, jeho nedostatků a také poučení z největších bariér, které často musí překonávat nově příchozí migranti, včetně využití copingových strategií.

- Zároveň je nutné vyzdvihnout osobní přístup, který byl v průběhu sběru dat pro disertační práci autorkou aplikován. Jedině tak bylo totiž možné získat relevantní data a zpracovat kvalitní materiál, který je pro praxi využitelný.

10.3 Přínosy pro pedagogickou oblast

V neposlední řadě lze výsledky výzkumu aplikovat v oblasti pedagogické pro české studenty nejen Národohospodářské fakulty VŠE v Praze, zejména v:

- oboru Veřejná správa a regionální rozvoj, oboru Národní hospodářství, oboru Regionalistika a veřejná správa
- předmětech výuky (Regionální politika a evropská integrace, Regionální a municipální ekonomie, Sociální a kulturní prostředí sídel a regionů, Vývoj a budoucnost měst, Regionální teorie, Regionální struktury České republiky a Evropy, Socioekonomická geografie, Regionální sociologie),
- zpracování bakalářských a diplomových prací.

Výzkum se mimo jiné dotýká i ekonomické výkonnosti České republiky. Migrace částečně přispívá k nahrazení ztrát způsobených celkovým úbytkem populace a specificky pak snížením podílu osob v produktivním věku. V případě dobře řízené migrace se dají pomocí migrační politiky lépe zohlednit budoucí potřeby trhu práce. Firmy jsou také v současné době limitovány nedostatkem pracovníků. Východiskem by mohla být opět zahraniční migrace. Česká republika dosud nemá zkušenosti s migrací většího rozsahu a ve světle aktuální migrační vlny pak vyvstává otázka ohledně schopnosti státu migraci vhodně „usměrňovat“ a schopnosti integrovat migranty na český trh práce. Prostřednictvím imigrace lze do určité míry kompenzovat úhrnný úbytek obyvatelstva, určitě však jejím prostřednictvím není možné naprosto odstranit záporné efekty stárnutí populace. Pokud by Česká republika měla nulovou migraci, mohlo by dojít ještě k větším komplikacím při financování důchodového systému. Pokud by však imigrace posílila, tak by mohla posílit i finanční udržitelnost. To by bylo však platné jen za podmínky, kdy by společnost byla schopna řídit strukturu a objem imigrace, a s podmínkou, že nastavené politiky budou směřovat k ekonomické a sociální integraci cizinců. Eventualitami splnění těchto uvedených předpokladů se ale tato disertační práce implicitně nezabývala.

Účelem disertační práce bylo také poukázat na to, že řešením současných nedostatků pracovního trhu či demografické situace ČR není zvýšení migrace do České republiky, ale nastavení selektivních procesů, které umožní žádoucím migrantům lépe se zapojit na trhu práce.

ZÁVĚR

Na základě změn souvisejících s rolí cizinců a imigrace v demografickém a hospodářském vývoji v ČR je nutné se z dlouhodobého hlediska věnovat cizinecké agendě, tedy jak integraci cizinců, tak jejich postavení. Česká republika je především cílovou zemí pro legální imigraci, což souvisí s její rovnoměrně rostoucí ekonomikou a postupně se zvyšující poptávkou po zahraniční pracovní síle. S ohledem na strukturu trhu je velký zájem o zaměstnance ve strojírenství, informačních technologiích či podnikových službách (Ministerstvo vnitra ČR, 2018). K 31. prosinci 2017 bylo v České republice evidováno 526 811 přechodně a trvale pobývajících cizinců, což každým rokem znamená nárůst o téměř 30 000 osob (ČSÚ, 2018). Kromě států Evropské unie se jedná zejména o občany Vietnamu, Ukrajiny a Ruska. Migranti z tzv. třetích zemí reprezentují téměř 58 % z celkového počtu (Ministerstvo vnitra ČR, 2018).

Hodnocení přínosů, stejně jako problematických důsledků migrace mezinárodního rozměru, je častým námětem odborných prací. Tyto přínosy a důsledky jsou mnohostranné, jejich forma a intenzita závisejí značnou měrou na podmínkách v konkrétních zemích. Jejich stručně pojaté obecné hodnocení, které je uvedeno níže, nemůže dostatečně postihnout složitost této tematiky. Současná migrační krize však má důsledky především v zemích západní a severní Evropy, v ČR nejen díky odmítavému postoji vlády nemá takový dopad, a proto není předmětem této disertační práce.

Je-li soustředěna pozornost na pozitivní dopady emigrace ve zdrojových zemích, naprosto nesporným a klíčovým přínosem jsou pro země s vysokou mírou remitence, které v posledních letech dosahují celosvětově objemu překračujícího 500 mld. dolarů (rok 2013),

Zjevné a dlouhodobé negativní dopady v zemích původu jsou spojeny s jevem, jímž je oslabování potenciálu kvalifikovaných a výkonných pracovních sil. Pravděpodobnost uplatnění v cílové zemi vyvolává disproporční výběrovou emigraci podle hlediska úrovně vzdělání, předchozí praxe v zaměstnání, profesní způsobilosti a příznivého věku. I když proces označovaný jako odliv mozků (*brain drain*) probíhal již ve vzdálenější minulosti, mezinárodní migrace nepochybně rozšiřuje jeho rozsah a prohlubuje jeho důsledky.

Český pracovní trh v příštích letech výrazně ovlivní významný pokles absolventů přicházejících na trh vlivem demografického vývoje. V mnoha případech tak nezíská dostatečnou náhradu za pracovníky odcházející do důchodu. Současně se mění preference samotných zájemců o studium, u kterých lze sledovat jednak odlišný životní styl, jednak odlišné cíle, které ovlivňují rozhodování při volbě povolání.

Od roku 1989 sílí příliv cizinců do České republiky. V současné době činí 4,5 % na celkové populaci. Takový podíl sice nedosahuje hodnot západoevropských zemí (ČSÚ, 2016), nicméně Česká republika je v procesu změny z tranzitní země na zemi, která se stává cílovou destinací. Jak ČSÚ (2016) uvádí, podíl cizinců u nás stále roste, a proto se Česká republika může připravit na jevy a tendence známé ze zemí Evropské unie a využít zahraniční zkušenosti, jak mnohé potíže a rozpory anticipovat.

Pracovní migrace má pro Českou republiku a její ekonomiku více pozitivních než těch negativních dopadů (Šimková, 2016). Mezi pozitivní někteří autoři řadí jejich potenciální podíl na vytváření HDP, pojištění, které mají migranti ze zákona povinnost platit, a odvod daní, čímž se část jejich mezd a platů vrací do státního rozpočtu. Zaměstnavatelé vidí velký přínos v jejich levné pracovní síle. Domácí podnikatelé, firmy a podniky zaměstnávají migranty z regionu východní Evropy za mnohem nižší platy, než za které by byli ochotní pracovat Češi, jako například Ukrajinci, kteří v průměru vydělají 22 578 Kč, zatímco Čech vydělá 28 247 Kč. To se však nedá říct o Rusech, jejichž průměrný plat je o 720 Kč vyšší než plat Čechů (Trexima, 2017). Nejen pro českou ekonomiku je pracovní migrace výhodná. To dokládají také demografické ukazatele. Stárnutí populace a nízká natalita jsou jevy, se kterými v současnosti bojují všechny vyspělé země. Právě v tomto směru jsou cizinci z Východu vítáni také v ČR, jelikož pomáhají vyrovnat počet produktivních a poproduktivních obyvatel, zejména když hovoříme o dlouhodobě přistěhovaných cizincích (Šimková, 2016).

Co se týče pracovního trhu v České republice, lze nalézt větší rozdíly mezi jednotlivými kraji. Nejnižší míru nezaměstnanosti ČSÚ uvádí v Plzeňském kraji, v Praze a v Hradci Králové. Nejvyšší míru nezaměstnanosti datuje ČSÚ na východě a západě země. Přesto je v České republice počet cizinců oproti jiným zemím EU poměrně malý. Za poslední léta nejvýrazněji stoupá počet Rusů a Ukrajinců (ČSÚ, 2016).

Z výše uvedených faktů vyplývá, že téma migrace a zapojení migrantů na český pracovní trh je v současné době velmi relevantní. Disertační práce se proto zaměřila na překonávání bariér, které migranti identifikují při vstupu na český pracovní trh. Objektem výzkumného zájmu jsou migranti z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu. Příslušníci těchto národnostních skupin byli vybráni právě z toho důvodu, že jsou nejčastěji zastoupeni ve smyslu ekonomických migrantů v ČR ze zemí mimo EU. Určení klíčových problémů v zapojení cizinců v Česku na trh práce a identifikování způsobu řešení, jak překonat tyto nesnáze ze strany migrantů, umožňuje diskuzi o koncepci imigrační politiky a jejího případného zefektivnění. Předmětem výzkumu disertační práce byly tedy také strategie chování ve vztahu k jednotlivým překážkám na trhu práce v České republice.

V rámci výzkumu bylo vyplněno 100 dotazníků, které navazovaly na předchozí testování struktury samotných otázek. Dotazníkové šetření bylo rozděleno do pěti fází. První fáze začínala přípravou samotného dotazníku, která probíhala v měsících leden a únor 2017. Byly stanoveny následující obecné náležitosti, mezi něž patřilo on-line vyplňování dotazníků, délka cca 5 minut, a možnost vybrat si pro dotazník jednu ze čtyř jazykových mutací: českou, ruskou, vietnamskou nebo anglickou. Druhá fáze probíhala v měsíci březnu 2017 za účasti deseti respondentů, kdy se testovala struktura dotazníku a vhodnost vybraných otázek. Následovala třetí fáze úprav otázek na základě předchozího testu, což znamenalo přidání možností odpovědí, zlepšení strukturalizace otázek anebo vyřazení nevhodně formulovaných dotazů. Předposlední fáze, trvající čtyři měsíce, se zaměřila na vlastní dotazníkové šetření. V posledním období došlo k vyhodnocení výsledků a výzkum byl ukončen k 30. 11. 2017.

Hlavní výzkumnou otázkou práce bylo, jaké jsou nejčastější bariéry, které brání migrantům z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu vstoupit na český pracovní trh. Pomocí zvolené metody byly identifikovány jako nejčastější bariéry: silná byrokracie v administrativním procesu, nepřístupnost cizinecké policie (neznalost cizího jazyka, nekompetentnost, neznalost systému), jazyková bariéra, omezená politická participace, získávání povolení k trvalému pobytu či pracovního povolení, slučování rodin, získání občanství, centralizace systému, komunikace a nedostatek poskytovaných informací, sociální vazby, nostrifikace diplomů (neuznání vzdělání). Tím byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka.

Druhá výzkumná otázka byla věnovaná copingovým strategiím na českém pracovním trhu, která odhalila nejvyužívanější způsoby k překonávání identifikovaných bariér. Pomocí zvolené metody byly identifikovány tyto copingové strategie: získání dlouhodobého pobytu, ilegalita, vedlejší pracovní poměry v podobě dohod o provedení práce, dohod o pracovní činnosti, v ideálním případě získání zaměstnání na hlavní pracovní poměr, případně založení si živnostenského listu.

Vzhledem k tomu, že se práce týká tématu, jehož ukotvení odkazuje na český a evropský právní rámec, autorka předpokládá, že se formální management týkající se usměrňování migrace, na jehož základě migranti v současnosti získávají přístup na český pracovní trh, utvářel za jiných podmínek, které jsou v dnešní době neflexibilní a často těžko aplikovatelné; dílčí podmínky proto často nevyhovují.

Tato situace vytváří prostor pro obcházení právního rámce, což často vede k ilegálně užívaných strategiích. Dalo by se rovněž předpokládat, že realita práv ekonomických migrantů má jisté rezervy. Důsledkem může být např. malé uplatnění migrantů s vysokoškolským a často i

středoškolským vzděláním (problém nostrifikace diplomů). Na základě těchto tvrzení byly formulovány vedlejší výzkumné otázky.

První vedlejší výzkumná otázka práce zněla, jakým způsobem by bylo možné zefektivnit koncepci české imigrační politiky v zájmu efektivního zapojení migrantů na český pracovní trh. Odpovědí na tuto otázku se zabývá kapitola 12.1. „Teze týkající se možného zlepšení současné situace“, která pomocí zvolené metody identifikovala za hlavní cíle snížení administrativní náročnosti a byrokratického charakteru procedur a posílení výkonnosti, předvídatelnosti a kompetentnosti struktury s ohledem na růst množství cizinců. Potřebné je výrazně zkrátit dobu potřebnou k administraci a dobu pro prodlužování pobytu z několika měsíců do několik týdnů. Dále je třeba podporovat dostatečnou diverzifikaci týmu, která ovlivňuje společnost.

Je třeba postihovat nelegální jednání, zavést trestní zodpovědnost zaměstnavatelů, zabezpečit hodnověrné informace o procedurách a požadavcích, zapojit místní a krajskou samosprávu do vyřizování agend cizinců, vymezit specifické požadavky a informovat o důvodech možného odmítnutí s možností zavedení opravného prostředku, umožnit postoj k edukaci za srovnatelných podmínek, jako mají občané ČR, formulovat dlouhodobý záměr ČR pro migraci v souladu s globální strategií EU a promítnout jej do vnějších politik ČR pro udržitelný rozvoj.

Druhá vedlejší výzkumná otázka práce byla, jaký je význam identifikovaných bariér pro současnou migrační politiku. Pomocí zvolené metody byla i tato otázka úspěšně zodpovězena. Řada faktorů přispívá k problémům, kterým čelí dočasní zahraniční pracovníci při účasti na společenské produkci a vytváření vztahů s místními Čechy. Na základě získaných odpovědí je možné uvést, že identifikované bariéry nejsou příčinou, která by způsobila odvrácení příchodu migrantů. Právě naopak, jsou spíše selektivním kritériem. Největší bariéry jsou jazykové. Dočasní pracovníci často nemluví českým jazykem a dostupnost služeb v jiných jazycích je velmi variabilní. Respondenti však uvedli, že jazyk je třeba především k základní administraci, ale samotné vykonávání práce tolik neovlivňuje. Jazykový deficit je rozhodující především v případě žádání o výše kvalifikované činnosti. Byrokratická administrativa byla sice velmi často uvedenou bariérou, ale zároveň byla označena jako účelná, protože provádí částečnou selekci migrantů. Podle autorky je určitá restrikce, ať už při nostrifikaci diplomů či pracovních povolen, žádoucím, jelikož i to potvrzuje selekci migrantů, která je potřebná v každé zemi.

Podle autorky by byla žádoucí kompatibilita nabídky s poptávkou jak v rámci školství, tak na pracovním trhu. Mělo by docházet k nastavení selektivních hledisek v rámci klasifikace migrantů. Migranti netvoří homogenní skupinu, někteří se vyznačují dispozicemi, které jsou žádoucí, a někteří naopak dispozicemi, které jsou nežádoucí. Jejich akceptace by měla vyplývat z předem stanoveného hodnocení, které by udávalo, zdali jsou pro stát vhodné. Klíčové hledisko by mělo být, zdali jsou vhodní k zařazení na trh práce. Ideální stav je přijímat migranty, kteří vědí, kam konkrétně jdou, mají již zajištěný pracovní kontrakt. Bez pracovního kontraktu může dojít k tomu, že budou požadovat příspěvky od státu. Jejich pracovní způsobilost je podle autorky této práce klíčová. Autorka považuje za naprosto nežádoucí stav, kdy by byl umožněn vstup migrantů do České republiky, pokud jsou negramotní či byli několikrát trestně stíháni.

Byť se jedná o malý průzkum, tato analýza podporuje předpoklad, že migranti jsou posilou pro pracovní trh. Přijímání pracovních migrantů pomáhá prosperovat české ekonomice, a proto je také důležitá dobrá imigrační politika, která by byla výhodná pro obě strany.

Jedná se také o metodologický návod, jehož cílem je zjištění, zdali k tomuto problému přistupují i ostatní migranti a cizinci stejně. Tato disertační práce má ambici do určité míry otevřít oči politické reprezentaci, odborníkům a také veřejnosti, aby stanoviska obsažená v sekci doporučení brali ohled ve svých názorech vůči cizincům a migraci.. Autorka věří, že upřímná debata a sdílení odlišných názorů posílí pozitivní změny jak v integrační, tak v migrační politice, které ČR pomohou, aby byla zemí s nestranným imigračním systémem a společností, jež nabízí bezproblémové prostředí pro lidi z různého kulturního prostředí.

Téma migrace je však natolik široké, že jej tato disertační práce zdaleka nemůže vyčerpat. Autorka se pokusila postihnout takové oblasti, které mají vysokou míru relevance a aktuálnosti a kde zároveň panují určité nejasnosti ohledně pozice České republiky. V této souvislosti stojí za zamyšlení, kterými aktéry a jakou metodou je tato pozice formována. Ještě před několika málo lety byla migrace předmětem bez význačné politické prominence a její správa se děla v první řadě na úrovni odpovědných úředníků ministerstva vnitra (Jungwirth, 2018). Současná situace je však zcela odlišná. Její význačná politizace označuje, že se této klíčové problematice dostává odpovídající pozornosti volených představitelů. Zároveň však nezřídka vede k podstatnému zjednodušování a zplošťování debaty. Klíčem k nalezení rovnovážných stanovisek je otevřenější, a především informovaná diskuze. Výrazně emotivně vnímanou oblast migrace je proto potřebné ve veřejném prostoru racionalizovat, dávat do souvislostí s jinými veřejnými politikami a přinášet do ní odborné pohledy. Tato disertační práce je v tomto smyslu příležitostí. Je více než žádoucí, aby se nejednalo o příležitost ojedinelou.

LITERATURA A ZDROJE

1. ANDERSON, B. *Us and Them? The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
2. ANDRIJASEVIC, R. a SACCHETTO, D. From labour migration to labour mobility? The return of the multinational worker in Europe. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 2016, roč. 22 č. 2, s. 219-231.
3. ANDRIJASEVIC, R., a SACCHETTO, D. 2016. From labour migration to labour mobility? The return of the multinational worker in Europe. *Transfer: European Review of Labour and Research*, roč. 22, č. 2, s. 219-231. DOI: 10.1177/1024258916635975
4. AROCA, P. a MALONEY, W. F. *Migration, Trade, and Foreign Direct Investment in Mexico*.
5. BARNES, T. J., PECK, J. a SHEPPARD, E.S. *The Wiley-Blackwell companion to economic geography*. Malden, Ma: Wiley, 2012, s. 646. ISBN: 978-1-4443-3680-1.
6. BARŠOVÁ A. a BARŠA, P.. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. s. 308. ISBN 80-210-3875-6.
7. BEAUCHEMIN, C. a GONZALES-FERRER, A. Sampling international migrants with origin-based snowballing method: New evidence on biases and limitations. *Demographic Research*. 2011, roč. 25, č. 3, s. 103-134. DOI: 10.4054/DemRes.2011.25.3
8. BEAUCHEMIN, C. a GONZÁLEZ-FERRER, A. Sampling international migrants with origin-based snowballing method: New evidence on biases and limitations. *Demographic Research*. 2011, roč. 25, s. 103-134.
9. BERNARD, J. a LEONTIYEVA, Y. Cizinci jako obtížně dosažitelná populace. *Data a výzkum-SDA Info*, 2013, roč. 7, č. 1, s.57-80.
10. BHAGWATI, J.N. *Borders Beyond Control*. Columbia University Libraries. 2003, roč. 82, doi.org/10.7916/D8BV7SG6
11. BLACK, R., ENGBERSEN, G. a OKÓLSKI, M. eds., *A continent moving west?: EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*. 2010. Amsterdam University Press.
12. BLOEMRAAD, I. a SCHÖNWÄLDER, K. *Immigrant and Ethnic Minority Representation in Europe: Conceptual Challenges and Theoretical Approaches*. West

- European Politics. 2013, roč. 36, č. 3, s. 564-579. <http://dx.doi.org/10.1080/01402382.2013.773724>
13. BLOEMRAAD, I. The promise and pitfalls of comparative research design in the study of migration. *Migration Studies*, 2013. roč. 1, č. 1, s.27-46.
 14. BLOTEVOGEL, H.H., HEINRICH, H. a FIELDING, T. People, jobs, and mobility in the new Europe. 1997. New York: Wiley, s. 312, ISBN 0471949019.
 15. BORJAS, G. J. Does Immigration Grease the Wheels of the Labor Market? *Brookings Papers on Economic Activity*. 2001, č. 1, s. 69–119.
 16. BORJAS, G. J. Economic Theory and International Migration. *International Migration Review*. 1989, roč. 23, č. 3, 457–485 p. ISSN 01979183.
 17. BUCH, C. M. KUCKULENZ, A. 2004. Worker Remittances and Capital Flows to Developing Countries. ZEW Discussion Paper No. 04-31, Mannheim 2004.
 18. BURCIN, B. DRBOHLAV, D., KUČERA, T. 2007. Koncept náhradové migrace a jeho aplikace v podmínkách České republiky. *Demografie* 2007 (49), s. 170-181. ISSN 0011-8265.
 19. BURCIN, BORIS, et al. “Možnosti Migračního Řešení Perspektivního Úbytku a Demografického Stárnutí Obyvatelstva České Republiky / Migration as a Possible Solution to the Future Population Deficits and Demographic Ageing in the Czech Republic.” *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, vol. 44, no. 4, 2008, pp. 653–682. JSTOR, JSTOR, www.jstor.org/stable/41132615.
 20. BURRELL, K. ed., Polish Migration to the UK in the 'new' European Union: After 2004. 2016. Routledge. ISBN 978-0-7546-7387-3.
 21. CARRINGTON, W. J., DETRAGIACHE, E. a VISHWANATH, T. Migration with Endogenous Moving Costs. *American Economic Review*. 1996. roč. 86, č. 4, s. 909–930. ISSN 0002-8282.
 22. CASELLI, G., VALLIN J. a WUNSCH G.J. *Demography: Analysis and Synthesis*. Boston: Elsevier, 2006. s. 94. ISBN 978-0127656601.
 23. CASTLES, S. Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2010. roč. 36, č. 10, s. 1565-1586.
 24. CASTLES, S. Why Migration Policies Fail. *Ethnic and Racial Studies*. 2004. roč. 27, č. 2, s. 205-227. ISSN: 1466-4356.
 25. CIHELKOVÁ, E. a JAKŠ, J. *Evropská integrace – Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0854-0.

26. CLAUDIA, F. a PONZO, I. Integration in times of economic decline. Migrant inclusion in Southern European societies: trends and theoretical implications. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2017. s. 1-17. doi.org/10.1080/1369183X.2017.1345830
27. COLLIS, J. a HUSSEY, R. *Business Research: A Practical Guide for Undergraduate and Postgraduate Students*, 2003. Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Business Research. Hampshire.
28. CRESWELL, J.W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. 1998. SAGE Publications. ISBN 9780761901433.
29. CUSHING, B. The Effect of the Social Welfare System on Metropolitan Migration in the US, by Income Group, Gender and Family Structure. *Urban Studies*, 1993. roč. 30, č. 2, s. 325-337.
30. ČERMÁK, Z. a LUPTÁK, M. Socioekonomický a demografický kontext česko-ukrajinské migrace. *Univerzita Karlova v Praze*. 2015. s. 53-63. ISBN 978-80-246-3035-9.
31. ČECHOVSKÝ, M. *Fenomén (i)migrace a imigrační politika Evropské unie*. Disertační práce. Masarykova Univerzita. 2010. 197 stran.
32. DJAJIC, S. 2014. Temporary Migration and the Flow of Savings to the Source Country, *Review Of Development Economics* 2014, 18 (1), s.162-176. ISSN 1363-6669.
33. DAVIS, T. a HART, D. M. International Cooperation to Manage High-Skill Migration: The Case of India-U.S. Relations. *Review of Policy Research*. 2010. roč. 27, č. 4, s. 509–526.
34. DE HAAS, H. International migration and national development: Viewpoints and policy initiatives in countries of origin. 2006. Working papers Migration and Development series Report 6.
35. DE HAAS, H. International migration, remittances and development: Myths and facts. *Third World Quarterly*. 2005, roč. 26, č. 8, s. 1269-1284. ISSN 0143-6597.
36. DE HAAS, H. Migration and Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Review*. 2010, roč. 44, č. 1, s. 227-264.
37. DE JONG, G. F. a GARDNER, R.W. *Migration decision making: multidisciplinary approaches to microlevel studies in developed and developing countries*. New York: Pergamon Press, 1981. ISBN 0080263054.
38. DELANTLY, G. Fear of Others: Social Exclusion and the European Crisis of Solidarity, 2008. roč. 42, č. 6, s. 676-690. 10.1111/j.1467-9515.2008.00631.x

39. DELANTY, G., WODAK, R. a JONES, P. eds., Identity, belonging and migration. 2008. Oxford University Press.
40. DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. 2002. Karolinum. ISBN: 978-80-246-0139-7.
41. DRBOHLAV, D. a DZÚROVÁ, D., "Where Are They Going?": Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A Case Study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague). 2007. International Migration, roč. 45, č.2, s.69-95.
42. DRBOHLAV, D. a kol. Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace. 2011. Praha Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-87404-10-2.
43. DRBOHLAV, D. a LACHMANOVÁ, L. Irregular economic activities of migrants in the Czech Republic. A Delphi study about adaptations in a globalising economy. Evolution of Geographical Systems and Risks Processes in the Global Context. 2008. Praha: Karolinum, P3K Publishers, s.129-156.
44. DRBOHLAV, D. a UHEREK, Z. Reflection on Migration Theories. Příspěvek je jedním z výstupů výzkumného záměru MSM 0021620831 financovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a výzkumného záměru Z90580513. 2015, s. 18.
45. DRBOHLAV, D. Immigration and the Czech Republic (with Special Respect to the Foreign Labour Force). International Migration Review. 2003. roč. 37, č.1, s. 194-224.
46. DRBOHLAV, D. Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 207. ISBN 978-80-7419-039-1.
47. DRBOHLAV, D., HARS, A. a GRABOWSKA-LUSÍŇSKA, I.. Experiencing immigration: Comparative analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland. 2009. IDEA Working Papers, Lambert Academic Publishing.
48. DRBOHLAV, D. Ekonomické dopady migrace. 2007. Brožura Migrace do ČR. Vydané společností Člověk v tísni
49. DUSZCZYK, M. Costs and Benefits of Labor Mobility between the EU and the Eastern Partnership Countries: The Case of Poland. 2013. IZA Discussion Paper No. 7664. University of Warsaw.
50. EL-SAKKA, M. I. T. MCNABB, R. 1999. The Macroeconomic Determinants of Emigrant Remittances, World Development 1999, 27 (8). s. 1493-1502.
51. EQUETER, J. 2002. Can Migrant Workers Save An Aging Europe? Labour Education 4 (129). Geneva, International Labour Organisation.

52. ETZO, I. Vnitřní migrace: přehled literatury. 2008. MPRA článek č. 8783. University Library of Munich.
53. FAINI, R., DE MELO, J. a ZIMMERMANN, K.. Migration: The controversies and the evidence. University of Cambridge, Cambridge, U.K., 1999. ISBN 0 521 66233 8.
54. FAIST, T. 2010: Beyond a border: The causes and consequences of contemporary immigration. Pine Forge Press. ISBN 1412924952.
55. FERJENČÍK, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu. 2000, s.80. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-815-9.
56. FIDRMUC, J. Migration and regional adjustment to asymmetric shocks in transition economies. 2002. William Davidson Working Paper No. 441.
57. FILIMONAU, V. a MIKA, M. Return labour migration: an exploratory study of Polish migrant workers from the UK hospitality industry. 2017. Current Issues in Tourism, s.1-22.
58. FINOTELLI, C. a KOLB, H., “The Good, the Bad and the Ugly” Reconsidered: A Comparison of German, Canadian and Spanish Labour Migration Policies. Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice, 2017. roč. 19, č. 1, s.72-86.
59. FRANC, A. Hlavní tendence ve vývoji pracovních migrací v České republice. Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, 2006. ISSN 1801-4496.
60. FREEMAN, G. P. Immigrant Incorporation in Western Democracies. International Migration Review. 2004, roč. 38, č. 3, s. 945–969.
61. FROY, F. a GIGUERE, S. De l'immigration à l'intégration: des solutions locales à un défi mondial. Paris: Organisation de coopération et de développement économiques, 2007. ISBN 9789264028975.
62. GLAZAR, O. a Strielkowski, W. Turkey and the European Union: possible incidence of the EU accession on migration flows. Prague Economic Papers. 2010. roč. 3, s. 218-235.
63. GOLDIN, I., CAMERON, G. a Et Balarajan, M.. The Impacts of Migration In Exceptional People: How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future, STU - Student edition, Princeton University Press. 2011. s. 162-210. eISBN: 978-1-4008-3629-1.
64. GOPINATH, M. a CHEN W. Foreign direct invest and wages: a cross - country analysis. Journal of International Trade and Economic Development. 2003. roč. 12, č. 3, s. 285–309. ISSN 0963-8199.
65. GOPINATH, M. a WEIYAN, C. Foreign Direct Investment and Wages: A Cross-Country Analysis. The Journal of International Trade & Economic Development. 2003. roč. 12, č. 3.

66. GÓRNY, A. a NAPIERALA, J. Comparing the effectiveness of respondent-driven sampling and quota sampling in migration research, *International Journal of Social Research Methodology*, 2016. roč. 19, č.6, s. 645-661.
<https://doi.org/10.1080/13645579.2015.1077614>
67. GÓRNY, A., GRABOWSKA-LUSIŃSKA, I., LESIŃSKA, M. a OKÓLSKI, M. 2009. Poland: Becoming a country of sustained immigration. *IDEA Working Papers*, 10, s. 5-2
68. GYÁRFÁŠOVÁ, O., BAHNA, M., a SLOSIARIK, M. Sila nestálosti: volatilita voličov na Slovensku vo voľbách 2016. 2017. *Středoevropské politické studie*, roč. 19, č. 1, s. 1-24. doi: [dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.1](https://doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.1)
69. HAGERSTRAND, T. Migrace ve Švédsku. *Migration and area in Lund Studies*. Hannenberg, D.; Hagerstranda, T.; Odeviny, B (eds.). *Migration in Sweden*. Lund: GNK Gleerup, 1957, s. 17–128.
70. HANNAN, D. Rural exodus: a study of the forces influencing the large-scale migration of Irish rural youth. 1970. London: Chapman.
71. HARRIS, J. R. a TODARO, P. M. Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *The American Economic Review*. 1970. roč. 60, č. 1, s. 126–142. ISSN 0002-8282.
72. HARRIS, N. *Thinking the Unthinkable: The Immigration Myth Exposed*. 2002. London: I.B.Tauris. ISBN 1860646719
73. HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2015. Portál. ISBN. 978-80-262-0873-0.
74. HAVEL, D. The Influence of Both Legal and Illegal Migration on the Internal Security of the Czech Republic and the Crisis Management. 2010. *Vysokoškolská kvalifikační práce*. Masarykova Univerzita.
75. HAYTER, T. *Open Borders: The case against immigration controls*. 2001. London: Pluto Press.
76. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 2005. Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.
77. HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*. 2015. Portál. ISBN:978-80-262-0981-2
78. HICKS, J. R. *The Theory of Wages*. 1932. London. Macmillan,
79. HINDLS, R. a kol. *Kvantitativní metody a informační technologie*. 2015. Institut certifikace účetních. ISBN 978-80-87985-01-4

80. HOLLIFIELD, J. The Politics of International Migration: How Can We “Bring the State Back In?” In *Migration Theory Talking across Disciplines*, ed. C. B. Brettell, 137–86. New York: Routledge. 2000.
81. HOLMAN, R. *Ekonomie*. 2011. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. 322. ISBN 978-80-7400-006-5.
82. HORÁKOVÁ, M. Mezinárodní pracovní migrace v ČR. Bulletin č. 18. Praha: VÚPSV, 2007.
83. HORÁKOVÁ, M. Zaměstnávání cizinců v České republice, část I. Integrace cizinců na trh práce. 2001. Praha: VÚPSV.
84. CHALOUPKOVÁ, J. a ŠALAMOUNOVÁ, P. Postoje k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích. *Sociologický časopis*. 2006. roč. 42, č. 1, s. 57-80. ISSN 0038-0288.
85. CHISWICK, B. R. a Miller, P. W. Occupational Attainment and Immigrant Economic Progress in Australia. *Economic Record*. 2008. roč. 84, s. 45–56. ISSN 0013-0249.
86. CHISWICK, B. R. *The economics of immigration: selected papers of Barry R. Chiswick*. Massachusetts. Edward Elgar Publishing, 2005. ISBN 9781843764588.
87. CHISWICK, B.R. Are Immigrants Favorably Self-selected? An Economic Analysis. In *Migration Theory: Talking across Disciplines*. Ed. C.B. Brettell and J.F. Hollifield. New York and London: Routledge. 2000. s. 61-76.
88. JANÍČEK, P. *Systémová metodologie: brána do řešení problémů*. 2014. 374 s. ISBN: 978-80-7204-887- 8.
89. JÁNSKÁ, E., PAUKNEROVÁ, K., a KOROPECKÁ, M. Transnational Behaviour of Ukrainian Remitting Migrants. *Journal of Economic and Social Geography*. 2017, roč. 108, č. 5, s. 656–668. ISSN 1467-9663.
90. JENNISSEN, R. Causality Chains in the International Migration Systems Approach. *Časopis Research and Policy Review*. 2007. roč. 26, č. 4. s. 411–436. ISSN 0167-5923.
91. JUNGWIRTH, T. Budoucnost azylové a migrační politiky Evropské unie. Podkladový materiál pro jednání kulatého stolu Národního konventu o EU. Úřad Vlády ČR. 2018
92. KAHANEC, M. a ZIMMERMANN, F. K., *Migration in al enlarged EU: A challenging solution?* 2009. Brusel.
93. KHOO, S.-E., HUGO, G. a MCDONALD, P.. Skilled Migration from Europe to Australia. *Population, Space and Place*. 2010. roč. 16, s. 550–566. 10.1002/psp.651.

94. KHOO, S.-E., MCDONALD, P., VOIGT-GRAF, C. a HUGO, G.. A Global Labor Market: Factors Motivating the Sponsorship and Temporary Migration of Skilled Workers to Australia. *International Migration Review*. 2007. roč. 41, s. 480–510.
95. KOLB, H.. From Brakeman to Booster: Policy change in Germany's EU Labour Migration Policy, *International Migration*. 2017. roč. 55, č. 1, s. 11-21.
96. KOPŘIVOVÁ, A. Ruští emigranti ve Všenorech, Mokropsech a Černošicích. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR - Slovanská knihovna, 2003, s. 50. ISBN 80-7050-425-0.
97. KOTLER, P. a KELLER K.L. *Marketing management* 12. vydání. 2007. Grada. ISBN: 978-80-247-1359-5.
98. KOWALSKA, K. a STRIELKOWSKI, W. Analýza: Sklon k migraci a migrační potenciál ČR a Polska. 2013. *Časopis Demografie*. ISSN 1801-2914.
99. KRITZ, M. a ZLOTNIK, H. Global interactions: Migration systems, processes, and policies. In Kritz, M. M.; Lim, L. L.; Zlotnik, H. (eds.). *International migration systems: A global approach*. Oxford: Clarendon Press, 1992. s. 1–16.
100. KRYZANOWSKI, M. Ethnography and critical discourse analysis: towards a problem-oriented research dialogue. *Critical Discourse Studies*. 2011. roč. 8 č. 4, <https://doi.org/10.1080/17405904.2011.601630>
101. KRZYŻANOWSKI, M. a WODAK, R., 2011. *The politics of exclusion: Debating migration in Austria*. Transaction Publishers.
102. LAMONT, M., PENDERGRASS, S. a PACHUCKI, M.C.. Symbolic Boundaries. in *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, edited by James Wright. 2015. Oxford: Elsevier. s. 850-855.
103. LANDESMANN, M. a LEITNER, S. M. Labour mobility of Migrants and Natives in the European Union: An Empirical Test of the „Greasing of the Wheels“ Effect of Migrants. Working papers 119, Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche, Wien, 2015.
104. LAU, D. C. MURNIGHAN, J. K. Demographic Diversity and Faultlines: The Compositional Dynamics of Organizational Groups. *The Academy of Management Review* [online]. 1998, 23(2), 325- [cit. 2018-03-19]. DOI: 10.2307/259377. ISSN 03637425. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/259377?origin=crossref>.
105. LECHMANOVÁ, P. Migranti na trhu práce v ČR. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií. 2016.
106. LEMOS S. a PORTES J. 2008. New Labour? The Impact of Migration from Central and Eastern European Countries on the UK Labour Market. IZA DP No. 3756

- 107.LEONTIYEVA, Y. POKORNÁ, A. Faktory bránící využití kvalifikace imigrantů na trhu práce v ČR. Výzkumná zpráva. Evropský sociální fond v ČR. Evropská unie. 2014.
- 108.LESIŇSKA M. Integration policy, In: A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska, M. Okólski (ed.). Immigration to Poland: policy, employment, integration. Scholar Publishing House, Warszawa. 2010.
- 109.LESIŇSKA, M. Immigration of Ukrainians and Russians into Poland Inflow, integration trends and policy impacts. Interact Research Report. Centre of Migration Research, University of Warsaw. 2015. ISBN: 978-92-9084-271-2.
- 110.LEWIS, W. A. Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. School of Manchester. 1954. vol. 22, č. 2, s. 139–191. ISSN 1463-6786.
111. LIMA, P., BERNABÈ, S., BUBBICO, R. L., LEONARDO, S. a WEISS, C.. Migration and the EU Challenges, opportunities, the role of EIB, 2016.
- 112.LITOSSELITI, L. Using focus groups in research, 2003, Continuum London New York. ISBN 978-0-8264-6472-9.
- 113.LUBBERS, M. a GIJSBERTS, M. Comparing the labour market position of Poles and Bulgarians before and after migration to the Netherlands. 2016. Comparative Migration Studies, roč. 4, č. 1, s.22.
- 114.LUKÁŠOVÁ, R. Organizační kultura a její změna. 2010. Grada Publishing. ISBN 9788024729510.
- 115.MACHÁČEK, J. a BARTOS, M. et al. Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky. Lesnická práce, 2011, s. 196, ISBN 978-80-87154-49-6.
- 116.MACHÁČEK, J. Intensity of International Migration and Its Socio-economic Context in EU States. Conference Proceeding Challenges of International migration. s. 14-15. ISBN 978-80-245-1961-6.
- 117.MANNIX, E. NEALE, M.A. What differences make a difference? The promise and reality of diverse teams in organizations. Psychological Science in the Public Interest. October 2005, Vol. 6, Issue 2, Pages 31-55.
- 118.MARTIN, P. a ABELLA, M. 2009. Migration and Development: The Elusive Link at the GFMD. International Migration Review. Volume 43, Issue2. p. 431-439. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2009.00771.x>
- 119.MARTIN, P. L. a STRAUBHAAR, T. Best Practices to Reduce Migration Pressures. International Migration, 2002,. roč. 40, č. 3, s. 5-21.

- 120.MARTIN, P. L. a Taylor J.E. Managing Migration: The Role of Economic Policies. In Global Migrants, Global Refugees: Problems and Solution. Ed. A. R. Zolberg and P. M. Benda. New York and Oxford: Berghahn. 2001. s. 95 -120.
- 121.MASSEY, D. S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUICI, A., PELLEGTINO, A. a TAYLOR, E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Časopis Population and Development. 1993. ročník 19, číslo 3, strany 431–466. ISSN 0098-7921.
- 122.MASSEY, D.S. Economic Development and International Migration in Comparative Perspective. Population and Development Review. 1988, roč. 14, č. 3, s. 383-413.
- 123.MCGINNITY, F. a GIJSBERTS, M. A Threat in the air? Perceptions of group discrimination in the first years after migration: Comparing Polish Migrants in Germany, the Netherlands, the Uk and Ireland. 2016. Roč. 16, č. 2. s. 290-315.
doi.org/10.1177/1468796815616154
- 124.MILLINGTON, J. 1994. Migration, Wages, Unemployment and the Housing Market: International Journal of Manpower. 1994, roč. 15, č. 9–10, s. 89–133. ISSN 0143-7720.
- 125.MINCER, J. Family Migration Decisions. Journal of Political Economy. 1978, roč. 86, č. 5. ISSN 0022-3808.
- 126.MINISTERTSVO VNITRA ČR. Kulatý stůl Národního konventu o EU na téma Budoucnost migrační a azylové politiky EU. Podkladový materiál odboru azylové a migrační politiky MV 16. března 2018.
- 127.NEWLAND, J. A. Factors Influencing Independence in Adolescents With Sickle Cell Disease. 2008. roč. 21, č. 3, s. 177–185. DOI: 10.1111/j.1744-6171.2008.00149.x
- 128.NOWICKA, M. Migrating skills, skilled migrants and migration skills: The influence of contexts on the validation of migrants skills. Migration letters. 2014. roč. 11, č. 2. ISSN 1741-8984.
- 129.NYBERG–SØRENSEN, N., VAN HEAR, N. a ENGBERG–PEDERS, P. The Migration–Development Nexus: Evidence and Policy Options. 2002, roč. 40, č. 5, s. 49-73. DOI: 10.1111/1468-2435.00211
- 130.OECD. Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, Paris, 2015.
- 131.ÖERG, S. Theories on inter-regional migration: přehled. Článek v časopise. Str.95-47. Laxenburg, Austria: International Institute for Applied Systems Analysis, Working Paper-95-47. 1995.
- 132.OCHRANA, F. a PŮČEK, M. Smart administration jako způsob správy věcí veřejných. In: Chytrá veřejná správa: kohezní politika. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2009. s. 186-189. ISBN 978-80-86616-27-4.

133. OLECKÁ, I. a IVANOVÁ, K. Metodologie vědecko-výzkumné činnosti. 2010. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, ISBN 978-80-87240-33-5.
134. PALÁN, Z. Lidské zdroje – výkladový slovník. 2002. Academia. ISBN: 80-200-0950-7.
135. PARK S. 2007. Does Immigration Benefit a Regional Economy With An Aging Population? Simulation Results from the Chicago CGE Model. Department of Economics. University of Illinois at Urbana-Champaign.
136. PAVLOV, V. STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA A NÁHRADOVÁ MIGRACE V PODMÍNKÁCH ČR. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. 2009)
137. PEERS, S. EU Justice and Home Affairs Law. 2016. 4. vyd., s. 640, Oxford: Oxford University Press. ISBN: 9780198776833.
138. PETRESKI, M., PETRESKI, B., TUMANOSKA, D., NARAZANI, E., KAZAZI, F., OGNJANOV, G., JANKOVIC, I. MUSTAFA, A. KOCHOVSKA, T. "The Size and Effects of Emigration and Remittances in the Western Balkans. A Forecasting Based on a Delphi Process," *Südosteuropa. Journal of Politics and Society*, De Gruyter, 2017. roč. 65, č. 4, s. 679-695.
139. PETRESKI, M., PETRESKI, B., TUMANOSKA, D., NARAZANI, E., KAZAZI, F., OGNJANOV, G., JANKOVIC, I., MUSTAFA, A. a KOCHOVSKA, T.. The size and effects of emigration and remittances in the Western-Balkans: Forecasting based on a Delphi process. 2017.
140. PIORE, M. J. Birds of passage: Migrant labor and industrial societies. London; New York; Melbourne: Cambridge University Press, 1979. ISBN 0-521-22452-7.
141. POPPER, M., BIANCHI, G., LUKŠÍK, I. a SZEGHY, P. Potreby migrantov na Slovensku – Výskum zameraný na integráciu migrantov na trh práce a do spoločnosti. Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV, 2006. Bratislava.
142. PORTES, A. A DEWIND, J. Rethinking migration: new theoretical and emperical perspectives. New York: Berghahn Books, 2007. s. 440. ISBN 978-1-84545-543-9.
143. PORTES, A. Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities. 1997. Princeton University.
144. PORTES, A. Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. *International Migration Review*, 1997. roč. 31, č. 4, str. 799-825.
145. POSTNIKOV, S. P. Russkije v Prage 1918-1928 g. g. Praha: Legiografie, 1928, s.9.

146. PROCHÁZKOVÁ ILLINITCHI, C. *Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik*. Vysoká škola ekonomická v Praze., 2010, 24 str. ISSN 0572-3043
147. PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. 2014. Grada. ISBN 9788024752327.
148. PUNCH, K. F. *Developing Effective Research Proposals*. 2006. London: Sage. ISBN 9781412921251.
149. PYTLÍKOVÁ, M. *Reflections on the immigrations Issues*. Center for Economic Research and Graduate Education – economics Institute. Power Point Presentation. 2017. VŠB-TU Ostrava.
150. RAVENSTEIN, E. G. *Laws of Migration*. Časopis Royal Statistical Society. 2003, ročník 52, číslo 2. str. 241–305. ISSN 0952-8385.
151. RICA, S., GLITZ, A. a ORTEGA, F. *Immigration in Europe: Trends, Policies and Empirical Evidence*, Bonn, 2013.
152. RICHTERMOCOVARÁ, T. *Migrace v České republice, její klady a zápory*. 2010. Diplomová práce.
153. ROGERS, B. W. a DE BEIGL Z. R.: *L'intégration des travailleurs migrants sur le marché du travail: les politiques et leur impact*, 1996. Genève.
154. ROUBÍČEK, V. *Úvod do demografie*. Praha: Codex bohemia, 1997. s. 352. ISBN 80-85963-43-4.
155. ROZEHNALOVÁ, J. *Legální pracovní migrace Ukrajinců na Prostějovsko a jejich sociální integrace*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální politiky a sociální práce.
156. RUMPÍK, V. *Sociální jednání migrantů ve vztahu k legislativním úpravám*. Západočeská univerzita v Plzni. 2013. s.151.
157. RYNER. A. *Ruined Fortress?: Neoliberal Hegemony and Transformation in Europe*. / Cafruny, Alan; Ryner, Magnus. N/A ed. Lanham, Md: Rowman & Littlefield, 2003, roč.17, s. 325.
158. ŘEZNÍČKOVÁ, V. *Zaměstnávání cizinců a osob bez státní příslušnosti na území ČR*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. 2011. 68 str.
159. SASSEN, S. *Locating cities on global circuits*. Globalization and Cities. Environment&Urbanization. 2002, roč. 14, č. 1.
160. SEHNÁLKOVÁ, J. *Demografie, Review for Population Research*. Český statistický úřad. ISSN 0011-8265.

161. SEKEROVÁ, K. Zaměstnávání cizinců – nevídaný potenciál nebo administrativní břemeno? Publikace vznikla v rámci realizace projektu s názvem „Zahraniční zkušenosti s integrací cizinců na trh práce v oblasti automotive průmyslu“. 2014, s. 134. (registrační číslo: CZ.1.04/5.1.01/77.00336).
162. SCHEBELL a kol. Průzkum veřejného mínění cizinců z třetích zemí o otázkách integrace a jejich náhledů na majoritní společnost a život v ní. 2015. Praha. v.v.i. s. 121. ISBN 978-80-7416-225-1.
163. SCHIOPU, I. SIEGFRIED, N. 2006. Determinants of workers' remittances. Evidence from the European neighbouring region. European Central Bank.
164. SJAASTAD, L. A. Costs and Returns of Human Migration. Časopis Political Economy. 1962, roč. 70, č. 5, s. 80–93. ISSN 0022-3808.
165. SLÁDEK, K. Ruská diaspora v České republice. 1. vyd. Nakladatelství Pavel Mervant, 2010. 148 s. ISBN 978-80-87378-49-6.
166. SOUČKOVÁ, T., Problematika výzkumu ukrajinské minority v Čechách a na Slovensku. 2016. AntropoWebzin, roč. 3, s.107-111.
167. SOYSAL, Y. N. Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe. University of Chicago. 1994. ISBN 0226768422.
168. STARK, O. a BLOOM, D. The New Economics of Labor Migration. American Economic Review. 1985. roč. 75, č. 2. ISSN 0002-8282.
169. STARK, O. a TAYLOR, E. Migration Incentives, Migration Types: The Role of Relative Deprivation. The Economic Journal. 1991. roč. 101, č. 408, s. 1163–1178. ISSN 0013-0133.
170. STARK, O. a TAYLOR, E. Relative Deprivation and International Migration. Demography. 1989. roč. 26, č. 1, s. 1–14. ISSN 0070-3370.
171. STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., a DRBOHLAV, D. Pracovní migrace a remittance: současné trendy v době krize. 2011. Geografie., roč. 116, č. 4, s. 375.
172. STOJANOV, R. a NOVOSÁK, J. Migrace místo pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. Mezinárodní vztahy, 2008. s. 38-77, roč. 43, č.1, s. 38-77. ISSN 0323-184.
173. STOUFFER, S. A. Intervening opportunities: Tudory relating mobility and distance. US Sociological Review. 1940. roč. 5, č. 6, s. 845–867. ISSN 0003-1224.
174. STRATEGIE MIGRAČNÍ POLITIKY ČR. Zásady migrační strategie České republiky. Ministerstvo vnitra ČR, 2015. ISBN – 978-80-86466-83-5.

175. STRAUBHAAR, T.: Migration Pressure. *International Migration - Quarterly Review*. 1993, roč. 31, č. 1, s. 5- 42.
176. STRIELKOWSKI, W. a O'DONOGHUE, C.. Ready to go? EU Enlargement and Migration Potential: Lessons for the Czech Republic in the Context of Irish Migration Experience. *Prague Economic Papers*, 2006, roč. 1, s. 16-24.
177. STRIELKOWSKI, W. a TURNOVEC, F. Neo-classical model of labour mobility between two countries revisited: introduction of the concepts of propensity to migration and the indicator of migration cost. *Economics and Management*, 2011, roč. 8, č. 70, s. 3-16. ISBN: 1998-1627.
178. STRIELKOWSKI, W. a WEYSKRABOVA, B., Ukrainian labour migration and remittances in the Czech Republic. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 2014. roč. 105, č. 1, s.30-45.
179. STRIELKOWSKI, W. Migration in the Czech Republic and Slovakia: An economic analysis. 2012. Charles University in Prague, Faculty of social sciences,
180. SURO, R., BENDIXEN S., LOWELL L. a BENAVIDES D.C.. Billions in Motion: Latino Immigrants, Remittances and Banking, 2002. The Pew Hispanic Center and Multilateral Investment Fund Report.
181. ŠIMKOVÁ, M. Ekonomické aspekty pracovní migrace v ČR. Migrace a demografické výzvy: sborník vybraných příspěvků z konference České demografické společnosti. Jindřichův Hradec, Praha: Oeconomica, 2016. ISBN 978-80-245-2183-1.
182. ŠIROKÝ, J. Daně v Evropské unii. 2010. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-799-7.
183. TAYLOR, J. E. Migration. In Paul Demeny and Geoffrey McNicoll (ed.) *Encyclopedia of Population*. New York: Macmillan Reference, 2003, roč. 2, s. 640–644.
184. TODARO, M. P. A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *American Economic Review*. 1969. roč. 59, č. 1. s. 138-148. ISSN 0002-8282.
185. TSAI, P. L. a TSAY, C. L. Outward Foreign Direct Investment and Inward International Labor Migration: Substitutes or Complements? *International Economic Journal*. 2008. roč. 22, č. 1, s. 127–139. ISSN 1016-8737.
186. TUPÁ, M. Problémy a trendy v migrácii pracovnej sily. 2015. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2015.
187. TYLDUM, G. Limitations in Research on Human Trafficking. 2010. roč. 48, č. 5, s. 1-13. 0.1111/j.1468-2435.2009.00597.x

188. VALENTOVÁ, E., FALTOVÁ, M., HRADEČNÁ, P., TROCHTOVÁ, A., ZELENKOVÁ, Š. a DUBA, P. Zvýšení role neziskového sektoru v oblasti sociální integrace pracovních migrantů v ČR. Sdružení pro integraci a migraci, 2012. ISBN 978-80-260-3541-1.
189. VERTOVS, S. Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. *International migration review*. 2004, roč. 38, č.3, s.970-1001. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2004.tb00226.x
190. VYHLÍDAL, J. JAHODA, R. a GODAROVÁ, J. Ekonomický přínos řízené pracovní migrace. VÚPSV, Praha, 2017. ISBN 978-80-7416-310-4.
191. WALSH, B.M. Expectations, Information, and Human Migration: Specifying an Econometric Model of Irish Migration to Britain. *Journal of Regional Science*, roč. 14, č. 1, s. 107-120. 10.1111/j.1467-9787.1974.tb00433.x.
192. WALSH, B.M. The Impact of Demographic Variables on Unemployment. In *The Challenge of Unemployment, Administration*. Dublin, 1987. roč. 35, č. 3.
193. WILLEKENS, F. Monitoring International Migration Flows in Europe. Towards a Statistical Data Base Combining Data from Different Sources. *International Institute for Applied Systems Analysis*. 1993. IIASA Working Paper. WP-93-051.
194. WIŚNIEWSKI, A. a BIJAK, J. 2009. Elicitation of expert knowledge for migration forecasts using a Delphi survey. *Working Paper 2/2009*.
195. WIŚNIEWSKI, A., FORSTER, J.J., P. W. F. SMITH, P.W.F, BIJAK, J. a RAYMER J. Integrated modelling of age and sex patterns of European migration. 2016. roč. 179, č. 4, s. 1007-1024. doi: 10.1111/rssa.12177
196. Zákon č. 435/2004 Sb., O ZAMĚSTNANOSTI, Část čtvrtá – Zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí, § 98. 13.5.2004.
197. ZIPF, G. PP/D hypothesis on the Intercity Movement of Persons. *American Sociological Review*. 1946, no. 11, s. 677–686. ISSN 0003-1224.

198. Internetové zdroje

1. BERÁNKOVÁ, P., RAHIMI, F., DVOŘÁKOVÁ, M., SVETLÍKOVÁ, M. a CHOCHOLÁČKOVÁ, K. Background paper: Česká imigrační politika: stát se vyhledávanou cílovou zemí? 2013. s. 17. [online] Dostupné z: http://www.evropskehodnoty.cz/wp-content/uploads/2013/03/Background-paper_Imigrace-1.pdf
2. BERNARD, J. a LEONTIYEVA. Y. 2013. Cizinci jako obtížně dosažitelná populace. Data a výzkum - SDA Info roč. 7, č. 1, s. 57-80. [online] Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/cfffb873645374315170573eab28d219c81ce85_DaV_2013-1_p57-80_Bernard_Leontiyeva.pdf
3. BROUČEK, S. Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí. Klub Hanoi, KlubHanoi.cz [online] [cit.31.05.2005] Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocclanku=2005040901>
4. BUCHMANN, M. 2014. Všeobecný princip: věda o historii: proč je svět jednodušší, než si myslíme. [online] Dostupné z: <https://lnk.sk/hqP3>
5. BUSINESSINFO. CzechTrade. Ukrajina, základní charakteristika teritoria. [online] [cit. 01.02.2016] Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/ukrajina-zakladni-charakteristika-teritoria-19093.html>.
6. Cizinci v České republice. Cizinci ze třetích zemí v ČR k 31. červenci 2017. [online] Dostupné z: <http://cizinci.cz/cs/2017-cizinci-ze-tretich-zemi-v-cr-k-30-cervnu-2016>
7. CIZINCI.CZ. Možnosti financování [online]. Dostupné z: <http://cizinci.cz/cs/2024-moznosti-financovani>
8. CSÉFALVAIOVÁ, K. Cudzinci na území Českej republiky. 2011. [online] Dostupné z: <http://kdem.vse.cz/resources/relik11/sbornik/download/pdf/173-Csefalvaiova-Kornelia-paper.pdf>
9. CZSO, 2009. Cizinci v České republice. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2009-x3zjkriguq>
10. CZSO, 2012 . Počet evidencí na úřadech práce podle sekcí odvětvové klasifikace ekonomických činností [online] [cit. 3.7.2017]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/1414-13-r_2013-0900
11. CZSO, 2012. Počet evidencí na úřadech práce podle sekcí odvětvové klasifikace ekonomických činností [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z:

- https://www.czso.cz/documents/10180/24380473/141413_t3-11.pdf/66b9d5f4-e8a1-463e-a2a4-e9c087143510?version=1.0
12. CZSO, 2015 Cizinci evidovaní na úřadech práce [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné na internetu: https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716_t3-04.pdf/c114e0dd-b6ef-48a1-98e9-1c271d1d215f?version=1.0
 13. CZSO, 2015 Cizinci s platným živnostenským oprávněním [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné na internetu: https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716_t3-08.pdf/e4ecd1f9-1010-4e30-8225-28b7bebc03?version=1.0
 14. CZSO, 2015. Cizinci evidovaní na úřadech práce [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716_t3-04.pdf/c114e0dd-b6ef-48a1-98e9-1c271d1d215f?version=1.0
 15. CZSO, 2015. Cizinci s platným živnostenským oprávněním [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716_t3-08.pdf/e4ecd1f9-1010-4e30-8225-28b7bebc03?version=1.0
 16. CZSO, 2016. Cizinci v ČR [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32846249/29002616.pdf/3c72c912-44e6-4c90-8aae-75c7a166f044?version=1.0>
 17. CZSO, 2016. Cizinci v ČR [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32846249/29002616.pdf/3c72c912-44e6-4c90-8aae-75c7a166f044?version=1.0>
 18. CZSU, Cizinci: Cizinci v ostatních zemích EÚ. 2014. [online] [cit. 16.6.2017] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/1-ciz_zahranici
 19. ČESKÉ INFORMAČNÍ STŘEDISKO PRO INTEGRACI CIZINCŮ REK. České vysoké školy pro zahraniční studenty. 2004. [online] Dostupné z: <http://www.czechschool.com/cz/doc/info.pdf>
 20. HLÍDACÍ PES. Česko hledá až 120.000 zaměstnanců. Řešením nejsou jen migranti, ale i starší populace. [online] Dostupné z: <http://hlidacipes.org/cesko-hleda-az-120-000-zamestnancu-resenim-nejsou-jen-migranti-ale-i-starsi-populace/>
 21. ČSÚ. Statistiky: počet cizinců. [online] [cit. 28.01.2016] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizinc>
 22. ČIŽINSKÝ, P. a HRADEČNÁ, P. Systémy přijímání zahraničních pracovníků s nižší kvalifikací. Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty, Praha, 2011. [online] [cit. 30. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.konsorcium-nno.cz/dokumenty-ke-stazeni.html>

23. ČSÚ. Cizinci pobývající na území ČR podle kategorií pobytu. [online] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45390720/29002617a01.pdf/867606f0-e7a2-42d6-88d7-d197e338e684?version=1.0>
24. ČSÚ. Data – počet cizinců. [online] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu
25. ČSÚ. Ekonomicky aktivní cizinci v ČR 2.1. Vývoj počtu ekonomicky aktivních cizinců v ČR v letech 1997-2005. [online] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20550327/11180621.pdf/ff1f795e-2236-4338-94cf-19c7bce85cfc?version=1.0>
26. ČSÚ. Národnostní struktura obyvatel. 2014. [online] Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>
27. ČSÚ. Více viz “Data – počet cizinců. [online] [cit. 20.2.2018]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu.
28. ČSÚ. Zaměstnanost a pobyt cizinců podle státního občanství k 31. 12. 2015. [online] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32912864/29002716_t3-01.pdf/8fe2190e-4c83-495e-8827-759879405b97?version=1.0.
29. ČSÚ. Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100 [online]. Praha: Český statistický úřad 2013. [cit. 07. 04. 2015]. 2013 Dostupné z www: <https://www.czso.cz/csu/czso/projekceobyvatelstva-ceske-republiky-do-roku-2100-n-fu4s64b8h4>.
30. ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech [online]. Praha: Český statistický úřad 2016. [cit. 20. 06. 2016]. 2016a. Dostupné z www: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-odroku-1989-v-cislech#01>.
31. DEMOGRAFIE. Rozvoj. [online] Dostupné z: <http://www.is.mendelu.cz/eknihovna/opory/index.pl?cast=50587>
32. DOLEŽALOVÁ, G. Nabídka volných míst evidovaných Úřadem práce ČR se zaměřením na nabídku pro absolventy škol a mladistvé. 2016. Národní ústav pro vzdělávání. [online] Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/Volna_mista_UP_2016_pro_www.pdf
33. DRBOHLAV, D. a UHEREK, Z. Reflexe migračních teorií. 2007, [online] Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>
34. DRBOHLAV, D. Ekonomické dopady migrace. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. 2007. [online] Dostupné z: <http://www.ukrajinci.cz/cs/publikace-clanky/detail/ekonomicke-dopady-migrace/>

35. DRBOHLAV, D. Ekonomické dopady migrace. Support Ukraine. [online] [cit. 20.1.2016]. Dostupné z: <http://www.ukrajinci.cz/cs/publikace-clanky/detail/neregulerni-pobyt-cizincu-vacrproblemy-aajejich-reseni/>.
36. DRBOHLAV, D. Současná migrace Ukrajinců a Rusů do Česka – Podrobnosti a rozdílnosti. Migraceonline.cz. 2003. [online] [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/soucasna-migrace-ukrajincu-a-rusu-do-ceska-podobnosti-a-rozdilnosti>
37. DUNG, N.A.. 2011. Czech labour market for foreigners and the situation of vietnamese employees [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34032/DPTX_2009_1__0_271092_0_102295.pdf?sequence=1
38. EUR-LEX. Access to European Law. [online] Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0098>
39. EUROSTAT, 2014. [online] [16.6.2017] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
40. EUROSTAT, File: Main groups of citizenship granted a first residence permit in the EU-28 and main EU Member States issuing the permit, by reason, in 2015. 2015. [online] [cit. 16.6.2017] Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_groups_of_citizenship_granted_a_first_residence_permit_in_the_EU-28_and_main_EU_Member_States_issuing_the_permit,_by_reason,_in_2015.png
41. EUROSTAT. Statistics - explained. 2015. [online] [cit. 16.9.2017] Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/a/a0/Main_countries_of_citizenship_and_birth_of_the_foreign_foreign-born_population%2C_1_January_2016_%28%C2%B9%29_%28in_absolute_numbers_and_as_a_percentage_of_the_total_foreign_foreign-born_population%29.png
42. EUROSTAT. [online] [cit. 15.02.2016] Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
43. EUROSTAT. Immigration in the EU, Brussels, Eurostat 10/6/2015; [online] Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf
44. EVROPSKÁ KOMISE. 2017. Ensuring effective legal pathways to Europe. [online] [cit. 20.2.2018]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we->

- do/policies/european-agenda -
migration/20170927_factsheet_ensuring_effective_legal_pathways_to_europe_en.pdf.
45. EVROPSKÁ KOMISE. Evropský program pro migraci. online] [cit. 20.2.2018]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_cs.pdf.
46. EVROPSKÁ KOMISE. State of the Union. 2017. Commission presents next steps towards a stronger, more effective and fairer EU migration and asylum policy. Ensuring effective legal pathways to Europe. [online] [cit. 20.2.2018]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3406_en.htm
47. EVROPSKÁ KOMISE. Vaše práva v oblasti sociálního zabezpečení v České republice. 2018.[online] [cit. 7.7. 2018] Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Czech%20Republic_cs.pdf
48. GLOPOLIS. Vnější politiky EU a ČR pro vysídlení a migraci. Vnější politiky EU a ČR pro vysídlení a migraci: Strategie, nástroje a doporučení shrnutí. 2007.[online] [cit. 7.5. 2018] Dostupné z: https://glopolis.org/wp-content/uploads/Vnejsi-politiky-pro-vysidleni-a-migraci_SHRNUTI-A4.pdf
49. GYÁRFÁŠOVÁ, O. Postavenie SR v európskej a globálnej bezpečnostnej sfére. 2017. Slovak Foreign Policy Association. [online] [cit. 7.8. 2017] Dostupné z: <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2017/01/nato.pdf>
50. HLAUČOVÁ, M. Ekonomický rozmer migrácie. 2013. [online] Dostupné z: http://is.bivs.sk/th/13550/bivs_m/DP_M.Hlaucova__Ekonomicky_rozmer_migracie.pdf
51. HOFÍREK, M. a NEKORJAK, M. Neregulární práce imigrantů v České republice. 2008. [online] Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/HofirekNekorjak_Neregulerniprace.pdf
52. HOLANOVÁ, T. Nechte nás nabírat cizince, které potřebujeme. 2016. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/nechte-nas-nabrat-cizince-ktere-potrebujeme-jinak-odejdeme-d/r~b185cf7a1cde11e69966002590604f2e/>; Jitka Vlková, “Nemocnicím chybí tisíce sester,” idnes.cz, 6.
53. HOLMAN, R. Měnová krize 1997 byla trest za nezavedení volného floatingu. 2002. [online] Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=147>

54. HORÁČEK, F. Česko přestalo cizincům z Východu vydávat pracovní víza. IDnes.
[online] duben 2009. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/cesko-prestalo-cizincum-z-vychodu-vydavat-pracovni-viza-pel-/ekonomika.aspx?c=A090401_112043_ekonomika_fih
55. HORÁKOVÁ, M. International Labour Migration in the Czech Republic. Bulletin č. 28. Praha: VÚPSV, v.v.i. 2012, s. 56. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/?p=news&id=194&site=default>
56. HOSPODÁŘSKÁ KOMORA. Chybějí nám zaměstnanci, chceme Ukrajince, zní z firem. Lidové Noviny. 15.8.2017. Dostupné z: https://zlin.idnes.cz/firmy-ze-zlinskeho-kraje-shaneji-pracovniky-na-ukrajine-p2w-/zlin-zpravy.aspx?c=A170814_345135_zlin-zpravy_ras.
57. CHERNYKH, A. Integrace ukrajinských imigrantů do české společnosti prostřednictvím manželství s Čechem/Češkou. Univerzita Karlova v Praze, Institut sociologických studií. 2010. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/27141/BPTX_2008_2_11230_0_199063_0_89064.pdf?sequence=1
58. CHISWICK, B. R. Are Immigrants Favorably Self Selected? An Economic Analysis, University of Illinois at Chicago, [online] [cit. 7. 3. 2008] Dostupné z: <https://www.chicagobooth.edu/assests/stigler/147.pdf>
59. CHMIELEWSKA, DOBROCZEK a PUZYNKIEWICZ, A new wave of Ukrainian migration to Poland IN Central European Financial observer.eu, 2017. [online] [cit. 19.1.2017] Dostupné z: <http://www.financialobserver.eu/poland/a-new-wave-of-ukrainian-migration-to-poland/>
60. CHYTIL, D. 2016. Cizinci v ČR in: Statistika a my č. 2. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/>
61. CHYTIL, D. CZSO, 2017. Kolik u nás pracuje cizinců [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/51837816/csu_tk_cizinci_prezentace.pdf/2a13b10f-21cc-4951-8fff-e262bc24fabf?version=1.0
62. CHYTIL, D. CZSO, 2017. Migrace do Česka je převážně pracovní [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/migrace-do-ceska-je-prevazne-pracovni>
63. IDNES.CZ. Česko přestalo cizincům z Východu vydávat pracovní víza. . [online] Dostupné z:

64. IGAC. Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků. 2004. [online] Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf
65. IOM, Migrácia na Slovensku. [online] [cit. 16.6.2017] Dostupné z:
<http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-na-slovensku>
66. IOM, Migration Issues in Hungary. [online] [cit. 16.6.2017] Dostupné z:
<http://www.iom.hu/migration-issues-hungary>
67. IOM. Migration in the world. [online] Dostupné z: <http://www.iom.sk/en/about-migration/migration-in-the-world>
68. GABAL, I. ANALYSIS &CONSULTING. Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků říjen 2004. [online] Dostupné z:
69. JAROSZEWICZ, M. Ukrainian migration in Poland: figures and trends. Center for Eastern Europe. [online] <http://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2015/01/Poland-Migration-overview.pdf>.
70. JANKŮ, K. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. 2006. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5518
71. JÍCHOVÁ, E. Hodnocení působení zahraničních pracovníků na trhu práce České republiky. 2008. [online] [cit. 11.7.2017] Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/19019/Hodnoceni_2008.pdf
72. KERR, S.P. a KERR, W. R. Economic Impacts of Immigration: A Survey. [online] Dostupné z: http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/09-013_15702a45-fbc3-44d7-be52-477123ee58d0.pdf
73. KONSORCIUM NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PRACUJÍCÍCH S MIGRANTY. Policy brief: migrace v kontextu demografických trendů, 2017, [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: <http://www.migracnikonsorcium.cz/cs/2017-10-policy-brief-migrace-demografie-evropy-ceska/>.
74. KOPECKÁ, L. Ruští studenti na českých vysokých školách. 2012. Media4us. [online] [cit. 14.10.2017]. Dostupné z: <http://media4us.cz/cz/clanky/rusti-studenti-na-ceskych-vysokych-skolach>
75. LENOMAR, A. Mezinárodní pracovní migrace ve vybraných zemích střední Evropy. 2010. [online] Dostupné z: http://is.muni.cz/th/50555/esf_m_a2/DP-Ales_Lenomar-TEXT.pdf
76. MEDIÁLNÍ ÚSEK ÚV KSČM. Přístupy KSČM k problematice a příčinám migrace. 2016. [online] [cit. 21.6.2017] Dostupné z:

- <https://www.kscm.cz/cs/aktualne/stanoviska/pristupy-kscm-k-problematice-pricinam-migrace>
77. MIGRACEONLINE.CZ. [online] [cit. 21.6.2014] Dostupné z:
<http://www.migraceonline.cz/cz/zeme/poland>
78. MIGRAČNÍ MANIFEST. 2015. Dokument vznikl v rámci projektu „Společně za práva migrantů“, který realizuje Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR. [online] [cit. 17.5.2017] Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/zeme/poland>
79. MINISTERSTVO FINANCÍ. Mezinárodní měnový fond. 2017. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/migranti-by-mohli-zvysit-hospodarsky-rust-eu-tvrdi-studie-mmf-p7l-/eko_euro.aspx?c=A160121_120409_eko_euro_chrs
80. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. Projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků. [online]. Praha: Ministerstvo práce sociálních věcí a rodiny, Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/9997/13122010.pdf>.
81. MINISTERSTVO PRÁCE V ČR. [online] [cit. 14.9.2015] Dostupné z:
<http://www.mpsv.cz/cs/>
82. MINISTERSTVO PRÁCE V POLSKU. [online] [cit. 14.9.2015] Dostupné z:
<https://www.mpips.gov.pl/en/>
83. MINISTERSTVO VNITRA SR, Statistiky cizinecké policie na Slovensku. [online] [16.9.2017] Dostupné z:
http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocnky/rok_2015/2015_rocenka_UHCP_EN.pdf
84. MINISTERSTVO VNITRA. Věc: Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2014. Dostupné z: [http://cizinci.cz/repository/2575/file/Pr%C5%AFzkum%20ve%C5%99ejn%C3%A9ho%20m%C3%ADn%C4%9Bn%C3%AD%20cizinc%C5%AF%20\(2015\).pdf](http://cizinci.cz/repository/2575/file/Pr%C5%AFzkum%20ve%C5%99ejn%C3%A9ho%20m%C3%ADn%C4%9Bn%C3%AD%20cizinc%C5%AF%20(2015).pdf)
http://cizinci.cz/repository/2154/file/usneseni_2014_60.pdf
85. MPSV, 2015. Úřad práce ČR – tisková zpráva. [online] [cit. 29.8.2017] Dostupné z:
https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/09/2015_09_08_tz_nezamestnanost_srpen.pdf
86. MPSV, 2017. Nabídka a poptávka na trhu práce. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z:
http://portal.mpsv.cz/sz/stat/trh/?_piref37_1298287_37_241130_241130.next_page=%2Findex.do&_piref37_1298287_37_241130_241130.statse=2000000000011&_piref37_1298287_37_241130_241130.statsek=2000000000016&_piref37_1298287_37_241130_241130.send=send&_piref37_1298287_37_241130_241130.stat=2000000000089&_piref37_129

- 8287_37_241130_241130.obdobi=1&_piref37_1298287_37_241130_241130.rok=2017&_piref37_1298287_37_241130_241130.uzemi=1000&ok=Vybrat
87. MŠMT, 2018. Strategické a koncepční dokumenty. [online] [cit. 5.3.2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>
88. MVČR, 2018. Informace pro školy a studenty. [online] [cit. 19.06.2018] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-skoly.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>
89. MVČR, 2017. Občané třetích zemí. Poplatky. [online] [cit. 19.07.2017] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-poplatky.aspx>
90. MVČR, 2018. Vízum k pobytu nad 90 dnů. [online] [cit. 12.03.2018] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vizum-k-pobytu-nad-90-dnu-dlouhodobě.aspx>
91. MVČR, 2018. Azyl, migrace a integrace. [online] [cit. 1.07.2017] Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>
92. MZV ČR. 2018. Restriktivní opatření. [online] [cit. 11.04.2018] Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/kontrola_exportu_zbrani/prehled_restriktivnich_opatreni/index.html
93. NÁRODNÍ BANKA UKRAJINY. [online] [cit. 19.01.2016] Dostupné z: www.bank.gov.uk
94. OECD TAX DATABASE, Part I. Taxation of Wage Income, 2013. Table I.7. [online] Dostupné online: <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database.htm>
95. OECD.Stat. International Migration Database. [online] [cit. 20.11.2015] Dostupné z: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG#>
96. ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM. Aktuální problémy slučování rodin migrantů a právo na soukromý a rodinný život a připravovaná novela cizineckého zákona 2016. [online] [cit. 11.9.2017] Dostupné z: https://www.opu.cz/wp-content/uploads/2016/06/Slu%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD_rodin_cizinc%C5%AF.pdf
97. PAVEL, J. a TURKOVÁ V. 2007. Vyzkumná studie: Zaměstnanost cizinců v ČR. Ministerstvo financí České republiky. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Employment-of-foreigners-in-the-CR.pdf>
98. PEDERSEN, P. N., PYTLIKOVA, M. a SMITH, N. Selection or Network Effects? Migration Flows into 27 OECD Countries, 1990–2000.[online] Iza Discussion Paper No. 1104. Iza, Germany, 2004, s. 49, Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=527144.

99. POPOVOVÁ, M. Pracovní migrace v České republice po vstupu do Evropské unie. Studie VŠE. [online] [cit. 3.7.2017]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/popovova.pdf>
100. PORADNA PRO OBČANSTVÍ, OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. 2009.[online] [cit. 3.7.2017]. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/www/old/nelegalni-pobyt.html>
101. POŘÍSKOVÁ, H. 2007. Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice; postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_251.pdf
102. Problematika nastavení migrační politiky v České republice a ve Francii [online] Dostupné z: http://is.muni.cz/th/179509/esf_m/DP_Migrace_Prausova.pdf
103. PSP ČR. Stenoprotokoly. 22. schůze. 2007. [online] [cit. 18.4.2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/022schuz/s022207.htm>
104. RADOŇOVÁ, Z. Naděje a obavy arabských muslimů v Česku. Masarykova Univerzita. 2007. s.46. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/156272/fss_b/
105. Sdružení pro integraci a migraci. 2011. [online] [cit. 18.3.2018]. Dostupné z: http://www.migrace.com/cs/clanky/62_novela-cizineckeho-zakona-aneb-konec-cizincu-v-cechach
106. SIMON, J. World population growth. Atlantic Monthly.1981. [online] Dostupné z: http://migraceonline.cz/doc/Kniha_Barsa_Barsova_Pristehovalectvi.pdf
107. Social Progress Imperative. [online] [cit. 9.2.2016]. Dostupné z: <http://www.socialprogressimperative.org/contact>
108. SOCIAL SCIENCE RESEARCH COUNCIL. [online] [cit. 1.5.2017] Dostupné z: <http://www.ssrc.org/programs/view/moa/funders/>
109. STRIELKOWSKI, W. a RAUSSER, G. 2013. International labour migration and structural channels: a case study of Ukrainian working migrants in the Czech Republic. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <http://www.strielkowski.com/publications/>
110. STRIELKOWSKI, W. a RAUSSER, G. 2013. International labour migration and structural channels: a case study of Ukrainian working migrants in the Czech Republic. [online] [cit. 3.7.2017] Dostupné z: <http://www.strielkowski.com/publications/>
111. ŠIMKOVÁ, M. Ekonomické aspekty pracovní migrace v ČR. [online] Dostupné z: <http://www.czechdemography.cz/res/archive/002/000325.pdf?seek=1485543413>
112. THE ECONOMIST. Why Europe needs more migrants. [online] [cit.12.07.2017] Dostupné z: <https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/07/daily-chart-6>.

113. URZAD DO SPRAW CUDZODIEMCOW, Annual comparison. 2017. [online] [cit. 16.9.2017] Dostupné z: <https://udsc.gov.pl/en/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/>
114. VALENTOVÁ ČECH E., FALTOVÁ, M. Novela cizineckého zákona aneb konec cizinců v Čechách. 2006. [online] [cit. 16.10.2017] Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novela-cizineckeho-zakona-aneb-konec-cizincu-v-cechach>
115. VOJTKOVÁ, M. Teorie mezinárodní migrace, Socioweb, 2005, [online] [cit. 22. 3. 2015] Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>
107. VYHLÍDAL, J. Výsledky z výzkumu: Zaměstnavatelé a zahraniční pracovní síla. Migraceonline.cz [online] [cit. 16.12.2009] Dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vysledky-z-vyzkumu-zamestnavatele-a-zahranicni-pracovni-sila>
117. VZP ČR. Zdravotní pojištění cizinců. 2018. [online] [Cit. 10.6.2018]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/pojistenci/informace-a-zivotni-situate/zdravotni-pojisteni-cizincu>
118. ZAICEVA, A. a Zimmermann K.F. Migration and the Demographic Shift. Discussion Paper No. 8743. [online] Dostupné z: <http://ftp.iza.org/dp8743.pdf>
119. ZÁKON Č. 326/1999 SB. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. [online] [Cit. 10.1.2016]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>
120. ZÁKON Č. 427/2010 SB. novelizoval zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. [online] [Cit. 10.1.2016]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-50634990-nova-pravni-uprava-zamestnavani-cizincu>
121. ZÁKON Č. 262/2006 SB. Zákoník práce účinný k dnešnímu dni (ve znění účinném od 1. 6. 2018) Úplné znění zákona č. 262/2006 Sb. ZÁKON ze dne 21. dubna 2006 zákoník práce. [online] [Cit. 10.1.2018]. Dostupné z: http://www.pracepropravniky.cz/_userfiles/texty_prilohy/10195.pdf

SEZNAM ZKRATEK

ČR: Česká republika

EU: Evropská unie

IGAC: Ivan Gabal, Analysis & Consulting

MMF: Mezinárodní měnový fond

PP: Povolení k pobytu

V4: Visegrádská čtyřka

VPM: Volná pracovní místa

ŽO: Živnostenská oprávnění

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma č. 1: Konceptuální schéma praktické části disertační práce

Schéma č. 2: Postup řešení disertační práce

SEZNAM GRAFŮ

Graf č.1: Počet udělených státních občanství v ČR podle národnosti (2004 – 2016)

Graf č. 2: Situace na pracovním trhu v ČR (1993 – 2003)

Graf č. 3: Míra nezaměstnanosti v % v ČR (1993 – 2003)

Graf č. 4: Migrační saldo (1993 – 2003)

Graf č. 5: Vývoj počtu cizinců s povolením k pobytu v ČR (1993 – 2003)

Graf č. 6: Vývoj zaměstnanosti cizinců v ČR (1993 -2003)

Graf č. 7: Pracovní migrace ze zemí EU-25 v roce 2003

Graf č. 8: Míra nezaměstnanosti v % v ČR (2004 – 2017)

Graf č. 9: Vývoj počtu VPM a počtu uchazečů o zaměstnání v období 2004 – 2017 (abs. počty)

Graf č. 10: Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými nad 90 dní (2004 – 2017)

Graf č. 11: Vývoj počtu cizinců ze třetích zemí (2004 – 2015)

Graf č. 12: Migrační saldo (2004 – 2016)

Graf č. 13: Cizinci evidovaní na úřadu práce (2004 – 2016).

Graf č. 14: Ekonomická aktivita cizinců na základě živnostenských oprávnění (2004 – 2017)

Graf č. 15: Analýza neobsazenosti volných pracovních míst podle profese (2014 – 2017)

Graf č. 16: Klasifikace oborů zaměstnání Ukrajinců v ČR

Graf č. 17: Výdaje Ukrajinců v ČR za rok 2016

Graf č. 18: Klasifikace oborů zaměstnání Vietnamců v ČR

Graf č. 19: Výdaje Vietnamců v ČR za rok 2016

Graf č. 20: Výdaje Rusů v ČR za rok 2016

Graf č. 21: Způsob získání práce pro migranty

Graf č. 22: Typ pracovního poměru

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Přehled logických metod a jejich využití v disertační práci

Tabulka č. 2: Počet nabízených pracovních míst u povolání třetí úrovně klasifikace ISCO 7-9, rok 2016

Tabulka č. 3: Vývoj počtu cizinců s povolením k pobytu v ČR (2004–2017)

Tabulka č. 4: Zaměstnanost cizinců podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (2004–2015)

Tabulka č. 5: Povolení k trvalému i dočasnému pobytu v zemích V4

Tabulka č. 6: Povolení na pobyt (PP) v rámci EU k 31. 12. 2015

Tabulka č. 7.: Země EU, které udělily nejvíc povolení na pobyt (PP) v roce 2015 Ukrajincům, Rusům a Vietnamcům z celkového počtu udělených povolení v tomto roce v rámci prvních třech příček

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č.1: Znázornění metodologického zakotvení výzkumu v rámci disertační práce

SEZNAM KARTOGRAMŮ

Kartogram č. 1: Rozložení Ukrajinců v krajích České republiky k 31.12.2016

Kartogram č. 2: Rozložení Vietnamců v krajích České republiky k 31.12.2016

Kartogram č. 3: Rozložení Rusů v krajích České republiky k 31.12.2016

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: Dotazník využit ve finální fázi výzkumu

Příloha č 1. Dotazník využit ve finální fázi výzkumu

PRACOVNÍ MOŽNOSTI V ČR	
Jaký máte typ pracovního povolení?	Zaměstnanecká karta
	Modrá karta
	Pracovní povolení za účelem podnikání (OSVČ)
	Jiné
Jaký máte typ pracovního poměru?	OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná
	Hlavní pracovní poměr
	Vedlejší pracovní poměr
	Dohoda o provedení práce (DPP)
	Dohoda o provedení činnosti (DPČ)
	Nepracuji
	Jiné
Mé zkušenosti s úřadem práce jsou:	Dobré
	Neutrální
	Špatné
	Žádné
Při příchodu do ČR jsem byl/a ochoten/ochotna pracovat:	Ve stejně kvalifikované práci jako v zemi původu
	V méně kvalifikované práci než v zemi původu
	Ve výše kvalifikované práci než v zemi původu
Kdo zařizoval potřebná povolení k práci?	Sám/sama
	Zaměstnavatel
	Agentura
	Nezařizoval/a
	Jiné
Proces při žádost o práci trval:	Do 6 měsíců
	6 měsíců - 1 rok
	Více
	Stále trvá
Informace, jak postupovat při žádosti o práci, jsem čerpal/a: (více možností)	Od zaměstnavatele
	Z Úřadu práce ČR
	Od známých/rodiny
	Poskytl mi je agentura
	Z internetu
	Jiné.....
Momentálně pracuji v oboru:	Obchod
	Stavebnictví
	Ubytování a stravování
	Služby (beauty salon...)
	IT servis
	Realitní služby
	Neziskový sektor

	Jiný.....
Má pracovní pozice je:	Majitel
	Zaměstnanec
	Zaměstnavatel
	Momentálně nepracuji
	Jiné.....
Práci jsem získal/a přes?	Agenturu
	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
	Inzerát v ČR
	Známého
	Rodinu
	Oslovil mě zaměstnavatel v zemi původu
	Jiné.....
Setkali jste se s nějakými překážkami při hledání/žádání zaměstnání v ČR?	Ano – Ne
Pokud ano, s jakými překážkami jste se setkali:	Náboženská diskriminace
	Rasová diskriminace
	Musel/a jsem se uspokojit s nižší pozicí
	Předsudky vůči migrantům
	Náročná administrativa
	Jazyková bariéra
	Nacionalismus
	Žádné
	Jiné.....
Zlepšila se moje šance na získání práce po obdržení dlouhodobého/trvalého pobytu?	Ano
	Ne
	Netýká se mě
	Jiné.....
Myslím si, že jsem platově hodnocen/a stejně jako český zaměstnanec?	Ano
	Ne, hůře
	Ne, lépe
	Neumím posoudit
	Jiné.....
Platí za Vás zaměstnavatel sociální a zdravotní pojištění?	Ano, sociální i zdravotní
	Ano, ale jen sociální
	Ano, ale jen zdravotní
	Ne
	Nevím
	Jiné.....
UZNÁNÍ VZDĚLÁNÍ (vyplňte prosím, pokud jste se s daným setkali)	
Kvůli získání práce v ČR jsem musel/a dokládat svou odbornou kvalifikaci	Ano – Ne
Musel/a jsem skládat zkoušky nebo ověřit diplom	Ano – Ne
Uznání vzdělání proběhlo úspěšně	Ano – Ne
Uznání vzdělání zlepšilo mé možnosti na trhu	Ano – Ne

práce	
Uznání vzdělání jsem podstoupil/a: (více možností)	Kvůli zaměstnavateli
	Kvůli lepší možnosti uplatnění na trhu práce
	Kvůli vyšší pozici v oboru
	Jiné.....
REKVALIFIKAČNÍ KURZY V ČR (vyplňte prosím, pokud jste se s daným setkali)	
Jednalo se o: (více možností)	Jazykový kurz
	Pracovní kurz
	Jiné.....
Získanou kvalifikaci využívám? (1=vůbec, 5=denně)	1–2–3–4–5
ADMINISTRATIVNÍ PROCES	
Jak jste informován o postupu při vyřizování a prodlužování pracovního poměru? (1=nedostatečně, 5=výborně)	
	1–2–3–4–5
Prodlužování pracovního poměru si zařizuji sám/sama?	Ano – Ne
Setkávám se s problémy při vyřizování administrativních záležitostí?	Ano – Ne
Pokud ano, s jakými problémy jste se setkali?	Neochota pracovníků
	Neodbornost pracovníků
	Administrativa není na jednom místě
	Dlouhé čekací doby na vyřízení žádosti
	Jazyková bariéra
	Žádné
	Jiné.....
Neziskové organizace mi s administrativními záležitostmi:	Pomohly
	Nepomohly
	Nechtěl jsem využít možnosti pomoci
	Nenaskytla se mi příležitost je oslovit/nevěděl(a) jsem o nich
	Jiné.....
VAZBY K DOMOVSKÉ ZEMI A ČR	
Finanční podpora Vaším příbuzným v zemi původu je: (vyplňte, pokud se Vás otázka týká)	
	Symbolická
	Hlavní zdroj příjmu
	Nevypomáhám jim
Mí přátelé v ČR jsou převážně:	Krajané
	Cizinci
	Češi
	Jiné.....
Známe se převážně z:	Práce
	Je to soused
	Volnočasových aktivit
	Znali jsme se už před příchodem do ČR
MÁ BUDOUCNOST V ČR	

V budoucnu chci: (více možností)	Najít si lepší zaměstnání v ČR
	Zůstat v zaměstnání v ČR, které mám
	Aby za mnou přišla má rodina
	Vrátit se zpět do země původu, ale nijak se na to nepřipravuji
	Vrátit se zpět do země původu – zabezpečuji se v zemi
	Odejít do jiné země za zaměstnáním
	Jiné.....
Abych zůstal/a v ČR natrvalo, je pro mě rozhodující: (více možností)	Stabilní práce
	Vytvořené vazby
	Nadále nedostačující pracovní podmínky v domovské zemi
	Jiné.....
ZÁKLADNÍ ÚDAJE	
Pohlaví	Muž
	Žena
Věk	18-25
	25-40
	40-55
	55 a více
Státní příslušenství	Ukrajinská
	Vietnamská
	Ruská
	Jiná
Rodinný stav	Svobodný/á
	Ženatý/á
	Rozvedený/á
	Vdovec/vdova
Z jaké země pochází váš manžel/ka (partner/ka):	Země původu
	České republiky
	Jiné země
	Nemám
	Jiné.....
Jaké máte vzdělání?	Základní
	Středoškolské
	Vysokoškolské
Kde jste získal/a své nevyšší dosažené vzdělání?	V zemi původu
	V ČR
	Jiné.....
Jaké má vaše vzdělání zaměření?	
Jaká je vaše úroveň českého jazyka?	Nemluvím česky
	Umím jen základy
	Zvládám běžnou komunikaci, ale psací projev mi činí potíže
	Domluvím se bez problému, psaní mi nečiní potíže, v práci používám jazyk téměř na denní bázi
	Čeština je můj rodný jazyk

Jak dlouho jste v ČR?	0-1 rok
	2-5 let
	6-10 let
	10 a více let
Jaký máte typ povolení k pobytu?	Přechodný pobyt
	Dlouhodobý pobyt
	Trvalý pobyt
	Chystám se požádat o povolení k trvalému pobytu
	Nemám povolení k pobytu
	Studentské vízum
Jiné.....	
Co vás přivedlo do ČR: (více možností)	Byla tu má rodina
	Studium
	Lepší životní úroveň
	Pracovní příležitosti
	Dohodnutá pracovní smlouva
	Jiné.....
Kdo se rozhodl přestěhovat do ČR: (více možností)	Já sám/sama
	Rodina
	Partner(ka)/Manžel(ka)
	Zaměstnavatel
	Jiné.....
V ČR jsem již měl/a kontakty? Při příchodu do ČR jsem plánoval/a zůstat:	Ano – Ne
	méně než 5 let
	6-10 let
	10 a více let
	Nepřemýšlel/a jsem, jak dlouho
Pokud chcete sdělit další informace, prosím využijte možnosti zde:	

Zdroj: Vlastní zpracování.